

GÖKKUŞAĞI

A Y L I K A K T Ü A L İ T E D E R G İ S İ 2,000 TL ARALIK 1987

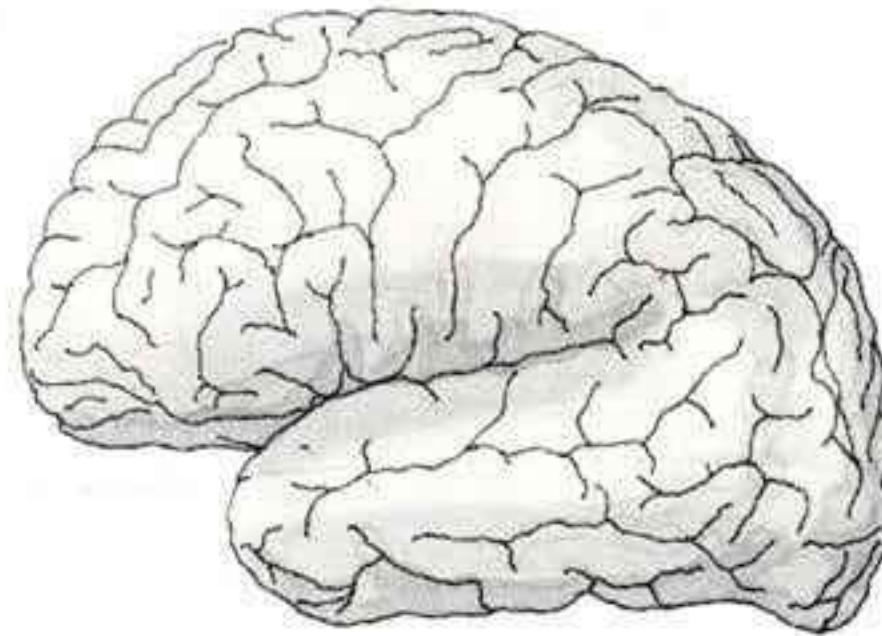
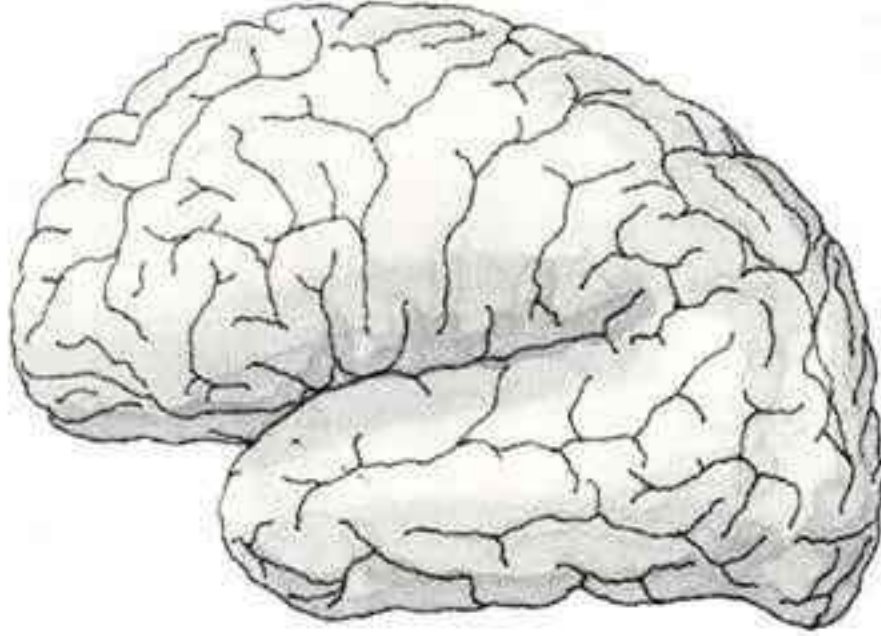
Zoraki Konuklar

Üç milyon
İran göçmeni

Özel Dosya:
AT çerçevesinde
Türk-Yunan
ilişkileri

UFUKTAKİ SORUNLAR

Yeni yılda bilgisayara geçmek isteyen işletmelere bir soru:

Hangi beyin?

Bu iki beyin arasında görünüşte bir fark yok... Çünkü beyinleri birbirinden ayıran, görünüşleri değil, verimleridir.

Elektronik beyinlerde de durum böyledir. Bilgisayarlar biçim olarak birbirlerine benzerler ama, nitelikleri, verimleri farklıdır.

Örneğin, bir VESTEL 286-AT iş bilgisayarı... Türkiye'nin, bilgisayar üretebilen öncü elektronik kuruluşu VESTEL tarafından üretilir. % 100 IBM uyumludur. MS-DOS işletim sisteminin yanı sıra, dünyanın en güncel işletim sistemi THEOS* avantajıyla birlikte

16 terminalle direkt bağlantı imkânı verir. VESTEL markalı tüm bilgisayarlar gibi eşsiz servis, yedek parça desteğine sahip ve 1 yıl garantilidir.

Yeni yılda bilgisayara geçerken nitelikleri üstün, verimi yüksek olan "büyük beyin"i seçin... bir VESTEL 286-AT iş bilgisayarı ile, işletmenize yeni ufuklar açın.

"İleri teknolojiye üstün ürünler"

*VESTEL, "THEOS" Çok Kullanıcı İşletim Sistemi'nin (Multiuser Operating System) Türkiye Genel Distribütörü'dür.

"THEOS", Theos Software Corp. tescilli markasıdır.

VESTEL bugün, Genelkurmay Savunma Araştırma Dairesi, Gazi Üniversitesi Mühendislik Fakültesi gibi kuruluşların yanı sıra, 100'ü aşkın büyük işletmede kullanılan 11 ayrı iş bilgisayarı üretir:

6000 serisi	6001	4,77 MHz hız, 360 KB disket (5 1/4 inch) 216 KB ana bellek (840 KB'a yükseltilebilir) 10-20 MB hard disk, seri + paralel çıkış.
	6011	
	6021	
	6021-A	
6300 serisi	6301	4,77-10 MHz hız (seçmeli), 360 KB disket (5 1/4 inch) 640 KB ana bellek, 10-20 MB hard disk seri + paralel çıkış.
	6311	
	6321	
286-AT	7001	8-10 MHz hız (seçmeli), 1 MB ana bellek 1,2 MB veya 360 KB disket (seçmeli) 10-130 MB arası hard disk (seçmeli) 2 seri + 1 paralel çıkış.
	7011	
	7021	
	7041	

Vestel bir Polly Peck International PLC kuruluşudur.

VESTEL İŞ BİLGİSAYARI YETKİLİ SATICILARI

İSTANBUL: Informa Elektronik Bilgi İşlem İletişim Ticaret ve San. Ltd. Şti. Tel: (1) 359 25 55 • Servo Bilgi İşlem Pazarlama Organizasyonu Tic. A.Ş. Tel: (1) 151 15 15 (50 hat) • Bilser Bilgisayar Yönetim Servisi Tel: (1) 167 08 16 - 172 06 64 • Bentaş Endüstri Mühendislik ve Tic. A.Ş. Tel: (1) 141 00 05 - 147 58 40 • Beşim Bilgisayar Eğitim Merkezi Tel: (1) 561 01 58 - 561 24 44 • Bilden Tel: (1) 143 03 49 • ANKARA: Biem Bilgi İşlem Hizmetleri ve Araştırma Tic. Ltd. Şti. Tel: (4) 126 44 03 - 126 77 43 • Eta Elektronik Tasarım ve Tic. A.Ş. Tel: (4) 134 20 10 - 131 97 94 - 133 36 52 • ADANA: Nosi Bilgisayar Ltd. Şti. Tel: (711) 40 326 33 384 - 47 479 • BURSA: Monitör Digital Teknik Tel: (24) 14 50 24 • KAYSERİ: Serdar Elektronik Tel: (351) 17 039 • DENİZLİ: Sözer Dış Ticaret A.Ş. Tel: (621) 16 091 • İZMİR: Giltas Genel Pazarlama ve Ticaret A.Ş. Tel: (51) 22 69 66 - 22 69 67 • SOĞER Dış Ticaret A.Ş. Tel: (51) 14 87 53 - 14 98 78 • Analiz Bilgisayar ve Tic. Ltd. Şti. Tel: (51) 22 41 84 • Data Bilgisayar Sistemler San. ve Tic. A.Ş. Tel: (51) 13 55 75

GÖKKUŞAĞI

1 Aralık 1987, Yıl 1, Sayı 1

Merkez Basın Yayın Tic. A.Ş. adına
Sahibi ve Genel Yayın Yönetmeni
Ali Taygun

Yayın Danışmanı
Niyazi Dalyancı
Yayın Yönetmeni
Hasan Eriş

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü
Av. Bülent Utku
Teknik Yönetmen
Sinan Şanlıer
Müessese Müdürü
Beril Eyüboğlu

Haberler
Belma Akçora, Kemal Durmaz, Ayşe Işınbark,
Harun Karakuş, Neşe Kars, Müge Kıyauman,
Meliha Okur, Gül Önet, Sevinç Öztas,
Yasemin Öztürk, Pelin Yanardag

Bu Sayıya Katkıda Bulunanlar
Cengiz Çandar, Füsün Özbilgen,
Vedat Çakmak, Gökhan Akçora, Turgay Fişekçi

Kapak Fotoğrafı
Harun Karakuş

Reklam ve Halkla İlişkiler
Gül Önet (Müdür)
Sezin Şenakar, Selma Genç

Muhasebe
Aysel Yağmurdereli

Abone Servisi
Nihat İller

Dizgi
Osman Tülü, Yazievi

Teknik Hizmetler
Gökkuşağı Yayıncılık Matbaacılık A.Ş.

Renk Ayırımı
Dünya

Baskı
Güzel Sanatlar Matbaası

Merkez Basın Yayın Tic. A.Ş. Yönetim Kurulu
Ali Taygun, Niyazi Dalyancı, Halim Bulutoglu

Adres
Cemal Nadir Sok. 17
Cağaloğlu, 3440 İstanbul
Telefon: 511 75 47-48

ABD Temsilciliği
Pat Tummons
3-A, 818 So Brentwood B., Clayton, MO 63105
Telefon: (314) 721 5947

F. Almanya Temsilciliği
Dr. Mustafa Danış
Lütricherstr 14, 5000 Köln
Telefon: (221) 51 3089 Telex: 888 6391 mp d

Batı Berlin
Cemal Demirel
Dernburg Str 17, 1000 Berlin 19
Telefon: 321 52 88 - 303 12142

İngiltere
Mehmet Ali Dikerdem
13, Bolton Walk, Andover Estate, London N7
Telefon: (1) 263 44 76

Avusturya
Mehmet İnhan
Malzgasse 5/15, 1020 Wien
Telefon: 334 78 44

Yunanistan
Aris Abacı
Kristalli 52, 162 31 Viron, Athens
Telefon: (1) 951 23 39

Fiyatı
2,000 TL (KDV dahil)

İÇİNDEKİLER

3 Merhaba

5 İcraatın Başlı Zamlı
Niyazi Dalyancı

6 Ayın Rehberi

9 Ufuktaki Sorunlar

Seçim sonrasında yeni
hükümetin gündemi...

Adnan Kahveci

Dipteki Dalga

Sendikal ve sosyal
yaşamın önündeki
sorunları uzman-
lara danıştık: R.
Baydur, Ş. Yılmaz,
R. Güven, İ. Ay-
kut

Sosyal

Demokrasi

Kimliğini Arıyor

Görüşleriyle: C. Oktay,
N. Göle, B. Karakartal, S.
Gürsel, E. Karakaş

Kemal Anadol

Gündem Yüklü

Ö. Arı, İ. Gürkan,
D. Sezer, A. Dili-
pak NATO ile
Körfez arasında sı-
kışan Türkiye'nin
dış politikasını
değerlendirdiler

29 Mardin

Üçlemesi

Füsün Özbilgen

Kazanı Suyun Sesi

Kaynatıyor

Kasr-ı Kanco'lu

Sosyal Demokrat

ANAP'ın Sol Kanadı

33 Zoraki Konuklar

Savaştan kaçan üç mil-
yon İranlı

Soluk Soluğa...

Şeyh Hamedani

Rasimehdizadı

43 Merhaba Ortak!

Özel Dosya:

AT çerçevesinde

Türk-Yunan ilişkileri

Niyet Var Güven Yok 45

B. Akarcalı, B. Zengin,
H. Ceyhan, A. Coşkun,
Ö. Dinçkök'ten Yunanis-
tan'a bakış...

Rekabet Korkusu

1992'ye Doğru

Papaleksopoulos,
Plumis, Nearhos,
Rologis, Tsaltas,
Nikolinakos'dan
Türkiye'ye bakış...

55 Semih Günver

57 Doruktaki Umut

60 Amerikalı Gözüyle

Pat Tummons

62 70. Yıl ve Perestroika

Cengiz Çandar

65 Telekomünikasyon

Devlerin Savaşı

Yerli Telefon

Rahat Pazar

Modem

Vedat Çakmak 72

73 SiyasAIDS

Cemal Demirel

74 Kuzguncuk

Gökhan Akçora

78 Zamanı Çoğaltan
Kadınlar

82 Yazan Kazanıyor
(mu?)

Turgay Fişekçi

84 Devlet Hile Yapmaz

86 Günter Wallraff

90 Ara Güler

94 Duru ama Renkli!

96 Bilmece

Saygı Yağmurdereli
Başarı

Netaş'ı Netaş yapan 3 önemli neden:

1 PTT hizmetinde 20 yıl:

Telekomünikasyon alanında 20 yıllık hizmetin büyük önemi var. PTT hizmetinde 20. yılını kutlamakta olan Netaş bu zaman içinde istikrarla gelişti, teslimde gün sektirmede, kalite standardını yüksek tuttu... Olgunlukla enerjiyi, ustalıklı canlılığı, düzenlilikle yaratıcılığı kattı birbirine, çok ürün verdi... Bu böyle de gidecek...

2 Dinamik iş gücü:

3000'den fazla mühendis, teknisyen, usta işçi Netaş fabrikalarında güçbirliğini başarıyla sürdürüp telekomünikasyon araçları üretiyorlar. Teslimde bitmiyor işleri: Satış sonrası servis bu alanda canı! Ürünlerin hiç durmadan çalışmasını sağlamak için kanı kaynayan ekipler gerek. İşte Netaş farkının belli başlı bir unsuru da bu...

3 Üstün teknoloji:

Yüksek teknolojide Netaş yetkinliği dünya çapında. Türkiye'nin PTT önderliğinde Sayısal Çağa geçişinde ilk adımları Netaş attı, bugün başı Netaş çekiyor. Northern Telecom uzmanlığı ülkemiz insanının maharetiyle birleşince, PTT hizmetinde Netaş Türkiye'nin bir ucundan bir ucuna sözlerden bir ağ örüverdi, üstelik yurt dışından da talep çok Netaş ürünlerine...

Netaş

Merhaba

Röportajı sırasında Sayın Adnan Kahveci de bize bir soru yöneltti. "Türkiye'de bir oylama yapılırsa kaç kişi şeriat devleti ister dersiniz?" dedi. Biz, aynı dergide çalışan üç kişi, birbirinden epey farklı üç oran söyledik. Sonra güldük halimize:

Başından beri, "Bu dergi ne işe yarayacak?" sorusuna verdiğimiz cevap, kendi eksiklerimizle bir daha belirlenmişti.

Biz, bu ülkenin kendini aydın yerine koyan üç kişisi, ülkemizi, insanlarımızı ne kadar tanıyorduk? Bu eksiklik yalnız bize mi özgüydü? Örneğin bir solcu, bir Kahveci'yi, bir Abdurrahman Dilipak'ı, bir Kamuran İnan'ı, bir banka ya da büyük bir şirket yöneticisini ne kadar tanıyordu? Ya bu şahsiyetler? Onlar birbirlerini ya da 'solcu'ları ne kadar tanıyorlardı? İnsanlar birbirlerini kategoriler, yaftalar, beylik sıfatlar dışında bilebiliyorlar mıydı?..

Amerika: 'müttefikimiz'; dünyanın en karmakarışık ülkesi. Oysa en ileri gelen siyasilerimiz bile ne sudan değerlendirmeler yapıyorlar bu ülke politikaları üstüne! Bir çok insan üç kelimeyle özetleyiveriyor ucu bucağı görülmez iç çelişkileri. Ya Sovyetler? Hadi ötekini tv dizilerinden bir parça tanıdık diyelim. Burnumuzun dibindeki bu koca devlet hakkında ne biliyoruz? Glasnost, Perestroika, Gorbaçov... Ya ötesi?

Dünyayı nasıl izliyoruz? Birbirimizi nasıl izliyoruz? Bildiğimizin ne kadarı doğru? Kaynaklarımız ne kadar sağlıklı? İşin aslını öğrenmeye ne kadar gayret ediyoruz? Yanıldığımızı kabule ne kadar hazırız?

GÖKKUŞAĞI, tanışan bir toplum isteyenlere hizmet için doğuyor. Azeri ve Anadolu Türkçelerindeki az değişik anlamlarıyla **danışan** bir toplum isteyenlere... Kendi görüşü olmayan değil, ama başkalarının da görüşleri olabileceğini kabul eden, bunları bilmek isteyen, doğrularını hayatla sınamaya hazır, yani kendisini dünyanın merkezine koymayan insanların toplumunu isteyenlere... Kaba, sıg, acımasız, önyargılı bir dünyaya mahkum olmak istemeyenlere hizmet arz ediyor GÖKKUŞAĞI.

Cemal Demirel

Bunu hemen başaracağız demiyoruz. Kalkıştığımız işin ne çetin, olanaklarımızın ne kısıtlı olduğunun farkındayız. Ne kadar geniş olursa olsun, bir dergi kadrosunun böyle bir amacı gerçekleştirmeye yetmeyeceğini biliyoruz. Okurlarımıza, okumayanlarımıza açıyoruz sayfalarımızı. Birlikte arzedelim diyoruz bu hizmeti.

Bundan böyle üç sayfamızda kısa olmak kaydıyla bize gönderilen okur görüşlerini yayınlayacağız. Konu sınırlamamız yok. Ama genelde önümüzdeki ayların gündeminde yer alacak tespitler peşindeyiz.

* * *

Dergide kimler var? Uzaktan yakına, başlayalım:

Pat Tummons. ABD temsilcimiz. *St. Louis Post Dispatch* gazetesinde Dış Haberler sütununu yazıyor. Ülkesini tanıyor. Ülkemizi tanıyor. Ayrıca İtalya, Filipinler uzmanı. Düzenli haber geçecek Amerika'dan.

Aris Abacı

Dr. Mustafa Danış.

F. Almanya temsilcimiz. Gazeteci. Avrupa'da iletişim çevrelerinin yakından tanıdığı Media Pro ajansının kurucularından. Ağırlık verdiği çalışma alanlarının arasında Doğu-Batı ilişkileri ile '3. Dünya Ülkeleri'

başta geliyor.

Köln büromuzu destekleyecek arkadaşlar arasında WDR'den Osman Okkan da var.

Cemal Demirel. Batı Berlin. Radyo Televizyon Kurumu SBF'de çalışıyor. Gazeteci-yazar. Onbeş yıldır Almanya'da.

Aris Abacı. Atina. Gazeteci, İstanbullu gözüyle Yunanistan'ı inceliyor. İncelemeye devam edecek.

Arkadaşlarımızı size tanıtmaya devam edeceğiz.

GÖKKUŞAĞI'nın mizanpajını Sn. Hakkı Mısırlıoğlu tasarladı. Kendisine yürekten teşekkür ediyoruz.

Bir sonraki sayımızda buluşmak üzere...

M. T. T. T.

Bağdat caddesinde yeni bir Opera, klasik.

Opera Pastanesi klasiklerle yepyeni!... Baştanbaşa

değişen dekoru atmosferiyle farklı.

Klasik. Çikolata, pasta, tuzlu, tatlı... çeşit çeşit.

Dokuzdan dokuza...

her gün... Klasik.

Üst kattaki

Cafe Opera, snacklarıyla

şık. Mükemmel bir ortam. Onbirden onbire... her gün...

Doğum gününüz, özel toplantılarınız için

bir telefon ve

özel arabamız

kapınızda...

Klasiklerle... Yepyeni!

Opera Pastanesi
her gün 9.00 - 21.00
Cafe Opera
her gün 11.00 - 23.00

CAFE OPERA

Erenköy - 359 32 63

—ETAP HOTELS—

İcraatın başı zamlı

Türkiye Aralık ayına yeni bir hükümetin kuruluş çalışmalarıyla girdi. Seçimler geldi, geçti. İş şimdi sandıktan çıkan iktidarın "icraatı"na geldi. İcraat tüm yurttaşların gündelik yaşamını etkileyecek. Yeni hükümetin nasıl bir icra-i faaliyet içinde bulunacağı ise bir muamma olmasa gerek. Daha seçim öncesinde ekonomik istikrar paketleri hazırlanmaya başlamıştı. Türkiye ekonomisi için alınması gereken önlemler zaten aylar öncesinden yazılır, çizilir olmaya başlamıştı bile.

Türkiye'de iç talebin kısılması, kamu harcamalarının azaltılması, para arzının daraltılması gibi bir takım ekonomik ve finansal önerilerin tamamına ne anlama geldiğini bilmese bile, bazı fırsatçılar —onlara pek kızmamak gerek, çünkü köşe dönmek ulusal şiarımız oldu son yıllarda— koli koli rakıları, ithal malı sigaraları, akaryakıtı ve akla gelmeyecek bir çok malı gözden irak yerlerde depolamaya aylar önce başlamışlardı.

Bu yüzden, Aralık ayı içinde, ekonomik istikrar paketinin sicimleri açıldığında, içinden irili ufaklı zamların çıkacağını söylemek pek yanlış olmayacak.

Ekonomik istikrar önlemleri elbette ki, yalnızca zamlardan oluşmayacak. Vergi iadesi oranlarının düşürülmesi, yeni fonlar ve onların kesintileri belki de süper emeklilik için başvuru süresinin yılbaşından sonraya uzatılması ücretlilerin gündelik yaşamını etkileyecek "icraatlardan" olacak.

Tüm bu önlemler, ağzı var dili yok ücretlileri ilgilendirdiğinden, yeni hükümetin görece olarak kolaylıkla alacağı kararlardan. Ama, bir de trilyonluk yatırımlarda da kısıntıya gidilmesi gerekiyor, Türkiye'ye önerilen ekonomik reçetelerde. İşte, hangi yatırımlardan vazgeçilip, hangilerine devam edileceği hayli çetin bir sorun yeni hükümet için. Ne de olsa, bazı müteahhlik firmalarının bağlamış oldukları işlerin durması ya da yavaşlaması söz-

konusu.

Kamu harcamalarındaki başlıca kısıntıların ise sağlık ve eğitim bütçelerinde yapılacağı gündelik basında yer aldı. Bu oldukça mantıklı. Bazı varlıklı ve iyiliksever yurttaşlar yurdun dört bir yanında okullar yaptırıp hizmete açıyorlar nasıl olsa. Ayrıca, geçtiğimiz ayın son günlerinde de Semra Hanım sağlık hizmetlerine el atmıştı. İstanbul'da, Yıldız'daki Sait Çiftçi Dispanser'i "Papatyalar Hastanesi"ne dönüşecek bir iki ay sonra. Papatyalar Türkiye'nin diğer illerinde de hastaneler kurarak sağlık bütçesinden yapılacak kısıntıları dengeleyebilirler.

Ekonomik konular öteden beri sıkıcı, anlaşılması güç, tartışması karmaşık konulardır. Bunları bir yana bırakırsak, Aralık ayının gündeminde, Başbakanımız Turgut Özal'ın Houston'da sağlık muayenesinden geçmesi ön sıralarda yer alıyor. İlk referandum, sonra seçim çalışmaları hayli yordu Özal'ı. Bakalım başta Dr. DeBakey olmak üzere Houston'daki sağlık uzmanları kendisine ne salık verecekler?

Aralık ayı içinde, Türkiye'nin dış ilişkilerinde hareketlilik süreceğe benziyor. ABD ile ilişkilerin Kasım ayının son günlerinde birdenbire gündemin başkonularından biri olması, tartışmaların Aralık ayında da süreceğini gösteriyor. Yarbay North'un Güneydoğu Anadolu'ya gelip ABD'nin Tahran elçiliğinin işgali sırasında birliğinin başında alesta durması, Washington'un bir yandan Türk hava sahasından İran'a silah gönderip bir yandan da aynı yolu kullanan Libya uçaklarına engel olunmasını istemesi, bu konuların tartışılmaya devam edileceğini gösteriyor. Belki de en önemlisi, 1960'lardan beri ülkemizin ilerici, demokrat çevrelerince yüzlerce, binlerce kez tekrarlanan, ama tekrarlandıkça da bir takım kişilerin başlarını derde sokan bir gerçeğin bu kez Hava Kuvvetleri Dergisi'nin Ekim sa-

yısında yer alması oldu. Hava Kurmay Yarbay Yılmaz Oğuz, İncirlik hava üsünün tümüyle Türkiye'nin denetimi altında olmadığını, buradan kalkan Amerikan uçaklarının günün birinde Türkiye'nin istemeden Körfez savaşına bulaşmasına yol açabileceğini yazdı.

AT (Avrupa Topluluğu) ile ilişkilerde önemli bir pürüz olan Yunanistan'ın Türkiye'ye karşı tutumunu çok küçük adımlarla değiştirdiği gözleniyor. Yunanistan Başbakanı Andreas Papandreu, Özal'dan "gerçekçiliği ile tanınan devlet adamı" olarak söz etti. Sonra, Yunanistan hükümet sözcüsü Rumbattis ilk kez Batı Trakya'da Türk azınlık olduğunu kabul etti. Tüm bunlar, 1988 yılı içinde Türkiye ile Yunanistan hükümet başkanları arasında bir zirve toplantısının gerçekleşeceğine ilişkin belirtiler olabilir. Bilindiği gibi gelecek yıl Yunanistan AT'de dönem başkanlığını yapacak. Türkiye ile Yunanistan arasında bir yumuşama bu yolla Türkiye-AT ilişkilerini de etkileyecek. Bunlar olumlu yöndeki gelişmeler. Ama bir türlü Batı Avrupa standartlarına çıkaramadığımız demokrasimiz de olumsuz yönde etkilerini gösterecek. TBKP'ni legal olarak kurmak üzere Türkiye'ye dönen Haydar Kutlu ve Nihat Sargın'ın durumları ister istemez gündemde kalacak.

Aralık ayının bir büyük olayı da ABD Başkanı Ronald Reagan ile SSCB lideri Mikhail Gorbacov'un buluşmaları. Tüm dünyanın merakla beklediği bu buluşmadan Türkiye de etkilenecek. Zirve toplantısında Türkiye'yi de ilgilendiren konuların ele alınacağı bir gerçek. Ama iki liderin nasıl bir anlaşmaya varacaklarını şimdiden kestirmek güç. Dileyelim ki, bu buluşmayla dünyamız barış ve güvenliğe bir adım daha yaklaşsın, Ortadoğu gibi kıvılcımlı bölgelere yakın olan ülkemiz de bundan payını alsın ■

Niyazi Dalyancı

İstanbul'da sanat etkinlikleri

Sinema

Moda Sineması - Aralık ayının ilk haftasında Andre Konçalovski'nin yönettiği *Siberiade* gösterime girecek. Başrollerinde yönetmenin kardeşi Nikita Mihailkov, Ludmilla Gurçenko, Natalya Andreyçenko'nun oynadığı film, 1980 Cannes Film Festivali'nde **Jüri Özel Ödülü** kazandı.

İkinci haftadan itibaren ise Yugoslav yönetmen Emir Kusturika'nın geçen yıl İstanbul Sinema Günleri'nde büyük ilgi gören filmi, *Babam İş Ge-*

zisinde gösterilecek.

Moda Sineması'nda film gösterilerinin yanı sıra başka etkinliklere de yer veriliyor.

8 ve 9 Aralık'ta Uğur Mumcu ve Prof. Orhan Aldıkaçtı'nın Anayasa üzerine söyleşileri izlenebilir.

20 Aralık'ta programda bir *Cem Karaca Konseri* yer alıyor.

Ortaköy Sanat Merkezi - Ortaköy Sanat Merkezi'nde Aralık ayında Moda Sineması'yla dönüşümlü olarak *Siberiade* ve *Babam İş Gezisinde* izlenebilecek.

İnci Sineması - Aralık ayının ilk haftasında görüntü yönetmeni Orhan Oğuz'un ilk yönetmenlik denemesi olan *Herşeye Rağmen* gösterilecek. Başrolleri Şerif Sezer ve Talat Bulut paylaşıyor.

Dünya Sineması - Aralık ayının ilk haftasında Federico Fellini'nin *Ginger ve Fred*'i gösterime giriyor. Başrollerde Giulietta Massima ve Marcello Mastroianni var.

14 ve 15 Aralık'ta ise Ankara Sanat Tiyatrosu'ndan *Silahşörün Gölgesi* izlenebilir.

Tiyatro

ÖZEL TİYATROLAR

Dostlar Tiyatrosu Bertolt Brecht'in *Bay Puntila ve Uşağı Matti*'yi sergiliyor. Adalet Cimcoz'un Türkçeleştirip Genco Erkal'ın sahneye koyduğu oyunda Genco Erkal, Avni Yalçın, Defne Halman, Metin Çetinkaya ve Zeynep Irgat rol alıyor.

Dormen Tiyatrosu Philip King'den *Papaz Kaçtı*'yı Haldun Dormen yönetiminde oynuyor. Leyla Tournier'in çevirdiği iki bölümlük komedide Haldun Dormen, Ayşen Gruda, Sevil Üstekin ve Yüksel Gözen oynuyor.

Kent Oyuncuları'ndan ise Aralık ayında iki ayrı oyun izleyeceğiz. İlki Athol Fugard'ın *Bir Çift Kanat*'ı. Nüvit Özdoğru'nun dilimize çevirdiği 2 bölümlük oyunu Yıldız Kenter yönetiyor. Dekor Osman Şengezer'in. İkinci oyun ise Anton Çehov'un *İnsan Denen Garip Hayvan*'ı. Asude Zeybekoğlu'nun Türkçeleştirdiği oyunu Müşfik Kenter yönetiyor. Oyunda Müşfik Kenter, Kadriye Kenter, Mehmet Birkiye, Suzan Aksoy rol alıyor.

Ortaoyuncuları geçen yıl sergiledikleri Ferhan Şensoy'un yazıp yönettiği *Ferhangi Şeyler*'i sürdürüyor. Bu oyunun yanı sıra yine Ferhan Şensoy'un yazıp yönettiği *İstanbul'u Satıyorum* Aralık ayında sergilenmeye başlayacak. Erol Günaydın ve Münir Özkul da konuk sanatçı olacaklar.

Ali Poyrazoğlu Tiyatrosu Kasım ayında sergilemeye başladıkları Yunanlı yazar Manuel Corres'in *Yanımdaki Yatak* adlı oyununu Aralık'ta da sürdürecektir. Tomris Uyar'ın çevirdiği oyunda Ali Poyrazoğlu, Altan Erbulak, Duygu Ankara, Cem Özer oynu-

Şerif Gören *Katırcılar*'ın öyküsü

Katırcılar'ın öyküsü Fuat Çelik'in-dir. Bu öyküde doğa-insan mücadelesinin yanı sıra asker-sivil mücadelesinin yardımlaşmaya dönüşmesini anlatıyordu. Öyküyü Bingöl'de çekmeye karar verdik. Bingöl'ü inceledikten sonra senaryoyu Bingöl'ün özgün koşullarına göre yeniden gözden geçirdik ve *Katırcılar*'ı çektik.

Ben filmlerimde genellikle doğa ve insan mücadelesini konu ediniyorum. Özellikle doğa unsurunu çok kullanıyorum. Güç doğa koşullarında ekiple çalışırken, aynen filmin kahramanı gibi doğayla mücadeleyi duyumsarım. Kahramanla birlikte biz de güç doğa koşullarını yenerek sonuca ulaşırız. *Katırcılar*'da da tüm bu güç koşullarını yaşadık. Bu da bizim kavgamız işte.

yor. Yönetmen Ali Poyrazoğlu.

Deveküşü Kabare Tiyatrosu'nda ise Turgut Özakman'ın yazıp Zeki Alasya'nın yönettiği *Deliler* oynanıyor. Oyunda Zeki Alasya, Metin Akpınar, Nisa Serezli, Sema Yunak ve Naşit Özcan rol alıyor.

Hadi Çaman'ın Yeditepe Oyuncuları Françoise Dorin'in *Dikkat Kahvenizde Sonsuz Var* adlı oyununu sergiliyor. Gencay Gürün'ün Türkçeleştirdiği oyunda Hadi Çaman, Füsün Erbulak, Melahat Özekit ve konuk oyuncu Lale Belkıs rol alıyor.

DEVLET TİYATROLARI

Devlet Tiyatroları aralık ayı gösterilerini geçen ay oynanan oyunların yanı sıra yeni oyunlarla sürdürüyor.

Sabahattin Kudret Aksal'ın yazdığı *Önemli Adam* oyununu Kemal Bekir yönetiyor. Oyunun dekorlarını Et-

si'nde *Marina Pineda* ile dönüşümlü olarak sergileniyor. Oyunun dekor ve kostümleri Serpil Tezcan'ın.

Aralık ayının yeni oyunu *Dört Kızkardeş* Michel Tremplay'in bir oyunu. Sevgi Sanlı'nın dilimize çevirdiği oyunun yönetmeni Sevinç A. Çetinok. Oyun *Oda Tiyatrosu'*nda oynanıyor.

Sadık Şendil'in *Yedi Kocalı Hürmüz*'ü Cüneyt Gökçer'in yönetiminde Devlet Tiyatroları Aralık programı içinde sergilenecek.

Opera-Bale

DEVLET OPERA VE BALESİ

Aralık ayının ilk gösterisi besteci Okan Demiriş'in *IV. Murat operası*. Metnini Turan Oflazoğlu'nun yazıp

ile Deniz Olgay'ın sahneye koyduğu balenin koreografisi Frederick Ashton'ın. Başrollerde ise Alev Kutnay, Oktay Keresteci, Deniz Olgay, Özkan Aslan ve Erkan Çimenciler var.

Offenbach'ın 4 perdelik opereti *Paris Hayatı*'nın orkestra şefi Cem Mansur. Sahneye koyan ise Gürçil Çeliktas. Başrollerde Ferdi Atuner, İlhami Uyanık, Nursel Öncül, Mine Mater oynuyor.

Aralık ayı programı içinde Adnan Saygun'un *Yunus Emre* oratoryosu da yer alıyor. Orkestrayı Hikmet Şimşek'in yönettiği oratoryoda solistler: Leyla Demiriş, Işın Güyer, Erol Uras, Attila Manizade.

Devlet Opera ve Balesi, aralık ayı içinde Geyvan McMillen'in sahneye koyduğu *Nijinski ile Bir Akşamüstü* adlı iki bölümlük balenin yanısıra Lehar'ın *Çingene Aşkı* operetini de repertuvarına katıyor. Orkestrayı Orhan Tanrıku'nun idare ettiği yapıtı Ertuğrul İlgin sahneye koyuyor.

DEVLET SENFONİ ORKESTRASI

Şef: Hikmet Şimşek, solist: Cihat Aşkın (keman) - 4 Aralık Cuma 19.00, 5 Aralık Cumartesi 10.45.

Şef Erol Erdinç yönetiminde Gençlik Konseri. Solistler: Recep Gümüş (fagot), Altuğ Öztunç (trompet) - 9 Aralık Çarşamba 19.00.

Şef: Ionescu Galati, solistler: Pavel Berman (keman), Lazar Berman (piyano) - 11 Aralık Cuma 19.00, 12 Aralık Cumartesi 10.45.

Şef: Gürer Aykal, solistler: Gülten Turalı (keman), Ekrem Öztan (klarinet) - 18 Aralık Cuma 19.00, 19 Aralık Cumartesi 10.45.

Şef: Cansung Kahidze, solist: Ayşegül Sarıca (piyano) - 25 Aralık Cuma 19.00, 26 Aralık Cumartesi 10.45.

Sergi

Urart Sanat Galerisi'nde 19 Kasım'da başlayan **Halil Akdeniz**'in resim sergisi 15 Aralık'a kadar sürecek. Bu serginin ardından 17 Aralık - 12 Ocak'ta **Erol Akyavaş**'ın sergisi var. Heykel ve Takı Galerisi'nde ise **Selma Gürbüz**'ün heykelleri 17 Aralık - 12 Şubat günlerinde izlenebilir.

EDPA'da 3 Aralık - 23 Aralık tarihlerinde **Avni Arbaş, Salih Acar, Fik-**

hem Özboru, kostümlerini Hale Eren hazırladı. Oyun aralık ayı boyunca *Oda Tiyatrosu'*nda sahnelenecek.

Taksim Sahnesi'nde Federico Garcia Lorca'nın iki bölümlük oyunu *Marina Pineda* oynanıyor. Nihat Aybars'ın yönettiği oyunun dekor ve kostümleri Refik-Hale Eren tarafından hazırlandı.

Orhan Asena'nın yazıp Ecder Akışık'ın yönettiği *Tohum ve Toprak* **AKM Büyük Salon'**da oynanıyor.

Cadılar Macbeth'i Müge Gürman'ın Shakespeare'in *Macbeth*'inden uyarlayıp yönettiği bir oyun. Dekorları Nurettin Özkönü tarafından hazırlanan oyun **Büyük Salon'**da izlenebilecek.

Moière'in ünlü *Cimri*'si Bozkurt Kuruç yönetiminde **Taksim Sahne-**

Cüneyt Gökçer'in sahneye koyduğu operada orkestrayı bestecinin kendisi idare ediyor. Başrolleri Atilla Manizade, Leyla Demiriş, Deva Çolakoğlu, Oya Atay paylaşıyor.

Verdi'den baleye uyarlanan *Kamel-yalı Kadın*'i Oytun Turfanda sahneye koyuyor. Orkestra şefi Elşad Bağirov. Koreografisini de Oytun Turfanda'nın yaptığı balede başrolleri Deniz Olgay, Oktay Keresteci ve Selçuk Borak paylaşıyor.

Mozart'ın 2 perdelik operası *Don Giovanni*'yi sahneye koyan Yekta Kara. Orkestra şefliğini Robert Wagner'in yaptığı oyunda başrolleri Ayhan Baran, Remziye Alper, Suat Arıkan, Cemalettin Kurugüllü üstleniyor.

Şımarık Kız, Herold ve Lanchbery'nin 3 perdelik balesi. Suna Şenel

ret Kolverdi, Ali Demir, Gürdal Duyar, Leyla Gamsız, Cihat Burak, Burhan Uygur, Selim Turan, Muhsin Kut, Ünsal Toker, Tekin Artemel, Cavit Atmaca ve Abdurrahman Öztoprak'ın yer aldığı birleşik sergi;

Teşvikiye Sanat Galerisi'nde 2 Aralık - 16 Aralık tarihlerinde *Bubi'nin* resim sergisi;

TEM Sanat Galerisi'nde 1 Aralık - 23 Aralık'ta *Aydın Ülken'in* resimleri, 26 Aralık - 20 Ocak'ta *Adnan Varınca'nın* sergisi;

Galeri Lebriz'de 7 Aralık'a dek *Orhan Taylan'ın* sergisi, ardından 10 Aralık - 30 Aralık tarihleri arasında *Gevher Bozkurt'un* sergisi;

Maçka Sanat Galerisi'nde 24 Kasım - 19 Aralık'ta *Seyhan Topuz*, 22 Aralık - 16 Ocak'ta *Koray Arış'ın* sergisi;

Tiglat Sanat Galerisi'nde 1970'lerden Günümüze *Türk Resminde Önemli Yapıtlar* sergisi izlenebilir.

Taksim Sanat Galerisi'nde sergiler üç ayrı salonda izlenebiliyor.

29 Kasım - 12 Aralık'ta *Bahattin Odabaşı, Nihat Adalı* ve İngiliz Kültür Derneği'nin düzenlediği *İngiliz Ressamları* sergisi;

ORHAN TAYLAN'IN RESİMLERİ

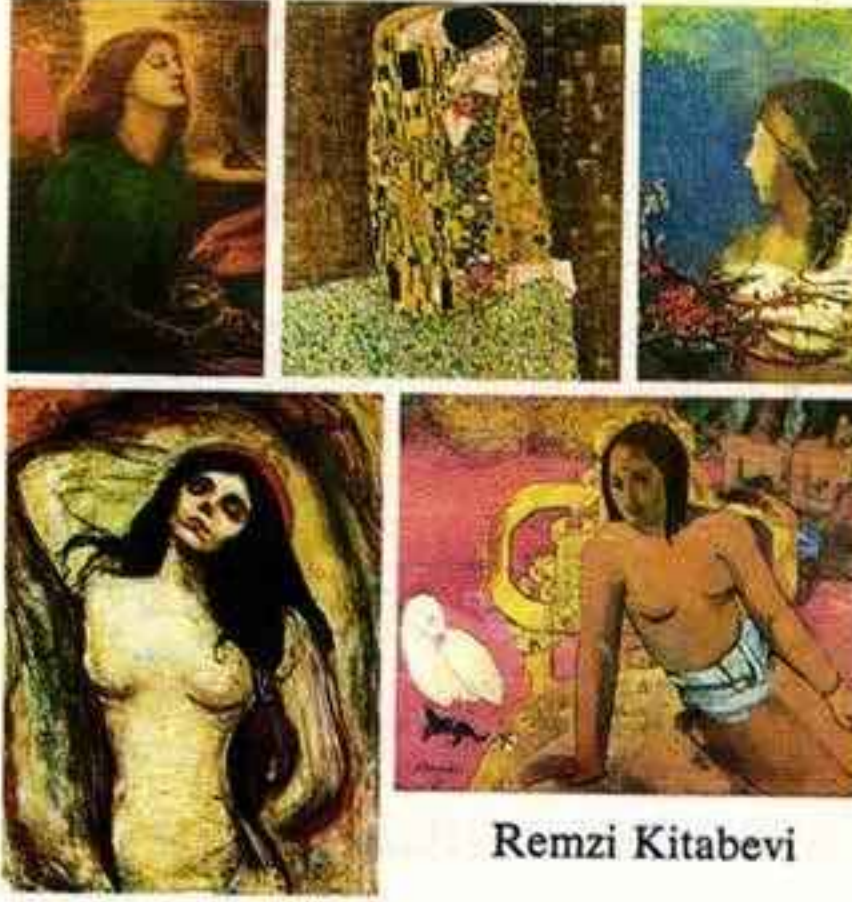
Orhan Taylan'ın Lebriz Sanat Galerisi'nde süren sergisi, 80 yılı öncesi resim anlayışından ve Maltepe Resimleri stilinden yeni bir döneme geçiş olarak nitelendirilebilir.

Taylan, "Artık kanıksanmış sergi açmak için resim yapmayı bir kenara bırakıp yeni bir araştırmaya girişiyorum. Tanzimat dönemini, Cumhuriyet dönemini inceleyip resimlemek istiyorum. Böylece resimlerim kitap halinde basılarak hem yurt içinde hem de yurt dışında daha geniş kitlelere ulaşabilir" diyerek geleceğe ilişkin projelerini dile getiriyor.

Yayın

Sembolizm sanat ansiklopedisi

Jean Cassou

Remzi Kitabevi

Jean Cassou -
**Sembolizm -
Sanat Ansiklopedisi**
Türkçesi: Özdemir İnce,
İlhan Usmanbaş
Remzi Kitabevi, İstanbul, 1987
312 s., 141'i renkli 313 resim,
5000 TL

Jean Cassou tarafından bir ansiklopedi anlayışıyla hazırlanan *Sembolizm* kitabı sembolizmin gelişimini ve uygulamalarını anlatırken, bu akıma damgasını vuran sanatçı-edebiyatçıları da tanıtmakta. Yapıta Pierre Brunel, "Edebiyat", F. Claudon, "Müzik", G. Pillement, "Resim, Gravür ve Heykel", L. Richard, "Sembolist Çağ" bölümleriyle katkıda bulunmuşlar.

Marguerite Duras:
Mavi Gözler Siyah Saçlar
Türkçesi: Roza Hakmen
Can Yayınları, İstanbul, 1987
125 s., 1400 TL

Marguerite Duras, "Bugüne kadar yazdığım en korkunç aşk hikâyesi bu" diyor. "Bütünüyle kayıp bir aşk. Okuyun kitabı. Nasıl okursanız okuyun, ilke olarak iğrenseniz bile. Artık kaybedeceğimiz bir şey yok. Ne benim sizden, ne de sizin benden."

Oktay Rifat -
Koca Bir Yaz

Adam Yayınları, İstanbul, 1987
127 s.

1914 doğumlu, ülkemizin başta gelen şairlerinden Oktay Rifat'ın on beşinci şiir kitabı, *Koca Bir Yaz*. Ürünleriyle ülkemizin son elli yıllık şiir serüveninde önemli köşetaşlarında yer alan şair, son yıllarda, sanki bunca yıllık deneyimle, verimli bir dönemi yaşıyor. Hemen her ay dergilerde şiirlerine rastladığımız Oktay Rifat'ın 1985-1987 yılları arasında yazdıklarını topladığı *Koca Bir Yaz*'da bazen tarihten, bazen geçmişte yaşanmış bir küçük olaydan, bazen de güncel sorunlardan yola çıkarak oluşturulmuş şiirleri yer alıyor.

Server Tanilli

**Nasıl
bir
demokrasi
istiyoruz?**

Server Tanilli:
Nasıl Bir Demokrasi İstiyoruz?
Amaç Yayıncılık, İstanbul, 1987
222 s., 1600 TL

"Türkiye'de hemen herkes demokrasiden yana. Herkesin demokrasiden yana olduğu bir ortamda, demokrasinin dostları ile düşmanlarını seçmek güçleşir biraz; ama yine de mümkündür bu ve gereklidir de üstelik. Nedir ölçütler?" diyen Tanilli, Türkiye'de demokrasinin yeniden kurulması mücadelesinde temel doğruların altını bir kez daha çizirken, kendimize özgü sorunlarımızı da belirtiyor.

Ufuktaki sorunlar

Seçimlerde mucize yaratan matematik

Çok bilinmeyenli problemleri

özmeye yetecek mi?

Erken seçimi geride bıraktık. Seçim sisteminin sağladığı olanaklarla seçmenin üçte birinin desteğini sağlayan Özal, Millet Meclisi'nde üçte iki çoğunluk sağlayarak iktidara geldi. İnce matematik hesaplara dayanan ve ilk defa uygulanan seçim sistemi tam bir mucize yarattı. Öyle ki, Erdal İnönü'nün deyişiyle, *"haketmediği kadar fazla sayıda milletvekilliği elde eden"* Özal, toplam yüzde 60'ın üzerinde oy almanın manevi zırhına bürünecek bir muhalefetin yıpratıcı eleştirilerine göğüs gererek, beş yıl daha iktidarda kalacak. Bu muhalefete karşı önce zamları, ardından yeni kemer sıkma politikasını uygulayacak; enflasyonu dizginleyip büyüme hızını sürdürmek gibi gerçekten hüner isteyen bir işi başaracak; Avrupa Topluluğu'na tam üyeliğin gerektirdiği Anayasal ve yasal düzenlemelerle yurt içindeki sosyal ve siyasal gelişmeler arasındaki dengeyi kuracak... Kısaca, bir beş yıl daha iktidarda kalarak bir başka mucize gerçekleştirecek.

Özal'ın yeni iktidarının önünde bir dizi sorun bulunuyor.

Bunların kısa vadede ortaya çıkacak ilk bölümü, hiç kuşkusuz, yeni seçim sisteminin bıraktığı tortulardan oluşacak.

Bunların da başta geleni parlamento dışı muhalefetin büyümesi ile ilgili.

Yeni sistem, eskisinden çok partiyi parlamento dışına itmiş bulunuyor. Kendi seçim çevrelerinde seçilebilecek kadar oy alan ve seçmen desteği sağ-

layan DSP Genel Başkanı Bülent Ecevit ile RP Genel Başkanı Necmettin Erbakan'ın, genel baraja takılarak Meclise giremediler.

MÇP Genel Başkanı Türkeş'in ise ANAP'ın dört kanadından biri ile flörtünü hızlandırmaya çalışacağı açık.

Açık olan bir başka nokta da, git-tikçe çok-sesli hale gelen toplumumuzda yeşillerin, çevrecilerin, ve 60 yıldan fazla bir süredir yasaklı durumda olan komünistlerin parlamento dışındaki siyasal yelpazeyi daha da hareketlendireceği.

Bu durum, seçim sisteminin sürekli tartışılan bir konu olarak gündemde kalacağını gösteriyor.

Özal'ın bir diğer sorunu da, zayıflamış görünen muhalefetin sert bir politikaya hazırlanır gözükmesi.

Buna karşılık Özal da, daha seçim sonuçları kesinleşmeden TRT'ye verdiği demeçte, tavizsiz bir politika izlemek istediğini açık açık beyan etti:

"Aslında seçim sisteminde pek köklü bir değişiklik yapılmadı. Belki zamanla barajlar biraz aşağı çekilebilir ama sistemde değişiklik yapılamaz. Sistemin amacı küçük partileri elimine etmektir. En fazla iki partiye iki-buçuk partiye izin verir. RP, bir dener, iki dener, sonra bırakır. DSP de öyle, aynı şey DYP için de söylenebilir. Niyetim onları partimize davet etmektir. Ayrılığın gayrılığın yeri değil. Sonunda, sosyal demokratlarla muhafazakârlardan oluşan iki partiye inecektir sistem. Hiçbir şekilde seçim

sistemi değiştirmeyi düşünmüyoruz."

Öyle anlaşıyor ki Özal, sadece seçim sisteminde değil, Anayasa değişikliğinde de muhalefete diyalog kurmayı pek düşünmemektedir:

"Biz idarenin daha rahat çalışmasını sağlayacak değişiklikler istiyoruz. Muhalefet başka şeyler ister. İktidarın rahat çalışmasını istemezler."

Özal'ın oyların üçte biri ile Anayasayı değiştirebilecek çoğunluğu sağlaması, buna karşılık toplam oyların çoğunluğunu alan muhalefet partilerinin kendilerini *"haksızlığa uğramış"* hissetmeleri, iktidar-muhalefet ilişkilerinin sert geçeceği endişelerini artırıyor. Ve yeni dönemde, politik ortamda özlenen yumuşamanın varlığı ve geleceği, her zamankinden çok Özal'ın göstereceği esnekliğe bağlı bulunuyor.

Seçim sonuçlarının ortaya çıkardığı bir diğer gerçek, artık sosyal demokratların birliği için bir tek kapının açık kaldığı. İlk işaretlere bakılırsa, DSP'nin neredeyse silinmesi, sosyal demokratların birlik sürecini hızlandıracak, Özal'ın karşısında daha derli toplu bir muhalefet yürütmelerine yol açacak. İnönü'nün, *"artık önümüzde daha uzun zaman var"* derken kastettiği de bu olsa gerek.

Büyük şehirlerin dışında umulanın üzerinde oy toplayan ve iyi bir taban çalışması yapmaya aday olan DYP Genel Başkanı Demirel'in, Özal'ın *"birlik"* çağrısından sonra muhalefeti daha da keskinleştireceğini söylemek bile yersiz.

Bütün bunlar, yeni hükümetin iç politikadaki eski sorunlarının çözümünde daha sert bir muhalefetle karşılaşacağını işaretlerini veriyor. Öte yandan Özal'ın eskiden kalma sorunlarının başında bir türlü enflasyon illetinden kurtulamayan, ama aynı zamanda büyümek zorunda olan ekonomi geliyor. Bu noktada da Özal'ı, daha sonraki sayfalarda ayrıntılarıyla ele alacağımız gibi, sendikaların artma eğilimi gösteren muhalefeti bekliyor.

Ancak, hiçbir sendikal veya politik muhalefetle karşılaşmasa dahi, ekonomik sorunların çözümü Özal'ın başını oldukça ağrıttacak.

Dr. Öztin Akgüç, sorunu şöyle özetliyor:

"Türkiye'nin giderek ağırlaşan ve

yeni hükümete de başağrısı olacak dört ekonomik sorunu var. Kısa sürede çözülmesi mümkün olmayan bu sorunlar: Dış borçlar, hızlı enflasyon, işsizlik ve gelir dağılımı. Dış borçların ulusal gelire oranı yüzde 60 dolaylarına yükselmiş durumda. Türkiye çok ağır bir dış borç yükü altına girmiştir ve bunun sıkıntısı daha uzun yıllar sürecektir. Enflasyon ise, 1987 yılında yüzde 50'nin üzerine tırmanmıştır. Bazı çevrelerin, 'enflasyonla birlikte yaşayalım,' önerisine karşın, ekonomiyi iyice tahrip etmeden buna olanak yoktur. Son yıllarda altyapı ve konut yatırımları hızlandırılmış ama, işgücü fazlası 2.5 milyon, toplam işgücü fazlası oranı da yüzde 14 dolayında kalmıştır. Hızlı enflasyon, tarım ürünleri fiyatlarının düşük tutulması ve ücretlerin enflasyona karşı korunmaması sonucu, gelir dağılımı son yıllarda daha da bozulmuştur. Tarım kesiminin ulusal gelirden aldığı pay yüzde 16'ya, ücretlilerin aldığı pay da yüzde 20'lerin altına düşmüştür."

Dr. Akgüç, ilk yapılacak işin, vergi gelirlerinin ulusal gelire oranının yüzde 20'lerin üzerine çıkarılması olduğunu vurgulayarak, kamu kesiminin finans açığının daraltılmasını, özel tüketim harcamalarının kısılmasını, ciddi bir para politikası izlenerek emis-

yonun denetim altına alınmasını öneriyor.

Öte yandan eskiye göre çok daha büyük oranda dışa açılmış olan ekonominin, döviz dengeleri açısından her zaman sıkıntıya girebilecek bir yapıda olduğu da açık. Önümüzdeki beş yıl içinde ihracatın bir sıçrama yapabilecek hızla artma şansı yok. Buna karşılık, ithalatı zorlayan bir büyüme hızı devam ettirildiği takdirde, ki öyle olacak, özellikle kısa vadeli dış borçlardaki büyümenin tehlike sınırına dayanması ihtimaller arasında. Bunları

gerçekleştirmenin hayli zor olduğunu söylemeye gerek yok.

Öte yandan dış konjonktür, uluslararası borsalardaki para krizleri, dünya ticaret hacminin daralması tehlikesi gibi tehlikeler de Türk ekonomisini eskisine oranla daha çok ilgilendirecek.

Prof. Yüksel Ülken'e göre, ihracat konusunda gerçekten elle tutulur bir başarı sağlayan Türkiye'nin dünya ekonomisiyle giderek daha iyi ilişkiler kurması, ortaya çıkacak olaylardan eskiye oranla çok daha fazla etkilenmesine yol açıyor.

Ülken'e göre sorun, Amerikan dolarındaki düşmenin ne yolla durdurulacağı. "Eğer," diyor Prof. Ülken, "dolardaki düşüşün durdurulması Amerika'nın Japonya ve Almanya'ya yaptığı telkinlere uygun olarak bu ülkelerin büyümelerini hızlandırıp daha fazla mal ithal etmelerini sağlamak yoluyla olursa, Türkiye açısından hayırlı olabilir." Prof. Ülken, İran-Irak savaşının bitmesi halinde ortaya çıkacak "yeniden inşaa" olanaklarından yararlanabileceğimizi de vurguluyor.

Görüldüğü gibi yeni Hükümet, gerek iç politika, gerek ekonomide karşılaşacağı sorunları çözebilmek için değişkenlerini kendi iradesiyle belirlemeyeceği bir dizi çok-bilinmeyenli problemi 'halletmek' zorunda.

Burhan Şenatalar

Enflasyon mu, büyüme mi?

Bu yıl yüzde 50 gibi görünen bir enflasyon var. Yılın ilk 8-9 ayında emisyon miktarı da çok artmış gibi görünüyor. Emisyon miktarının fiyatlara etkisi belirli bir zaman aralığıyla oluyor. Bu aralık da 6-18 ay arasında değişiyor. Emisyon artışları dolayısıyla önümüzdeki 6-7 ay fiyat artışlarının yavaşlaması radikal bir müdahale yapılmazsa çok zor. Bir de, ne kadar etki yapacağını tam ölçemiyorum belki ama, ertelenmiş bir takım zamlar da seçimden sonra gelecek. Dolayısıyla yüzde 50'lik fiyat artışı temposu seçimden sonra kolaylıkla frenlenemeyecek. Sanıyorum gelecek yılın ilk 6

ay içinde ciddi bir fiyat artışı söz konusu olacak.

Böyle bir durumda hükümetin karşısında iki alternatif var. Bir tanesi, kapsamlı bir müdahale yapılabilir. 24 Ocak kadar kapsamlı olması artık hiç gerekli değil. İkinci ihtimal, enflasyonu hızla aşağı çekmek yerine, büyümenin verdiği avantajı önemseyebilir. Benim tahminim, enflasyonu değil, büyümeyi tercih edecektir. Çok çarpıcı bir paket beklemiyorum ama, seçim sonuçlarına dayanarak, zaferin etkisiyle, ağır eleştiri çekebilecek birkaç önlem de alabilirler.

Dış ödemelerde, Hükümeti sıkıntıya sokacak bir sorunun kısa dö-

nemde ortaya çıkabileceğini sanmıyorum. Yakın gelecekte, üç-beş yıl içinde, büyüme hızı ile ilgili bir problem de pek gözüküyor. ANAP'ın uyguladığı politikayla hızlı bir büyümenin sağlanması mümkün. Bu, bir yandan işçilerin satınalma gücü düşük tutularak, bir yandan da geniş kesimlere gidecek hizmetler aksatılarak sağlanıyor. Belki pek beğenilmeyen bir birikim süreci ama, uygulanmaya devam edilebilir. Bunun sonucunda da, siyasi düzeye çıkabilecek bir tepki ortaya çıkmıyor. Bu konuda pek de iyimser olmamak lazım.

Burhan Şenatalar, Doç. Dr. İ.Ü. Siyasal Bilimler Fakültesi

Adnan Kahveci %95 Demokrasi

İktidarımızın ilk dört yılını temel ihtiyaçları tespit dönemi olarak niteliyorum. Bu dönemde, önce bu ihtiyaçların ne olduğunu araştırıp bulduk. Ve üzerine gitmeye başladık. Bunlar kanalizasyondur, su, elektrik, telefondu...”

— Tüm bunları saptadıktan ve üzerlerine gittikten sonra mı iktidarınız Türkiye’nin çağ atladığına karar verip bunu seçim sloganı yaptı? Ve Türkiye şimdi hangi çağda?

— Zannediyorum bu tabirde bir yanlış anlama var. Biz çağ atlamadan söz ederken “ortaçağdan atlayıp, bu çağı yakalamayı” kastediyoruz.

Çağ
atlamak
bugünü
yakalamaktır

— Şimdi oldu. Yoksa sayıp soracaktım. Çözümlendi denilen ama hâlâ ancak günün belirli saatlerinde su alan mahallelerle mi? Günde üç posta eğitim yapan okulları, 80 kişilik sınıfları ve boğaz tokluğuna çalışan öğretmenleriyle mi? Öğretmensiz öğrenciler, üniversite kapılarından dönen gençlerle mi?

İstanbul 2. Bölge adayı Adnan Kahveci’yle söyleşimiz böyle başladı. Kahveci kendi istediği alanlarda rahat rahat konuşmasına karşın, kimi konulara girmemeye özen gösterdi.

— Sayın Kahveci, yeniden kazanmanız durumunda 30 Kasım’da ikinci bir beş yıllık dönem başlıyor iktidarınız için. Her siyasal parti gibi siz de hesaplarınızı kazanmak üzerine yaparsınız. Üstelik iktidara en yakın parti görünüyorsunuz. O nedenle iktidar döneminizin bir tablosunu çizer misiniz?

— Bu dönemi, iktidara gelmiş bir partinin değil, yeniden iktidar olmaya çalışan bir partinin mensubu olarak değerlendirmek istiyorum. Sözlerime bu açıdan bakılması için böyle bir açıklama yapıyorum. Ama önce başka bir şeyler söylemek istiyorum. Aday olduğum Kartal bölgesinde on yıldır oturuyorum. Bu on yıl boyunca hep, şehrin göbeğinde evine çeşmeden su taşımak zorunda kalan insanların devlete isyan edeceğini düşündüm. Benim, Başbakanlık Danışmanlığı’ndayken de hareket noktam bu oldu.

— Bu hareket noktası nasıl bir çalışmayı getirdi?

— İşe altyapıdan, temel ihtiyaçlardan başladık. Bu düşünceyle, siyasî iktidarlara prim getirmek bir yana, götüren bir alana, kanalizasyona el attık. Bu hiçbir iktidarın göze alamadığı bir cesaretti. Ama bir iktidarın mutlaka başlatması gerekiyordu, biz başlattık. Kanalizasyon ve su sorunu İstanbul dışındaki bütün kentlerde üç yılda bitecek. İstanbul için daha dört yıl var. Köylere elektrik ve su götürülmesi ise tamamlandı.

— Ve geldiniz ikinci aşamaya... Bu konuşmamızdan 10-12 gün sonra niteliği açısından olduğu kadar süre bakımından da Türkiye’nin gündemine ikinci dönem geliyor.

— Önümüzdeki beş yılı kamu yatırımlarının iki alana yoğunlaştırıla-

cağı bir dönem olarak görüyorum. Bunlar eğitim ve sağlık alanları... Çok önemli ve büyük projelerin uygulanması gerekli alanlar bunlar.

Adnan Kahveci, eğitim alanında Mustafa Necati'den başlayarak bütün Bakanların eğitimi çağdaş düzeye getirmekten söz ettiklerini, iyiniyetli çabalar içine girdiklerini, ama yine de okul, öğretmen ve öğrenci düzeyinin yükseltilemediğini söylüyor. Eğitimde büyük projeler uygulamak zorunda olduklarını anlatıyor.

"İki projemiz var. Birisi, çok kanallı eğitim televizyonu, öteki de milyon bilgisayar programı. Eğitim televizyonunda nihaî hedefimiz beş kanal. Her düzeydeki öğrenci için ayrı kanallardan eğitim yapmayı, meslek okulları için iki kanal ayrılmasını gerektiren ve öğretmenlere, öğrencilerinin, görevinin başında hizmet içi eğitimi verecek bir sistem. Dünyada henüz denenmemiş bir sistem bu. Şu anda mevcut altyapıyla bundan başka bir şey yapmak mümkün değil. 350 bin öğretmene hizmet içi eğitim vermenin başka yolu da yok. Uygulamayı yaygınlaştırmak için, hazırlayacağımız yeni çizelgelerle, her okulda derslerin aynı saatlerde olmasını sağlayacağız. Tabii açacağımız yeni dersliklerle sınıftaki öğrenci sayısını azaltmak ve öğretmenlere ek ders ücretlerini, miktarını arttırarak ödemek de sistemin bir gereği."

Başbakanlık Başdanışmanı olarak siyasal yaşamına başlayan Adnan Kahveci'nin verdiği bilgiye göre bu projenin maliyeti, vericiler, şu anda kiralanmış bulunan dört kanala ek olarak kiralanacak kanallar, yer verici istasyonları, gerekli aygıtlar dahil, 400 milyar lira olacak. Türk uyusunun yapım çalışmaları 300 milyar daha gerektiriyor. Ama uydu yapımı öncelikli bir konu değil, çünkü kiralamak daha uygun.

— *Sayın Kahveci Milyon Bilgisayar Projesi nasıl bir şey?*

— O da büyük bir proje... Bilgisayar, özel ihtisaslaşmış bir öğretmen, hem de öğreten, sorarak denetleyen ve çok sabırlı bir öğretmen olduğu için, bu proje eğitimi de televizyonla birlikte yürütülecek.

— *Bu projeler sonunda nasıl bir öğrenci tipi yaratılacak?*

— Bu projeler sonunda -haydi biraz fantezi yaparak söyleyeyim- Bin-

göl'ün dağlarındaki öğrenciyle Nişantaşı'ndaki öğrencinin kalitesini birbirine yaklaştıracaktır.

Adnan Kahveci sağlık alanındaki ilk adımları olan Sağlık Yasası'nı "en büyük adımları ve belki de büyük kumarları" olarak niteliyor. Çünkü bu yasayla, yerleşik bir düzeni kökünden değiştirmeye kalkmışlar. Bu da bir cesaret işiymiş ve bu cesareti göstermek kendilerine nasip olmuş. "Bundan dolayı kendimizi çok da mutlu saydığımızı söyleyemem, çünkü başta doktorlar olmak üzere hemen bütün sağlık kesimi karşı çıkacak, bunları göğüslemeyi göze almak az şey değil" diyor. Sağlık hizmetlerinde Avrupa

düzeyini tutturmayı bu yolla düşünüp olduklarını vurguluyor ve devam ediyor:

"Sistem değişir ve yenisi yerleşirken pek çok aksamalar ve şikayetler olacak. Ama bir defa yerleşince de sağlık yatırımlarına daha fazla para gitmeye başlayacak, sistemin verimliliği artacak, halkın olumsuz tepkileri azalacak. Ayrıca doktor-hasta ilişkileri daha medeni hale gelecek. En önemlisi de, yalnız ünlü ve varlıklı kişiler değil, sade vatandaşlar da en iyi doktorlara gidebilecekler."

Doğaldır ki bu son cümle, ünlü doktorların kapılarının önünden bile geçemeyen mutsuz çoğunluğa gü-

zel bir müjde... Bir de anlatıldığı kadar kolay gerçekleşirse...

— *Sayın Kahveci, ikinci kez iktidar olursanız, TRT'yi kendi lehinize daha çok kullanmak için ne gibi önlemler getireceksiniz?*

— Hiçbir şey... TRT'yi lehimize kullanmıyoruz ki... Kullanmak bir yana, yaptıklarımızı TRT'den anlatabilmeye razıyım ben. Anlatamadığımız için, başlattığımız birçok yararlı

da her ne pahasına olursa olsun arttırmamız gerek. Bu, belki daha çok fedakârlığı gerektirecek. Ama halka kemer sıktırmak, daha çok sıktırmak anlamında değil bu fedakârlık. Daha çok kaynağımızı kredi olarak dış pazarlara aktarabilmekten söz ediyorum.

— *Peki ya büyüme? Nasıl sağlanacak?*

— Büyüme çok önemli bir sorun

simini, bizim aydınlarımız bile dünyadan kopuk. Bu kopukluk giderilince, insanlar dünyadaki değişik düşünceleri akımlarını daha iyi kavrayacaklar. Bizimki gibi bir toplumu Avrupalı yapmak gerek.

— *Bunu bile bile AET'ye tam üyelik başvurusunu nasıl yaptınız? Karşınızdakiler de böyle düşünüyorlar ve bizi Avrupalı saymıyorlar.*

— Elimizi kolumuzu bağlayıp oturmayaacağız. Birtakım çalışmalar yapılacak bu süreçte. Önce altyapıyı ele almak gerek. Geliştirilen altyapı, üstyapıyı da arkasından sürükler.

— *Her türlü düşüncenin örgütlenebilme hakkı ondan sonra mı gelecek?*

— Aşırı sağın veya solun örgütlenme hakkı, benim demokrasi anlayışımın en önemli sorunu değildir. Ben öncelikle toplumun % 95'inin, katılımcı demokrasiden daha çok yararlanmasına bakıyorum. Sizin söyledikleriniz toplumun ancak % 5'inin sorunu... Benim için daha sonra geliyor.

— *141, 142, 163.'ncü maddelerin kaldırılması çok mu uzak?*

— Çalışma tempomuza ve bizi teşvik edenlerin niyetlerine bağlı bir şey bu.

— *Pasaport yasaklarının gevşetilmesi... Politik göçmenler sorunu...*

— Zamanı geldikçe hepsine el atılacak.

— *Bu sözleriniz politik göçmenlere "ölme güzelim ölme, yaz gelince güller açacak" politikası mı oluyor?*

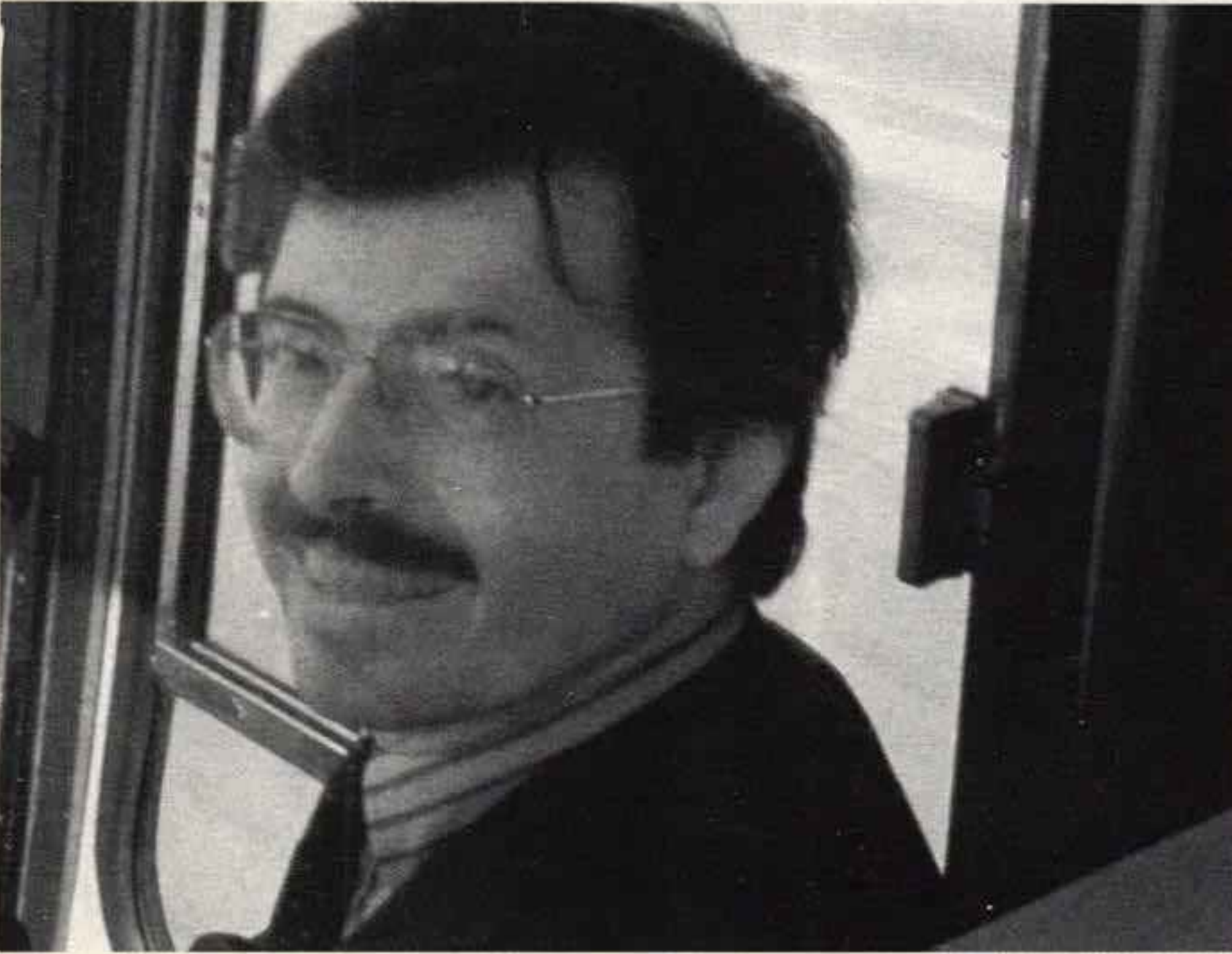
— Hayır onun da zamanı gelecektir.

— *İktidarınız, Haydar Kutlu ve Nihat Sargın'ın seçim öncesinde Türkiye'ye gelişlerine neden bu kadar sınırlı?*

— Öyle bir şey yok.

— *Sayın Kahveci, içerdeki solcuları pasaport vermemek suretiyle dışarıya göndermiyorsunuz. Dışardakiler gelmeye kalkınca da herkesten önce devletin Cumhurbaşkanı "ne işleri var burada" diyerek karşı çıkıyor. Bu ülke, sağcıların olduğu kadar solcuların da ülkesi... Dünyada olduğu gibi ülke içinde de sağın ve solun bir arada yaşamayı öğrenmesi gerekli. Bir tuhaf çelişki var değil mi sola bakışınızda?*

Kahveci'nin yanıtı yalnızca gülmek oluyor ■

uygulamadan birçok insanın haberi yok.

— *AET'nin kapısını çalarken, o ülkelerin radyo-televizyon mevzuatını merak ettiniz mi?*

— Bir örnek verirsem, oralardaki ölçüyü de anlatmış olurum sanıyorum. Fransa'da radyo ve televizyondan yararlanma süresinin 1/3'ü iktidara, 1/3'ü Parlamento'daki en büyük partiye (dolayısıyla iktidara) 1/3'ü de muhalefete aittir.

— *İktidarınız birçok soruna ticari açıdan bakan bir felsefenin sahibi. Önümüzdeki beş yıllık dönemde bu açıdan sorunlarınız ne olacak?*

— Tabii ikinci dönemde de bu bakış açımız devam edecek. Biz esas sorunun ihracat ve büyüme olduğuna inanıyoruz. Dünya pazarlarının gittikçe küçüldüğünü ve bu pazarlara bizim girmemizin şart olduğunu görüyoruz. İhracatı, bu daralan pazarlar-

olarak gördüğümüz için bize uygun gelen yolları deneyeceğiz. Büyüme, refahı da arttıran bir unsur olarak kabul ediyoruz. Bir fabrikanın sabit masraflarının azalması, verimliliğinin artması, personeline daha çok ücret verebilmesi refahı arttıran bir şeydir. Önümüzdeki beş yıllık dönemin bize en büyük sorunu, bu daralan dünya piyasalarının sıkıntısından kendimizi kurtararak, sözünü ettiğim ihracatı arttırmayı ve büyüme gerçekleştirebilmektir.

— *Sayın Kahveci, Türkiye'ye çağ atlatıp, 20.yüzyılı yakalamaya çalışırken, toplumun düşünce yapısına çağ atlatmak da var mı gündeminizde? Düşünce yapısını da 20. yüzyıla getirmek var mı?*

— Bunu sağlayabilmek için insanlarımızın dünyadan kopuk olmaması gerekli. Bırakın halkın büyük ke-

Erken Sınav

Özal'ın kurulacak meclisteki gücü belli oluyordu artık. Seçim gecesi idi. Saat iki sularında İngiltere'nin tarafsızlığı ile ünlü BBC Radyosu'nun sunucusu, Türkiye'nin Avrupa Topluluğu ile ilgili tek yetkili sözcüsü durumunda bulunan Devlet Bakanı Ali Bozer'e, *Şimdi ANAP Anayasayı tek başına değiştirebilecek bir çoğunlukla iktidara geliyor. Avrupa Topluluğu'na uyum açısından Anayasa ve yasalarda değişiklikler düşünülmekte midir?* sorusu yöneltmekteydi.

Toplulukla ilişkiler konusunun net bir ayırıcı haline gelen bu soruya Bozer'in cevabı da oldukça açık ve net oldu:

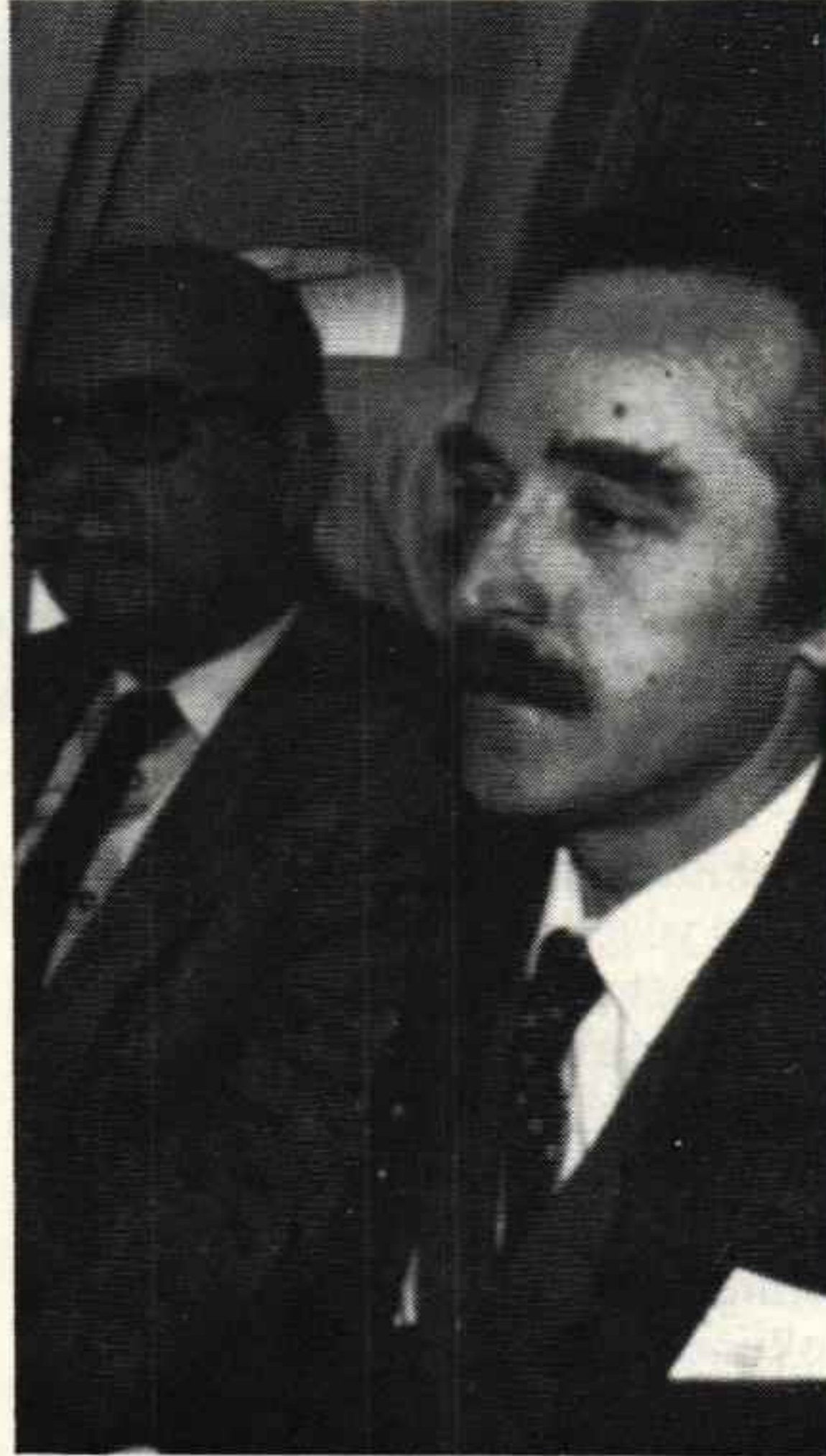
"Bakın size bir şey söyleyeyim. Yürürlükteki Anayasa'nın, ilgili yasaların insan haklarına mani olan sivri yönleri yoktur. Topluluğun ekonomik vechesini öncelikle ele almak gerekiyor. Türkiye'nin ilk yapacağı iş ekonomik uyum programını işletmektir. Bunu sağlamaktır."

Cevap kısa ve netti ama, aynı anda sunucunun yanında bulunan ve Türkiye'deki seçimlerin değerlendirmesini yapan İngiliz Parlamenter Bruce George'un yorumu da açıklıkta ondan aşağı kalmıyordu:

"Türkiye'nin Avrupa Topluluğu'na girebilmesi için bir takım koşulları yerine getirmesi gerekecek. Şu sıralarda Komisyon bir rapor hazırlıyor. Umarım, Türkiye kısa dönemde üye olmak istemeyecektir. Çünkü karşılaşacağı sorunlar büyük. Türkiye'nin özgür ve demokratik bir üye olarak Toplulukta yerini almasını istiyorum. Ne ki, o gün daha gelmedi."

Türkiye'nin bütün kurum ve kurallarıyla Topluluk üyesi olmasının zamanlaması, geçiş aşamasındaki öncelikler, büyük ölçüde yeni Hükümetin politik seçimine bağlı. Nitekim şimdiye kadar en büyük hünerini zamanlamada ve muhalefete hiçbir şans bırakmadan Türkiye'nin tartışma gündemini belirlemekte gösteren Özal ve kurmaylarının, daha tam üyelik baş-

vurusu yapmadan geçiş sürecinin aşamalarını belirledikleri kesin. Ali Bozer'in konuşmasından anlaşıldığı kadarıyla demokrasi sınırlarının genişletilmesi konusu da en sonlara bırakılmış.

Ne var ki, geçtiğimiz ayın ortalarında, yanlarında bazı Avrupa Parlamentosu üyeleri ve çok sayıda gazeteci ile Esenboğa'ya inen ikili, Özal'ın zamanlamasını ilk olarak bozdu ve gündeme yeni bir madde ekledi: Bunlar yarım asırdan fazla bir süredir yasaklı durumda bulunan TKP Genel Sekreteri Haydar Kutlu ile 12 Eylül'den sonra kapatılan TİP'in Genel Sekreteri Nihat Sargın idiler.

İki partinin birleşerek kurmayı kararlaştırdıkları Türkiye Birleşik Komünist Partisi'nin (TBKP) hazırlık çalışmalarını yapmak üzere Türkiye'ye dönüyorlar ve, *"Türkiye bize göre bir demokrasi sınavı verecek. Biz ülkemizin bu sınavdan başarıyla çıkması için limizden gelen her şeyi yapacağız."* diyorlardı.

Yola çıkmadan önce bir basın toplantısı yaparak, *"Demokrasi Türkiye'nin sorunudur. Ne Avrupa Parlamentosu'nun sorunudur, ne sosyalist bir ülkenin sorunudur, ne Sovyetler Birliği'nin sorunudur. Demokrasi bizim sorunumuzdur. Geciktik mi gecikmedik mi, bizim kendi tarihsel gelişimimize bakarak bu soruya cevap vermemiz gerekir... Biz ne istiyoruz? Düşüncelerimizi özgürce ortaya koymak istiyoruz. Elbette ki düşüncelerimiz doğrultusunda örgütlenmek istiyoruz. Bu insan haklarının gereği. Türkiye bir dizi uluslararası sözleşmeye imza attı. En azından batı standartlarına uygun bir demokrasi için taahhütleri var. Biz bu taahhüdü yerine getirmesini istiyoruz"* diyen yolcular sonuçta, gündemi zorladılar ve konunun birkaç yıl öne alınmasına neden oldular. Özal, hiç beklemediği bir zamanda erken sınava girmişti.

Sınavın ilk bölümü pek parlak gözüküyor. Batıdan gelen şu ya da bu düzeydeki tepkiler bir yana, gözaltı süresi ile ilgili yasal hükümler şimdiden garip yorumlarla uygulanmaz hale getirilmiş durumda. Türkiye'nin jeopolitik konumu, komşuları, *"halkımızın cahilliği"* gibi gerekçeleri cevap diye yazarak sınavdan başarılı çıkmak mümkün değil.

Bu satırların yazıldığı sırada, hava alanına iner inmez yakapaça sorgulamaya götürülen, gazetelerde yer alan haberlere göre poliste kendilerine yorgunluk kahvesi ile kıymalı pide ısmarlanan, bir ara kalp elektrosu için apar topar doktor koşturulan, sonra da sorgulama yapılan aynalı odada aydınlatma amacıyla bile elektrikli herhangi bir aygıt bulunmadığı açıklanan Kutlu ve Sargın'ın DGM Savcılığı'na sevk edilmeleri bekleniyordu. Avukatlarının ve eşlerinin bütün ısrarlarına karşılık kimseyle görüştürülmeyen Kutlu ve Sargın'ın pijamaları ile *"istirahat"* ederken çekilmiş fotoğraflarını yayınlayan gazeteci ile nasıl görüşebildikleri de ayrı bir soru.

Bu iş nereye varır? Seçimlerden neredeyse mutlak iktidarla çıkan Özal'ın Hazreti Davut karşısında Calût Devi durumuna düşmeyecek kadar hesaplı olduğu biliniyor. Kelleyi koltuğa almış ikilinin sapanında demokrasi taşı var. Taş da, malûm, yerinde ağırdır. ■

Türk Hükümeti'nin ILO'da, Aplikasyon Komitesi'nde hesap verirken bir şeyler söylemesi yeterli değildir. Bir şeyler yapması gerekiyor. Türkiye'de sendikal hakların kullanılması için dünya sendikal hareketi baskı gücünü sürdürmeye devam edecektir. Avrupa Sendikaları da, Avrupa Topluluğu'nda Türkiye ile dost olamayacaklardır. ICFTU'nun ve Dünya İş Konfederasyonu'nun bu konudaki görüşü ve tutumu aynıdır."

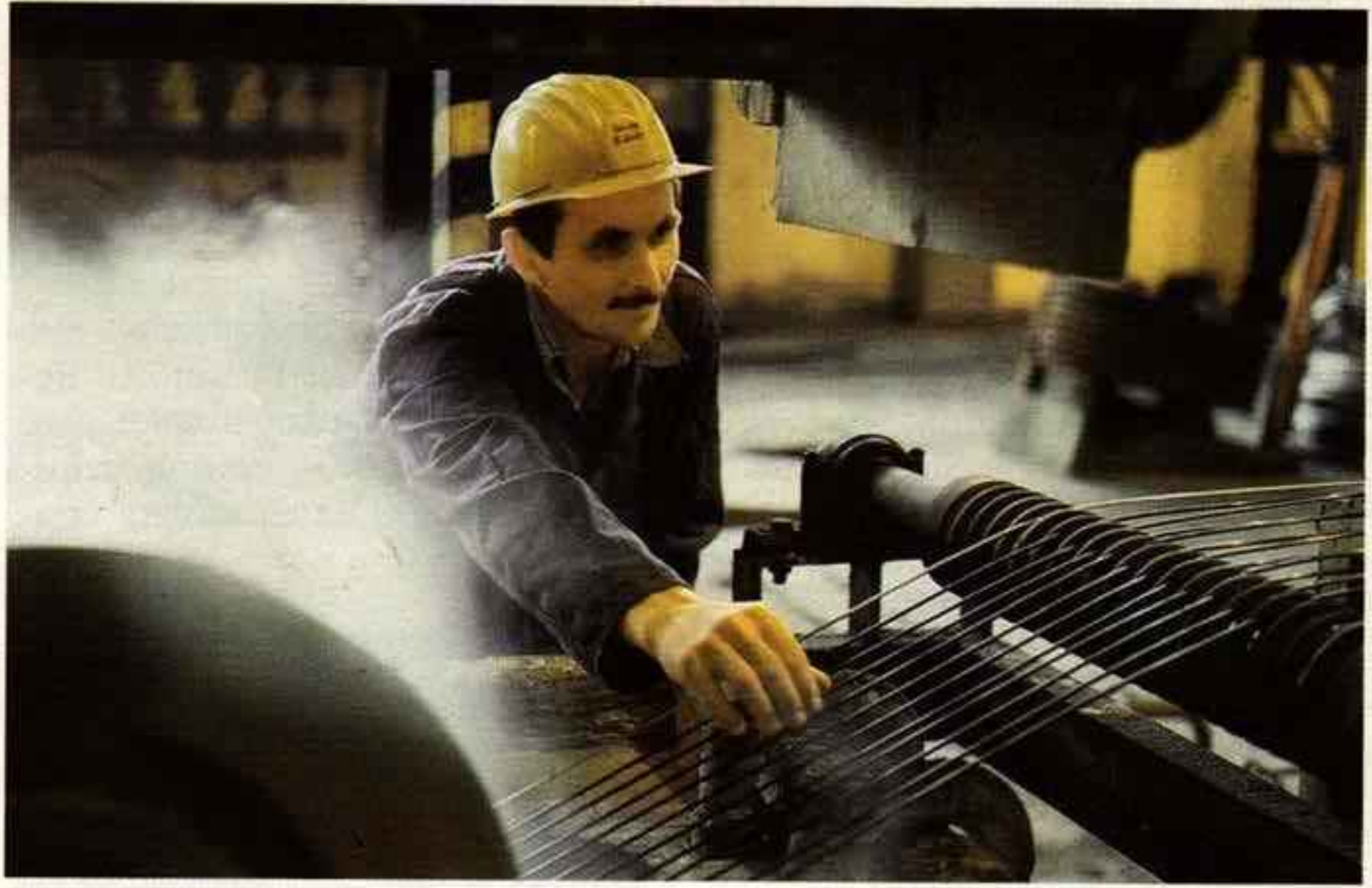
ICFTU Genel Sekreteri **John Vanderveken**'in 73. Dönem Uluslararası Çalışma Teşkilatı (ILO) Konferansı'nda kararlı bir sesle söylediği bu sözler salonda bulunan temsilciler tarafından alkışlanırken, Türk Hükümeti'ni temsil eden Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanı **Mükerrem Taşcıoğlu**'nun sıkıntılı hali gözlerden kaçmıyordu.

12 Eylül'le birlikte başlayan "huzur ve güven ortamı"nın üzerinden 7 yıl geçmişti. Bu Avrupalıların da ikide bir ortaya çıkıp her işimize burunlarını sokması hiç de hoş değildi. **Taşcıoğlu**, bunları düşünerek çıktığı kürsüden, her zamanki ikna edici üslubu ile konuşmaya başladı:

"Bizim başkalarının tavsiye ve telkinlerine ihtiyacımız yoktur. Zaten çalışma hayatını ilgilendiren yasalar da gerekli düzenlemelerin yapılmasını düşünüyoruz. 12 Eylül harekâtından sonra kabul edilen Anayasa'mızda, sendikal hak ve hürriyetleri ilgilendiren kanunlarımızda bugün rahatça tartışılabilir birtakım yasaklar ve kısıtlamalar mevcuttur. Bu gerçeği yok farzetmek mümkün değildir. Ama fazla gayretkeşliğe de lüzum yok. Yasakların ve kısıtlamaların kaldırılmasının zamanını ve zeminini çok dikkatle ayarlamak gerekiyor. Ne çok acele, ne de çok geç..."

Taşcıoğlu bu konuşmayı yaptıktan sonra neredeyse bir yılın yarısını geride bıraktık. Erken seçime kadar zamanın büyük bir bölümünü de "süper emeklilik" tartışmaları ile tükettik. Ayarlanması gereken 'zaman ve zemin'de ise hiç kuşkusuz dünden bugüne fazla bir şey değişmedi. Sadece sendikal sorunlar değil, sosyal yapımızda varlığını sürdüren önemli konular da yerli yerinde.

Kurulacak hükümetin elinde ise bir

Dipteki dalga

öncekinden kalan iki şey var. Biri, son iki yıl içinde ILO'ya verilen iki taahhüt mektubu. Diğeri, 2821 ve 2822 sayılı sendikal yasaların "çok kısa süre içinde değiştirileceği" belirtilirken ileri sürülen zaman. Buna göre, yeni hükümetin önündeki sorunlar paketinde Haziran 1988'den önce dişe dokunur bir şeyler yapmak gibi önemli bir mesele bulunuyor. Sosyal siyaset profesörlerinden **Metin Kutsal**'ın toparlamasıyla, derhal yapılması gereken şey şu: "Bir bilim komisyonuna görev verilmeli. Bu komisyonun uluslararası normlara aykırı yasa hükümlerini ayıklaması sağlanmalı. Daha sonra vakit kalırsa, Hükümetin çağrısı ile oluşacak işçi ve işveren temsilcilerinin de katılacağı bir çalışma meclisinde konu tekrar müzakere edilmeli. Bunda yarar var. Kesinlikle Mayıs 1988 sonuna kadar somut adımların atılması zorunlu."

Bu görüşü Doç. Dr. **Savaş Taşkent** de destekliyor: "Artık sadece vaade bulunmak yeterli olmayacaktır. ILO somut düzenlemeler bekliyor."

Yani, ne çok erken, ne çok geç... Ama en geç Mayıs 1988.

Eğer ILO ilişkilerinde titiz davranmak istiyorsa, yeni hükümetin önündeki zaman bu..

Bu zaman aralığında, özellikle sendikal kesimden gelen ve yeni Meclis'te sayıları artan sendikacı milletvekillerinin de desteğini alan bir kampanyanın gelişmesi bekleniyor. Bu noktada gazeteci **Şükran Ketenci**'nin tahmini şöyle:

"Çalışan kesimler her şeyden önce hak kayıplarının duracağı bir ortamın beklentisi içindeler. Bunun ardından da 80'li yıllardaki kayıpların giderilmesi gündeme gelecektir. Çalışan kesimlerin tepkileri, tek örgütlü güçleri olan sendikaları kanalıyla gündeme gelecektir. Sendikalar, ister bağımsız, ister Türk-İş üyesi olsunlar, yıllardır süren kayıplarında Anayasa ve yasalardan gelen kısıtlamaların önemli payı olduğuna inanıyorlar. Bu nedenle de, daha önce talep ettikleri, ancak genel siyasi ortamda etkili olmadıkları bu konuya ilişkin istemlerini daha etkili kampanyalarla sürdürecektir."

GÖKKUŞAĞI muhabirleri, bu kampanyanın ipuçlarını gördükleri bütün sendikacıların konuşmalarından da elde ettiler. Çalışanların tepkilerinin hangi hedeflere yöneleceğini belirlediler.

Buna göre, sendikalar kanalıyla gündeme gelecek sorunların başında

Saygı Yağmurdereli Başarı

2821 ve 2822 sayılı yasaların tadili ile Türkiye'nin 40 yıl önce kabul edilirken olumlu oy kullandığı, ancak bir türlü onaylamadığı ILO'nun 87 sayılı sözleşmesinin kabulü yer alıyor. Bilindiği gibi genel olarak sendika özgürlükleri ve sendika hakkının korunmasını garantiye alan bu sözleşme, sayıları 1.5 milyona varan kamu görevlilerinin sendikal haklarını da içerdiği için, Türkiye Hükümetleri tarafından sürekli ertelenip, sürüncemede bırakılıyordu.

Gerek ILO baskısı ile, gerek 'özelleştirme'nin muhtemel sonuçlarından rahatsız olduğunu açıkça hissettiren Türk-İş'in içten desteği ile 87 Sayılı Sözleşme konusu gündemin doruklarına çıkacakmış gibi gözüküyor. O kadar ki, bir sendika uzmanı olan Faruk Pekin, ICFTU ve ASK gibi uluslararası sendikal kuruluşlar tarafından da desteklenebilecek bir kampanya ile, önümüzdeki yılın 87 Sayılı Sözleşmeyi Kabul Ettirme Yılı olarak ilanını öneriyor.

Bazı Türk-İş sendikalarının aktif

"Önümüzdeki dönem Türkiye'nin gündemini ILO'dan çok AT belirleyecek"

desteğini kazanacak gibi gözükken konulardan biri de DİSK'in açılması ve mallarının iadesi ile ilgili kampanya. Bu kampanyanın da giderek güçlenmesi bekleniyor.

Türk-İş üyesi Petrol-İş'in Genel Başkanı Cevdet Selvi, bağımsız Otomobil-İş Sendikası Genel Başkanı İlhan Dalkılıç ve Hak-İş Konfederasyonu'na bağlı İplik İş Sendikası Genel Başkanı Mehmet Er'in görüşlerine dayanarak yapılan derlemeye göre, işten çıkarılmayı düzenleyen 13 ve 17. maddelerin düzenlenmesi, asgari ücret ve gerçek ücretlerin korunması, 233 Sayılı Kanun Hükmündeki Kararname ile çıkarılan ve üç yıldır yasalasmayan sözleşmeli personel uygulaması üzerindeki tartışmalar, Danıştay'ca iptal edilen Grev Tüzüğü'nün tortuları, süper emeklilik ile daha da artan vergi ve sigorta kesintileri ile ilgili sorunlarla, zorunlu tasarruf projeleri gibi yeni kesinti tehlikesine karşı direncin oluşturulması, sendikal kesimin değişmez gündemini oluşturuyor.

İmren Aykut

"Sıkıntılar çözümlenecek"

İşçi-işveren sorunları ve sendikal sorunların yanı sıra kooperatifçilik, belediyecilik, toplumun çeşitli kesimleri

içinde yeralan kadınların, çocukların, yaşlıların sorunları, işsizlerin, yersiz yurtsuzların, yoksulların sorunları sosyal politika alanının kapsamı içindedir. Bu alanda kamuoyunda biraz istihza ile "Fak-Fuk-Fon" diye isimlendirilen Sosyal Dayanışma Fonu, 120 milyarlık bir kaynakla, yoksulluk için önemli bir çözüm yolu olmuştur. Yaklaşık iki buçuk yıl önce oluşturulan konut fonu ise, fonda toplanan bir trilyonu aşan kaynağı ile iki yüz binden fazla konutun tamamlanarak sahiplerine teslimini sağlamıştır. Bir o kadarının da yakın zamanda tamamlanması söz konusudur.

Yüksek bir kalkınma hızına ulaşarak işsizliğin artışı önemli ölçüde durdurulurken, yeni çıraklık kanunu, istihdamı geliştirme programları ve İş ve İşçi Bulma Kurumu bünyesinde sürdürülen meslek edindirme kursları ile vasıfsız olan işçilere vasıf kazandırma yoluna gidilmiştir.

Ayrıca vergi iadesi yoluyla sabit gelirli gruplara önemli kaynak aktarımı sağlanmıştır. Tabii bu arada vergi dilimlerinde yapılan belirli ölçüde iyileştirmeleri de zikretmek durumundayız.

Geçtiğimiz dönem sosyal politika alanındaki en önemli konu, işçi-işveren ilişkileri ve sendikalara ilişkindi. Bu sorunlar 12 Eylül öncesi ve sonrası şartlarının getirdiği yasal düzenlemelerdeki bazı aksaklıklardan kaynaklanmaktadır. Önümüzdeki dönemde Toplu Sözleşme ve Sendikalar Yasası'ndaki uluslararası sözleşmelere uymayan hususlar düzeltilecek, normal demokratik düzene girdiğimiz

son dört yıl içindeki uygulamalarda ortaya çıkmış sıkıntılar çözülecektir. Ancak yasaların tamamıyla değiştirilmesi söz konusu olmayacaktır. Memurların sendikal örgütlenmesinin gündeme geleceğini sanmıyorum.

Önümüzdeki dönemde atıl işgücünü üretken hale getirecek bazı çalışmalar yapılacaktır. Örneğin ev kadınları bu alanda önemli bir potansiyel teşkil etmektedir. Ayrıca, etkili bir tüketici grubu olarak kadınların, tüketicinin korunmasına yönelik bazı etkin ve yararlı eylemler koyacağına inanıyorum.

Sendika kökenli, işçi kökenli milletvekilleri meclise girerlerse, sendika ve toplu sözleşme kanunlarında yapılmasını istedikleri değişiklikler gündeme getireceklerdir. Bu değişiklikler zaten bizim de gündemimizde olduğu için yapılacaktır.

İmren Aykut,
ANAP Milletvekili

Refik Baydur

“Avrupa şımarık davranıyor”

Türk sendikacılığı 24 yıllık faal dönem içinde önemli aşamalar kaydetti. Biz, işveren kanadı olarak sendikacılığı işçilerden öğrendik. Ama işveren sendikacılığı, kendi kendini yenileyerek, işçi kanadını geçmek üzeredir. Türk işçisi ideolojik sendikacılık özlemi içinde değildir. En üst seviyede işçi-işveren ilişkileri arzu edilen seviyede gelişmiştir. Önümüzdeki dönemde, her iki kanat asgari müştereklerde anlaşıp, hükümetler karşısına bu anlayış içinde çıkarlarsa daha başarılı sonuçlar alınır.

Türkiye’de uygulanmakta olan

Sendikalar ve Toplu Sözleşme Kanunları, bazı hükümleriyle, örneğin sendikacıların dört dönem sonra seçilememeleri gibi kurallar, yanlış değil ama antidemokratiktir. Bu uygulamalar yeni dönemde kaldırılabilir. Ancak, önce işçi ve işveren kanatları aralarında anlaşmalıdırlar.

ILO’ya gelince. ILO’nun sözleşmelerine imza atmayan tek ülke Türkiye değil. Kaldı ki, Türkiye açısından bir zorunluluk da yok. İmzalayıp imzalamama kararını Hükümet verecektir. Avrupa, Türkiye konusunda biraz haksız ve şımarık davranıyor. Türkiye, gerek NATO, gerek AT içinde istikrar unsurudur. Ama Avrupalı Türkiye’den korkuyor. Sanayimiz, pek çok Avrupa ülkesiyle rekabet edebilecek düzeyde. Bundan çekinip gereksiz bahaneler ileri sürüyorlar.

Avrupa’da pek çok ülke kraliyettir. Demokrasileri Türkiye kadar bile değildir. Türkiye, kötü durumda kaldığında askerin müdahaleleriyle demokrasiden geri kalmamıştır. Asırlardır Avrupa’nın korkulu rüyası olduk. Şimdi yeniden ekonomik olarak ayağa kalkmamızı istemiyorlar. Sayın Bakanımız, ILO toplantısında, “Türkiye’de antidemokratik uygulamalar var, düzelteceğiz” dedi. Bozukluk varsa kendimiz düzeltmeliyiz. Diğer konuya, 87 Sayılı Sözleşmeye gelince. Türkiye’de tüm çalışanların sendikal hakları olması söz konusu değildir. Kamu hizmetinde çalışanların yaptıkları bir amme hizmetidir. Sendikal hakları olması düşünülemez.

Refik Baydur, KIPLAS Genel Sekreteri, TİSK İkinci Başkanı.

Yoğun bir sözleşme yılı olarak geçmeye aday 1988’de sendikalar tarafından öne çıkarılacak konuların başında *yönetime katılma* ile ilgili talepler yer alıyor.

Sendikaların gündemindeki önemli konulardan biri de, demokrasinin geliştirilmesi. Gelir dağılımının bozulduğunu ve sürekli dile getirdikleri işsizlik sorununun çözümünü, *ekmek meselesi*’ni, demokrasinin geliştirilmesi ile ilintilendiriyorlar.

Sendikalar ILO ile ilişkilerin getireceği sonuçlara çok daha fazla önem veriyorlar ama, onlar gibi düşünmeyenler de oldukça fazla. Örneğin, Prof. Nevzat Yalçıntaş’ın bu konudaki görüşü şöyle:

“Önümüzdeki dönemde Türkiye’nin gündemine ILO’dan ziyade AET (Avrupa Ekonomik Topluluğu) girecektir. ILO’da yaparsın, yapmazsın yok. Ben ILO toplantılarına çok katıldım. Hep konuşurlar. Bizim iktidar önem vermez bunlara. Avrupa Topluluğu’na gelince iş değişiyor. Menfaat ve çıkar söz konusu. ANAP yıllardır, ‘Biz kendimize uygun olanı yaparız. Onlara göre bu ülkeyi idare edemeyiz. Daha önceki iktidarlar ül-

“İşçi ve
işveren
sendikalarıyla
kamu
kuruluşları
yeniden
yapılanmak
zorunda”

keyi anarşiye götürdüler. Türkiye’de anarşiyi biz yokettik.” *görüşünü savunmuştur, defalarca tekrar etmiştir. Dolayısıyla önümüzdeki dönemde çalışma hayatında ortaya çıkacak konularda ILO’dan çok AET etkili olacaktır.*”

Prof. Toker Dereli de sosyal politikanın yasal çerçevesinin AT ile uyum içine sokulması gerektiğini düşünüyor: “Bu daha uzun vadeli bir süreç. Ama şimdiden gündeme gelebilir.”

Gerçekten de, AT ile ilişkiler, asgari normları taşıyan ILO ilkeleri ile içiçe. Ancak bundan daha geniş kapsamlı olarak çalışma hayatımızdaki bütün ilişkileri yeniden harmanlayacağı benziyor.

Sorun bunun hangi güçler dengesi içinde ve nasıl şekilleneceğinde. “AT ile ilişkiler bütünü içinde Türkiye’de de önümüzdeki beş, bilemedin on yıl içinde bir dizi sosyal sorunun çözümü gerekecek. Yeni kavramlar tartışma alanına girecek,” diyen ILO toplantılarının gediklilerinden Kağıt İşverenleri Sendikası Genel Sekreteri Erdal Egemen de yeni dönemde ortaya çıkacak tabloyu şöyle çiziyor,

Şevket Yılmaz

“Verilen sözler tutulmadı”

Ara dönemde Anayasa değiştirildi. 12 Eylül ile 6 Kasım 1983 tarihi arasında hür sendikacılıkla bağdaşmayan

hükümler taşıyan yasa değişiklikleri yapıldı. Bütün ara dönemlerde olduğu gibi, bunlar da işçiye, yani sabit gelirliye yöneldi. Bunların normal parlamenter düzene geçtiğimiz zaman değişmesi gerekliydi. Biz, 1.1.1984 tarihinden itibaren, batılı anlamda hür sendikacılığın gerektirdiği hususların Türkiye’de egemen olması için, her zamanki gibi, ağırlığımızı devam ettirdik. Hükümetle zirve toplantıları yaptık. Mecliste görev yapan 397 milletvekilinin 397’sine de durumu izah ettik, tek tek yol-

dan çevirdik, anlattık. 2821-22, Yüksek Hakem ve Sosyal Sigortalar Kanunu’nda değişiklik yapılması imkânını bulabildik. Ne yazık ki yasal düzenlemeleri meclisten geçirme imkânını bulamadık.

Buna karşılık ne oldu? Enflasyon, verilen sözlerin aksine, sürekli tırmandı. İşçinin alım gücü düştü. Bu da yetmiyormuş gibi Bakanlar Kurulu kararıyla KİT’lerde üç tane kamu işveren sendikası kurdular. Bununla da kalınmadı. Bugün 233 sayılı kanun hükümündeki kararname ile, ustabaşlarını dahi sözleşmeli personel yapmaya çalışıyorlar. Bugün sigorta emeklilerinin çoğu, 50-60 bin liralık ücretle hayat sürdürmeye çalışmaktadırlar. Bu adaletsizliktir.

Seçimlerden sonra iktidara gelecek hükümet, bizim, hissi olma-

yan, fanatik olmayan bu gerçekçi tutumumuz karşısında duyarsız kalırsa, bu teşkilatın sahipleri oturup meseleyi değerlendirir ve ona göre karar alır. Ona göre tatbikat yapar. Türk-İş bugün 32 işkolunda yaklaşık 1 milyon 850 bin kişiyle çalışıyor.

Biz Türk-İş olarak ILO toplantılarına senede 10 gün gidip, orada 155 ülke önünde Türk sendikacılığının, Türk demokrasisinin sorunlarını anlatmaya mecburuz. ILO sözleşmelerinin hayata geçirilmesi için gayret sarfedeceğiz. Ama şu anda bu sözleşmelerin TBMM’den geçmesi gerekli ki, kanun niteliği taşısin ve uygulamaya konulsun.

Şevket Yılmaz,
Türk-İş Genel Başkanı.

“Yeni dönemde, tekdüze insan tipinden yaratıcı insan tipine geçilmeli. Ana vasfı köylülük olan işçi tipi yerine sanayi işçiliği olan insan tipine geçilmeli. Bu değişimi sendikalar da izlemek ve ona uygun yapı değişimine gitmek zorundalar. Çünkü işçinin hem sınıf bilinci, hem de teknik donanımı yükselecek, kalifiye işçilerin oranı artacak. ‘Asri Zamanlar’daki işçilerin sorunları şimdiki hesapsız kıtapsız gidişle çözümlenemez.”

Ekonomik ve sosyal ilişkilerin bütününün yeniden yapılanma sürecine girişi, hem işçi sendikalarında, hem işveren sendikalarında, hem de kamu kuruluşlarında yeni duruma uyum sağlayacak bir yapılanmayı gerekli kılıyor.

Bir yandan oldukça bunalmış durumdaki üye tabanlarının baskısı, bir yandan da yasal sınırlamaların sıkıntısı içinde bulunan sendikaların, daha karmaşık ücret sistemleri üzerinde çalışacak birimler oluşturmaları, iç ve dış bağlantılarını geliştirmeleri, sendika-içi demokrasiyi yerleştirmeleri, hatta ve hatta, iş bulma büroları ve üyelerinin teknik eğitimlerini programlı bir şekilde yükseltmeleri gi-

bi sorunları çözmeleri gerekiyor.

Peki ya işverenler?

Onların, mevcut politikalarını fazla değişiklik yapmadan sürdürecekleri

konusunda hiçbir kuşku yok. Bırakalım “yönetime katılma” gibi taleplere karşı katılığı, çıraklık ve mesleki eğitimin gelişigüzelikten kurtarılacak

bir merkezden planlanması ve bu programa uygun geliştirilmesi gibi önerilere karşı bile kapalılıklarını sürdürecek gibi görünüyorlar.

Orta çaplı bir işveren sendikası kadar büyük ve kalabalık bir büronun yöneticisi, iş hukuku uzmanı Av. Hüseyin Yarsuvat, işçi sendikalarıyla işveren kuruluşlarının yönetimlerini çağdaştırmaları gerektiğini belirtiyor: "AET'ye başvuran Türkiye'nin, bu ülkelerle mukayese edeceği işveren teşekkülleri mevcut değildir. Bu teşekküller şirket yönetir gibi idare ediliyor. Yürütme kurulları bizatihi işverenlerden oluşuyor. Profesyoneller söz sahibi değiller. Bu durumda, normal olarak objektiflikten uzaklaşıyorlar."

Bakanlığa gelince: Erdemir gibi binlerce işçinin çalıştığı bir işyerinde bile, yaklaşık 2.5 yıldır sonuçlandıramayan bir yetki prosedüründe hâ-

lâ direten bir anlayışın, hızlı değişimleri gerektiren bir döneme nasıl uyum göstereceği tartışmalı durumda.

Bütün bunların ışığında, yeni dönemde ortaya çıkabilecek durum oldukça karmaşık gözüküyor.

Zorunlu tasarrufları daha da art-

"Sosyal sorunlar ikinci planda"

tırmaya yönelik ekonomik öncelikler, sosyal sorunları yine ikinci planda bırakmayı amaçlayacak bir politikanın sürdürüleceği izlenimi veriyor.

Bu politikayı yumuşatabilecek unsurları da var. SHP kanalıyla Meclise giren sendikacıların sayısındaki artış, DİSK'in sesinin parlamenterleşmesi, ILO faktörü, bazı bağımsız sendikalarla Türk-İş üyesi sendikalar arasında sendikal birlik amacını taşıyan dirsek temasları, geçtiğimiz ayın ortalarında başlayan Türk-İş ile Hak-İş arasındaki diyalog ve hepsinden önemlisi yıllardır uygulanan kemer sıkma politikalarının toplumsal piramidin en dibinde, çalışanlar arasında yarattığı derin hoşnutsuzluk dalgası.

Çalışma yaşamında ortaya çıkabilecek değişikliklerin, ne ölçüde sınırlı kalacağını ya da ne ölçüde radikal olacağını işte bu dipteki dalganın boyutu belirleyecek■

Rıza Güven

"DİSK gündemde kalacak"

Önümüzdeki dönem için bugünden değerlendirmek zor, ancak neler beklendiği söylenebilir.

1982 Anayasası sosyal konularda sınırlamalar getirdi. Özellikle Anayasa'ya konan hükümler ortada. Çalışma yaşamına ilişkin konularda Anayasa değişikliği olmadıkça çağdaş yasalar çıkarmak olanaksız. Bu bakımdan, öncelikle 1982 Anayasası'nın tümüyle değiştirilmesi gerektiği kanısındayım. Bugünden baktığımız zaman 29 Kasım seçimleri sonuçlarında bu Anayasayı değiştirebilecek güçte bir siyasi parti ufukta gözüküyor. SHP iktidar olsa bile bu Anayasa'yı değiştirecek gücü bulamayacak ve çok büyük problemlerle karşı karşıya kalacaktır. Ancak, başa ezilen toplumdan yana bir siyasi iktidar gelirse, Anayasa'nın bu engellerine rağmen insan hakları konusundaki evrensel ilke-

lere, uluslararası anlaşmalara, ILO'nun kararlarına dayanarak tam anlamıyla olmasa bile bazı yasal değişiklikler yapılabilir. Türkiye'de sosyal hakları değiştirebilir.

ILO'nun 87 sayılı sözleşmesi ve diğer onaylanmayan sözleşmeleri böyle bir siyasi parti iktidara geldiğinde onaylayabilir. Bu onay, yasa gücünde olacağı için de onun Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edilmesi söz konusu olmaz.

DİSK her zaman gündemde. Özellikle AT, Batı demokrasileri, DİSK'in üzerindeki yasağın kalkması için çalışmalarını sürdürüyorlar. Ancak bu, Türkiye'de siyasi iktidarın da tutumuna bağlı bir şey. AT'a girmek için başvuran hükümet, birtakım vaatlerde bulunmuş. Fakat ben hiç sanmıyorum ki bu vaatlerini gerçekleştirecek. Tabii, diğer demokratik kuruluşlar sürekli olarak üzerinde duracaklar.

DİSK'in yeniden faaliyete geçmesi için 141-142'nin değiştirilmesi gerekir. Yürürlükten kaldırılması gerekir. Çünkü onlara daya-

narak verilmiştir DİSK hakkındaki hüküm.. Yargıtay burada ne diyecektir bilemiyoruz. Eğer Türkiye hukuk devletiyse, DİSK hakkında verilen kararın bozulması gerekir. Çünkü DİSK'in 12 Eylül sonrası na kaymış en ufak bir eylemi yoktur. Bütün yargılanan konular DİSK'in 12 Eylül'den önce yaptıklarıdır. 12 Eylül'den önce yapılan her şey de kovuşturmayla uğramış, kimisi hakkında hüküm verilmiş, kimisi hakkında kovuşturmayla gerek görülmemiştir. Öyleyse DİSK hakkında açılan dava yapaydır. DİSK hakkında verilen kararın arasından neredeyse bir yıl geçiyor. Gerekeçeli karar halen açıklanmadı.

Son Anayasa değişikliğine göre milletvekili seçilenler sendikal faaliyetlerde bulunamıyor. Yönetim kurulundan birkaç kişinin milletvekili olmasıyla DİSK'in yönetim kurulu boşalmaz. DİSK'in tekrar açılması için mücadele sürecektir.

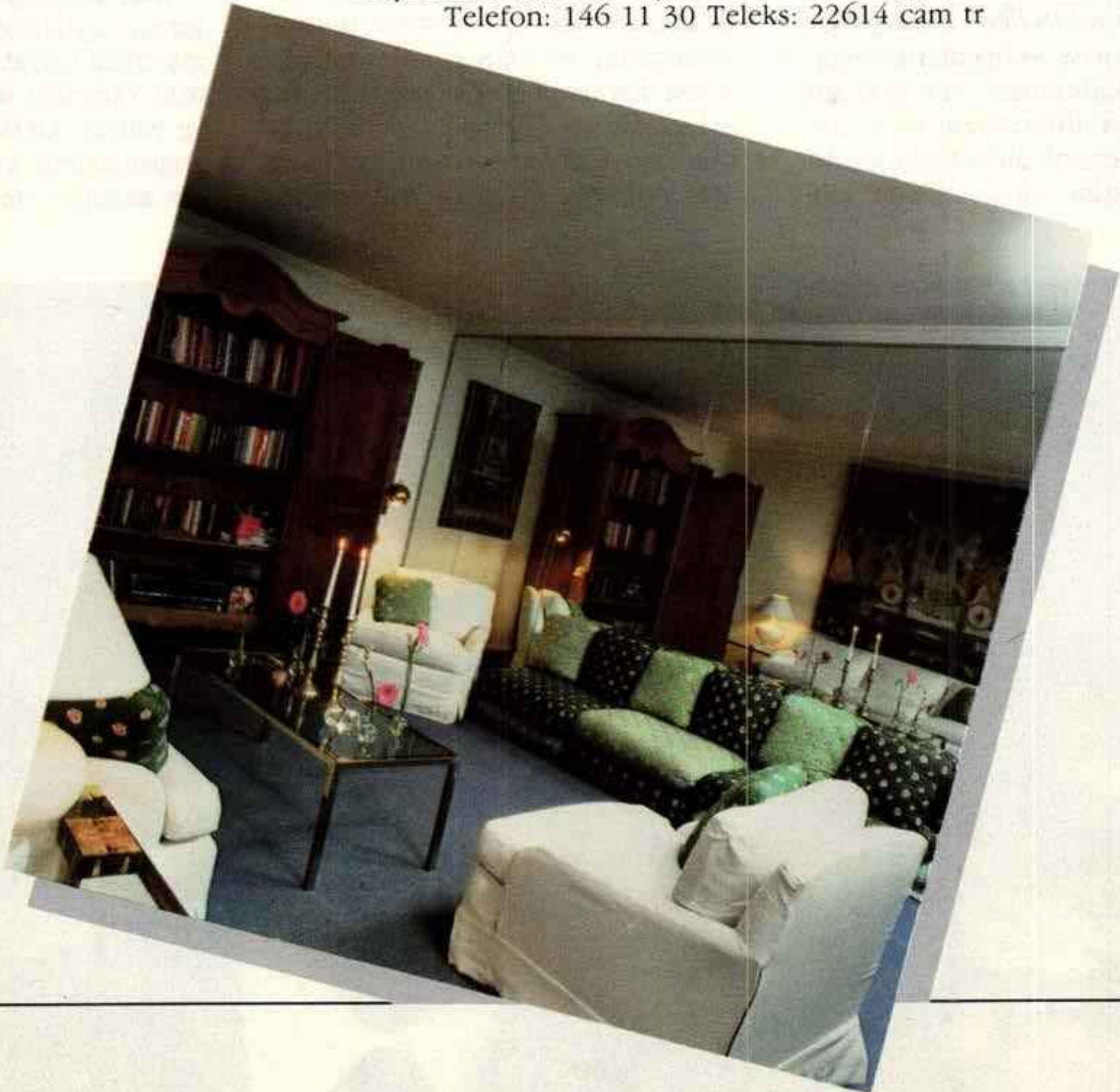
Rıza Güven, DİSK Yürütme Kurulu Üyesi

Salonda Kristal Ayna FLOTAL

Yaşamdan bir duvar kaldıran,
dekorasyona derinlik ve ışık katan.
uzun ömürlü kristal ayna Flotal.
Şişe Cam'dan.

Cam Pazarlama A.Ş.

Büyükdere Caddesi Beytem Han Kat 4-8 Şişli, İstanbul
Telefon: 146 11 30 Teleks: 22614 cam tr

Sosyal demokrasi kimliğini arıyor

Fransa'nın genç kuşak gazeteci-yazarlarından **Guy Sorman**'ın Türkçe basımı TÜSİAD tarafından yapılan ve dünyada piyasa ekonomisi uygulamalarını konu alan kitabı "**Liberal Çözüm**", bir polisiye roman kadar renkli ve sürükleyici üslupla, ama büyük bir meydan savaşı kazanmış kumandanın horlayıcı ve tepeden bakan tavrını asla bırakmadan "*solun çöküşünü*" ve 80'lerden sonra gelişen "*Liberal İhtilali*" anlatıyordu:

"Gerçekten de, 80'li yılların başında, seçmen kitlesindeki kopuşlardan ya da devletçi doktrinlerin geçici başarısızlığından çok daha fazla şey dile gelir. Başka yerde olduğu gibi

Fransa'da da politikacılar, kendilerini aşan bir harekete, hakim ideolojideki kesin bir dönüşe ayak uydurmaya çalışırlar: Bir tür muhafazakâr ve liberal ihtilale... 80'li yıllardaki kopuş partiler arasındaki kısa bir münavebe içinde meydana gelmemiş, politik sınıfın tamamı, ortak bir kanaatler bütününden, yeni bir bütüne geçtiği için meydana gelmiştir. İşte, hepsi sosyal demokratken, hepsi, aynı anda, her yerde liberal oluveren politikacılar! 'Herkes sosyalist' parolasının yerini, bütün partilerin yeni parolası 'herkes liberal' almaktadır. Bu aykırı durum, Fransa'dan başlayarak, batı demokrasilerinin çoğunda görülmektedir. François Mitterrand,

üç yıllık bir iktidar uygulamasının sonunda, söylemini, pazar ekonomisine, devletleştirmeye son verilmesine, ferdi teşebbüse ve vergilerin indirilmesine yönelik olarak değiştirdi. Bunun kadar anlamlı bir olay daha var. Hükümete devletçilik karşıtı bir mücadele ile direndiklerini pek görmediğimiz muhalefet partileri de, birdenbire, katıksız liberaller olarak ortaya çıkmakta..."

Sorman, dünyanın hemen hemen bütün ülkelerinde *liberalizmin* konumunu genişlettiği, buna karşılık *sosyal demokrasi*'nin özellikle batı Avrupa'da seçmenin ilgisini kaybettiğini savunurken pek de yalnızlık çekmiyor. Toplam 112 sayfalık büyük boy bir kitabı, onca işinin gücünün arasında bastırıp dağıtan TÜSİAD dahil, aynı tezin Türkiye'deki taraftarlarının da oldukça fazla olduğu kuşkusuz.

Hazırlıksız girdiği seçimlerden, başarısız sayılamayacak bir sonuç olarak çıkan sosyal demokrasinin kısa ve orta vadedeki sorunlarını belirlemeye çalışan GÖKKUŞAĞI, kimliğini arayan akımın kuramcıları ve genç bilim adamları ile görüştü. Politik yel-

pazemizin en önemli yapı taşlarından birinin "geleceğine" ışık tutmaya çalıştı. Sadece 12 Eylül'ün değil, 1979'da İngiltere'de, 1980'de ABD'de, 1982'de Federal Almanya'da, Hollanda'da, Belçika'da ve Lüksemburg'da muhafazakârların iktidara gelişleri ile birlikte ortaya çıkan durumun ülkemizdeki sosyal demokrat düşünce tarzı üzerine yaptığı etkileri belirlemeye çalıştı.

Türkiye'de sosyal demokrasi'nin batıya göre çok farklı bir gelişme süreci izlediği konusunda herkes aynı görüşte. "Sosyal demokrasi'nin Avrupa'da ortaya çıkış dönemi kendine özgü özellikler taşır. 19. yüzyıl Avrupa'sında sanayi devrimi beraberinde büyük sorunlar getirmiştir. Bunların birincisi, çok hızlı bir biçimde gerçekleşen köyden sanayi bölgelerine göç, ikincisi de korkunç bir sefalettir. O dönem, bir isyan karakteri taşır. Ülkelere göre de farklı özellikler vardır. Alman, Fransız, İngiliz sosyalizmi kendine özgü şekilde, birbirlerinden çok farklı biçimlenmişlerdir" diyor İstanbul Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü Müdürü Doç. Dr. **Bener Karakartal**, doğum süreci çok daha farklı özellikler taşıyan Türkiye'deki sosyal demokrasi'nin kökenini şöyle değerlendiriyor:

"Bugün iki sosyal demokrat örgütün kökeninde de aynı parti var. Fakat CHP, bilindiği gibi başlangıçta sosyal demokrat bir kökenden gelmemekteydi. Devlet kurucusu, milliyetçi ve modern bir örgüt tasarlanmıştı. 1965'ten itibaren TİP'in Türkiye'de gelişmeye başlaması, CHP'nin bir kesimi üzerinde tedirginlik yaratarak, bu kesimin, iki-üç hareketle parti yönetimine hakim olmasına yol açmış, CHP aşamalı olarak sol bir çizgiye gelmiştir. Bu aşamalar 'ortanın solu' ve 'demokratik sol' olarak özetlenebilir. Bu, daha çok tepeden gelen, seçkin, sosyal demokrat çizgiler taşıyan, fakat batıda daha çok 20. yüzyıl başlarındaki egemen oluşuma benzeyen, radikal partilerin tutumunu andırmaktadır. Türkiye'de bu gelişimin daha yerine oturmadığı izlenimini edinmek mümkündür."

Gerçekten de, sosyal demokrasi'nin dünyada ortaya çıkışı ile Türkiye'de belirmeye başlaması arasındaki zaman ve mekân farklılıkları, söz konusu hareketin ülkemizdeki konumunu

saptarken en önemli yapı taşı olarak ortaya çıkıyor. Ülkemizdeki sosyal demokrat hareketin; sınıf çelişkilerinin keskinleştiği, işçi sınıfının politik ve ideolojik temellerinin olduğu 19. yüzyılın fırtınalı dünyası yerine, çok daha dingin bir serayı andıran CHP toprağında yeşermesi sorunun can alıcı noktasını oluşturuyor.

Geçmiş, tarihi ve kurumlaşması bakımından batıdakilere benzeme-

buldu.

Dr. Nilüfer Göle, bu yeni dönemi şöyle özetliyor:

"Çevreciler, eşcinseller, barışçılar, yeşiller ya da diğerleri... Türk toplumunda '83 sonrasında ilginç hareketlerin ortaya geldiğini gördük. Bunlar, kendi sorunlarından hareket ederek pek çok yeni tema geliştirdiler. Sosyal demokrasi'den bir yenilik gelme-

yen, 60'lı yılların başlarında başlayıp 70'li yıllarda gelişen ve "oldukça yeni" sayılabilecek bu hareketin kısa sürede başından geçenler ise bugün varılan aşamanın ikinci önemli halkasını oluşturuyor.

Bu süre içinde, sonradan pek iyi değerlendirilemediği anlaşılan ilk koalisyonların heyecanlı dönemi, fikir akımları için tam bir girdaba dönen kaos yılları, 12 Eylül dönemi, yasaklar ve yasaklıların serüvenleri birbiri peşisıra yaşandı. Sert ve derin etkiler yapan bu dönem, sosyal demokrasi'nin bağrında yeşermeye çalıştığı CHP'yi önüne kattı, götürdü. Toplumsal fırtına seranın camını parçaladı. Yeni yeşermeye başlayan sosyal demokrat hareket kendini bambaşka bir dünyanın, iç ve dış destekleri sonuna kadar değerlendirerek birbiri peşisıra çözüm üreten ANAP iktidarının, çökmekte olan klasik devletçi anlayışa karşılık güçlenen liberal ekonominin, yeşillerin, eşcinsellerin ya da "türbanlıların" seslerini yükseltmeye başladıkları "yeni dönem" içinde

di. Sol düşünce yeniliği bulamadı. Kendini yenileyemedi. Liberal hareketler, ya da İslamcı hareketler kendilerini yenileyip ağırlıklarını koyabildiler. Tabii burada, hak ve özgürlüklerin sınırlı oluşu sorunu da var. Bunu yadsımıyorum. Ama düşüncenin de geliştirilmesi gerek."

Türkiye'de sosyal demokrasi'nin seçim öncesinde sergilediği teorik dağınıklık, bir ölçüde uluslararası sosyal demokrasi'nin karşılaştığı büyük sıkıntıdan da kaynaklanıyor.

Bir siyaset bilimcisi, Doç. Dr. **Cemil Oktay**, batı toplumlarının belirli bir refah düzeyine erişmiş olmalarının, sosyal demokrasi'nin "toplumsal refahı artırıcı yöndeki alışlagelen talepleri ve siyasetleri geliştirmelerini engellediğini" belirtiyor. "Kuramsal açıdan sosyal demokrasi'nin tıkanıklığının ve teorik tutarsızlığının çevre ülkeleri de etkilediğini" ileri süren **Oktay**'a göre, bu durumun nedeni oldukça değişik:

"Kuram neden tıkanmıştır? Evvela, bunda en önemli etken, ortodoks

marksizmin özgürlükçü alanda iflası. İster istemez, yumuşatılmış biçimde de olsa, marksist düşünce kalıntılarından esinlenen diğer bütün partiler ve akımlar bu iflasın faturasını ödeme durumunda kalıyorlar. Bununla beraber, sanayileşmiş ülkelerin sosyal demokrat partilerinin geleceği yoktur diyemeyiz. Tam tersine, bu partilerin içinde yeni projeler oluşturma girişimleri hayli yoğundur. Dolayısıyla, önümüzdeki yıllarda Avrupa siyasal sisteminde, muhtemelen bugünkü görüntüden hayli farklı bir şe-

sosyal demokrasinin ana gündemi ideolojik netleşme, çözüm üretme

kilde, sosyal demokrat çoğunluklar görmek mümkündür.”

Bu inanç, sosyal demokrat akım içinde oldukça yaygın gözüküyor. Uzun yıllarını Avrupa’da Türk sosyal demokratlarının örgütlenme çabalarıyla geçirmiş bir kurmay, **Ercan Karakaş**, Federal Almanya’da SDP’nin nükleer enerji politikasını gözden geçirmesini, 120 yıllık geçmişinde ilk defa geçen yıl ‘Mühendisler Kongresi’ toplayarak tabanını genişletmeye ça-

lışmasını, Sosyalist Parti’lerin İtalya’da Katolik işçilerle, Fransa’da aydınlarla olan bağlantılarını geliştirme çabalarını örnek göstererek, “Sosyal demokrasi, işsizlik gibi, barış, adalet, silahsızlanma gibi konularda sürekli kendini yeniliyor. Çalışma sürelerinin 35 saate indirilmesi gibi bir talebi ileri sürerken bunu yepyeni bir ‘boş zaman politikası’na dayandırıyor. Bütün bunlar, orta vadede anlaşılabilir, kitlelere yansiyabilecek konulardır. Bu partiler çözümsüz değillerdir” diyor. Dr. **Nilüfer Göle**’ye göre, “Fransa’da sosyalistler nasıl iktidar olunacağını gösterdiler.” **Seyfettin Gürsel**, “Bize biraz benzeyen İspanya’da Gonzales’in, üç-beş yıl gibi kısa bir sürede, Avrupa’nın belki de en özgür toplumunu yarattığı” görüşünde.

Batı sosyal demokrasisinde gizlenen bunalımı aşma çabası yoğunlaşırken aynı çabalar Türkiye’de de gözleniyor. Daha seçimlerden önce yoğunlaşan tartışmalar içinde 12’ler Hareketi dikkati çekmiş, bu grup içinde yer alan **İsmail Cem**, “*Sosyal Demokrasinin Bunalımdan Çıkış Yılları - Tanım, Kimlik, İdeoloji Sorunları*” başlıklı broşüründe, “Kendi tanımını, kimliğini, ideolojisini açık seçik belirlememek, doğal olarak güncel politikaları, alternatif çözümleri ve bu siyasal hareketin halk içindeki güvenilirliğini olumsuz etkiliyor” diyerek “ilkeleri” belirlemeye çalışmıştı.

Yine bugünlerde, sosyal demokrasinin sorunlarını teorik düzeyde tartışma amacını güden bir derginin hazırlık çalışmaları yoğunlaşmış durumda. Ocak ayında yayın hayatına girmesi beklenen dergiyi yenilerinin izlemesi beklenebilir.

Tartışmanın amacı *ideolojik netlik*, kitle bağları sağlam tek bir parti organizasyonu, çözüm üretmeye yönelik canlı bir organizma yaratmak. Önümüzdeki aylarda *solculuk, eşitir devletçilik* anlayışını terkederek, piyasa mekanizmasını öne alan, CHP’nin geçmişi ile, özellikle de tek parti dönemi ile hesaplaşan, Kemalist ideolojiyi sorgulayan, evrensel sorunlara daha yakın, daha çok çözüm üretmeye yönelik bir tartışma dönemine şahit olacağız.

CHP anlayışının son temsilcileri ile yeni kuşağın hesaplaşmasını izleyeceğiz. ■

Dünyada sosyal demokrasinin 100-200 yıllık bir tarihi var. Bulduğumuz yıllarda bu hareket, Avrupa’daki sosyal demokrat partilerin tümü, geçmişin bir değerlendirmesini yapıyor. Geçmişte uyguladıkları ekonomik politikaları, sosyal politikaları, barış meselesindeki tutumlarını, hükümet oldukları dönemlerdeki bütün çalışmalarını gözden geçiriyorlar.

Bu eleştirilerin vardıgı iki önemli nokta şu:

“Birincisi, biz, sosyal demokrasinin koyduğu hedeflere varamadık. İkincisi, hedefimiz sadece sosyal demokrasi değil, demokratik sosyalizmdir. Bu hedeften ise çok çok uzaktayız.”

Bunun nedenleri çok çeşitli. En önemlisi, bugünün dünyasında sosyal, ekonomik ve politik sorunlar öylesine yoğunlaştı ki, tek bir ülkedeki sosyal demokrat partinin, tek başına bu sorunları çözmesi artık pek olası değil. Örneğin çevre meselesi. Tek başına bir ülkede alınan kararlar, çevre ülkelerin aynı yönde desteği sağlanmadan uygulanamaz. Bir başka örnek, silahsızlanma, atom silahlarından arındırılmış bölgeler konusu. Örnekleri çoğaltmak mümkün.

Bu ciddi durum değerlendirmesi, arayış, yeni politikalar geliştirilmesini gerekli kılıyor. Bir Avrupa politikası geliştiriyorlar. “Avrupa’yı ancak solun birliği ve ortak politikası geliştirebilir” düşüncesi içindeler.

AT’ye üye olan bir Türkiye’nin bütün bu gelişmelerin ve tartışmaların dışında kalması mümkün değildir. Türkiye’deki sosyal demokrasinin de bu sorunları vardır. Bu sorunların gündeme getirilip tartışılması gerekir.

Ancak, Türkiye’de sosyal demokrasinin tarihi, geçmişi ve kurumlaşması tabii ki batıdakilere benzemiyor. Oldukça yeni bir hareket. Ve, bana göre de, henüz kurumlaşmamış bir hareket.

Bugünkü partiler, sosyal demokrat parti (SDP) olma iddiasındaki partilerdir. Gerek temel politikaları, gerek temel talepleri, gerekse tabanı ve temsil ettiği kitleler bakımından henüz sanayi toplumundaki SDP’lerin gösterdikleri özellikleri göstermemektedirler.

Ercan Karakaş

“Artık yeni projeler üretmek zorundayız”

Örneğin, bugün SDP’ler için çoğulcu bir rejim esastır. Müdahale nereden gelirse gelsin buna kararlılıkla karşıdrlar. Türkiye’de ise hâlâ müdahaleler arasında ayırım gözetilmektedir. Oysa bu konuda görüş açıktır. Esas, ülkeyi halkın iradesiyle oluşacak partilerin yönetmesidir.

SDP’ler, sosyal nitelikli partilerdir. O ülkede, emeği ile geçinen insanların tabanda da, parti yönetim kadrolarında da ülkedeki nüfus oranına göre temsil edilmeleri gerekir.

SHP, herhalde DSP de öyle, AT’ye üye olmak istemektedirler. Diğer sağ partilerden farklı olarak AT’nin ne olduğu, son tahlilde nasıl bir birlik oluşturmak istediğini hem kendileri bilmek, hem de halka anlatmak durumundadırlar. Türkiye’de ve Avrupa’daki sağın göstermeye çalıştığı gibi, AT sadece ekonomik bir örgüt değil, her yönden dayanışmaya yönelik, giderek de bir Avrupa Birliği kurmayı hedefleyen kuruluştur. Silahlanma yarışını bir yana bırakmış, gerçekten barışı öne alan, dünyadaki bölüşümün adil olmasını isteyen, Kuzey-Güney diyalogunu savunan bir Avrupa Birliği yaratma hedefi vardır.

Özel duruma gelince:

Türkiye’de sosyal demokrasinin çok köklü bir geçmişi ve kurumlaşması yok. Her iki parti de yeni. Bazı SHP yöneticilerinde SHP’nin CHP’lileştirilmesi talebi var. SHP’nin geleceği de buna bağlı. CHP’nin ciddi bir değerlendirmesi, tahlili yapılmalıdır.

CHP, geçmişte batıdaki örneklerle

rine benzeyen bir SDP değildi. Altmış yıllık CHP tarihinin çeşitli evreleri var. Toplumun demokratikleştirilmesi yönünde atılan olumlu adımları var. Bunlara, elbette sahip çıkmak gerekir. Ama, bununla yetinmeyip, 60 yıllık CHP tarihine belirli eleştirilerin getirilmesi gerekir. Özellikle tek parti dönemine. Dolayısıyla, bugünkü SD örgütlenmesinde hedef, CHP’nin geçmişini devam ettirmek değil, 21. yüzyılın eşğinde toplumun isteklerini, toplumun katılımı ile projelendirmeye yönelik çağdaş bir SDP yapısı ortaya çıkarmaktır.

Çağdaş SDP’nin hem örgüt yapısı, hem parti içi mekanizmaları, hem karar alma süreçleri, hem de temel kararları CHP’den elbette farklı olmak durumundadır. SDP’lerin artık tartışmadığı bir çok politika ve konu artık Türkiye’de de tartışılmamalıdır. Örneğin, demokrasiler ve müdahaleler konusu, veya bir örnek olduğu için söylüyorum, 1 Mayıs konusu...

Bir başka olay da şudur: CHP’den gelen devletçi geleneğin de terk edilmesi gerekir. Solculuk eşittir devletçilik anlayışının terk edilmesi gerekir. Önemli olan ülkenin daha çok üretmesi ve üretilenin adilce bölüşülmesidir. Bu konuda her alanda olduğu gibi, halkın katılımını sağlayacak yeni yaklaşımlar getirilmesi gerekmektedir. Türkiye’nin, içine kapanarak yalnız Türkiye’de ortaya çıkan sorunları tartışarak üretimi artırması mümkün değildir.

Sosyal demokrat bir parti yeni projeler üretmek zorundadır. Türkiye’de bu yapılamıyor. Demokrasi konusunda talepler berrak, ama ekonomi konusunda, sosyal konularda, eğitim, sağlık, konut konularında somut, anlaşılır politikalar üretmek zorundadır.

Bu konu, örgüt yapısı ile ilgilidir. Aşağıdan yukarıya doğru parti içi katılım sağlıklı işliyorsay, çözüm üretimi sadece tepede değil, en alt kademelerden başlıyorsa, örgüt yapısı iyi işliyor demektir. Bizdeki partilerin örgüt içi yapısında düşünce üretmek yaygın değildir. Bu iş, uzman kabul edilen parti yöneticilerine bırakılmış durumdadır. Halbuki anlayış, sorunları, sorunların sahibi ile çözmektir. İşçi sorunlarını işçilerin katılımı ile, konut sorununu konuta ihtiyaç duyan insanların katılımı ile çözmektir. Bir çok meslek grubu çözüm üretebiliyor. Bunların katılımı ile çözüm geliştirmek gerekir. Bunlarla bağın geliştirilmesi gerekir.

Somut projelerin ortaya çıkarılmasının en sağlıklı yolu, program yapma ve bu programların ciddiye alınma alışkanlığının yerleştirilmesidir. Bu alışkanlık yerleştirildiğinde, örgüt yapısı ve parti içi demokrasi yerleştiğinde, aslında yapay olan ayrılık ortadan kalkar, kişi karizmalarına bağlı hiziplerin yerini parti içi kanatlar alır.

Bunun için üyelik yapısının ciddiye alınması gerekir. Parti içinde üye katılımı, parti disiplini, yatay ve dikey örgütlenmeler, sosyal demokrasiye uygun ilkelerle işler hale gelmelidir.

Bu dönemde, iki partinin, ideoloji ve programı öne alarak birleşme süreci hızlanacaktır. Partileşme süreci öne çıkacaktır. İdeolojinin beraklaşması, örgütsel yapılanma gündeme gelecek, tartışma genişleyecektir. Ortak ilkelerin birlikte tespitini sağlayacak tartışma, dil ve görüş birliğini sağlayacak, sosyal demokratların halk tarafından anlaşılmasını netleştirecek, birleşmenin kaçınılmazlığını ortaya koyacaktır.

*Ercan Karakaş,
SHP üyesi*

Kemal Anadol “Yol ayırımı”

İnsanlar demokrasi diye bir yönetim biçimini bulmasalardı herhalde “sosyal demokrasi” diye bir kavram da olmayacaktı. Çünkü sosyal demokrasiye, demokrasi öncesi toplumlarda ve demokrasi dışı yönetimlerde hiç rastlamıyoruz. Sosyal demokrasi, daha sonraki çağların ürünü ve sorunu.

Türkiye’de tek partili dönemin böyle bir sorunu yok. Aslında 1950-60 arasındaki Demokrat Parti dönemi de bundan habersiz geçmiş. Söz konusu kavram ancak 1961 Anayasası’nın getirdiği özgür ortamda, demokrasi tartışmalarının yoğunlaşıp hızlandığı ve zenginlik kazandığı bir zamanda uç vermeye başlamış.

Türk toplumunun sosyal demokrasiyi tam anlamıyla yaşadığını ve kavradığını söylemek zor. Çünkü ancak 70’li yıllarda, Ecevit’in başkanlığında biri çeyrek, biri yarım iki sosyal demokrasi denemesi yaşandı. Bunlardan birincisi Erbakan destekliydi, öteki ise değişik sağ çizgilerde 11 kişinin gücüne dayanıyordu. Yarım yamalak bu denemelerin birine “tarihsel yanılğı” yol göstermeye kalkmış, ötekine sosyal demokratlıkla ilgisi olmayan kişiler.

Sayın Kemal Anadol, sizin de çok iyi bildiğiniz gibi, halkımız sosyal demokrasiyle bu uygulamalarda karşılaştı ve sonunda umut kırıklığına uğradı. Siz CHP milletvekili olarak bu uygulamanın içinde bulundunuz. Yedi yıllık bir aradan sonra, 30 Kasım sabahı büyük olasılıkla SHP milletvekili olarak bir sosyal demokrat ortamın sorumlularından olacaksınız. Bu uygulamalar üzerine hiç düşündünüz mü? Geçmiş deneylerde hangi noktalarda eksiklik, aksaklık olduğunu, yanlışlık yapıldığını bulabildiniz mi?

Politikadan uzak geçen 7 yılda, politikayla ilgimi kesmediğim için, elbette düşündüm ve iki gerekçe buldum. Biri sosyal demokrasinin teorik noksanlıklarından doğan, ikincisi de sosyal demokrat iktidarın uygulamalarından doğan nedenler.

Teorik noksanlıklardan doğan nedenleri şöyle saymak mümkün. Batı’da sosyal demokrasi, kapitalist aşamasını tamamlamış, kalkınmış çok partili demokratik sistemin ürünü olarak doğmuş. Biz ise kapitalist yöntemle kalkınmamızı sağlayamadık, sağlayamıyoruz.

O nedenle, bocalayıp duran ve Batı'dan farklı birtakım özellikleri olan bir ülkemiz.

Sosyal demokrat partilerimize bu farklılık nasıl yansıyor?

Avrupa'daki sosyal demokrat partilerin emperyalizm diye bir sorunu yok, hatta bir bakıma kendileri emperyalist. Oysa Türkiye dün sömürülüyordu, bugün de sömürülüyor. Türkiye'deki sosyal demokrat partilere yansıyan en büyük sıkıntı bu. Böylesi partilerimizin anti-emperyalist bir çizgi tutturması çok önemli. Bunu başarmamız hiç de zor değil, çünkü geleceğimiz anti-emperyalist kökene dayanıyor. Cumhuriyetimizin temelinde emperyalistlere karşı verilen bağımsızlık savaşı var.

Avrupa'dakilerle bizim sosyal demokratların buna benzer başka büyük farklılıkları var mı?

Elbette... Bir defa onların bir demokrasi sorunu yoktur her şeyden önce. Bu sorun çözümlenmiş bitmiştir. Örneğin bir İngiliz, bir Alman ya da bir Fransız sosyal demokratına, "işler berbat, ülke uçurumun kenarında, asker gelsin kurtarsın" mantığını kabul ettiremezsiniz. İşte İngiltere, İşte İRA - anarşi ve terör diz boyunu çoktan aşmış, ama kimse orduya davetiye çıkarmıyor. Bizim sosyal demokrat partiler için önce demokrasi sorunu var. Ve bizim sosyal demokrat partilerin, çok önemli iki görevi yerine getirmesi şart. Bunlardan biri, demokrasimizi on yılda bir askerlerce kesintiye uğratılan süreç olmaktan çıkartıp kesintisiz hale getirmek, öbürü de sağ partileri demokrasi yörüngesine oturtmaktır. Tüm partilerin bu asgarî müşterekte birleşmesi ve bunu yaşama geçirmeleri şart oldu.

Bu kapitalist sistemle sosyalist demokrat partilerin ilişkileri açısından da bazı pürüzler var, değil mi?

Teorik noksanlıklardan doğan bir neden de bu. Sosyal demokrat partilerin, kapitalist sisteme karşı olmaları beklenemez ve istenemez. Üretim araçlarına el değiştirecek bir modele onları razı edemezsiniz. Ama bu partilerin, kapitalist sistemle bütünleşmeye de hakları yoktur. Sosyal demokrat partilerin, özel sektör karşısındaki tavırlarını iyice belirlemeleri gerekir. Aslında bu partilerin, kendilerine karşı olmayacağını özel sektör çok iyi bilir.

Demokrasi sorunu çözülmeli

Özel sektörün bence en önemli korkusu, işçinin kıpırdanması sonucu **ucuz emek cenneti, bir Türkiye'yi kaybetmek**'tir. Türkiye'de tekelleşme çok yüksek boyutlarda... Ve Türkiye'de tekeller çok güçlü. Bundan dolayı sosyal demokrat partilerin özel sektöre değil, tekellere karşı mücadele vermesi gereğine inanıyorum.

Kemal Anadol geçmiş iki deneyde de bu noksanlıkların fazlaca farkına varılmadığı kanısında. İktidar uygulamasından doğan nedenlerle öncelikle "hazırlıklarının tam olmadığını" keşfetmiş. Sosyal demokratların her konuyla, örneğin, demir, kömür, şeker, enerji, ulaşım vd... konularla ilgili zengin dosyaları olması gerekirken, bunlar yokmuş. Sonra o deney-

lerde —belirli koşulların zorlamasıyla da olsa— Bakanların rastgele kriterlerle atandıklarını farketmiş. Diyor ki:

"O sıralar solculuk anlayışımızın da tam gelişmemiş olduğunu gördüm. Uygulamadaki yanlışlıklar bu yüzden oldu bence. Bakkalların satması gereken şeyleri TANSA'larda sattırmak böyle bir yanlışlıktı. Büyük sermayeye dokunamamak bir eksiklikti. Kadrolaşma sorunu vardı, Devlet e sahip çıkma sorunu vardı. Oysa devlet yıllardır bizim olmamıştı. Bir öğretmeni atayamamak durumundaydık. Güvenlik kuvvetlerine sahip çıkmak önemliydi, olmadı. İstihbarat örgütlerinden hükümete bilgi akışını sağlayamamak büyük eksiklikti. Kahramanmaraş olaylarından sonra sıkıyönetim ilan etmek, sosyal demokrat insanları ürküttü. Ecevit, bu sıkıyönetimin Milliyetçi Cephe sıkıyönetimine benzemeyeceğini söylüyordu."

Sayın Anadol, her konuda olduğu gibi, sosyal demokrat oluşumda da eğitim ve örgütlenme çok önemli. O denemeleri bir de bu açılarından irdeleyebilir misiniz?

O dönemde sosyal demokrasinin Türkiye gündeminde gereğince yer almadığını düşünüyorum. Parti kadrolarının ve toplumumuzun sosyal de-

mokrat bir eğitimden geçmemiş olması büyük önem taşıyordu. Ben, eğitim denilince, parti içi okulların kurulmasını ve buralarda ciddi bir çalışmaya başlanmasını anlıyorum. Yerel yönetimlerin, gücünü ve etkinliklerini artırmalarını anlıyorum. 141-142-163. maddelerin kaldırılmasını anlıyorum. Ancak ondan sonra her düşüncenin örgütlenmesi yolu açılacak ve sosyal demokratlara toplumsal örgütlenmede gerekli kuvvet sağlanmış olacaktır. Demokrasi işte o zaman kılcal damarlar gibi bütün yurda yayılacaktır.

Söz yerel yönetimlere gelmişken, bunların, sosyal demokrat partilerin devleti örgütlemesindeki payını anlat-sanız.

Bu örgütlenmede çok önemli katkıyı bence yerel yönetimler yapacaktır. Onların etkin duruma getirilmesi, yönetimde katılımcı anlayışın belirginleşmesi ve demokrasinin yaygınlaşmasında öncülük etmeleri sonucunu getirecektir. Vesayet sisteminden tamamen arınmış ve yasal güvencelele kavuşturulmuş yerel yönetimler devlet yapısı içinde çok önemli bir işleve sahip olacaktır.

Sayın Anadol, sosyal demokrat partiler toplumun tüm kesimlerini nasıl örgütleyebilirler? Sendikaların siyasal partilerle ilişkilerinin tümünden koparıldığı, meslek odalarının, derneklerin, öğrenci derneklerinin işlevlerinin sıfır noktasına yaklaştırıldığı

Parti içi okullar kurulmalı

bir ortamda hem de...

Bütün bu yasakların kaldırılması gerekecektir. Hem de sosyal demokrasiden önce demokrasi için. Sendikalar sosyal demokrat partilerin en büyük destekleridir. Biz 12 Eylül öncesinde ilişkilerimizde yanlışlık yapıyorduk. Çünkü partiler üstü sendikacılık anlayışına karşı çıktığımız Türk-İş'le DİSK'i aynı kefedeyorduk. Ve ikisiyle de aramızı aynı derecede iyi tutmaya çalışıyorduk. Yani biz CHP olarak **sendikalar üstü particilik yapıyorduk**. Oysa, Avrupa'da hiçbir parti, sendikaların hepsiyle aynı sıcaklıkta değildir.

Sosyal demokrasinin dayandığı iki ana temelin Cumhuriyet yönetimi ve tam bağımsızlık olduğunu söylüyor sosyal bilimciler. Laik Cumhuriyet'in son yıllarda orasından-burasından yaralar aldığı, tüm bağımsızlığımızın

giderek bir süper devlete ve bazı uluslararası kuruluşlara bağımlılığa dönüştüğü Türkiye'de sosyal demokrasinin işlevi son derece önemli.

İki kampa bölünmüş, sonra buna Üçüncü Dünya Ülkeleri katılmış dünyamızda, bağımsızlığa en büyük tehdit askeri bloklardır.

Atatürk'ten yurttan barış, cihan da barış ilkesini miras almış ve ulusal bağımsızlığı hep savunmuş SHP iktidar olduğunda NATO ve Varşova Paktları'nın karşılıklı olarak kaldırılması için etkin girişimlerde bulunmayı programına almıştır. Ama bu yapıncaya kadar NATO'da ulusal çıkarlarımızı koruyan bir politikanın izlenmesi ve tüm gizli ilişkilerin açığa çıkarılması bir sosyal demokrat partinin önemli görevidir. Örneğin ikili anlaşmaların hiçbirisi Meclis'in onayından geçmemiştir. Oysa böyle anlaşmaların da Meclis'te tartışılması ve oylanması şarttır.

Tüm bu koşullarda, Türkiye'de sosyal demokrasinin geleceğini nasıl görüyorsunuz?

Biz bir Pakistan, İran, Irak ya da bir Mısır değiliz. Ama kabul edelim ki bir Yunanistan da değiliz. Yunanistan gibi, Avrupa Topluluğu'na girebilecek miyiz örneğin? 12 Eylül bir gerçeği ortaya çıkardı. 12 Eylül'e, askeri yönetime halkımızın tepkisi NATO ülkelerinkinden az oldu. Bu ülke iktidarları hangi nedenlerle olursa olsun, Türkiye'de demokrasiye dönülmesi için aktif girişimlerde bulundular. Bazı çevreler bunu ulusal çıkarlarımıza ters görüp, işlerimize müdahale diye değerlendirdiler. Peki IMF ürünlerimizin taban fiyatlarını, memur maaşlarının katsayısını, toplu sözleşmelerdeki ücret artışlarını saptarken ses çıkarmayan bu çevreler, neden Avrupa'dan gelen istekler karşısında ulusal bağımsızlık diye çığlıklar atıyorlar? Unutmamak gerek, .AT'na girmek isteyen biziz.

İki yol var Türkiye'nin önünde. Ya herşeye karşın, tüm güçlükleri yenecek gerçek bir demokrasiyi yerleştireceğiz ülkemize. Ya Mısır tipi, sivil-askeri dikta törlük karışımı, Avrupa'dan soyutlanmış, Arap ülkelerinkine gibi bir rejime gireceğiz.

Önce demokrasimizi kurtarmak zorundayız. ■

Mardin sıcak bir ilimiz. Mardin'in sıcaklığı sadece güneşin kavurduğu ekin tarhalarının, tüten sıcaklığın altında eriyen devdikenlerinin yelinden değil. Mardin bu sıralarda güneydoğunun politik ısınmasının da odak noktası kesildi. Mardinli aşiret reisi, eski milletvekili *Ahmet Türk* hapishanede milletvekili adayı oluyor, partisi kendisini listeye almıyor, bağımsız aday oluyor. Sonra partisi önseçim yapıyor, en çok oyu alıyor birinci sıraya yerleşiyor. Mardin'in yine eski sol görüşlü bilinen milletvekili Nurettin Yılmaz tutup, Özal'ın Anavatan Partisi'nden milletvekilliğine soyunuyor.

Mardin'de aşiretler çatışıyor, güvenlik güçleri aşiret reisleri ile eskiden olduğu gibi barışık düzen sürdürmüyüp bazı aşiret reislerini gözaltına alıveriyor. Aşiret şeyhlerinin gizemli şatosu Kasr-ı Kanco'da aramalar yapılıyor,

Mardin

Politika kazanını suyun sesi kaynatıyor

Türk aşiretinin lideri hapse atılıyor, Süryaniler topraklarını bırakıp Avrupa ülkelerine göç ediyor, Süryanilerden kalan topraklar için cinayetler işleniyor, PKK köyleri vuruyor, kıl çadırlarda yaşayan göçerler can korkusundan batı illerine göç telaşına düşüyorlar. Mardin'de güneşin sıcaklığı ile siyasetin sıcaklığı birlikte tütüyor.

Diyarbakır'ın güneyinde Hakkâri ile Gaziantep arasına sıkışmış, güneyde hem Irak hem Suriye topraklarına

komşu bu sınır ilimizde, bu güney ilimizde ne olup ne bitiyor?

Mazıdağlarının güney yamaçlarına kurulmuş kent merkezi birbiri üstüne yığılmış gibi kat kat, teras teras bir yamaçtan aşağı doğru iniyor. Bu evlerin arasında inişli yokuşlu, düzensiz dar sokaklar uzanıyor. Kalker taşlarından yapılan evlerin mimari özelliklerinin ortaçağın mimarisini yansıttığı söyleniyor. Ama yanlış anlaşılmasın, ortaçağın mimarisi, eski çağlardan kalma

binalar Mardin'in eskiden bugünkünden çok daha ileri, medeni bir yöre, kültür merkezi olduğunu ortaya koyuyor. Zinciriye Medresesi, Kasımiye Medresesi, Savurkapı, Marufiye, Şehidiye, Melik Mansur, Altunboğa Medreseleri 13 ve 14. yüzyılda Mardin yöresinde yaşanan kültür hakkında ipuçları verirken Hasankeyf Sarayı ve köprüsü, Ulu Cami, Necmettin Külliyesi, Firdevs Köşkü, Radviyye Hamamı ve Bezestan gibi yapıtların kalıntıları da ortaçağda kentin bugünkü Mardin'den yüz kez fazla bir gelişmişlik sergilediğini ortaya koyuyor.

Savur'dan Nusaybin'e, Derik'ten Cizre ve Silopi'ye doğru yayılmış yarısı dağlık yarısı bağlık, bir başka yarısı çöl, bir başka yarısı verimli topraklarla çevrili bu ilimizde yaşayan insanlar da Türkiye'nin diğer illerinde görülmeyecek kadar değişik tonlar, renkler ve özellikler taşıyorlar. Süryani'ler, Yezidiler, Arap ve Kürt kökenliler, göçerler, Nasturiler hep bu yörenin insanları.

Erkeklerin ak keten entariler, şalvar, mintan giydikleri, başlarına agel denilen sicimle bağlanmış yazmalar takındıkları, kadınların beyaz keriyenin üstüne puşu bağladıkları, basmat denilen çiğ köfte, bello denilen mercimek köftesi yedikleri üstüne de mırza denilen acı dövme kahveyi kulp-suz fincanlarla üst üste üçer kez içtikleri bu yörede insanlar Türkçeyi de pek fazla bilmiyorlar, özellikle kadınlar. 1953 yılında Vatan gazetesinde Mardin'deki dil sorunu hakkında şunlar yayınlanıyor:

"Şehirlerde karışılan Türkçe azlığı, sosyal gerilik, köylere doğru gildikçe korkunç bir hal alıyor, bazı yerlerde Türkçe o kadar az konuşuluyor ki insan kendini yabancı bir memlekette sanıyor."

Daha sonra Fikret Otyam aynı konuya değiniyor: "Başında geniş büyük bir tepsi, altında bacak kadar bir çocuk. Avazı çıktığı kadar bağıyor.

— Loziye, loziye...

— Nedir o?

— Morf turki. (Şoföre sordum, cevapladı. Türkçe bilmem demekmiş.) Şoför tercüman oldu, çocuğun dediklerini anlattı. 1933 doğumlu imiş, hiç Türkçe bilmiyormuş, Loziye denilen badem ezmesi imiş, küçük yaştan beri mahalle okuluna gittiği için resmi okula hiç gitmemiş."

Hurrilerle başlayıp Hitit kültüründen etkilenip, Arami göçlerini yaşayan, Roma döneminde Hristiyanlığın yaygınlaştığı, Hristiyanlığı benimseyen Aramilerin kendilerini putperest Aramilerden ayırmak için Süryani adını aldığı, Süryaniliğin bir dönem merkezi olan ve Deyruz Zafaran Patriğini bünyesinde bulunduran, Arap etkisi ile İslamiyetin yayıldığı Hasankeyf ve Mardin'de egemenlik kuran Artuklular döneminde Türkleşme sürecinin başladığı bu sarı sıcak topraklarda, bu tarım toplumunda insanların en büyük sorunu, tek derdi "toprak".

Bir yandan aşiret yapısı, öte yandan tarıma elverişli toprakların kıtlığı ve işlenebilen toprakların belli elerde aşiret sahiplerinin, ağaların elinde toplanmış olması tüm kavganın nedeni, kan davalarının nedeni. Güçlü aile yapısı ve geleneksel aile bağları-

"Para sesi kadın sesi GAP'ın sesi"

nı ayakta tutmaya çalışmanın nedeni, çok çocuk doğurmanın, kadınların kuluçka makinesine dönmesinin nedeni, hep aynı.

Mardin, Cizre, Kızıltepe, Derik, Nusaybin, Derbisiye, Viranşehir arasında uzanan sınırsız, verimli, ille el vurulmayan, çölleşmesi, çöl kalması istenen geniş topraklar, kuş tüyü döşek. Altı ay süreyle tek damla yağmur düşmeyen, tek bulutun gölge etmediği bu çöl, bire kırk, bire elli verir. Öyle buğday verir, öyle başak verir, öyle tane verir ki kuş yutamaz. Öyleyse bu çölü değerlendirmek, el koymak gerekiyor. Önemli olan kimin el koyacağı. Kanıyla sulayanlar; canıyla ödeyenler.

Ama öyle olmuyordu. Oy adına ağalar arasında bölüşülüyordu bu verimli topraklar. Öyle ki DP dev-

rildikten sonra Abdürrahim Türk AP'ye geçebiliyor, Rutan aşireti reisi, devrik DP belediye başkanı Necimoğlu, sürgünden sonra Derik'e tekrar dönüyordu. Kavga sürüyordu. Bir gece Abdürrahim pusuya düşürülüp öldürülüyor, ardından Necimoğlu da temizleniyordu. Ama verimli topraklar, yerlerini alan ağalar, şeyhler arasında bölüşülmeye devam ediyordu..."

Mardin'deki toprak olayını Ümit Kaftancıoğlu o yörede öğretmenlik yaptıktan sonra yazdığı "Tüfekliler" romanında böyle anlatıyor. Bugün Mardin giderek daha çok ısınıyor, politika kaynıyor, siyasetin binbir hilesi dolanıyor bu topraklarda.

Çünkü, evet çünkü bu susuz topraklara kan verecek, bu toprakları bir kat değil bin kat verimli kılacak suyun sesi duyulmaya başlandı bu yörelerde. Binlerce yıllık su hülyası gerçek olacak. 7 milyon 400 bin hektar alana yayılacak GAP Projesinin, Güneydoğu Anadolu Projesi'nin, Mardin İli Cizre Alt Proje kapsamına giren bölümü şöyle:

"Dicle Irmağı üzerinde yapılacak Cizre barajı ve hidroelektrik santraliyle enerji üretimi yapılacak. Dicle'nin iki kıyısında Cizre, İdil, Silopi ovaları, Çağçağ suyundan yararlanarak ta Nusaybin Ovası'nın bir bölümü sulanacak. Proje alanı Güneydoğu Anadolu bölgesinin Suriye ve Irak sınırları boyunca uzanıyor. Dicle Irmağı'nın bir kıyısında Silopi Ovası, öteki kıyısında ise Cizre-Nusaybin-İdi! ovaları sulanacak."

Para sesi, kadın sesi, su sesi. Mardin'in susuz topraklarında şimdi uzaklardan suyun sesi duyuluyor. Bin yıllık aşiret düzeninin, bin yıllık ağılık düzeninin, bin yıllık feodal düzenin sürdüğü bu yörede, elli-altmış köyü olan toprak sahipleri derebeyleri yaşıyor. Ağaların zulmünden, açlıktan kaçmış yüzbinlerce köle köylü, suya kavuşmadan yoksulluktan yılıp Avrupa'ya kaçan Süryaniler, kentlere göçen topraksızlar, kan davasından kaçanlar, şatolarına saklananlar. Bakalım bu gelen su Mardin'de düzeni ne ölçüde değiştirecek, feodal yapı çatlayacak mı, yoksa yapı bozulmadan gelir mi artacak, topraklar kimin olacak? Mardin'de politika kazanı boşuna fokur fokur kaynamıyor...

—Fusun Özbilgen

Mardin'in Derik ilçesine bağlı Atlı köyünde bozkırın ortasında devasa bir silüet yükselir, devasa bir yapı.

Güneydoğu Anadolu'da yaşayan aşiret düzeninin anıtıdır bu yapıt. Yüz yıl önce yaptırılmış, Türk aşiretinin barınağı olan bu yapı, Avrupa'da benzer düzenlerin, derebeyliklerin kalıntısı olan ve bugün müzeye dönüşmüş şatolardan farkı olarak günümüzde capcanlı yaşamaktadır. İçinde bin yıllık düzenin kuralları, gelenekler, töreler hüküm sürmektedir. Ancak, içinde kendi çağdaşlarının döneminde olmayan başkaca düşünce ve fikirler de yaşamakta, yaşatılmaktadır.

Mardin'den 2 dönem CHP milletvekili seçilmiş, öldürülen ağabeyi de milletvekili olan Türk aşiretinin lideri Ahmet Türk ve eşleri ve çocukları ve kardeşleri ve kalabalık ailesi bu şatoda yaşamaktadır. 12 Eylül'den sonra Diyarbakır hapishanesinin zulmünden, işkencesinden geçmiş olan, son 10 aydır yine Diyarbakır'da hapishanede tutuklu bulunan Ahmet Türk, yine milletvekili seçilmektedir.

Milletvekili seçileceği kesinleşince de seçimlere 10 gün kala çıkarıldığı duruşmada tahliye edilmektedir. Böylece hapishaneden çıkıp parlamento ya gitmesi 10 günlük bir farklılık göstermektedir.

Türk'ü akrabaları, arkadaşları ve Mardin'den gelen 150 kadar araçtan oluşan bir konvoy Diyarbakır'dan alıp sevgi gösterileri ve ciddi bir koruma içinde Mardin'e Kasr-ı Kanco'ya götürür.

On gün sonra Ankara'ya parlamento ya yollamak üzere Atlı köyündeki şatosuna götürülen Ahmet Türk'ü burada üç eşi ve pek çok çocuğu beklemektedir.

Kasr-ı Kanco içiçe surlarla çevrili bir şatodur. Türk aşiretini kan davalarının, düşmanlarının saldırılarından korumak üzere Ahmet Türk'ün dedeleri tarafından yaptırılmıştır. Yerden 5 adam yüksekliğine kadar binanın dışında ne bir pencere, ne bir çıkıntı, ne de bir gedik vardır. Kimse'nin tırmanamaması için böyle yapılmıştır. Kara granit taşlardan yapılmış bu ürkünç binanın dış surlarında siperler, içinde saklanma, gizlenme yerleri vardır. Öyle ki ağır kapılar kapandığında dışardan kimseler içeri girebi-

Kasr-ı Kanco'nun sosyal demokrati

lemez. Hatta gece şatonun kapıları kapandı mı dışarda kalan aileden kimseler olursa, onlar da içeri giremez.

Ancak aşiret düzeni olur da geleneksel misafirperverlik unutulur mu? Şatonun korunması bir yana, geleni deni ağırlamak için de başka bir düzen düşünülmüştür. Surların ana giriş kapısından başka bir kapısı daha vardır. Bu kapıdan girildiğinde içiçe odalar, yığılmış yataklar, mangallar,

Türk aşiretinin lideri yıllardır sosyal demokrat olduğunu söylemiş, CHP'nin sol kanadında yer almış, 12 Eylül'den sonra işkencelerin en korkuncunu çekmiştir. Kendisinin Mardin'de gördüğü politik ilgiyi de aşiret lideri olmasına değil, halktan yana fikirlerinden dolayı sevilmesine bağlamaktadır.

"Bu bölgede seçimlerde aşiretler etkili değildir. Yanlış anlaşılıyor. Aşiret liderlerinin kendi aşiretlerinden 10 bin

cezveler, el güğümleri ve konaklama ile ilgili gerekli her şey bulunur. Çölde kalan, yolunu şaşırın, kapı kapandığı için şatonun dışında kalan, gelen geçen, muhtaç olan hatta Türk aşiretine düşman olan her kim olursa gelip burada konaklayabilir. Bu ikinci bölme şatonun içine giremeyenlerin misafirhanesidir. İçerde ise kalabalık aile, aşiret düzeninin tüm töre ve davranışları ile yaşamaktadır.

Güneydoğu'da insanın ezilmişliği, yoksulluğu, cahilliği, ilkeliliği de öncelikle oranın ağası, beyi, aşiret lideri tarafından dile getirilmektedir. Yani eski çağlarda kalmış bir düzende yeni çağların fikir ve düşünce yapısı o düzenin yıkılmasını isteyebilecek en son kişi tarafından, bizzat aşiret başkanı tarafından dile getirilmektedir.

20 bin oy aldığı şeklindeki iddialar doğru değildir. Büyük aileler vardır ama aile üyeleri de siyasi görüşlere göre oy veriyor. Benim 1500 kişilik ailem var, eğer ben bugün kendi siyasi görüşlerimi savunmayan bir partiden aday olsam, kendi ailemin bile bütün insanlarından oy alamam. Mardin'de halkımızın oylarının benim üstümde toplanmasının nedeni benim siyasi görüşlerimdir, halk beni biliyor, buradan iki dönem milletvekilliği yaptım. Benim cezaevinde bulunduğum sürede halkım bana destek verdi. Bağimsız aday da olsam seçilirdim. O zaman SHP de buradan milletvekili çıkaramazdı."

İşte Kasr-ı Kanco'dan çıkan bir sosyal demokrat milletvekili bunları söylüyor.

ANAP'ın sol kanadı

Harran Ovası'nda, Akçakale'de, Derbesiye'de yirmi otuz kadar köy gördüm. Bazı köyler sularını iki üç saatlik yerlerden eşeklerle, atlarla getiriyorlardı. Bir köyde küçük bir sarnıcın başına bütün köy birikmiş, su kavgası ediyordu. Bir hay huy almıştı ortalığı, sanki kıyamet günü... Omuzlarında deri tulumları... Sırtlarında ıslak ıslak, su damlaya damlaya, iki büklüm, çölün bir ucundan öteki ucuna su taşıırken gördüm kadınları..."

1955 yılında Yaşar Kemal güneydoğu insanının susuzluğunu böyle anlatıyor. Aradan 32 yıl geçmiş, güneydoğuda ne su sorunu değişmiş ne aşiret düzeni. "Mardin'de artık kişiler partidir" diye konuşan Nurettin Yılmaz CHP'den başlayıp hapisanelerde süren, Barış Derneği davasında yargılanıp ANAP'ta noktalanan politik gelişimini sorduğumuzda, yöresinin insanların bugün hâlâ "çamurlu su içtiklerini", onlar için mücadele etmesi gerektiğini söylüyor. Sonra ANAP'ı seçme nedenini şöyle vurguluyor:

"SHP ırkçı ve şoven bir partidir. Beni veto etti. Ben mücadelemi sürdüreceğim. ANAP'tan girmese idim köşeme çekilip politikayı terk etmek mecburiyetinde idim."

Nurettin Yılmaz, Mardin adayı olunca seçim çalışmalarını Cizre'de yoğunlaştırdı. "Cizre benim ilçem, ben buralıyım ama İdil'e Nusaybin'e tüm ilçelere gidip geliyorum, bütün bölgeleri dolaşıyorum" diye anlatıyor. Akrabaları, yandaşları çevresinde, ANAP Mardin il binasına gidip sorarsanız Yılmaz'ın Cizre'deki telefon numarasını alıyorsunuz sadece. Parti ile pek bir ilişkisi yokmuş gibi çalışıyor. Peki ne biçim ANAP adayı böyle. Soruyoruz Yılmaz'a, yanıtı enteresan:

"Mardin'de artık kişiler partidir. Mardin'de parti olmuyor, kişiler var. Nurettin Yılmaz'ın halkla bağı biliniyor, Nurettin Yılmaz partidir,"

Nurettin Yılmaz'ın sorularımıza verdiği yanıtlar Türkiye'nin güneydoğusunun, Mardin ilinin gerçeklerini vurguluyor.

"SHP, milletvekili adaylarını belirlerken Mardin'in bütün il ve ilçe yöneticileri gidip Ankara'ya Nurettin Yılmaz'ı ve Ahmet Türk'ü aday istediklerini anlattılar. Ama SHP'nin yöneticileri bizi listelerine almadılar. Nurettin Yılmaz'ı 6. sıraya bile koymadılar veto ettiler. İnönü bizim için 'Biz bunları almamak durumundayız' demiş. Neden böyle diyor, ben 12 Eylül döneminde 142. maddeden ve 141. maddeden yargılandım diye mi veto ediliyorum. Hani bu parti 141 ve 142. maddeleri kaldıracaktı. 141 ve 142. maddelerden yargılandığım için benim Kürtçü ve komünist olduğumu vurguluyorlar. Benim kendileri için kambur olacağımı düşünüyorlar. Demek benim hakkımda soruşturma yapmışlar. Bir parti kendi bünyesindeki soruşturmaları kaldırıcısından nasıl söz edebilir. Bir insanı kökeninden dolayı, düşüncelerinden dolayı suçluyorsa bunlar ırkçı ve şovendirler.

Siz niye bağımsız adaylık yolunu seçmediniz?

— Benim bağımsız olmamı bile engellediler. Beni listeye almayacaklarını Ankara'da duydum, bağımsız aday olmak için il seçim kuruluna başvurmak gerekiyordu. Ankara'dan her gün uçak yok ve Mardin'e gelerek bağımsız adaylık için başvurma süresini kaçırdım, onun üzerine ANAP'tan adaylık koydum. Eğer bağımsız olarak adaylığımı koysaydım 70-75 bin oy alır yine seçilirdim.

Eğer bu oylar bilinçli oylarsa ANAP'tan aday olunca da size gelirler mi acaba?

Eğer Ahmet Türk bağımsız aday olsaydı benim tabanım yüzde yüz bana oy vermeyip Türk'e kaçabilirdi ama o şimdi SHP adayı olduğu için benim tabanım SHP'ye oy vermez, yine bana verecektir.

Siz kendiniz nasıl ANAP'lı olmayı içinize sindirebiliyorsunuz?

Türkiye'de partilerin politikaları kavram kargaşası içinde. Avrupa'da sosyalist bir partinin içindeki üyelerin tümü aynı felsefeyi benimseler. Türkiye'de ise böyle olmuyor. Erol Ağagil, Edip Devrimci gibi ırkçı kişiler sosyal demokrat partilerde yer alabiliyorsa o zaman o partinin levhası o partinin gerçek kişiliğini ortaya koymuyor demektir. İsmi Adil olan bir kişi pekâlâ gaddar bir insan olabilir. Eğer ben ANAP'a girmeseydim köşeme çekilip politikayı terketmek mecburiyetinde kalacaktım. ANAP'ta halkın dertlerine çare bulmak için çalışacağım. İktidar partisi içinde de çeşitli kanatlar var. Ben başbakana, "Sosyal demokrat bir kişiyim ve bu görüşlerimden ödün vermem," dedim. O da bana, "Ben de sosyal adaletin gerçekleşmesini istiyorum," dedi. Bu partinin sol kanadı bulunmaktadır ve ben de o kanat içinde bulunmaktayım..."■

Zoraki konuklar

Humeyni yönetimi ve savaştan kaçan İranlılar için Türkiye bir "Umut Yolu". Kurtuluş, Van ve Hakkâri dağlarını aşmakta. Sınır bir kez geçildi mi, başlarına ne gelirse gelsin önemli değil. Bu yollarda milyonlarca lira harcanıyor, tehlikelerle karşılaşıyor.

Sıradan İranlı için Türkiye'ye geliş, özgürlüğe atılan ilk adım. Çünkü çoğu, Türkiye'ye geldikten sonra, daha bir refah ve bolluk içinde yaşayacaklarına, daha çok iş olanakları bulacaklarına inandıkları Batı'nın gelişmiş ülkelerine gitmeyi umuyorlar. ABD, Kanada, İsveç, Norveç gibi ülkeler başta geliyor.

Ama, Türkiye'ye geldikten sonra "hayallerinin ülkesine" doğru yola çıkabilen ya da yola çıktıktan sonra bu ülkeye kavuşabilen İranlıların sayısı hiç de fazla değil. Yaklaşık hesaplara göre şu anda ülkemizde 3 milyon İranlı var. Bunların 1 milyonu kimlik-siz durumda. Yani, resmi makamların bilgisi dışında, ikâmetgâhları belirsiz kişiler. Diğer 2 milyonu ise polisten geçici kimlik belgesi alanlar.

Şu ya da bu nedenle yerlerinden yurtlarından olan, evlerini barklarını

bırakmak zorunda kalan tüm mülteci topluluklarında olduğu gibi, Türkiye'deki 3 milyonluk İranlı mülteci toplumu içinde de tarifsiz acılar, hiçbir ölçüye sığmayan ahlâksızlıklar, cinayetler, dolandırıcılıklar, yoksulluklar ve haksız kazançlar yaşanıyor.

Kendi sorunlarını çözmeye gücü yetmeyen Türkiye'nin de, bu İranlılara yardımcı olması söz konusu değil.

Yeni bir yaşam kurmak umuduyla ülkesini terkeden mültecinin cebinde tüm varı yoğu, kafasında ise bu yaşamı en kolay gerçekleştireceği ülkeye yerleşmek düşüncesi varsa, o sahtekârlar ve dolandırıcılar için bulunmaz

Üç milyon İranlı Türkiye'de yaşıyor

bir avdır. Varını yoğunu yitirdikten sonra da kaçakçıların, uyuşturucu madde satıcılarının, fuhuş tacirlerinin eline geçer.

Humeyni iktidarının ilk günlerinde, İranlılar için başta ABD olmak üzere çeşitli Batı ülkelerine gidiş bugüne oranla daha kolaydı. Ama, Batı ülkeleri kapılarını bu İranlı mültecilere kapatmaya başladıktan sonra Türkiye'deki İranlıların sayısı da gittikçe artıyor.

"Dandik vize"

Sekiz yıllık savaşın getirdiği ekonomik bunalım ve baskı rejiminden kaçan İranlılar genellikle soluğu İstanbul'da alırlar. Buraya kadar gelişleri de birer romandır. Planlar yapılmış, paralar sağlanmış, kişilerle anlaşmalar yapılmış, devrim muhafızlarından gizlenerek dağlar aşılmış, ölüm tehlikesi atlatılmış, Van'a ya da Hakkâri'ye gelinmiştir. Oradan yeni anlaşmalarla belirli çeteler aracılığıyla da İstanbul'a bırakılmışlardır. Şimdi bütün mesele Türkiye'den bir an önce çıkmanın yollarını bulmaktır. İşte "dandik vize" burada devreye girer.

Lâleli-Aksaray çevresinde İranlı akını başladıktan sonra yer yer turizm şirketleri topraktan biter gibi çoğalmaya başladı. Adım başına çıkan şirketlerin büyük bölümü yasadışı yollarla büyük para kazanmaya başladı. Bunlar kaçak İranlılara "Hürriyet" vaat ediyorlar, sahte belgeler düzenleyip, Kanada'ya ya da İskandinav ülkelerine yolcu ediyorlardı. Bu işlerde aracılar yine İranlılardı. İranlı mülteci, İranlı aracıya gidiyor, o da işi Türk ortağına havale ediyor, sahte işlemler kısa sürede tamamlanıyordu.

Sahte pasaportun fiyatı 3 milyon, sahte yani "dandik vize"nin ki ise gideceği ülkeye göre 3 ile 5 milyon arasında değişiyordu. Kanada vizesi en pahalı olanıydı. Lâleli ve Aksaray piyasasında bu işlemler karşılığında milyarlarca lira kazanç sağlandı. Turizm şirketleri "dandik" pasaport ve vizeleyle yüzlerce İranlı gönderdi. Gidenlerin büyük bölümü de sahtekârlığın anlaşılması üzerine geri gönderildi. Geri gönderilenler parasız kalınca sefalet düştü. Geçim derdine girdi. Bu sıkıntılı anlarda yine İranlı dostları onlara yardım eli uzattı. Bu yardım elinde uyuşturucu piyasası, fuhuş pi-

yasası vardı. Aksaray otellerine düşen 15 yaşındaki kızlar, işte bu "dandik vize" kurbanlarıydı.

Kadın doktorun dramı

Fotoğrafının çekilmemesini, adının açıklanmamasını, aksi takdirde yaşamını yitireceğini söyleyen Z.R adlı doktor kadın İstanbul'da ne şekilde dolandırıldığını GÖKKUŞAĞI'na anlattı. Askerlik yaşındaki iki oğlunu Doğu Beyazıt'tan Türkiye'ye kaçıran,

Parasızlık, sefalet, kirli işler içiçe

kendisi de normal pasaportla İstanbul'a gelen doktor, şunları söyledi:

"Amacımız Norveç'e gitmekti. Ben doktorluk yapacaktım, çocuklarım okuyacaktı. Çocuklarımın Irak savaşında ölmesini her anne gibi ben de istemiyordum. Varımı yoğumu sattım, elime geçen parayla İstanbul'a geldim. Lâleli'de konforlu bir turizm şirketine geldik. İranlı dostlar aracı oldu, onlarla anlaştım: 11 milyon liraya pasaportum, vizem, herşeyim hazır ola-

Soluk soluğa bir kaçışın öyküsü

"1980 yılında Tahran Üniversitesi'nde öğrenciydim. Elektronik Bölümünde. 3. sınıfa geçmiştim. Askerlik yaşı gelmişti ama gitmek istemiyordum. Üniversiteden ayrıldım.

Bir süre sonra Devrim Muhafızlarının beni almaya geleceklerini duydum. Alsalar Şah döneminde SAVAK'ın kullandığı *Evin* cezaevi-ne götürüleceklerdi.

Pastar'lar yönetiyor *Evin*'i. Paralı askerler. Acımasız. İşkence gören arkadaşlardan işittim. Önce gözler bağlanıyormuş, sonra arkadan ateş ediyorlarmış sağa sola. Elektrik de varmış. Filistin askısı... Daha önce birkaç kere gelmişseniz öldürüyorlarmış.

Kaçmaya karar verdim. Halamın evinde gizleniyordum. Devrim Muhafızları babamı, kardeşlerimi götürmüşler. Yaşlı diye babam bırakılmış. Kardeşim *Evin*'de ağır işkence görmüş.

5 yıl öncesinin Türk parasıyla 5 milyon verdim. Gece Tahran'dan yola çıktık. Sabaha karşı bir sınır köyüne vardık. Sonra Salu Dağ - larından dört günde diz boyu kar içinden at sırtında Türkiye'ye geçtim.

Geçiş *Peşmerge*'ler sağlıyor. Salu ya da Kereleş dağlarından. Sınırdaki orali Kürtler devralıyor. Kaçakların giriş merkezleri Van, Başkale, Hakkâri, Ağrı. İran'da bu işi yapanlar çok. İyi para kazanıyorlar.

Geceyi bir dağ köyünde geçirip sabah taksiyle Van'a hareket ettik. Yolda arama vardı. Pasaportun sahte olduğunu görünce Emniyete götürdüler. Orada astsubayla İngilizce konuştuk. Kaç paraya geldiği-

mizi, nasıl geldiğimizi anlattık. Bizi bir otele götürdüler. Orada bir ay kaldık. Ankara'ya telefon edildi, Birleşmiş Milletler'den olumlu cevap geldi, İstanbul'a geçtik.

İstanbul'da 1. şubede kayda geçirildikten sonra serbest bırakıldık. Sahte kimliklerimiz geri verildi. Hemen BM'e başvurdum. Lisans alırken İspanya'ya gitmiştim, oraya gitmek istediğimi söyledim. Aksaray'da, İranlıların kaldığı *Otel T*'ye yerleşip beklemeye başladım.

Otelde bir genç iki buçuk yıldır beklediğini söyledi. Kendi olanaklarıyla gitmeye karar verdim. Hemen bir sahte pasaport yaptırıldı.

Ben sahte pasaportla Yeşilköy'den uçağa bindim. Bir sorun çıkmadı.

İspanya'da hemen anladılar sahteciliği, gerisin geriye döndüm. Burada bir süre çeşitli işler yaptıktan sonra Muhsin diye İtalya'ya kaçak yolcu taşıyan biriyle tanıştım. Dil biliyordum. Yanına girdim. Türkiye'ye kaçak giren İranlıları 500 dolar karşılığında Yugoslavya üzerinden İtalya'ya götürüyorduk.

Sonunda onlar için yaptırdığım 7 sahte pasaportla yakalandım. Bunları kimden aldığımı sordular. Teröristler için hazırladığımı söylemem için baskı yaptılar. Kabul etmedim.

Ezdiler beni. Falaka, cereyan, futbol odası... Futbol odasında beş altı kişi tekme tokat giriyor. Cereyanda önce havuza atıyorlar sonra elektrik veriyorlar.

İşi bağlayalım dedik. 3.000 dolara mal oldu. Pasaportların takside bulunduğu, benim tesadüfen o arabaya bindiğim anlaşıldı.

Bir kere daha oldu böyle bir şey.

O sefer de bağlandı.

Yugoslavya'ya geçtim sonra. Ev tuttum. ABD'ye, Kanada'ya, İtalya'ya mülteci gönderiyordum.

Türkiye'ye de geldim. Toplam 300 kadar kişiyi dağdan bu yana aşırıttım. Kaçırıklarım arasında Yahudiler de vardı. İran konsolosluğu bunu duymuş, peşime düştüler. Ben yine Yugoslavya'ya geçtim.

Bir gün iki yolcu için gittiğim Bulgaristan'da beni yakaladılar. Bir İranlı vardı otelde. O ispiyonlamış. Sınırdan Türklere teslim ettiler. Ben yolunu bulup kurtuldum. İstanbul'da yine yakalandım. İki sahte pasaport, iki vize vardı üstümde. Ankara'dan ekip gelmiş. Onlara Türkçe bilmediğimi söyledim. Konsolosluktan tercüman geldi. Güvenip gerçek ismimi söyledim ona. Şaşırdı. "Biz seni iki buçuk senedir arıyoruz," dedi. Beni İran'a götürüleceklerdi. Karakolda konsolosla kavga ettim. Tutuklayıp Sağmalcılar'a koydular. İki buçuk ay yatıp çıktım.

20 gün sonra şubeye aldılar. On gün tuttular. Sonra bir memurla birlikte Van otobüsüne bindirdiler. Topkapı'dan. Bir sınır bölgesine bıraktılar sonunda. İran'a geçtim. Tanıdığım bir peşmerge gördüm. Onunla kaldım on iki gün. Sonra Başkale'ye geçirdiler beni. Oradan Van'a, ardından İstanbul'a geçtim.

Şu anda buradayım. İspanya'ya gitmek için uğraşıyorum.

Bütün yaptığım işlerden 50 milyon kadar para kazandım. Bir kısmı ile işlerimi bağladım, bir kısmını harcadım.

caktı. Benden başka İranlılar da vardı. Hep birlikte gidecektik. Büroda vergi levhasından tutun, mevcut her şey bize güven vermişti. Ne var ki ne pasaport, ne de vize geldi. İki oğlumla burada kaldım. Bizi dolandırdılar. Şirket hâlâ yerinde ama ben şikâyetçi olamıyorum. Çocuklarım kaçak durumda. Şimdi yeni yollar arıyorum. Çocuklarımı gönderebilmem için yeni araçlar çıktı. Fakat akıllandım. Bu işi doğru dürüst yapan şirketler de varmış. Çocuklarımı gönderip, İran'a döneceğim. İlgililere de çocuklarımın kaçmış olduğunu söyleyeceğim."

Sahte pasaport kurbanı göçmenler polisle köşekapmaca oynuyorlar

Kaçak işadamları Mesut Haşemi ise "dandik pasaport" kurbanı. Karısı ve çocuğuyla yine Lâleli'de, diğer benzerleri gibi turizm şirketine başvuruyor. İranlı arkadaşları yardımcı oluyor, 8 milyon lira karşılığı pasaport ve vize alıp Kanada'ya gitmeyi umuyor.

Haşemi "dandik" pasaportuyla vizesini aldı. Büyük bir mutluluk içinde eşi ve çocuğuyla birlikte Yeşilköy'e geldi. Pasaportları memurlara verdi fakat 10 dakika sonra ailece gözaltına alındılar. Aylarca yetkililerin elin-

Şeyh Sabir-i Hamedani

Türkiye'de 1 Numara

Şeyh Sabir-i Hamedani, Türkiye'de Humeyni yönetiminin en büyük temsilcisi. İslâm Cumhuriyeti'nin en yetkili dini danışmanı **Ayetullah Muntazeri**'nin Türkiye Mümessili. İş, İslâmi esasları tüm dünyaya yaymak... Çeşitli ülkelerde görevler yapmış. Arapça-Farsça ve Türkçeye çevrilmiş, birçok kitabı bulunmakta. 1965 ile 1971 yılları arasında ülkemizde bulunmuş. İslâm Cumhuriyeti'nin kurulmasıyla birlikte Humeyni'den görev almış ve ülkemize yeniden gelmiş. Halen İran Camii'nde görev yapıyor. Tek üzüntüsü İslâm ülkelerinin "İmam"ı anlayamamaları.

Efendim isterseniz önce Ayetullah Humeyni'nin sağlığından başlayalım. Humeyni'nin prostat kanseri olduğu, beyninde de tümör başladığı ileri sürülüyor. Hatta Doğu Almanya'da bulunan Sadık Teba Tebayi'nin kendisinin sağlığıyla yakinen ilgilendiği ve bu ülkede ameliyat olacağı söyleniyor. Ne dersiniz?

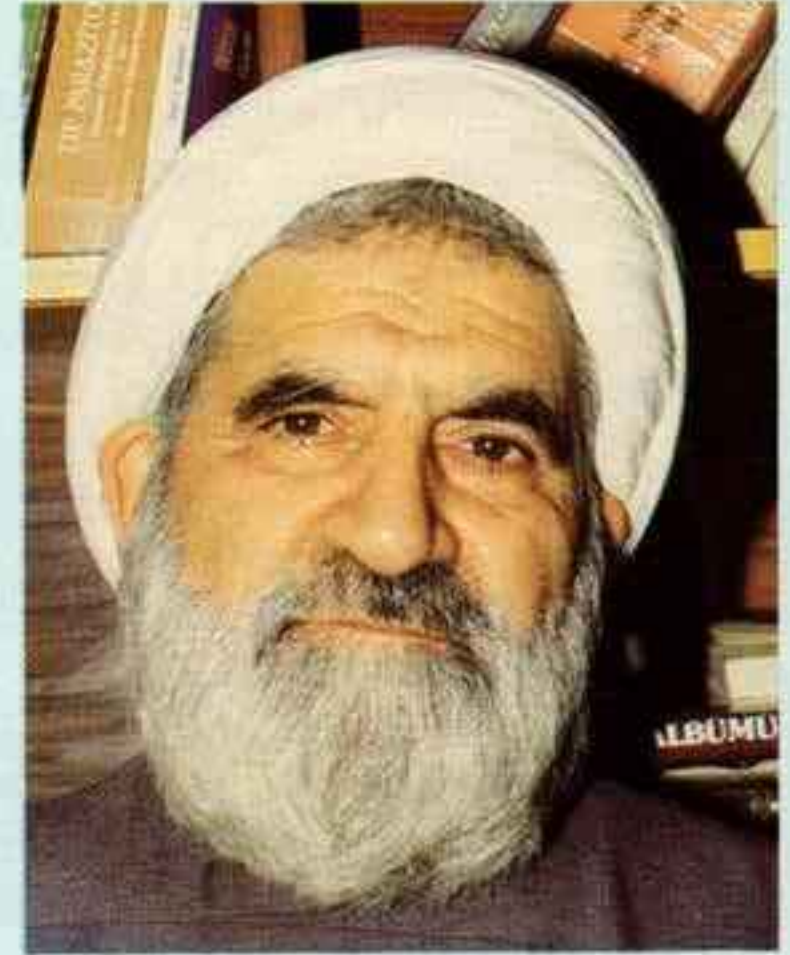
Bu söylentiler bizim de sık sık kulağımıza geliyor. Bunlar muhaliflerimiz tarafından ortaya atılan iddialar. 'İmam'ın sağlığı yerindedir. Hatta bundan bir ay önce kendisi 'Birlik Günü'nde halka hitaben konuştu. Çeşitli İslâm ülkelerinden gelen insanlar da onu dinledi. Bu tamamen yalandır. Biz hem savaş devam edeceğiz, hem de İslâm ihraç edeceğiz ve İslâm birliğini kuracağız.

İran ile Irak savaş halinde. Savaş hakkında neler söylemek istersiniz?

Biliyorsunuz ki İran'a tecavüz edildi. Yüzlerce şehrimiz bombalandı. Bunlar Irak tarafından İslâmi hareketin yönünü kesmek için yapılmıştır. Bizi engellemeye çalıştılar, korktular. Irak ile Şah zamanında İran'ın problemleri bizi ilgilendirmiyordu. Biz işimizle meşgulduk. Irak saldırdı... Şimdi İmam'dan özür dilemek ve devlet protokolünde İmam'ın büyüklüğünü kabul etmek zorunda...

Türkiye laik bir devlet. İslâm ihracı mümkün mü? Ya da İslâm birliğinin sağlanmasında Türkiye'nin fonksiyonu ne olabilir?

Evvela şunu belirtmek isterim. Biz İranlılar olarak Türkiye'yi kardeş ülke olarak kabul ediyoruz. Yö-

netim biçimlerimizde farklılıklar olabilir. Sonuçta halklar birbirini seviyor. Devrim ihraç etmeye gelince, bir ülkeye zorla bir fikir verilemez. Zorla buraya devrim ihraç etmemiz mümkün değildir. İslâmi prensiplerimizden taviz vermemiz de mümkün değil. Türkiye'nin içişlerine karışmayız, hükümetle olan iyi ilişkilerimizi de sürdürmeye kararlıyız.

İran'dan Türkiye'ye kaçan üç milyon mülteci var...

Hemen söyleyeyim. İran'dan kimse kaçmıyor. İran'ın nüfusu 50 milyondur. Bir-iki milyon nüfusun ülkeden çıkması sorun değildir. Bunların bir bölümü savaşa karşı olmayan insanlardı. Savaş bitsin İran'a geri döneceklerdir. Bir bölümü yönetime karşıdır, Şah döneminden kalma alışkanlıklarını sürdürmek istiyorlar. İzin vermemiz mümkün değildir. Fuhuş artık İran'da yok. Suçlu insanlar İran'dan kaçmaktadır.

Mülteciler özellikle devrim muhafızlarından ve pastarlardan şikâyetçiler, işkenceden şikâyetçiler...

Yönetimimizin hedefi İslâmi esasların sağlanmasıdır. İslâmi ah-lâktan ayrılmak isteyenler de ceza-landırılmak zorundadır. Devrim mu-hafızları arasında işin şeklini anla-yamamış olanlar çıkabilir. İşkence vardır diyenler yalan söylüyorlar. Kimseye işkence yapılmıyor. Şah zamanında işkence vardı. Şimdi hapishanelerde kütüphaneler var. Spor tesisleri var. Televizyon var. İs-teyen okuma yazma öğreniyor. Sağlık sorunlarıyla yakından ilgile-niliyor. Esirlere iyi bakılıyor. Esirle-rimiz Irak'a karşı savaşa gitmek için izin istiyorlar. Humeyni göndermi-yor... İslâm düşmanları işkenceyi uyduruyorlar.

Kadınlara işkence yapıldığı, idam cezası verildiği?

Biz kadına saygılıyız. Mecliste dört tane kadın milletvekilimiz var. Kadınlarımız her yerde görev yapı-yor. Hapishanelerde, savaşta, has-tanelerde. Ancak açık gezmek is-teyenlere izin veremeyiz. İslâmi esaslara göre giyinmezlerse suçlu olurlar...

Hükümet içinde huzursuzluk var deniliyor. Özellikle savaşın bitmesi konusunda görüş ayrılıklarından bahsediliyor. Cumhurbaşkanı Ha-meney'in, Meclis Başkanı Rafsan-cani ve Humeyni ile arasının açık olduğu söyleniyor?

Tüm bu söylentiler düşmanları-mız tarafından çıkartılıyor. Hükümet üyeleri arasında görüş ayrılıkları olması doğaldır. Ancak hedef belli-dir. Yol birdir. Herkes rehber tabi-dir. Rehber de İmam'dır.

Necmettin Erbakana'ı tanır mısınız onun hakkındaki düşüncelerinizi öğrenebilir miyiz?

Kendisiyle tanışmadım ama ta-nışmak isterim. Düşüncelerini sağ-da solda duyuyorum. Beğeniyo-rum. Bizi ziyaret ederse dîni konu-larda ona yardımcı oluruz. Aydınla-tırız.

Cemalettin Kaplan ile Humey-ni'nin arasının çok iyi olduğu söy-leniyor. Kaplan açıktan açığa laik sisteme saldırıyor...

Dünyadaki büyük alimler Hu-meyni ile görüşmelidirler. Cemalet-tin Hoca'nın İmam'ı ziyaret etmesi normaldir. Dünya Humeyni'yi anla-mak istemiyor. Cemalettin Hoca'nın Türkiye ile ilgili görüşleri bizi ilgilendirmez. Kendi ülkesiyle ilgili bir problemdir.

den kurtulamadılar. Bu arada valiz-ler de uçakla Kanada'ya gitti. Hâlâ da gelmedi.

"Dandik" işlemlerden ağzı yanan kaçak İranlılar, bu sahtekârlığa poli-sin de karıştığını iddia ediyorlar. "Po-lisler işin içinde olmasaydı, diğer İran-lılar sahte pasaportla nasıl yurt dışı-na gidebilirdi" diye soruyorlar. Bazı-ları ise olaya daha büyük bir boyut ge-tiriyor. Bunlar da havalimanındaki bazı polislerin Kanada havalimanla-rındaki polislerle birlikte çalıştığını ileri sürüyor, "Aksi takdirde sahte pa-

ça yazılar. Hepsi İranlılara hitap edi-yor, zenginiyle, fakiriyle tüm İranlı-ların alışveriş merkezi. Eroin kaçakçı-larına baskınlar burada yapılıyor, İranlılarla birlikte Türkler de yakala-nıp hapsi boyluyor. Halı ya da altın ve pırlanta kaçakçıları işlerini burada bitiriyor, sahte pasaport ve vizeler yi-ne aynı yerlerde alıcı buluyor. Artık bölgeye yavaş yavaş İranlılar hâkim oluyor. Tabii bu arada İranlı zengin-lere hitap eden eğlence yerleri de bol-laşılıyor. Yasadışı yollardan kazanılan büyük paralar, delicesine sarfediliyor.

saport ve sahte vizayla İstanbul'dan uçağa binip Kanada'ya elini kolunu sallayıp gitmek mümkün değil" diyor-lar. İranlıların çaresizlik içinde mi bu suçlamaları yaptıkları yoksa, söylen-tilerin gerçek mi olduğu bilinmiyor.

Fuhuş sektörü

Özellikle Aksaray, Lâleli semti İranlıların karargâhı oldu. Turizm acentalarının yanı sıra lokantalar, kahvehaneler, halıcılar, çeşit çeşit iş-yerlerinin kapılarında boy boy Fars-

İranlı şarkıcılar, İranlı fahişeler otel-lerde rahatlıkla çalışıyor.

Fuhuş sektörünü de M.T. adlı ünlü bir İranlı hanım ele geçiriyor. İstan-bul'da bir zamanlar "Zurnik" nasıl isim yapıp, devlet büyüklerine kadın buluyorsa, Tahran'da da M.T. öyley-miş. Tahran'ın "Zurnik"i, Humeyni rejiminden sonra işleri dağılınca so-luğu burada almış. Uyuşturucu ka-çakçılığına da bulaştığı için uzun sü-re içerde kalmış ve yine piyasaya çık-mış, fuhuş sektörünü ele geçirmiş.

M.T. şu anda İranlı küçük fahişelerini piyasaya sürüyor. Müşterileri de genellikle İranlı zenginler. Yine İranlıların anlattığına göre, M.T., kaçak olarak Türkiye'ye gelen, sonra da dolandırılıp perişan hale düşen ailelerin genç kadınlarını, kızlarını ağına düşürüp piyasaya sürüyor. Hepsinden de pay alıp servetine servet katıyor. Bir kaçak İranlı konu hakkında şu bilgiyi verdi:

"M.T. çok ünlüdür. Bütün zengin işadamlarında onun telefonu vardır.

Küçük Emrah, Bergen gibi "acıların insanları"na İranlı meslektaşları da eşlik ediyor artık. Aksaray'da bazı gazinolarda, İranlı şarkıcılar da çalışıyor, alkış topluyor. Bunlardan M.H., "Ben sadece İran'da şarkı söyleyemediğim için kaçtım" diyor. İran'da şarkı söylemek bile yasakmış. Gizli gizli bazı evlerde toplanıp kısık sesle şarkılar söylenirmiş. Yakalandıkları zaman ise çok fena dövülürler ve hapse atılırlarmış. M.H., "Son yakalandığımda Devrim Muhafızları bana iş-

deler. Bu arada da tarafsızlar çoğunlukta.

Bütün bu gruplar ayrı ayrı örgütleniyorlar ve Türkiye'de birbirleriyle soğuk bir ilişki içinde yaşamlarını sürdürüyorlar. Tabii bu arada İran Gizli Servisi SAVAMAK her şeyi kontrol altında tutuyor. Taraflar sivri bir davranışa girmekten kesinlikle kaçınıyor.

Türkiye'deki Şah yanlılarının lideri olarak bilinen Ahmet Ali Azizi, İstanbul'da Şah yanlısı iki albayın öldürülmesinden sonra İsveç'e kaçınca Şah yanlıların bir dağınkılığı oldu. Dağınıklık çok kısa sürdü, bir ay önce yeni bir lider ortaya çıktı. Yeni lider yalnızca "Doktor" olarak anılıyor. Merkezleri de Teşvikiye'de.

General Azizi, İsveç'e yerleşirken, İstanbullu Şah yanlılarından yaklaşık 1 milyon dolar toplamıştı. Bu para Humeyni'ye karşı örgütlenme yolunda sarfedilecekti. Ali Azizi bu parayı da beraberinde götürdü. Fakat Şahçılar paranın önemli olmadığını, aynı parayı kısa zamanda yine toplayabileceklerini belirttiler. Çünkü, Türkiye'deki İranlı zenginlerin en büyüklerinin Şah yanlıları olduğunu söylediler.

Türkiye'deki İranlı komünistler ise olaylara çok ılımlı bakıyorlar. Hiçbir taşkınlığa girmiyorlar ve olayların gelişmesini bekliyorlar. İran Komünist Partisi'nde görev yapan kaçak A.C, komünistlerin tam bir uyum içinde bulunmadıklarını söylüyor. Türkiye'deki komünist İranlıların, Türkiye'den çok, başka ülkelerde faaliyet gösterdiğini belirten A.C, "Çalışmalarımızı açıkça yapabilmemiz için Türkiye'den ayrılmamız şart" diyor.

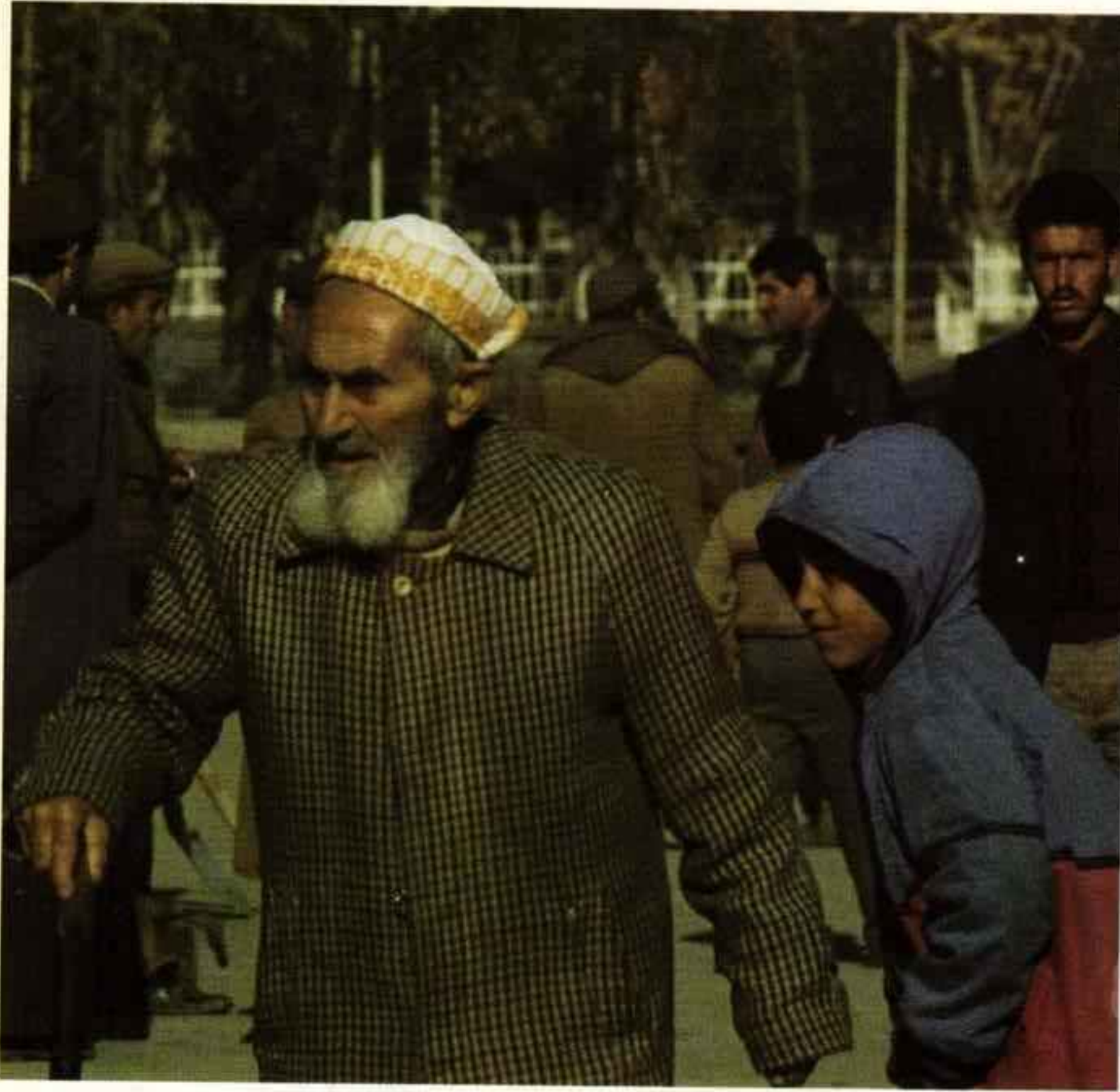
Humeyni yönetiminin Türkiye temsilcisi Şeyh Sabir-i Hamedani ise faaliyetini açıkça sürdürüyor. Büyük Valde Han içindeki İran Camii'nde vaazlar veren Hamedani, İslam Birliği'ni oluşturmak ve İran devrimini ihraç etmek için seferber olmuş durumda.

Yaklaşık 3 milyon kaçak İranlının oluşturduğu bu durum Türkiye'yi, özellikle İstanbul'u etkiliyor.

Oluşum ve etkileri büyük bir suskunluk içinde izleniyor. Önümüzdeki yıllarda kaçakların sayısıyla birlikte yasadışı faaliyetler de artacak, belki Şahçılarla Humeynicilerin başka tür kavgalarına tanık olacağız. ■

Haber: Meliha Okur,

Fotoğraflar: Harun Karakuş

Bu zenginler sadece yasadışı zenginler değildir. İranlılar eğlenmeyi sever. Hele Humeyni rejiminden kurtulduktan sonra delicesine eğlenmek istiyorlar. M.T. büyük paralar karşısında onlara bu eğlenceyi sağlar. Onun elinde 15 yaşındaki kız çocukları da vardır. M.T.'nin yanında çalışan kadınlar da kısa zamanda zengin oluyorlar. Bu kadar kolay parayı başka yerde kazanamazlar. Artık onlar Kanada ya da İskandinav ülkelerine gitmek istemezler. Burada bu sektörde para çok."

İki ülkenin kültürel yapısında ortak noktalar çok. Türkiye'de rağbet gören

kence yaptı. Babam bir kefil buldu da öyle kurtulabildim. İçerden çıkarken de bir daha sesimi duyduklarında sesimi tamamen keseceklerini söylediler, kaçıktan başka çıkar yolum yoktu" diyor.

Aralarında anlaşamıyorlar

Türkiye'deki İranlılar birbirleriyle anlaşamıyor. Yasadışı kaçak İranlıların yanı sıra Şahçılar, komünistler, islâmi esasları kabul ederek demokratik rejim kurmak isteyen Halkın Mücahitleri ve Humeyni'nin Türkiye'deki taraftarları ayrı bir mücadele için-

Feracallah Rasimehdizadi

Bir suikastin perde arkası

Yıl 1982. Humeyni rejiminin ikinci Cumhurbaşkanı **Ali Ekber Recai** ile Başbakan **Bekir Bahuner** gizli bir anlaşmanın hazırlığı içindeler. **Hizbullah** örgütü ile ilişki kurulması isteniyor. Libya, Suriye ve Lübnan'la Tahran arasında kuryeler gidip geliyor. Bu gizli planı duyan karşı grup Cumhurbaşkanı ile Başbakanı öldürmeyi planlıyor. 8 Ağustos günü suikast planı gerçekleşiyor.

Cumhurbaşkanı **Ali Ekber Recai** ile Başbakan **Bekir Bahuner** Cumhurbaşkanlığı konusunda yapılan toplantıya gidecekler. Cumhurbaşkanının çantası, benzeri bir çantayla değiştiriliyor. Cumhurbaşkanı kendi çantası diye içinde saatli bomba bulunan çantayı alıp, Başbakanla birlikte asansöre biniyor, 30 saniye sonra bomba asansörde patlıyor, ikisi de anında can veriyor.

Olay sırasında ayrıca Cumhurbaşkanı Güvenlik Sorumlusu **Sohrap Keşmiri** ile Emniyet Siyasi Danışmanı **Feracallah Rasimehdizadi**'nin öldüğü açıklanıyor. Cumhurbaşkanı ve Başbakanla birlikte güvenlik sorumlusu ile siyasi danışmana da cenaze töreni yapılıyor.

Üç gün sonra Cumhurbaşkanlığı Güvenlik Sorumlusu **Sohrap Keşmiri** Fransa'da ortaya çıkıp, "Ben ölmedim buradayım," diyor. Üstelik Cumhurbaşkanının çantasını değiştiren adamın kendisi olduğunu söylüyor. **Keşmiri** açıklamasında suikast sırasında Emniyet Siyasi Danışmanı **Rasimehdizadi**'nin de kendisine yardım ettiğini belirtiyor.

Rasimehdizadi de yaşıyor. O da bir yolunu bulup Türkiye'ye gelmiş, yetkili makamlara durumu bildirip bir Türk kimliğine sahip olmuş. Şimdi Türk vatandaşı, adı Rasim Deniz. Nüfusa göre Rize doğumlu. Onu bulduk, konuştuk.

"Ben terörist değilim," diyordu yeni adıyla Rasim Deniz... "Ülke mi ve insanları seviyorum. Suikast olayında da Keşmiri ile birlikte hareket etmedim."

Olayı anlatır mısınız?

"Benim ismim geçiyor, yanlışlık olacak."

Resmi göreviniz siyasi danışmanlık mı?

O ben değilim. Zaten Keşmiri'de ölmedi, Londra'da. İran İslam Cumhuriyeti'nde önemli bir toplantı vardı. Benim çok samimi arkadaşım Sağlık Bakanı davetliydi. Burada 'İslamı nasıl ihraç edeceğiz' diye karar verilecekti. Gizli hazırlıklar yapılmıştı. Üç tane devrim muhafızı vardı. Birisi halkın Mücahitleri'nin en büyük adamıydı. Bu adamın motorsikleti var. Diyor ki, 'hava sıcak, ben size dondurma getireyim'. Ötekiler de 'sen git, yerine biz bakarız' diyorlar. O gitmiş dondurma almaya. On beş dakika sonra 80 kilo ağırlığında tirinitrin patlıyor. 94 kişi paramparça olmuş. Bu toplantı saat 9'da oldu. Ben Tahran'da saat 10'da Sağlık Bakanına telefon açıp başsağlığı diledim. Telefonda ağladım, 'yetişemedim, geç kaldım keşke ben de şehit olsaydım' dedi."

Sizin öldüğünüz olaya geçsek.

"Önce başka bir olayı anlatayım. Sağlık bakanı Cumhurbaşkanı Ali Hameney'i tedavi ediyor. Hameney'in kendisi benim muayenehanemin çok yakınında bir camide 'Fellah Meydanı'nda konuşma yapıyor. Halkın Mücahitleri örgütünden iki çocuk teybi hocanın önüne koyuyorlar. Hocam biraz yaklaşın sesiniz iyi çıksın' diyorlar. O da yaklaşıyor Teyp anında patlıyor. Yıl 1983 ya da 84."

Siz o tarihte Zehra Cenneti mezarlığında değildiniz mi?

"Bana birşey söylemediler ki. Zaten böylesi benim için daha iyi oldu."

Ortaya çıksaydınız size suikast düzenleneceği söyleniyor.

"Tabi düzenlenirdi. Zaten düzenlendi de. Bir keresinde üzerime on kurşun sıktılar. Olay İran Kürdistanı'nda meydana geldi. O zaman bu suikast olayı henüz olmamıştı. İlk saldırı 1980'de olmuştu. İkincisi de 1982'den sonra oldu."

Ama siz ölmüştünüz?

"Bunlar benim öldüğümü bilmeyenler. Bir kısmı Ferac Rasi olduğumu biliyor."

Olayı ne zaman ayrıntılarıyla anlatacaksınız?

"Ben konuşacağım ama Şah'ın generalleri gibi para almadan konuşacağım. Gazetelere konuşacağım. Başbakanlığa hergün uğruyordum. İşyerime zaten yakındı. Zaten Keşmiri'den şüpheleniyordum. Çantaları görünce de olayı kavramıştım. Savak olduğunu biliyordum. Ali Ekber Recai'nin naibi'ydim. O günkü toplantı önemliydi. Recai, Hizbullah örgütü ile iyi ilişkiler içerisindeydi. İran'ın Suriye, Lübnan, Libya'ya yakınlaşmasını istiyordu. Bu ülkelere yapılacak gizli yardım konuşulacaktı. Başbakan, başbakan naibleri, üst düzeydeki generaller, temsilciler toplantıya katılıyordu. Keşmiri ile Recai'nin iş çantaları aynıydı, siyah James Bond. Keşmiri çantaları değiştirdi. 'Bir dakika. Arkadaşım çağırıyor' dedi. Asansöre binmedi. Bomba asansörde patladı. Bilgiler de şu an elinde."

Toplantı sırasında asansörde miydiniz?

"Yok canım dışarıdaydım. Zaten toplantıdan onbeş dakika önce böyle bir olayın düzenleneceğini haber almıştım. Keşmiri güvenilir bir adam değildir. Olaydan bir saat sonra da İran'dan kaçtı. Uçak bileti bile almış."

Feracallah, 'bir zorluktan kurtulma' anlamına geliyor. Razi, 'tesadüfen' karıştığını söylediği olaylardan sıyrılmış, kapağı Türkiye'ye atmış. Bakalım bundan sonra kismetinde neresi var?

Dünya değişiyor. Belki de bugünü yaşayanların kavramakta, kafalarında canlandırmakta güçlük çekecekleri bir ölçüde değişiyor. Bilim ve teknolojiye hızlı gelişmeler mesafeleri kısaltıyor, kapıları zorluyor, aralıyor, açıyor. Teknolojiye gelişmeler dünya politikasına da yansıyor. ABD ile SSCB arasındaki orta menzilli nükleer füzelerin kaldırılması yolundaki anlaşma acaba II. Dünya Savaşı'ndan sonra biçimlenen dünya politik sisteminin köklü değişimlere uğrayacağını bir habercisi mi? Bu anlaşma, dünyada barış, yumuşama, güven ve işbirliği ortamına geçileceği yolundaki umutları artırıyor.

İnsanlar en doğal hakları olan yaşama hakkını güvence altına almak istiyorlar. İnsanlık tarihinin en ölümcül silahlarını yapmaya harcanan maddi kaynakların ve insan aklının barışçıl gelişme ve ilerleme yönünde kullanılmasını istiyorlar. Türkiye de, insanlarıyla birlikte bu süreç içinde yer alıyor. Yeni bir yüzyıla hâlâ artan işsizlik ve enflasyon, konut, eğitim, sağlık, trafik gibi sorunlarla ve hepsinden de önemlisi yarım yamalak bir demokrasi ile girmek istemiyor. Hızla değişen dünyada nasıl bir yer alınacağı, bilim ve teknolojiye gelişmelerden nasıl yararlanılacağı, kaynakların nasıl kullanılacağı Türkiye'nin ana gündemini oluşturuyor.

Bu çerçevede, GÖKKUŞAĞI, erken seçimler sonrasında Türkiye'nin önündeki dış politika sorunları konusunda çeşitli görüşler aldı. Prof. Önder Arı, Doç. Dr. Duygu Bazoğlu Sezer, Em. Korgeneral İhsan Gürkan ve Milli Gazete yazarı Abdurrahman Dilipak, Türkiye'nin dış politika sorunları, NATO, ABD, komşu ülkeler ve Batı Avrupa ile ilişkiler, Ortadoğu'daki durum konusundaki görüşlerini anlattılar.

Gündem yüklü

Türkiye'nin Avrupa Topluluğu'na (AT) tam üye olmak için yaptığı başvuru son aylardaki gelişmelerin ışığında daha da önem kazandı. Gerçi Özal hükümetinin başvurusu, geçen yüzyılda başlayan ve Cumhuriyet Döneminin temel hedefi haline gelen "Batılılaşma" politikasının doğal bir sonucu ama Batı'daki değişimlerin ortaya çıkaracağı yapı içinde Türkiye kendini nerede bulacak?

Bilkent Üniversitesi, Uluslararası Bölüm Başkanı Doç. Dr. Duygu Sezer Batı'da beklenen değişimleri şöyle anlatıyor:

"Soğuk savaş, hele son nükleer aşamada, siyasal bir seçenek olmaktan

indirecek ve Türkiye'ye yaptığı askeri yardımı asgariye, belki de sıfıra indirecektir."

Bu çerçevede içinde Batı Avrupa'daki yönelişler de Türkiye'nin dış politikası açısından belirleyici olabilecek. Daha şimdiden Avrupalı ülkeler yıllardır işlemez durumda bulunan Batı Avrupa Birliği'ni canlandırıp yeni bir askeri örgüt olarak devreye sokmaktan söz ediyorlar.

Dr. Sezer, bu geçiş döneminde ortaya çıkabilecek gelişmeler konusunda şu tahminleri ileri sürüyor:

"Geçiş döneminde NATO stratejisi ciddi bir belirsizlik içinde olacağından, kimin kimi nasıl savunacağı ve hatta kime karşı savunacağı soruları da kesin yanıt bulamayacaktır. Bu durumda, NATO, Atlantik ülkelerinin siyasal görüşme ve işbirliği forumuna dönüşebilecektir. Batı Avrupa, Batı Avrupa Birliği bünyesinde yeni bir savunma düzenini düşünmeye başlamıştır. Türkiye böyle bir gelişmeye katılamazsa, Batı ile ittifak kavramı ve politikası askeri içeriğini yitirecektir."

Dr. Sezer, Türkiye'nin, Atlantik ittifakının askeri-stratejik yapısının değişmesinden kaynaklanan boşluğu doldurmak için Avrupa Topluluğu'na üyeliğe daha ciddi bir ağırlık vermek zorunda olduğunu söylüyor. Ancak, bu nasıl gerçekleşebilecek? Prof. Arı, AT ile ilişkilerde sorunların bulunduğu parmak basarak, "İç kargaşa ve istikrarsızlıklar zaman içinde Türkiye'nin çıkarlarını törpülemektedir. Ülkemiz kopuk ilişkilerle, iktidarların görüşleri çerçevesinde zaman zaman ulusal çıkarını ihmal ediyor. AT ile ilişkilerde, sürekli bir biçimde, örneğin teknolojik düzey paralelliği açısından çağdaş düşünmüyoruz." diyor.

Bununla birlikte, Prof. Arı'ya göre, Türkiye'nin AT'ye üyelik başvurusu iktisadi kaygılardan kaynaklansa da, siyasi sonuçlara yol açabilecek bir karar.

Em. Korg. Gürkan ise, Türkiye'nin AT'ye üyelik başvurusunun "geç de olsa haklı bir karar" olarak niteliyor

AT ile ilişkilerde sorunlar büyük

çıkıştır. Her iki süper güç iç bünyelerinin sorunlarına yönelmek için işbirliğini arar olmuşlardır. Bu çerçevede, ABD'nin önderliği ve NATO'nun askeri-stratejik mantığı derin bir değişim süreci içine girmiştir... Türkiye de, diğer NATO ülkeleri gibi, yapısı oldukça karmaşık ve muğlak olan bir geçiş dönemi içinde bulacaktır kendini. Geçiş dönemi sonunda, diyelim ki, 10-15 yıl sonra, hangi noktaya varılacağını söylemek zor. Ancak, bazı konularda ipuçları açık: Avrupa üzerindeki nükleer şemsiyesini kapatmakta olan ABD, Batı Avrupa'ya karşı tüm yükümlülüklerini azaltacak, askerlerini geri çekecek veya sayısını

ve yapılan tercihin ülkenin coğrafi konumundan kaynaklandığını ileri sürüyor: "Türkiye hem bir Ortadoğu ve Asya ülkesi hem de bir Avrupa ülkesidir; Türkiye'nin Avrupalılığı yalnızca bir coğrafya meselesi değil, aynı zamanda da bir yaşam biçimi meselesidir. Türkiye'nin başvurusunun değerlendirilip karara bağlanması ne kadar uzun zaman alırsa alsın, yalnızca bir hukuk formalitesinden ibarettir. Çünkü, Türklerin yeri orasıdır."

Dilipak'a göre Avrupa ile entegrasyon Türkiye'de hukuki, ekonomik ve toplumsal değişiklikler dolayısıyla da siyasal yapıda değişime yol açacaktır. Dilipak, bu durumun insan hakları anlayışına yeni bir anlam ve yorum getireceğini de sözlerine ekliyor. Türkiye'nin Avrupa ile İslam dünyası arasında bir köprü olma düşüncesi konusunda da şunları söylüyor Dilipak:

"İslam ülkeleriyle sermaye hareketleri bakımından ilişkiler artmaktadır. Türkiye İslam Kalkınma Örgütü'nün üyesidir. Öte yandan Batı ittifakı içindedir. Türkiye nasıl bir köprü olmayı düşünmektedir? Tam bir tarafsızlık mümkün müdür? Türkiye iki ayrı dünya arasındaki dengeyi nasıl kuracaktır? Sorun burada."

Dilipak'ın soruları önümüzdeki dönemde cevap bekliyor. Ancak, Avrupa ile entegrasyonda ciddi sorunlardan birisi de AT ülkelerinde çalışmakta olan Türk işçileri.

Prof. Arı, Türkiye'nin yurt dışındaki işçiler sorununu bir türlü kendi çıkarları doğrultusunda çözemediğini belirterek ekliyor:

"Türkiye AT içinde, altılar döneminden bu yana, örneğin Batı Almanya'daki büyük işgücünü ilişkileri etkileyecek olumlu bir faktör olarak devreye sokamamıştır. Her insan özgürce sınırları aşip istediği ortamda ya-

şama ve sevdiği işi yaparak onurlu bir biçimde yaşama hakkına sahiptir. Avrupa siyasi düşüncesi budur ve AT üyesi her ülke vatandaşı bu haktan yararlanır. Oysa, Türk işçilerine bu hak tanınmıyor."

Gelecek dönemde Avrupa ile ilişkilerde görünen perspektifler bunlar. Ama Türkiye belki Avrupa'dan çok Ortadoğu'ya yakın. Bu bölgede İran-Irak savaşı ile Arap-İsrail çatışması

İran-Irak savaşı tehlikeli boyutta

sonu şimdilik görünmeyen sorunlardan.

Yeni hükümetin gündeminde Ortadoğu sorununa yeni yaklaşımların da bulunması doğal. Örneğin, şimdiye kadar devlet kurma hakkı da dahil, Filistinlilerin tüm meşru haklarını destekleyen Türkiye'nin İsrail'e yaklaşımının yeniden belirlenmesi söz konusu.

İran-Irak savaşının Körfez'deki karşılıklı saldırılarla bir yükselme dönemine girmesi, büyük devletlerin deniz kuvvetlerini bu bölgeye göndermeleri, savaşın yayılma olasılığını artırıyor.

Geçenlerde, ABD Kongresi tarafından hazırlanan bir raporda, Irak sa-

vaşı yitirdiği takdirde, ABD'nin Körfez'deki petrol yataklarının İran'ın eline geçmesi ile doğrudan doğruya bu bölgeye müdahalede bulunmak arasında bir tercih yapmak zorunluluğu ile karşı karşıya kalacağı belirtiliyordu.

Bu durum, İran ile ABD arasında sıcak bir çatışma olasılığını artırırken, NATO üyesi olan Türkiye üstündeki ABD baskısının da yoğunlaşabileceğini gösteriyor. Türkiye'deki ABD üslerinin böyle bir durumda devreye girmesi olası bir gelişme olarak hesaba katılmalı. Öte yandan, İran'ın, Kerkük-Yumurtalık petrol boru hattına bir saldırısı da Türkiye'nin çatışmaya aktif olarak katılmasına yol açabilir. Tüm bunlar Türkiye'nin bugüne dek sürdürmüş olduğu tarafsızlık politikasının önünde duran tehlikeler olarak ortaya çıkıyor.

Em. Korg. Gürkan, "ABD'nin öbür NATO ülkelerinden ve bu arada Türkiye'den de bazı isteklerde bulunmuş olabileceğini" belirtiyor ve "Türkiye NATO yükümlülüklerini, ABD ile ittifakının getirebileceği yükümlülükleri, kendi Ortadoğu politikasını ayrı ayrı düşünerek bir karara varmak durumundadır." diyor.

Gürkan, Kerkük - Yumurtalık petrol boru hattı tehlikeye düşmediği sürece Türkiye'nin buraya doğrudan doğruya müdahalede bulunamayacağını ve bulunmaması gerektiğini savunuyor.

Ancak, Irak savaşta çöktüğü takdirde, Türkiye'nin Kerkük-Musul petrol alanlarına müdahalede bulunması gerektiği, bunun için de tarihsel ve hukuki gerekçelerin bulunduğu çok kısa bir süre önce Türkiye'de bazı çevrelerce savunuldu.

Prof. Arı, bu tür düşüncelere karşı görüşünü şöyle anlatıyor:

"Her ne kadar Ortadoğu'ya bitişik bir alanda bulunuyorsak da, siyasal açıdan bölge sorunlarına 'insan hakları' ve 'ulusların kendi kaderlerini kendilerinin tayin etmesi' çerçevesinde tarafsız bakmamızda yarar vardır. Bu siyasal tarafsızlık, Batı'nın saldırgan politikasına alet olmama biçiminde de değerlendirilebilir."

Dr. Sezer'e göre, Türkiye'nin doğusundan ve güneyinden gelen tehlikenin niteliği başka:

"Ortadoğu'da Türkiye açısından en ciddi gelişme din devleti modellerinin

yayılması olasılığıdır. İran-Irak savaşının çok uzayacağını ve tırmanacağını sanmıyorum. Batı ittifakı ile ilişkileri değişim geçirecek olan Türkiye, Ortadoğu'da dost çevresini güçlendirmek için çaba gösterecek, bu ise laiklikten ödün gerektirebilecektir. Bu gelişme AT'ye yönelik arayışa ters düşeceği için, iki karşıt eğilimi bağdaştırmakta ciddi güçlüklerle karşılaşılacaktır."

Dilipak ise, Kerkük-Musul tartışmalarına dikkati çekerek son zamanlarda Türkiye'nin Körfez çatışmasına sokulması için bazı çevrelerce harcanan çabaların ciddi ve düşündürücü boyutlara ulaştığını söylüyor.

Ortadoğu'da Türkiye'yi de çok yakından ilgilendiren, ancak dikkatlerden kaçan bir başka gelişme de Mısır Dışişleri Bakanı İsmet Abdülmecid'in Akdeniz, Ortadoğu ve Afrika'da nükleer silahlardan arındırılmış bölgeler ilan edilmesini istediğini belirten 20 Ekim 1987 tarihli açıklaması.

Türkiye'nin Birleşmiş Milletler'deki daimi temsilcisi Büyükelçi İlder Türkmen de, BM Birinci Komisyonunda silahsızlanma konusunda yaptığı konuşmada, nükleer silahlardan arındırılmış bölgeler düşüncesini Türkiye'nin de desteklediğini açıkladı. Ancak, Türkiye böyle bir kararda tüm ilgili ülkelerin onayının bulunması ve düzenlemenin nükleer silahların bulunmadığı bölgelerde yapılması koşullarını gerekli görüyor. Nükleer silahlardan arındırılmış bölgelerin ilkin nükleer silah bulunmayan yerlerde ilan edilmesi isteği bir çelişki gibi görünse de Türkiye'nin bu düşünceyi tümüyle dışlayamadığını gösteriyor.

Balkanlar'ın nükleer silahlardan arındırılması konusu gelecek yıl Şubat ayında Belgrad'da yapılacak Balkan ülkeleri dışişleri bakanları toplantısında da büyük bir olasılıkla ortaya atılacak.

Yeni hükümetin karşılaşacağı önemli sorunlardan bir başkası da Yunanistan ile ilişkiler ya da anlaşmazlıklar.

Em. Korg. Gürkan, "NATO'nun, Türkiye ile Yunanistan arasındaki uyuşmazlığa ciddi olarak eğilmesini" istiyor.

Dr. Sezer ise, Türkiye'nin AT'ye üye olabilmek için Yunanistan ile anlaşmazlıklarda ve Kıbrıs konusunda ödünler vermek zorunda kalabilece-

ğini söylüyor.

Yunanistan ile diyalog kurmak konusunda Özal hükümetinin istekli olduğu görülüyor. Ama bir Özal-Papandreu zirvesinin gerçekleşmesi herşeyden önce Yunanistan başbakanının "evet" demesine bağlı görünüyor. Bununla birlikte, Ankara'da Dışişleri Bakanlığı koridorlarındaki hava böyle bir zirvenin gelecek yıl başlarında İsviçre'nin Davos kentindeki konferans çerçevesinde yer alabileceği yolunda.

Şimdilik, hem Türkiye hem Yunanistan Ege'deki kıta sahanlığı sorununu La Haye Uluslararası Adalet Divanı'na götürmek konusunda anlaşmış görünüyorlar. Kıta sahanlığı davasına Uluslararası Adalet Divanı'nın bakabilmesi için her iki tarafın da sorunu hukuki açıdan ele alış biçimini açıklayacak bir "tahkimname"nin içeriği ve üslubu üzerinde anlaşmış olmaları gerekiyor.

Zirve etkileyecek

Reagan-Gorbaçov zirvesinin ve orta menzilli nükleer füzelerin sökülmesi yolundaki anlaşmanın Türkiye üzerindeki etkileri ne olacak?

Bu soruya Dr. Sezer şu cevabı veriyor:

"Bu anlaşma, özünde, ABD'nin 35 yıldır vermiş olduğu nükleer garantinin sonunun başlangıcıdır. Bunu diğer silahsızlanma anlaşmaları izleyebilecektir. Zirvede, sanırım, yeni konular, örneğin, kimyasal silahlar, stratejik silahlar üzerinde ilke kararı alınacaktır. Bu durumda, ABD, Avrupa savunmasının sorumluluğunu Avrupalılara bırakmaktadır. Türkiye de, savunma planlarını ve gücünü çokça kendisi üstlenmek durumunda kalacak. Konvansiyonel silahlar yeniden ön sıraya geçtiği için, bu gücü geliştirme çabasında kendi öz kaynaklarına dayanma zorunluluğunda kalacaktır. Ulusal silah endüstrisine duyulan gereksinim bu dönemde daha açıkça belirecektir."

Zirve toplantısının yalnızca silahsızlanma çabalarıyla sınırlı kalmayacağı kanısında olduğunu söyleyen Dr. Sezer, bazı bölgesel sorunların da bu toplantıda Reagan ve Gorbaçov tarafından ele alınmasının beklendiğini söylüyor. Kıbrıs da bu bölgesel sorunlar arasında olabilir. Eğer iki lider Kıbrıs konusunda da ortak bir yaklaşım saptayabilirlerse, Dr. Sezer'e göre bu da Türkiye'nin kısa vadedeki dış politikasını etkileyebilecek bir gelişme olacak.

Dilipak'a göre, orta menzilli füze anlaşmasının Türkiye açısından iki önemi var. Bunlardan biri, yeni nükleer silahlar yerleştirilecekse, bunların Türkiye'de konumlandırılmaması, ikincisi ise, sökülen füzelerle ortaya çıkacak nükleer artıkların Türkiye'yi etkileyecek bir bölgeye atılmaması.

Prof. Arı ise yeni hükümetin gündemindeki en sıcak konulardan birisinin "kısa ve uzun dönemli Türk-Amerikan askeri işbirliği planı" olduğu görüşünü öne sürüyor.

Em. Korg. Gürkan da yeni hükümetin başını ağrıtabilecek sorunların başında Amerikan yardımları olduğunu söylüyor ve şunları ekliyor: "Vardığımız bu yargının en büyük kanıtı özellikle, Amerika'nın Türkiye'ye yaptığı dış yardımlar, Türkiye ile Yunanistan'a uygulanan 7/10 oranı ve zaman zaman Türkiye'ye yapılan siyasi baskılardır."

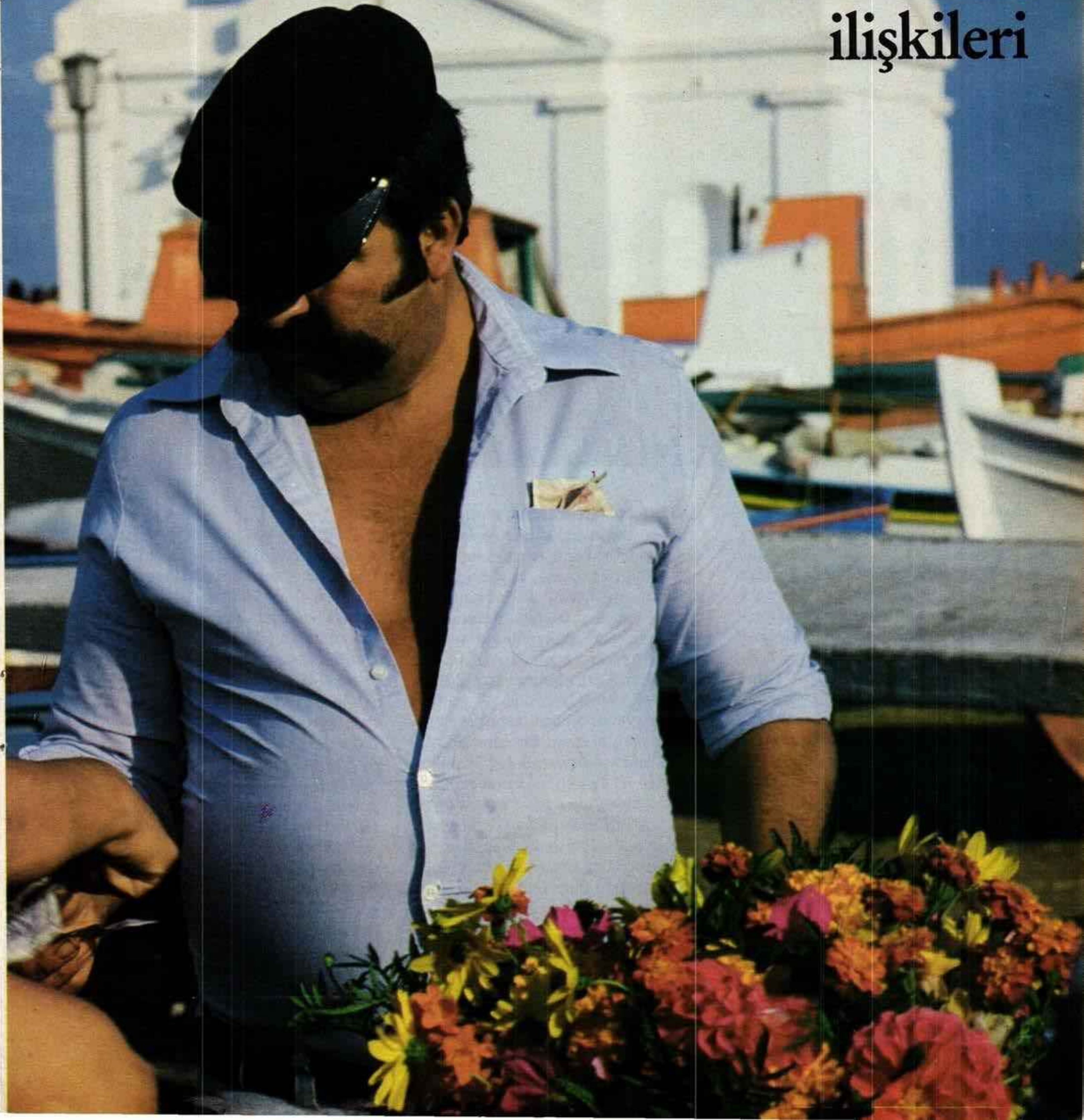
Reagan-Gorbaçov zirvesinin Türkiye ile SSCB ilişkileri açısından neler getirebileceği şimdilik bilinmiyor. Ama tüm bu gelişmelerin çerçevesinde, "Türkiye ile Sovyetler Birliği arasındaki ilişkilerin gelişmesinin güçlü bir olasılığa sahip olduğu" görüşünü dile getiriyor Dr. Sezer.

Yeni hükümetin Ankara'da ağırlayacağı ilk konuklardan biri Sovyet Dışişleri Bakanı Edvard Şevardnadze olacak. Şevardnadze 12 yıllık bir aradan sonra Türkiye'yi resmen ziyaret edecek ilk Sovyet dışişleri bakanı.

Sonuç olarak, yeni hükümetin dış politika gündemi oldukça yoğun. Tüm bu uluslararası gelişmelere ayak uydurabildiği takdirde, Türkiye bölgede ve dünyada saygınlığını artıracak, önemli bir barış, güven ve istikrar unsuru olacak. Ama bunların sağlanması da iç politika ve özellikle demokratikleşme süreci ile yakından ilgili.

Merhaba ortak!

AT çerçevesinde
Türk-Yunan
ilişkileri

Yunanistan, Türkiye ile Avrupa Topluluğu (AT) ile ilişkileri açısından kilit ülkelerden birisi. Türkiye ile AT ilişkileri 1959'daki başvurunun ardından 1963 yılında imzalanan Ankara Antlaşması ile başladı. 1963-1973 arası dönem Türkiye'nin hazırlık dönemidir. 1970 yılında imzalanan Katma Protokol ile hazırlıklar son aşamasına geldi. Ancak, bu dönemde Ankara ve Brüksel'deki hava Türkiye'nin tam üyeliğinin 1995 yılında ele alınması yolundaydı. Varılan anlaşmalara göre Türkiye, bir bölüm gümrük vergilerini 12 yılda, bir diğer bölümünü ise 22 yılda sıfıra indirecekti.

Ancak, Yunanistan'ın 12 Haziran 1975'te AT'ye başvurup, 1981'de tam üyeliğe kabul edilmesi, Türkiye'nin planlarını değiştirmesine yol açtı. Brüksel'de AT merkezinde topluluğa yeni üyeler kabul edilmesi için pek hevesli bir hava bulunmamasına karşın Türkiye 14 Nisan 1987 tarihinde tam

üyelik için başvurusunu yaptı.

1995 yılının beklenmemesinin ardında elbette Yunanistan'ın tam üyeliğe kabulü var. Ama, bugün de Türkiye'nin tam üyeliğinin karşısındaki önemli engellerden biri Yunanistan. Türkiye'nin AT Bakanlar Konseyi'ne yaptığı başvuru rapor komisyonuna sevk edildi. Türk ekonomisi, politikası, sosyal yapısı üzerinde AT komisyonunca hazırlanacak raporun yazımı iki yıl gibi uzun bir süre alacak. Ama, yeni üyelerin topluluğa kabulünün tüm AT üyelerince kabul edilmesi gerektiğinden son anda Yunanistan'ın veto hakkını kullanması Türkiye'nin AT dışında kalmasına yol açabilecek.

Elbette, Türkiye'nin AT'ye tam üyeliği karşısında duran tek engel Yunanistan değil. Türkiye ekonomisinin gelişkinlik durumu, demokratikleşme sürecinde bulunulan konum ve Batı Avrupa ülkelerinde çalışmakta olan Türk işçilerinden, teknolojik gelişme düzeyi farkına kadar uzanan bir dizi sorun da Türkiye-AT ilişkilerini etki-

liyor,

GÖKKUŞAĞI, Türkiye ve Yunanistan'da çeşitli kesimlerin AT'ye ve birbirlerine nasıl baktıklarını araştırdı. Siyasal partilerden, işadamlarına ve sendikacılara, konunun uzmanı bilim adamlarından diplomatlara kadar çeşitli kesimlerin temsilcilerinin görüşlerini aldı. Aralık ayının GÖKKUŞAĞI dosyası olarak sunulan bu bölümde, Ege'nin iki kıyısındaki görüşlerin daha da açıklık kazanması amaçlandı. İleriki sayfalarda da izleyeceğimiz gibi, her iki tarafın da birbirine bakışı henüz oldukça sert. Belki de ülkemizde demokrasinin pek sık bulutlanması, her iki tarafın da iç sorunlarından kaynaklanan katı politikaları izler görünmeleri, varolan kuşkulu havanın devamında rol oynuyor. Her iki tarafın düşüncelerinin ayrıntılı bir biçimde bilinmesi yakın ve uzak gelecekteki gelişmeler açısından Türkiye, Yunanistan ve AT ilişkilerinde varolan ve çıkabilecek sorunların çözümüne katkıda bulunacaktır.

1 963 yılında imzalanan Ankara Anlaşması'ndan sonra gazetelerin manşetleri görülmeye değerdi: "Anlaşma imzalandı. Ortak Pazar'a girdik."

Aradan çeyrek yüzyıl geçti. Henüz AT'ye girebilmiş değiliz. "Avrupa Topluluğu" kavramı gündemimizi yeni yeni zorluyor, ciddiye alınıyor. O kadar ki, Refah Partisi dışında, tüm yasal partilerimizin "ulusal hedefi" haline geldi. Partilerimiz birbirlerinden biraz farklı gerekçelerle de olsa katılma isteği gösteriyorlar.

Ancak, kısaca belirtmek gerekirse ANAP dışında hiçbirinde, katılma sürecinde ortaya çıkabilecek sorunlarla ilgili sürekli çalışan, kurumlaşmış bir ilgi, bu konuda partinin görüşünü bağlayıcı olarak açıklayacak bir yetkili yok. ANAP'ınki de uzun süre iktidarda olmaktan ve AT ilişkilerinde yoğun bir dönem yaşamaktan kaynaklanıyor.

Partiler arasındaki tek fark başvurunun zamanlanması konusunda.

Geçtiğimiz Nisan ayında 11. İktisatçılar Haftası'nda "bir an önce başvurunun yapılmasından yana bir insan olarak" görüşlerini açıklayan SHP'li Tülay Öney, sorunu şöyle ortaya koyuyordu:

"Türkiye siyasi açıdan bugün bir hayli sıkışık bir durumdadır. Ege sorununu doğal ya da yapay olarak ciddi bir noktaya gelmiştir. Türkiye-ABD ilişkilerinde son günlerde görülen birtakım olumsuzluklar vardır. Güneydoğu olaylarımız alevlenerek gitmektedir. Bütün bu siyasi sıkışıklık içinde AT'ye tam üyelik konusunda, nereden bakarsanız bakınız bu tam bir pazarlıktır, pazarlık gücümüz tam var mıdır, yok mudur, bu konuda bir miktar endişe duymaktayız."

DYP'nin görüşlerinin de buna yakın olduğunu biliyoruz. GÖKKUŞAĞI'nın sorularını cevaplayan Gökberk Ergenekon'a göre, "Türkiye müracaatını öyle bir zamanda yaptı ki, en kötü zaman seçildi. Bir defa rejim demokrat değil. Ekonomi son yirmi yılın en kötü döneminde. İşsizlik var. Dış borçlar artmış, gelir dağılımı bozulmuş. Sanki 'bizi reddedin' der gibi bir zaman seçildi."

Ergenekon, AT'ye katılmamızda Yunanistan'ın tavrını bir mesele olarak görmüyor: "Problem değil."

Niyet var güven yok

"Problem değil" belki ama, baştan beri Türkiye'nin tavrını "Yunanistan faktörü"nü dikkate alarak belirlediği de açık.

Geçtiğimiz günlerde İstanbul'da yapılan Atlantik Antlaşması Dernekleri Genel Kurulu toplantıları sırasında sorumuzu yanıtlayan Kâmrân İnan'a kulak verelim:

"Hükümetimiz, 14 Nisan 1987'de AT'a tam üyelik için başvurmuştur. Bu, bana göre Cumhuriyet tarihimizin en önemli, en cesur ve en ileri görüşlü kararıdır. Çünkü Türkiye, Cumhuriyet tercihinin esası olan batılılaşma politikasının gereği, Batı Avrupa kuruluşları içinde yer almak, bütünleşmek ve onların ekonomik, teknolojik seviyesine ulaşmak istemektedir. Bu Türk milletinin hakkıdır. Türkiye bunu yaparken, aynı zamanda AET ve Batı kuruluşlarının inhisarını da

Yunanistan'a bırakmak istememektedir. 1952'de Yunanistan'la aynı zamanda NATO'ya girişimiz çok yerinde bir karardır. Buna karşılık, Yunanistan'ın AT'ye yaptığı tam üyelik başvurusu karşısında adeta seyirci kalmak ve bu suretle Yunanistan'ın 1 Ocak 1981'den itibaren bu kuruluşa yerleşmesine göz yummak, işlenen hataların en büyüğü olmuştur. Yunanistan, o günden beri, AT'nin bütün ekonomik kaynaklarını, yapabildiği ölçüde de politik gücünü Türkiye'ye karşı kullanmaya çalışmaktadır. AET gümrük sınırlarını Ege'ye kadar getirmeye çalışmakta, oradaki 3 bin 43 adaya AT bayrağı çekmek istemektedir."

Bütün ilişkilerimizde komşu ülkenin ataklarını dikkate aldık ama, onların AT'ye katılmadan önce giriştikleri yoğun hazırlık dönemini hiç dikkate almadık.

Kuruluşundan beri Avrupa Topluluğu ile olan ilişkimizi Dışişleri Bakanlığı yürüttü. AET kurulduğu sıralarda ve Türkiye'nin katılma amaçlı bir ortaklık anlaşması imzalamak üzere başvuru kararı aldığı 1957-60 döneminde dış ekonomik ilişkiler, diplomasi ile birlikte Dışişleri Bakanlığının faaliyet alanı içerisindeydi. Daha sonra da, gerek Toplulukla müzakerelerin yürütümü, gerek söz konusu kuruluşun izlenmesi dışişleri teknisyenlerince yürütüldü. Bu durum 1982 yılına kadar böyle devam etti. Beş yıl önce Bakanlar Kurulu kararı ile Toplulukla ilgili işlerin koordinasyonu ve araştırma görevi DPT Müsteşarlığı bünyesinde kurulan AET Dairesi'ne devredildi. Ancak, o tarihten bu yana, kurulan Daire'nin pek işlerlik kazandığı da söylenemez. Seçimlere kadar olan dönemde, bir türlü kuruluşu gerçekleşmeyen AT Bakanlığı görevini, fiilen ve neredeyse tek başına Devlet Bakanı Ali Bozer yürüttü.

*Başından
beri AT
konusunda
komşumuz
Yunanistan'ı
izledik*

Şu anda koca ülkede, kısa sayılabilecek bir süre sonra üyeliğe hazırlanan Türkiye’de, birkaç uzmanı ve kısıtlı bütçesi ile çalışmak zorunda olan İktisadi Kalkınma Vakfı (İKV) dışında bir uzman kuruluş ve iki üniversitemizde bir-iki aylık geçmişe sahip iki enstitümüz dışında araştırma kurumumuz yok.

Oysa uyum sürecindeki Türkiye’nin çok sayıda uzmana ihtiyacı var. Teknik sorunları ele alan bir İKV rapo-

Uzman sıkıntısı çekeceğiz

runda şu ifadeler yer alıyor:

“İşi başından beri izlemiş ve yürütmüş olan Dışişleri Bakanlığında genelde uygulanmakta olan rotasyon sistemi nedeniyle, dört yıl AET ile uğraşmış ve AET konusunda uzmanlık kazanmış bir hariciyeci, merkezde tamamen başka bir konuya verilmekte, yurt dışına çıkışında da AET’den çok uzak bir diyara gönderilmektedir. Bu durum Dışişleri Bakanlığında bile AET konusunda uzman eleman yetiş-

Bülent Akarcalı

“İyi niyetli olduğumuzu gösterdik”

Marjinal durumda olan Refah Partisi dışında Türkiye’deki bütün partiler AT’ye tam üyelik konusunda hemfikirdirler. Bazı Avrupa ülkeleri ile kıyasladığımız zaman ilginç bir tablo ortaya çıkıyor. Örneğin, İngiltere’de İşçi Partisi üyeliğe karşı çıkmıştı. İşçi Partisi içindeki bazı fraksiyonlar halen karşı çıkıyor. İskandinav ülkelerinde de buna benzer sorunlar var.

Türkiye’de amaç aynıdır. Araçlar değişiktir. Bu dönem, diplomatik ilişkilerimizi ve ekonomik uyum sağlama çalışmalarını hızlandıracaktır.

Yine, başlatmış olduğumuz Türk ekonomisinin serbest pazar ekonomisi sistemi içerisinde gelişmesi ve o şekilde AT içerisinde yer alması daha da etkin bir biçimde gelişecek. Bunu perçinleştirecek bir husus da Türkiye’ye yabancı sermayenin hem kalite hem de miktar olarak çoğunluklu bir şekilde gelmesini sağlamak olacak. Türk işadamlarının AT içerisine yerleşerek çalışmalarını sağlamak da düşünülecektir. Bunun güzel bir örneğini verebilirim, Batı Almanya’da büyük bir demir-çelik tesisini almak için 4-5 değişik ülkeden talep vardı. Bu talepler içinde en iyisinin bir Türk firması olduğu tespit edildi.

Özellikle Batı Almanya’da hızla Türk işadamları yetişiyor. Dolayısıyla

orada ekonomik bir lobi yarattığımızda, Türkiye’nin Avrupa entegrasyonu içindeki yeri daha değişik olacaktır.

Türkiye’nin AT üyeliğinde karşılaştacağı sorunların başında, uzman yetiştirmek gelecektir. Özellikle yabancı dil... AT’nin, kurulduğundan bu yana çıkartmış olduğu mevzuatın Türkçe’ye çevrilmesi de bir başka sorun. Ancak hızla gelişen bilgisayar teknolojisi aracılığı ile çeviriyi yapmak mümkün.

Karşılaştığımız bir başka sorun yasalar açısından uyumun sağlanmasıdır. Bu, trafik yasasından başlayıp, çevre konularına, ceza yasasına kadar gidebilir.

Muhakkak ki Yunanistan’ın menfi tutumu işimizi kolaylaştıracak değildir. Avrupa Topluluğu’na müspet bir şey getirme yerine bir yük getirmiş olan bu ülkenin, sürekli olarak Türkiye’nin çabalarını sabote etmesinin belirli vadede ne ölçüde geçerli olacağını düşünmek lazımdır. Bu durum Yunanistan’ı yıpratır. Bizim meselemiz Yunanistan engelini aşmaktan ziyade diğer on bir ülkenin çabalarımızın gerçekçiliğine inanmasıdır. Yunanistan’da hükümet değişir ama, bu hemen Ortak Pazar’a giriyoruz anlamına gelmez. Eğer Yunanistan Türkiye’den çekiniyorsa bu çekingenliğini ortadan kaldıracak en büyük imkân Türki-

ye’nin AT’ye tam üye olmasıdır. Bizim elimizde Yunanistan’ın menfi tavrına karşı kullanabileceğimiz çok sağlam argümanlar var. ANAP hükümeti bu konuda ne kadar iyi niyetli olduğunu göstermiştir. Bugün bütün batı ülkelerinin, Türkiye’nin iyi niyetli diyalog çabaları konusunda da kuşkusu kalmamıştır.

Türkiye, 4-5 yıllık bir dönemde ihracatının yapısını tamamen tersine çevirdi. Gelişen Türkiye ile birlikte, tarım ürünlerinin satışının cazibesi daha da artacak. Tabii bunda, Ortadoğu’daki istikrarın oluşması ve sürmesinin etkisi büyük.

Türkiye dostlarına ve müttefiklerine karşı hiçbir zaman saldırgan ve hırçın olmamıştır. Bu esaslar batının diplomatik çevrelerinde bilinmektedir. Eksikimiz batının genel kamuoyunda bunları anlatamamak olmuştur. Sebebine gelince Türkiye dün kadar tamamen kapalı bir ülkeydi. Bir vatandaşın 3 senede bir yurt dışına çıkmasına izin verilen bir ülkeydi. 10-15 bin yatağı vardı. Dışarıdan turist gelmiyordu. Dışarıyla birlikte ilişkiler yoğun bir şekilde gelişmeye başladı. Bunun herkes tarafından anlaşılıp üzerinde çalışılması gerekir.

*Bülent Akarcalı,
ANAP Genel Başkan Yardımcısı,
Milletvekili*

Bahri Zengin

“AT’ye hayır”

Sağ ve sol partilerin temelinde tek amaç vardır: Batılılaşmak. Batı’nın “tüketim eşittir mutluluk” varsayımı, Türkiye’de 1945’ten beri uygulanmaktadır. Bu bir sömürgeci

modeldir. Ekonomimizi çıkmaza itmiş, IMF’nin, Dünya Bankası’nın in-safına terketmiştir. Gerçekten çağ atlanabilmesi için ağır sanayinin kurulması gerekir. AT, gerçek anlamda Batı ile siyasal bütünleşme demektir. Hükümetler bunu açıkça söylemeyi göze alamıyorlar. AT üyeliği, Türkiye’nin yasama, yürütme ve yargı yetkisinin devredilmesi demektir. Milli Mücadele’nin sona er-

mesidir. Batı, üç temelinden biri olan Yunanistan’ı her zaman destekler. İki ülke arasındaki anlaşmazlığın arkasında da Batı vardır. Batı, “henüz hazır değilsiniz” derken, ekonomimizi değil, sosyal yapımızı kastediyor. Aile anlayışımızı, yaşayışımızı kastediyor.

*Bahri Zengin, Refah Partisi
Genel Başkan Vekili*

tirilmesini ve bunların sürekli konu etrafında tutulmasını önlemektedir.”

Şu anda önümüzde, Türkçeye çevrilmesi gereken onbinlerce sayfalık mevzuat, bu mevzuatı girdisiyle çıktısıyla bilmesi gereken binlerce uzmanın kısa sürede yetiştirilmesi gibi bir sorun bulunuyor.

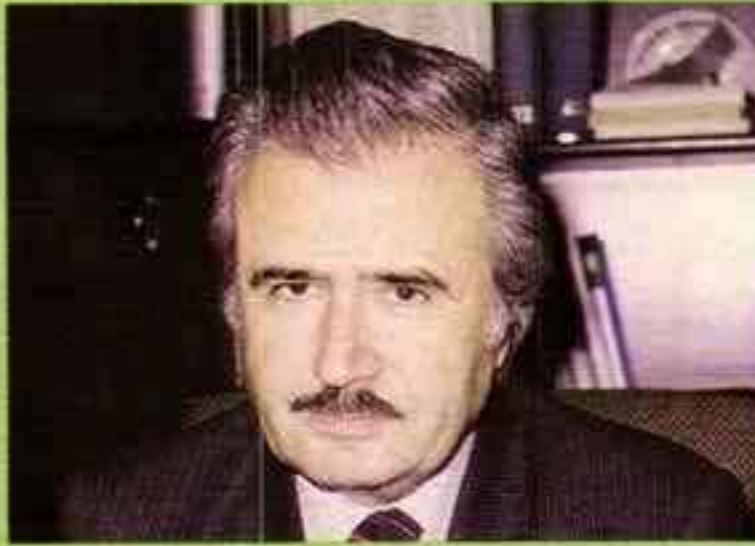
Oysa komşu ülkede, müzakerelere başladıkları 1975 yılından itibaren

AT mevzuatı henüz çevrilmedi

planlanan ve uygulanan bir hazırlık devresi yaşandı. Koordinasyon Bakanlığı, diğer bakanlıklarla da işbirliği yaparak 1,500 kamu görevlisini uzmanlaştırdı. Korfı Adası’nda 1980 yılında açtığı bir tercüme merkezinde 5 bin kişiyi eğitti. Kamu görevlilerinin 65’i Brüksel’de staja gönderildi. Toplam 140 hukuk danışmanı ve sayıştay mensubunu bu iş için hazırladı. AT

Haluk Ceyhan

“İşbirliği olanakları geniş”

Türkiye, ekonomik boyutları bakımından Topluluğun son üç üyesi olan Yunanistan, İspanya ve Portekiz’den daha geri değildir. Bu ülkeler, sanayileri Türkiye kadar gelişmiş olmadığı halde tam üyeliği göze alabildiler. Daha gelişmiş ekonomik güce sahip olan Türkiye’nin bunu göze alamaması için bir neden yok.

Türkiye’nin tam üyeliği konusunda sorun, Batı’nın özellikle genç nüfusumuzun Avrupa’ya akmasından ürkmesidir. Bunun dışında, tam üyeliğe kabulün ana kurallarından biri, demokratik biçimde yönetilen bir ülke olmak, diğeri de üye ülkelerin dışişleri bakanları konseyi olan “Avrupa Topluluğu Konseyi”ne “oybirliği” ile kabul edilmektir.

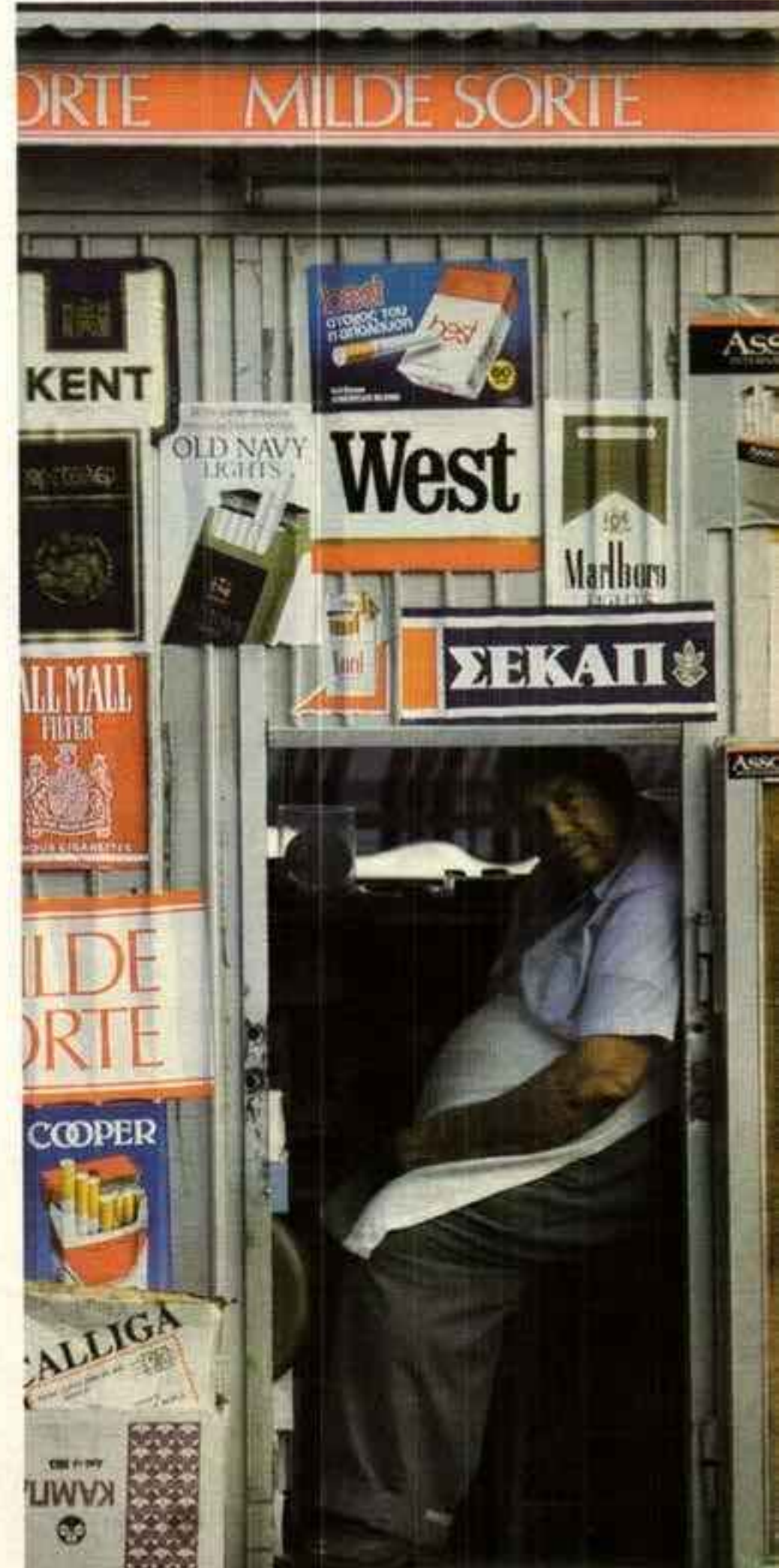
Burada Yunanistan faktörü ortaya çıkıyor. Ancak, diğer onbir üye de Türkiye’nin katılmasını isterse, konu yine çözümlenebilir. Bir tek üyenin engelleme hakkı hukuken vardır ama, 10 milyonluk nüfusun 320 milyon kişiyi ipotek etmesine izin verilemez.

Türkiye, tüketim hacmi gelişen bir pazardır. Savunma ve diğer projeleri büyüktür. Kimse bunu elinden kaçırmak istemiyor. Ayrıca AT üyelerinin gözden kaçırdıkları bir nokta var: Aralıktaki zirveden sonra Türkiye’deki konvansiyonel silahlar önem kazanacak ve Türkiye’nin önemi artacaktır.

AT’de korumacılık eğilimleri artmıştır. Bu durum Yunanistan’la aynı ürünleri üreten Türkiye’nin dışsattımını büyük ölçüde etkilemiştir. Bu nedenle AT’ye üyelik kaçınılmaz hale gelmiştir.

Türkiye ve Yunanistan, benzer sanayilere sahip olmaları nedeniyle pek çok alanda işbirliği yapabilirler. Ancak rekabet ortamı bunu engelliyor.

*Haluk Ceyhan, İktisadi Kalkınma
Vakfı Genel Sekreteri*

dillerinden birini öğrenmeleri için 20 bin memur kurslardan geçirildi.

Bu hazırlıkları biz gerçekleştiremedik.

Sanayimizin, tarımımızın ne derece hazır olduğu ayrı bir tartışma konusu. Dosyamızda sanayici ve işadamlarımızın görüşlerini de okuyacaksınız. Onların kanaati hazır olduğumuz yönünde. Yunan iş çevrelerine bakışları ise onlarınkinden daha yumuşak gözüküyor.

Örneğin Ali Coşkun, "Biz, uluslararası toplantılarda karşılaştığımız Yunanlı işadamlarıyla diğerlerinden daha iyi diyalog kuruyoruz." derken, karşı tarafın esas sıkıntısının hükümetlerinden kaynaklandığını belirtiyor.

"Yunanlı işadamlarıyla iyi diyalog kuruyoruz"

Bu kanıyı paylaşanların sayısı da hayli fazla.

Yunanistan ekonomisini yakından izleyen bir uzman, T. Şişe Cam Genel Müdürlüğü Raportörü Mehmet Kara, "Yunanistan'ın Türkiye'nin üyeliğine karşı çıkarken dikkatler hep dış politika konularında odaklandırılıyor. Oysa esas sorun içeride. Papandreu'nun oy tabanı kırsal kesime yaslandı. Yunanistan AT'den geniş tarım sübvansiyonları sağlıyor. Büyük bir tarım ülkesi olan Türkiye'nin Topluluğa katılması, tarımda rekabet, yeni bir durum doğuracaktır. Çiftçinin tercihlerini ve hükümetin oy tabanını etkileyebilecektir. Sıkıntı burada."

Doç. Dr. Canan Balkır da aynı konunun önemini vurguluyor.

Ali Coşkun "Sorunumuz yok"

cü, sanayileşmesi ele alındığında iki ülkenin mukayesesinde Türkiye daha ağır basar. Ama turizm dersiniz, çok eski yıllardan beri turizme önem verdiği ve yabancı sermayeye açıldığı için, o konuda ileri adımlar atmışlar. Bir başka konu deniz taşımacılığı. Deniz taşımacılığında da onlar gemi yaşları bakımından, yeni teknoloji bakımından iyi durumdadır. Ancak adet olarak, hacim olarak ele alındığında da Türkiye'nin çok geri olmadığını görürsünüz. Sanayileşme bakımından ise Türkiye daha ileri.

Bizim Yunanistan'la Türk milleti olarak, Türk iş aleminin sorunu yok. Hükümetimiz de açıkladı, Hükümetimizin de sorunu yok. Onların kendi içlerinde sorun var. Hükümetlerinin sorunları var. Bizim davrandığımız şekilde davranırlarsa, Yunanistan'la ilişkilerimizin bu denli bozuk gitmesine bir sebep göremiyorum. Biz Türkiye'nin ekonomik gücünü, sanayisini, kültürünü gerçek yönleriyle anlatabilsek, Yunanistan'ın topluluk içinde bize karşı tavrını elimine edebiliriz.

Ali Coşkun, Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği Yönetim Kurulu Başkanı

Türkiye AT'ye entegrasyon bakımından İspanya, Portekiz ve Yunanistan'dan daha avantajlı bir durumdadır. Tarihin derinliklerinde Yunanistan'la çeşitli dönemlerde ihtilaflarımız olmuştur. Türkiye'nin ve Yunanistan'ın müşterek menfaatleri, komşu iki ülke olarak, asgari müştereklerde anlaşmaya bağlıdır. Bu bakımdan Yunanistan'ın bütün Batı ülkelerini karşısına alarak Türkiye'ye karşı AT'da çok kesin tavırlar alabileceğine ben ihtimal vermiyorum.

Aslında biz, Yunanlı iş adamlarıyla karşılaştığımız uluslararası toplantılarda, diğer gruplardan daha iyi diyalog kuruyoruz. Ama tabii hükümet politikası olarak onlar, herhalde Türkiye'nin bazı imkânlarla kavuşmasını engelleyici roller oynayacaklardır. Yunanistan'ı tanıyorum. Türkiye'den çok üstün olduğu sahalarda yok. Türkiye gibi büyük bir ülkenin nüfus yapısı, yetişmiş insan gü-

“İyi niyet çabalarımız tek yanlı kalıyor”

“Yıllardır Türkiye’ye 600 milyon dolarlık krediyi bir türlü vermeyen AT, Yunanistan’a 3 yılda 2.5 milyar dolarlık yardım yapmıştır. Topluluk Yunan adalarının ve Doğu Yunanistan’ın ekonomik kalkınması, hayvancılık ve turizmini geliştirmesi için uyum kredisi musluklarını açmıştır. AT’nin Yunanistan’a karşı yaptığı korumacılık, dünyada kıstas olarak ABD’nin üzerindedir. ABD’de üzüm üreticisi ton başına 600 dolar gelir elde ederken, AT, Yunanlı üzüm üreticilerine 1,500 dolara yakın yardım yaptı.”

Prof. Erol Manisalı da sorunun Yunanistan’dan kaynaklandığı kanısında.

“Yunanistan, Türkiye ile ekonomik ilişkilerini geliştirmek istememektedir. Bunun örnekleri çok. Mesela Türkiye’den yapılan ithalatı engelliyorlar. Ticari ilişkileri geliştirme çabaları tek yanlı kalıyor. Yine, turizmi geliştirmek için yapılanlar karşılıksız kalıyor. Türkiye’ye turist olarak gelmek isteyenleri ek vergiler koyarak engellemeye çalışıyorlar. Ege ve Kıbrıs konularını gerekçe olarak kullanıyorlar. Çok büyük tavizler verilirse yumuşamanın gündeme getirilebileceğini ima ediyorlar. Ancak, görünen odur ki, taviz alsalar bile Türkiye’yi AT’ye sokmamak için ellerinden geleni yapacaklar. Bu tavır, ancak diğer 11 üyenin baskısıyla yumuşayabilir.”

Görülüyor ki Ege’nin bu kıyısında, bizim tarafta, “niyet var” ama “yeterince güven yok.”

Gelelim komşunun bize bakışına...

Ömer Dinçkök

“Yumuşama, işbirliği ve yakınlaşma bekliyoruz”

üyeliğe kabul edileceği bildirilmiştir.

Bu gelişme, sanayicinin Avrupa’da temsili konusunda atılmış önemli bir adımdır. Bu adımların Türkiye-Topluluk ilişkilerinin daha da gelişmesine önemli bir katkıda bulunacağına inanıyorum.

Öte yandan, Yunanistan’ın Topluluğa tam üye bir ülke olması sebebiyle, Yunan özel sektörünün AT organizasyonu içindeki bütün organlarda temsil edilmekte olması normaldir. Ekonomik ve Sosyal Komite, Eurochambers ve UNICE gibi kuruluşlara Yunan özel sektörü asli üyelik sıfatıyla katılmaktadır. Alt sektörler bazında kurulmuş diğer birçok meslek kuruluşlarında da (şeker, alkollü ve alkolsüz içkiler, yayıncılık vs. gibi) Yunan özel sektörünün temsil edildiğini biliyoruz.

Türk-Yunan ilişkilerini Türk özel sektörünün nasıl bulduğu sorusuna gelince. İş alemi ticarete hiçbir kısıt tanımıyor. Ülkeler arasında ticaret ve sanayi ihtiyaca göre ve ortam müsait olduğu ölçüde genişliyor. Hükümetler bunu engellemek için barajlar koyabilirler. Türkiye ve Yunanistan arasındaki ticari ilişkiler hiç şüphesiz politik sebeplerden dolayı etkilenmiştir. Çok ciddi ve olumlu bir yumuşama ve yakınlaşma bekleyişi içindeyiz. Bu beklentimiz iki ülkenin ekonomik yakınlaşmasına katkıda bulunacağından sonuçta istifade edeceğiz.

*Ömer Dinçkök,
Türk Sanayicileri
ve İşadamları Derneği Yönetim
Kurulu Başkanı*

Topluluk bünyesinde Avrupa ülkeleri özel sektörlerinin her düzeyde temsilini sağlayan 100’den fazla kuruluş veya organizasyon vardır. Bilindiği gibi, Avrupa toplumları, her kesimin bağımsız ve demokratik biçimde örgütlendiği çoğulcu bir yapıya sahiptir. Bu sebeple, özel sektör meslek kuruluşlarının ve özel sektörün değişik kesimlerini temsil eden gönüllü kuruluşların, bu ülkelerin ekonomik politikalarının oluşturulması ve ülkeler arasında ekonomik ilişkilerin geliştirilmesi üzerindeki etkisi sanıldığından da fazladır.

Nitekim, Topluluk eski Genel Sekreteri Emile Noel, Türkiye-AT ilişkileri konusunda yaptığı bir konuşmada, batılı hükümetlerden ziyade işadamlarıyla temas kurmamızı tavsiye etmiş ve “Çünkü işadamlarının gücü birçok sorunu aşmamızda tahmin edilemeyecek kadar önemlidir” demiştir.

Batı demokrasilerinin ve AT’nin vazgeçilmez unsurları olan kuruluşlarda özel sektörümüzün ve mesleki kuruluşlarımızın geniş bir şekilde temsil edilmesinin, Türkiye-Avrupa ilişkilerinde zaman zaman ortaya çıkan sıkıntıların bertaraf edilmesine büyük katkıları olacağına inanıyorum.

Tam üyelik başvurusundan sonra TÜSİAD olarak Avrupa kuruluşlarında temsilin önem arz ettiğini saptamış bulunuyoruz. UNICE’ye (Avrupa Sanayiciler Birliği) üyelik için ön temaslarda yapılmış, ve resmen müracaat halinde TÜSİAD’ın

Yunanistan, Türkiye'nin AT'ye üyeliğine ısrarla karşı çıkıyor. Oysa, Atina'da görüşlerini aldığımız kişiler arasında, Ekonomi Profesörü M. Nikolinakos gibi, Türkiye'nin eninde sonunda Batı Avrupa'nın siyasal çerçevesine gireceğini savunan kişiler de var.

Yunanistan'ın AT ile ilişkilerden sorumlu Dışişleri Bakanı Theodoros Pangalos, 14 Mayıs 1987'de, Brüksel Uluslararası İlişkiler Enstitüsü'nde verdiği bir konferansta, ülkesinin Türkiye'nin AT üyeliğine neden karşı çıktığı yolundaki tezlerini anlattı. Pangalos'un açıkladığı verilere göre Türkiye'de kişi başına gelir, topluluğa üye ülkelerin ortalamasının yüzde 11.4'ü, Yunanistan'ın ise yüzde 19.2'si kadardı. Üstelik, 2000 yılında Türkiye'nin nüfusu 70 milyonu bulacaktı. Bu 70 milyonluk nüfusun 20 milyonluk bölümü tarım sektöründe çalışıyor olacaktı. Halbuki, 1975 yılında Yunanistan, AT'ye üye olmak için başvurduğunda kişi başına milli geliri topluluk ortalamasının yüzde 56'sıydı. 2000 yılına kadar Türkiye'nin nüfusu tam 12 milyon 400 bin kişilik bir artış gösterecekken, topluluğa üye tüm ülkelerdeki nüfus artışı yalnızca 4 milyon 300 bin kişi olacaktı.

Pangalos, tüm bu istatistikleri verdikten sonra, Türkiye'nin AT'ye üyeliğinin neden olanaksız olduğunu da şöylece sonuca bağlıyordu:

"Böyle bir üyenin AT'ye katılması ortak politikaların uygulanmasını güçleştirecek, ayrıca bugün bile topluluk içinde geçerli olan bölgesel dengesizlikleri iyice artıracaktır."

Komşu bakanın altını çizdiği ekonomik ve toplumsal göstergelere, Türkiye'nin AT üyeliği konusunda görüşlerini aldığımız bir çok Yunanlı katılıyor.

Örneğin, Atina Siyasal Bilgiler Yüksek Okulu Uluslararası Hukuk Profesörü Gregory Tsaltas, "Türkiye'nin avantaj sandığı nüfus, aslında bu ülkenin en önemli sorunudur" diyor. Prof. Tsaltas'a göre dinsel farklılık da AT üyeliği açısından bir dezavantaj. "240 milyonluk bir topluluğa 50 milyon müslümanın girmesinin ne demek olduğunu takdir edersiniz" diyor Prof. Tsaltas.

Türkiye'de demokratik kuralların tam uygulanmaması, demokratikleş-

Rekabet korkusu

me sürecindeki aksamalar ise Atina'da, özellikle siyasal parti sözcüleri tarafından vurgulanıyor ve bunların Türkiye'nin AT üyeliğine en büyük engellerden birisini oluşturduğu söyleniyor.

Peki, Yunanistan kendi AT üyeliğine nasıl bakıyor? Gelecek yıl Yunanistan AT'de dönem başkanlığı yapacak. Bununla birlikte, Lüksemburg Anlaşması gereğince tüm AT ülkeleri pazarlarının entegrasyonunun 1992 yılında gerçekleşmesi gerekiyor. Bu hedefe varıldıktan sonra, AT ülkeleri içinde tüm mal ve hizmetler hiçbir sınırlamaya tabi olmadan serbestçe alınıp satılacak.

Atina'da 1992 yılına biraz korku ve endişe ile bakılıyor. Gelecek beş yıl içinde, Yunanistan ekonomisinin, Batı Avrupa malları karşısında rekabet edebilecek düzeye erişebileceğinden kuşku duyuluyor.

Ama gene de, Yunanistan AT'deki başkanlık dönemini oldukça aktif geçireceğe benziyor. AT'nin daha varlıklı kuzey üyelerine karşı, Akdeniz'e kıyısı bulunan ülkelerin örgütlenmesinden söz ediliyor. Akdeniz programları denenilen ve Portekiz, İspanya, İtalya ve Yunanistan'ı, diğer topluluk üyeleri ile yarışabilecek duruma getirebilecek bir işbirliği ve dayanışma planına da umutlar bağlanmış durumda.

Yunanistan, AT içinde zengin olmayan üyelere. Bu nedenle de entegrasyon konusunda bazı çekinceleri var. Örneğin, 1992 yılında AT ülkeleri arasında tüm sınırların kaldırılması, işgücü, mal ve hizmetlerin serbest dolaşımı öngörülürken, Yunanistan, şimdiden bazı sınırlamalar üzerinde duruyor ve bunları AT'ye kabul ettirmek istiyor.

Yunan Ekonomi Araştırma Enstitüsü Başkanı, Prof. M. Nikolinakos AT içinde tam serbestliğin 1992 yılında gerçekten yaşama geçeceğine kuşku ile bakıyor. Korumacı yöntemlerin, 19. yüzyıldan beri olumlu sonuçlar

1992'ye doğru: Zaman daralıyor

vermediğini savunan Prof. Nikolinakos, asıl önemli olanın hızla gelişen teknolojiye ayak uydurmak olduğunu söylüyor.

AT içinde Yunanistan gibi görece az gelişmiş ülkelerin sorununun aslın-

da teknolojiden kaynaklandığını vurgulayan Prof. Nikolinakos, Batı'nın gelişmiş ekonomilerinin bilgisayarlarla yapılan üretimin maliyetini görülmemiş bir biçimde düşürdüklerini belirtiyor.

T. Papaleksopoulos

"Tanrıdan sonra komşu gelir"

Yunanistan'ın gelişme düzeyi, otomasyon ve üreticilik açısından diğer gelişmiş Avrupa ülkelerinden çok geri olmasına rağmen, YSB Yunanistan'ın AT ortaklığını daima destekledi. Ekonomimizin gelişmesinde kısıtlayıcı bir siyasal dönem yaşadık. Bu siyasal rejim nedeniyle 60'lı yılların sonuna doğru AT ile ilişkilerimiz donduruldu. Bu nedenle yirmi yıllık ortaklık süresinde aradaki mesafeyi kapatmamız mümkün olmadı. Bu engellerin ortadan kalkmasından sonra da temelde tarımı güçlendirmeyi amaçlayan ortaklık anlaşmasından, sonuçta sanayi daha kazançlı çıktı.

Lüksemburg Anlaşması ile yeni bir hedef gündeme geldi. Yunanistan'ın 1992'ye hazırlıklı girmesi gerekiyor. Oysa sürekli mesafe kaybediyoruz.

Türkiye'nin AT'ye girmesi Yunanistan'a bağlı bir olaymış gibi görünüyorsa da, Yunanistan tarafından öne sürülen sorunları bir kenara bırakarak bile, diğer Avrupa ülkelerinin özellikle demografik sorunlara ilişkin kuşkuvarlı gözardı edemeyiz. Kuzey ülkeleri, şu anda güney ülkelerinde gerçekleşecek olumlu gelişmelerle, ekonomilerin birbirine yaklaşmasını, dolayısıyla da işçi akımının önüne geçilmesini arzulamaktadır. Fakat aynı kuralların hem gelişmiş hem gelişmemiş ülkelere uygulanması, gelişmenin kuzey ülkelerinde daha hızlı gerçekleşme-

sine neden olmuştur. Aradaki mesafe büyümektedir. Sınırların açılması kuzey ülkelerde ırkçılık ve şovenizme yol açacaktır. Serbest dolaşımı önlenebilecek bir sorun olarak görmek yersiz. Önemli olan bu dolaşımın nasıl gerçekleşeceğini planlamak, geçici dönemde ekonomide yaratacağı sarsıntıları önlemek ve bu haktan yararlanmayı bilmektir.

Türkiye içine kapanırsa bence büyük ekonomik, demografik ve toplumsal sorunlarla karşılaşacaktır. Bunların üstesinden gelebilmesi için, sanırım bugüne kadar az çok başarılı bir şekilde yürüttüğü politikasını sürdürmesinde yarar var. Söz konusu olan, gelişen bir hızla ekonomisini güçlendirecek bir dışa açılma politikasıdır. Benzer ürünler üreten Türkiye ile Yunanistan arasında ticari rekabet zaten var. Bu rekabet Türkiye'nin AT üye-

si olması durumunda biraz farklı olabilir. Böyle bir rekabetin AT gibi uluslararası kuruluşlar çerçevesinde, bu kuruluşların kuralları çerçevesinde yürütülmesi Yunanistan'ın çıkarları açısından daha olumludur.

Gerek Yunanistan gerekse Türkiye gibi gelişmiş olmayan bir ülkenin AT'ye girmesinin maliyeti büyüktür. Burada yapılacak şey, salt ortaklık ya da üyelik için geçici dönemler söz konusu olduğunda, bu dönemlerden faydalanıp, diğer ülkelerin düzeyine yaklaştırmaya çalışmaktır. Türkiye'nin çok kısa bir dönem içinde sınırlarının açılması durumunda, Batı Avrupa sanayisi ile rekabetin kendi sanayisi için yararlı olacağından kuşkuluyum. Şu ana kadar bu üyeliğin siyasal yanı ağır basmıştır. Böyle bir sorun vardır ve önemlidir. Ancak siyasal engellerin kalkması durumunda Türkiye'nin AT'ye tam üyeliğinin kolaylaşacağını sanmıyorum. Büyük ekonomik zorluklarla karşılaşacaktır. AT'de anahtar, rekabet gücüdür.

İki ülkenin uzun vadeli çıkarları tartışmasız dostluk ve işbirliğini gerektirir. Yunanistan'da bir söz vardır: "Tanrı'dan sonra komşu gelir." Bunu unutmamak gerek. Bugüne kadar iki komşunun arasını açan bir çok olay olmuştur. İki ülke yönetimlerinin görevi, müttefiklerimizin de yardımı ile, bu sorunları çözmektir.

T. Papaleksopoulos, Yunanlı Sanayiciler Birliği (YSB) Başkanı

Plumis “İşsizlik artıyor”

Üyelik, ekonomik sorunlarımızın çözümünde gelişme olanakları sağlayacak bir adım olarak tanıtıldı. Yaşam düzeyimiz batı standartlarına yaklaşacaktı! Ancak geçen bu süre içinde bunun gerçek dışı olduğunu gördük. Topluluğa giriş, ülke sorunlarını artırıp gelişmiş topluluk ülkeleri ile aramızdaki mesafeyi açtı. Fakat ülkenin bu durumunu ve buna bağlı olarak işçi sınıfının sorunlarını salt AT üyeliğine bağlamak doğru olmaz. Biz, varolan sorunlara, yüksek gelişme düzeyinde olan ekonomilerin rekabeti ile karşı karşıya kalmamızdan doğan, yenilerinin de eklendiğini savunuyoruz. Fabrikaların kapandığı, işyerlerinin iflas ettiği bir noktaya geldik. Ürünlerimiz Yunanistan pazarını alt üst eden batı ürünleri ile rekabete giremiyor. Sonuç olarak da irili ufaklı işyerleri kapanıyor. İşsizliğin üyelikten sonra arttığını herkes kabul ediyor. Yaklaşık olarak 400 bine ulaşan bir işsizlik söz konusu. Burada belirtmek isterim, bütün bu sorunlar salt işçi sınıfı ile değil, toplumun diğer kesimleri ile de ilgili.

1992’de pazarla ilgili bütün engellerin ortadan kalkması ile, Yunan ekonomisinin daha da büyük sorunlarla karşı karşıya kalacağına inanıyoruz. Bu gerçeği hiçbir siyasal parti, hiçbir sendikal örgüt saklamıyor. AT içinde düşük gelişme

düzeyine sahip, Yunanistan gibi bir ülke, ürünleri için koruyucu önlemler alamadıkça, piyasaya dolan batı ürünleri ile başa çıkamaz. Kaldı ki bu “koruma önlemleri” gelişmiş ülkeler için bile geçerli. Ancak biz, bu önlemleri ekonomiyi kurtaracak bir etken gibi görmüyoruz.

Ülkemizde herkes 1992 hedefine korku ile bakıyor, beraberinde getireceği olumsuz sonuçları saklamıyor. Sendikalar da —uzak bir mesafe olduğu için— konuya gereken önemi vermiş değil. Yavaş yavaş tezlerimizi ortaya koymamız gerekiyor.

Yunanistan sendikal hareketi her zaman Türk halkının, Türkiye işçi sınıfının AT’ye üyelik önerisiyle doğrudur. Tabii bu, Türk egemen sınıfının AT’a üyelik önerisiyle doğrudan bağlı değil. Türkiye’de demokratik hak ve özgürlüklerin yaşama kazandırılması, bütün siyasi tutukluların serbest bırakılması, bütün siyasal partilerin özgürce çalışabilmesi gerektiğine inanıyoruz. Bütün bunları, Türkiye hükümetinin AT’ye giriş çabalarını dikkate alarak söylemiyoruz. Başka bir ülkenin AT’ye üyeliği konusunda bizim önerilerde bulunmamız ters olur. Türkiye çalışanları kendi tezlerini, özgür sendikaları içinde hazırlayacaklardır.

Plumis, Atina İşçi Merkezi (EKA)
İkinci Başkanı

Prof. Nikolinakos’a göre, bugün artık Yunanistan’ın sorunu, demode olmuş toplumsal yapısını çağdaş teknolojiye uydurarak bu geçiş dönemini atlattır.

Topluluk içinde Yunanistan’ın ön- de gelen üyelerden birisi haline gelme olasılığını güçsüz gören Prof. Nikolinakos, “Yunanistan’ın elindeki tek olanak, güney ülkeleri ile birlikte bir cephe oluşturmaktır. Biz ülke olarak, teknoloji denen gemiyi kaçırdık. Sanayileşmeye yönelemeyiz. Yapabileceğimiz tek şey, eldeki sanayiye modernleştirerek bazı temel maddeler üretmek ve bunlarla uluslararası iş bölümüne katılmaktır.” diyor.

Türkiye’nin AT üyeliğinin ekonomik boyutlarını ele alan Prof. Nikolinakos, nüfus artışının bir sorun olacağına değiniyor ve 2000 yılında 70 milyon olacak Türkiye nüfusunun yarısından fazlasının iş arayan genç insandan oluşacağını vurguluyor.

“Teknoloji denen gemiyi kaçırdık”

AT içinde Türkiye için işsizlik sorununun çözümü pek bulunamayacak Prof. Nikolinakos’a göre. Bununla birlikte, Türkiye gene de yavaş yavaş Batı Avrupa içinde yerini alacak. Prof. Nikolinakos, bu konuda şöyle konuşuyor:

“Türkiye AT için iyi bir pazar, ama aynı zamanda Asya ve Afrika gibi pazarlar için de bir geçiş yolu. Türkiye’nin bir diğer avantajı da sermaye dolaşımı ve teknoloji girişinden elde edeceği yararlar. Bu yüzden Türkiye, yavaş yavaş Batı Avrupa’nın siyasal çerçevesine girip, onun ayrılmaz bir parçası olacaktır. Dolayısıyla, kendi sorunlarını Avrupa düzeyine çıkaracaktır.”

Nearhos, “Antitürk politika izlemiyoruz”

Türkiye'nin AT'ye girişi konusunda teme' ölçüt hiç bir şekilde Yunanistan değildir. Diğer ülkeler gerçek tutumlarını açığa çıkarmamak için Yunanistan'ı engel olarak gösteriyor olabilirler. Ancak bu konuda başlıca etkenler, Türkiye'nin ekonomik ve politik durumu ile, topluluğun kendi bünyesindeki sorunlarıdır. Bu sorunlar bildiğiniz gibi çeşitli zirve görüşmelerinde ele alınıyor. Fakat bugüne kadar olumlu bir sonuç elde edilmiş değil.

Öte yandan Türkiye'nin nüfus sorunu yabana atılacak gibi değil. AT'nin kendi sorunlarını çözmeden böyle bir üyeliği kabul edeceğini sanmıyorum.

Türk-Yunan sorunlarını da bunlara ekleyebiliriz. Bunlar Türkiye üyeliği gündeme geldiğinde ele alınacaktır. Fakat belirtmek isterim, biz “antitürk” bir politika izlemiyoruz. Kuşkusuz iki ülke arasında bazı anlaşmazlıklar var. Ancak bunları PASOK hükümeti, ya da genelinde Yunanistan yaratmadı. Sorunların kaynağını karşı tarafta aramak gerekir. Dolayısıyla, dayanışmanın egemen olduğu bir topluluğa, belirli bir ülkenin, Yunanistan'a karşı bir şekilde üye olması düşünülemez. Başka bir deyişle, Türkiye'nin tutumundan kaynaklanan bu sorunlar çözülmedikçe, böyle bir üyelik gerçekleşemez.

Kıbrıs'ı ele alalım. Bu konu Yunanistan açısından dar anlamda bir “devlet sorunu” niteliğini taşıyor. Ancak Kıbrıs'ta halkın çoğunluğu Yunanlılardır. Dolayısıyla bu, ülkemiz için ulusal bir sorundur. Biz bu sorunun ‘de facto’ olaylarla çözülebileceği kanısında değiliz. Türkiye belki BM Genel Sekreterinin önerilerini desteklediğini söylüyor. Ancak konuya diplomatik formaliteler değil, özü açısından yaklaşmak gerekir. Her iki taraf da bu önerileri desteklemiş, konunun iç ve dış ol-

mak üzere iki boyutlu olduğunu kabul etmiştir. BM Genel Sekreterinin önerisi, konunun salt iç boyutuna yaklaşmaktadır. Ancak temel sorun Ada'da iki tarafın ilişkileri değil, Türk ordusunun varlığı ile ilgili olan dış boyut, yani Kıbrıs'ın bağımsızlığıdır. Türkiye'nin Kıbrıs politikası da Ada'daki bu durumu sonsuzlaştırmayı amaçlıyor. Bu tutumun Yunanistan tarafından kabul edilebileceğini, dolayısıyla Türk-Yunan ilişkilerinde önemli bir engelin ortadan kalkacağını beklemek pek doğru olmaz.

Ege sorununa gelelim. Bildiğiniz gibi Ege'deki sorunlar 1973'den sonra belirmeye başladı. Bunların da kaynağı yine Türkiye idi. Ege sorunu derken de kıta sahanlığını kast ediyorum. Bu, dünyanın çeşitli bölgelerinde de hâlâ çözülmemiş bir sorundur. Fakat ortada temel bir anlaşmazlık var. Türk tarafı, kıta sahanlığı ile ilgili olan uluslararası anlaşmaları imzalamadığı için, sorunun, uluslararası bir çerçeveyi görmezlikten gelerek iki taraflı görüşmelerle çözüleceğini savunuyor. Bunu da Yunan tarafının kabul etmesini bekleyemeyiz. Belki deniz hukuku ile ilgili olan sorunların tümü uluslararası anlaşmalar nezdinde çözülmemiştir, ancak büyük bir çoğunluğu çözülmüştür. Bazı sorunlar açıklığa kavuşmuştur. Örneğin adaların kıta sahanlığı olduğu çok açıktır.

Yunanistan bu durumda uluslararası hukukun geçerli olmadığını mı kabullensin? Uluslararası kuraların, ülkelerin büyük bir çoğunluğu tarafından onaylandıkları sürece, bunları onaylamamış ülkeler için de geçerli olduğu temel bir ilkedir. Türkiye, bütün bunları bir kenara bırakıp, soruna bölgedeki güçler dengesine göre bir çözüm getirilmesini öneriyor. Bu, tabii ciddi bir öneri olmadığı gibi, Yunanistan tarafından da kabul edilemez.

Ayrıntılara pek girmek istemiyorum, ancak Yunanistan'ın, AT çer-

çevesinde, Türkiye ile ilgili bir sorun yokmuş gibi davranması beklenmemelidir.

Geniş ülke toplulukları ve işbirliği olanağlarının olduğu bu dönemde bu gibi sorunların çözülmeyecek cinsten olduğunu söylemek doğru olmaz. Örneğin bugün, Almanya ve Fransa gibi, geçmişte büyük anlaşmazlıkları olan iki ülke Batı birliğinin temelini oluşturuyor. Ancak sorunlara ciddi bir yaklaşımla eğilen bir siyaset izlenmelidir. Bu durumda Yunanistan'dan salt olumlu bir tavır beklenebilir.

Ekonomik ilişkiler açısından da işbirliği olanakları rekabet sorunlarına göre daha fazla. Örneğin tarım ürünlerindeki rekabeti ele alalım. Başka ülkelerle de böyle sorunlarımız var. ABD, Japonya ve Almanya da rekabet içinde bulunuyorlar. Bu dar anlamda bir sorun değil. Bir ülkenin, ekonomisine rekabet gücü kazandırmak istemesi yasal ve aynı zamanda çok doğal bir şeydir. Ekonomik ilişkileri engelleyen siyasal anlaşmazlıkların ortadan kalktığı oranda da çok önemli gelişmeler kaydedilebilir. Ancak geçenlerde Demirel'in verdiği demeç gibi girişimler, sorunları çözmek için gerekli olan ortamın oluşması açısından hiç de olumlu değildir.

PASOK, bildiğiniz gibi ilk başta AT üyeliğine karşı idi. İktidara geldiğimizde de ikilem içindeydik. Üyeliğimizin devam etmesi için ortaya bazı şartlar koymaya başladık. Temel hedefimiz, çeşitli ürünlerimiz için koruyucu önlem almak ve buna paralel olarak belirli konularda ekonomik yardım istemektir. İkinci hedefimiz de AET ülkelerinin ekonomileri arasında bir denge kurmaktır. Genelinde sonuçların olumlu olduğunu söyleyebiliriz.

P. Nearhos,
PASOK, Panhellenik
Sosyalist Parti Dış İlişkiler
Sorumlusu

A. Alavanos

“Önce demokrasi”

Bir ülkenin uluslararası iş bölümüne katılımı ve uluslararası siyasal ve ekonomik ilişkilerinden kaynaklanan sorunlar, özellikle söz konusu hükümeti ve halkını ilgilendirir. Türkiye'nin üyeliğine bu genel bakış açısından yaklaşıyoruz. İrkçi ve dinsel şovenizme niyetli değiliz. Ancak, Türk halkının demokratik hakları ihlal edildiği sürece, Türkiye'nin AT'ye üyelik başvurusunu kabul edemeyiz.

Demokratikleşme için gerekli önlemleri alarak durumu düzeltmek Türkiye'nin elindedir. Bu arada, AT ile ortaklık içinde bulunan Kıbrıs Cumhuriyeti'nin topraklarının yüzde 40'ı Türk ordusunun işgali altında bulunmaktadır. Bu da bir sorun.

Türkiye'nin AT'ye üyeliğinin ekonomik önemi konusunda benim tavsiyede bulunmam yersiz olur. Ancak kısaca ülkemizin AT içindeki deneyimine değinebilirim. Gelişmeler üyeliği destekleyenlerin ifadesiyle yönde olmadı. Örneğin, üyelikten bir yıl önce, 1980'de Yunanistan'ın kişi başına gayrisafi geliri AT ortalamasının yüzde 58'i idi. AT komisyonunun verilerine göre bu oran 1987'de yüzde 55'e indi. 1992'de iç pazar uygulaması ile bölgesel dengesizlikler artacak, gelişme sorunlarında ulusal denetim etkisizleşecek, bu da Batı Avrupa büyük sermayesinin çıkarlarının yararına olacaktır.

Buna karşılık, Türkiye ve Yunanistan arasında ekonomik ve ticari işbirliği açısından geniş olanaklar var. Ancak bunlar politik sorunlardan soyutlanamaz. Gelişmiş kapitalist ülkeler karşısında ortak çıkarları, benzer sorunları olan iki ülkemiz. İkili düzeyde olsun, Balkanlar ya da uluslararası düzeyde olsun geniş işbirliği olanakları var. Biz komünistler iki ülke halkının dostluğunun uzlaşmaz savunucusuyuz.

A. Alavanos,
Yunanistan
Komünist Partisi
Avrupa Parlamentosu Üyesi

Atina Siyasal Bilgiler Yüksek Okulu Uluslararası Hukuk Profesörü G. Tsaltas ise Türkiye'nin AT üyeliğine oldukça olumsuz bakıyor. Türkiye ile Yunanistan arasındaki sorunların AT'ye üye ülkelerce bir Avrupa sorunu olarak görülmediklerini ileri süren Prof. Tsaltas, Adriyatik'teki kıta sahanlığı sorununun İtalya ile 1977 yılında çözümlendiğini, Türkiye'nin ise Ege kıta sahanlığı sorununu aynı biçimde çözmek istemediğini söylüyor.

Türkiye'nin NATO üyesi olmasının, onun AT'ye üye olarak kabul edilmesini gerektirmediğini de söyleyen Prof. Tsaltas, “Burada ekonomik işbirliği ile stratejik veriler birbirine karşıtılıyor. Türkiye ve Yunanistan'ın NATO'ya üye olmaları onları AT'ye aday üye durumuna getirmez. Bu konum onları batılı yapmaz,” diyor.

Yakınlaşma, gerçek bir dostluk

Ya siyasal partiler?

Yunanistan'ın dört büyük siyasal partisinden üçünün GÖKKUŞAĞI'na özel demeçlerini bu sütunlarda okuyacaksınız. Ama Muhalefet Partisi olan Yeni Demokrasi Partisi'nin yazılı demecini ise, Parti Sözcüsü Kasimidis'in çekincesi üzerine yayınlamayıyoruz.

Görüldüğü gibi komşudan esen rüzgârlar oldukça sert.

Aslına bakılırsa, bizimkiler de pek yumuşak sayılmaz.

Yine de her iki tarafın en sert çıkışlı demeçlerinde bile satır aralarında bir komşu serzenişi, hatta bir yumuşama sezilmiyor değil.

Dileğimiz, Ege'nin her iki yakasında ekonomik ve siyasal ilişkilerin, dostluğun gelişmesi.

Bay Papaleksopoulos'un deyişiyle, “Tanrı'dan sonra komşu gelir.” ■

—Aris Abacı, Atina
Neşe Kars, İstanbul
Fotoğraflar: İzzet Keribar

E. Rologis

“Yine demokrasi”

Türkiye'nin ekonomik durumu, ülkenin gelişme açısından geri kalmışlığı ve Amerika'ya bağımlılığı ile tanımlanabilir. Biz Yunan solu olarak, yüzyılımızın bu son döneminde Avrupa'nın iki büyük arasında siyasal ve ekonomik açıdan güçlü ve bağımsız bir konuma gelmesinde yarar görüyoruz. Batı Avrupa'nın ABD'nin kışkırtıcıdan kurtularak kendi siyasetini tayin etmesi gerektiğine inanıyoruz. NATO bugün bölgemizde Avrupa'nın çıkarlarından çok Amerika'nın çıkarlarını savunan bir rol üstlenmiş görünmektedir.

Yunanistan'ın yedi yıllık AT deneyiminde olumlu ve olumsuz noktalar var. Partimiz başından beri AT üyeliğini destekledi. Fakat muhafazakâr hükümetin AT'ye giriş şartlarına karşı çıktık. Yunan ekonomisi kendi açısından olumsuz olan şartlarda mücadele etmeye hazır değildi. Fakat demokratik örgütlenme konusunda, ideal olmasa da oldukça gelişkin yasalara sahip olan AT'ye girmesi olumlu bir adımdı. 1992 bütünleşme hedefi bir dönüm noktasıdır: Ülkemiz Batı ile eşit koşullarda bir konuma mı sahip olacak, yoksa hammadde üretilip sanayi ürünü tüketen bir ülke olarak mı kalacak?

Yunanistan ve Türkiye halkları arasında dostça ilişkilerin kurulması iki ülke arasındaki gerilimden medet umanların planlarına bir son verebilir. Türkiye'nin ekonomik ve siyasal çıkarları açısından, AT'ye girme isteğinin, demokratik bir yapıya kavuşmuş olması kaydıyla, Yunanistan tarafından engellenmesi gerektiğine inanıyorum. Sözlerimi Türk halkının ve ilerici politik güçlerinin kısa zamanda demokratik özgürlük ve insan haklarına kavuşmaları dileğinde bulunarak bitirmek istiyorum.

E. Rologis,
Yunan Solu Partisi
Merkez Komitesi Üyesi,
Dış İlişkiler Sorumlusu

Semih Günver

“Ege’de çözüm uzak”

Biri enine, oldukça büyük bir dikdörtgen, öteki boyuna bir mini dikdörtgen. Birincisi kısa kenarından kıvrım kıvrım taşmış, ikincisi alt ucundan beş parmak gibi açılmış. Aralarında, Sakız’ı, Sisam’ı, Samos’u, Midilli’si, Girit’i, Rodos’u ve çiçek gibi serpiştirilmiş adalarıyla, denizlerin en güzeli Ege Denizi. Türkiye ve Yunanistan. Tarih, uygarlık, kültür, sanat ve doğa güzellikleriyle birbirinin uzantısı iki ülke. Sıcak kanlı insanlarıyla güzelim iki Akdeniz ülkesi. Benzerlikleri, gelenekte, görenekte, davranış biçimlerinde ve mutfaqlarında bile var. Peki, buncasına benzerlikler içindeki iki ülkenin A’dan Z’ye tüm sorunlarda gergin ilişkiler içinde olması neden?

“Mora isyanından bu yana, yani 19. yüzyıldan beri, Türk-Yunan ilişkileri hep Yunanistan’ın lehine gelişmiştir. Ve yayılma politikası, Papandreu’nun iddialarının aksine Yunanlılar tarafından gerçekleştirilmiştir.” diyor, eski büyükelçi Semih Günver. Ve ekliyor:

“Samos adası daha Venizelos zamanında Büyük Yunanistan’ın merkezi olarak seçilmiştir. Yani Yunan’da Megalo İdea her zaman vardır?”

Ama bir de Atatürk-Venizelos yakınlaşması var. Ve bu yakınlaşma Türk-Yunan ilişkilerini olumlu yöne çevirmede önemli bir adım değil midir?

Ben bu yakınlaşmayı gerçek bir dostluk olarak nitelemiyorum. Bir yenilgi sonrasında, Venizelos’un bir mütareke arzusu içindeki yaklaşımı diye değerlendiriyorum. Böyle bir başlangıcı olan Türk-Yunan ilişkilerine ilk

“Sosyalistler
iktidara
gelince
mücadele
şiddetlendi”

darbeyi yine Yunanistan yapmıştır. Kıbrıs’ta, 1974 Albaylar Cuntası bu darbeyi Megalo İdea’ya giden yolda son bir zafer diye düşünmüştü ama zamanlama yanlış olduğundan silah geri tepti.

Birçok sorunun yanı sıra, Kıbrıs Yunanistan’la en büyük sorunlarımızdan biri. İsterseniz oradan başlayalım.

Efendim, Kıbrıs kapanına Türkiye 1954’de, Fuat Köprülü’nün ayrılmasından sonra Dışişleri Bakanlığı’na gelen Fatin Rüştü Zorlu zamanında düştü. Daha önceki hükümetler bu sorunu Yunanistan’la İngiltere arasında bırakmakta yarar görmüşlerdi.

Sanırım, “Kıbrıs diye bir sorunuz yoktur” sözü de Fuat Köprülü’nündür. Sayın Günver, 1974’deki Kıbrıs’a Yunan müdahalesi, askeri alanda Türkiye’nin başarısıyla sonuçlan-

mıştı. Ama Yunanistan daha bu yenilginin ardından müzakere masasına bu olayın galibi gibi oturdu. Bu nasıl oldu?

Yunanistan 1974’de askeri müdahalede bulunamadı. Ama Karamanlis’in Paris’ten Atina’ya bir demokrasi kahramanı olarak dönmesiyle Yunanistan her şeyden önce Batı dünyasındaki yerini sağlamlaştırdı. Albaylar Cuntası’nın, yerini Karamanlis demokrasisine bırakmasının ardından uluslararası kuruluşlarda askıya alınan veya incelmış ilişkiler de canlandı.

Tarih boyunca, savaş alanlarında kaybettiklerini müzakere masalarında kazanan bir ülke Yunanistan. Ve yine tarih boyunca, Türkiye’yle ilişkilerinde dara düştüğünde başı derde girdiğinde Avrupa’yı yanında bulmuş bir ülke. Tıpkı 1974’de olduğu gibi. Hem de Avrupa’yla —Albaylar Cuntası nedeniyle— ilişkilerinin en zayıf olduğu zamanda. 1974’de başlayan Kıbrıs görüşmeleri siyaset kuruluşlarında hâlâ sürüyor. Üstelik, seçimle gelmiş bir yönetim, bu niteliğine dayanarak Türkiye’ye kafa tutuyor.

Papandreu’ya kadar Yunanistan, Türkiye’yle ilişkilerini hiç gösterişe kapılmadan, sessiz ve derinden götürdü, ama, sosyalistler iktidara gelince hem siyasi hem askeri alanda mücadele şiddetlendi.

Nasıl oldu bu? ’74’ün yenilgiye uğramış Yunanistan’ı nasıl bu kadar palazlanabildi?

Yunanistan’ın ilk yaptığı şey, demokrasi dünyasında kendine sağlam bir yer edinmek oldu. NATO’nun askeri kanadına yeniden dönen, Ocak 1981’de AET’ye tam üye olan Yunanistan kendi durumunu sağlamlaştırmak için Batı’nın ve Avrupa’nın kapılarını Türkiye’nin yüzüne kapatmaya çalıştı. Tekrar döndüğü NATO’da sorunlar yarattı, Türkiye’yle ilişkilerini kamuoyunda kendi lehine olarak en iyi biçimde işledi. ABD’deki lobi faaliyetlerini artırdı ve bunu en güzel şekilde kullandı. Ardından adaların silahlandırılması ve Ege’deki bütün sorunların gündeme alınması geldi. Ve giderek hava koridorlarını istediği gibi değiştirdi. Silahlanmaya öncelik verdi. Biz her uluslararası kuruluşta Yunanistan’ı karşıımızda bulduk. Zaman, bizim bu kuruluşlardaki en za-

yıf zamanımızdı. Oralarda tutunabilmek için birçok ödün verdik, ama Avrupa solunu da karşımızda bulduk. Yunanistan başka bir şey daha yaptı. Kürtleri ve Ermenileri üstümüze göndererek mücadelesini yürüttü. Ve en önemlisi, kara, deniz, hava kuvvetlerindeki silah gücünü artırdı. Bu gücü küçümsememek gerek.

Bütün bunlara karşı Türkiye ne yaptı? Bir şeyleri eksik bıraktık, bir şeyleri yanlış yaptık ki, bu kadar kısa sürede Yunanistan bu hale gelebildi.

1983'den bu yana Türk hükümeti Yunanistan'la sorunlarda bir pasif savunma ve direnme havasına girdi. Aslında Özal'ın Dışişleri Bakanı olmak zordur. Çünkü Özal, dış politikayı da ekonomi gibi yürüteceğine inanmış bir başbakan. Halefoğlu bu zorluğu yaşadı. Zaman zaman kamuoyu, basın ve muhalefet tarafından çok eleştirildi. Özal, "Devletler arasında ekonomik ve ticari çıkarları artırır ve bu ilişkileri daha geniş çaplı, daha yaygın hale getirirsek, sonunda dış politika konularında da anlaşmak mümkün olur", diyor.

Bu, çıkar yol mudur sizce?

Bu yol Arap ülkeleriyle denendi. Ticaretimiz gelişti ama ülkelerin diğer alanlardaki tutumlarında —Kıbrıs dahil— hiçbir değişiklik olmadı. Bu ay içinde Kıbrıs'a ilişkin Yunan karar tasarısı Birleşmiş Milletler'de oya konacaktı. Sonunda geri çekilen bu tasarı da öncekiler gibi, aleyhimize hükümler taşıyordu. Bundan önce bizimle birlikte yalnızca Bangladeş, Pakistan, Malezya ve Somali olumsuz oy kullanmışlardı. Ama öteki Arap ülkeleri —tıpkı NATO ortaklarımız gibi— olumlu oy vermişler, en azından çekimser kalmışlardı. Terör, Türkiye-Yunanistan ilişkileri ve Kıbrıs, bizim en önemli sorunlarımız. Ama bu konularda İslam dünyası ülkelerinin hiç de yardımlarını görmedik. Kardeşimiz, dostumuz Ziya ül Hak bile geldi, bir vaad-izdivahta bulundu gitti.

Siz bu oyalamaya, dört yıllık Özal politikasının vereceği sonuç açısından bakıyorsunuz. Sonucun şu ya da bu biçimde çıkması, Yunanistan'la ilişkilerimizdeki gerginliği etkileyecek mi?

Yunanistan'la ilişkilerimizdeki gerginliğin önümüzdeki yıllarda da devam edeceğini düşünüyorum. Yunanistan, Ege üzerindeki anlaşmaya da-

"Dış politikayı, ekonomi gibi yürüteceğine inanan Özal'ın Bakanı olmak zordur"

yalı haklarımızı kullanmak isteşimizi bile dış kamuoyunda aleyhimize kullanıyor.

Biz niçin aynı şeyleri yapmıyoruz ya da yapamıyoruz? Diplomasi anlayışımızda bir eksiklik mi var?

Türk diplomasisi, taa, Osmanlı'dan beri dünyada iyi şöhet yapmış bir diplomasıdır. Dışişlerimiz, geleneği, deneyimi, birikimi ve arşivi olan bir kuruluştur, ama ne hikmetse iç kamuoyunda hep hor görülmüştür. Ben Özal'ın Türk dış politikasına öncelik verdiği kanısında değilim. Önce bu değişmeli. Özal kabinesindeki bakanlardan yalnızca dışişleri bakanının seçim listesi dışında kalması ilginç değil mi? Bu içerde değilse bile, dış kamuoyunda nasıl değerlendirilir? Bugün dışişleri bakanlığı, yetkilerinin ve görevlerinin çoğu alınmış, başka bakanlıklara dağıtılmış ve eşgüdümü bo-

zulmuş bir kuruluştur. Bunun da değişmesi gerekir.

Bütün bunlar sizin çizdiğiniz çerçeveye oturduğunda bile yapılacak başka şeyler vardır herhalde?

Bizim askeri çevrelerin hiç değilse bir bölümü Yunan askeri gücünü küçümsüyor. Özellikle deniz ve hava kuvvetlerindeki silah gücünü küçümsememek gerek oysa. Durum değerlendirmesini iyi yapmalıyız. Yunanistan'a bir Türkiye saldırısı söz konusu olamaz. Çünkü bu hem bizim çıkarlarımıza ters düşer, hem de bizim Yunan topraklarında gözümüz yoktur. Aksi olabilir mi? En kötü ihtimal diye, olabileceğini düşünmek gerek. Üç günlük bir Türk-Yunan savaşının neye malolacağını da iyi hesabetmek şarttır.

Kısa ve orta menzilli Amerikan füzelerinin ülkemizde konuşlandırılması...

Türkiye bu konuda haklı olarak, tedbirli davranıyor. Bu füzeler bir savunma aracı değil aksine saldırı araçlarıdır. Kime karşı kullanacağız? Sovyetler'e karşı mı? Hoş, kullanmamız da ABD'nin iznine bağlıdır ya. Asıl tehlikenin nerede olduğunu iyi tespit etmeliyiz. Bizim için bu tehlike SSCB mi? Sovyetler'in Türkiye'ye saldırısı düşünülemez. Bunun üçüncü dünya savaşı olacağını Sovyetler bilmez mi? Bence asıl tehlike başka taraftadır ve savunmalarımızı ona göre planlamalıyız.

ABD füzelerini kullanmamızın izne bağlı olacağını söylediniz. Biz bu deneyleri 60'lı yıllarda yaşadık ve karşımızda Johnson mektubunu bulduk. Bir daha bunun yaşanmaması için ne yapabiliriz?

Ben Türkiye'nin de, Hindistan gibi, Pakistan gibi —küçük de olsa— ulusal bir nükleer güce sahip olmasını düşünüyorum. Böyle bir gücün başka ülkelerden gelecek saldırılar için caydırıcı olacağına inanıyorum. Ama bu, her şeyden önce siyasi cesaret ister. Çünkü böyle bir nükleer güce ABD izin vermez. Ama güvenliğimiz için şart olduğunu söylüyorum. Yunanistan'la ilişkilerimiz yakın vadede düzlüğe çıkmayacak. Sonuna kadar direnmemiz gerek. Direnmek ise askeri güce, içerde ve dışarda kuvvetli olmaya bağlıdır. Bir de sorunların üzerine giderken zamanlamanın önemi hiç unutmamak gerekir. ■

ABD Başkanı Ronald Reagan ve Sovyet lideri Mihail Gorbaçov ilk kez 1985'te İzlanda'nın Reykjavik kentinde bir araya geldiklerinde bir yıl sonrası için sözleşmişlerdi. 1986'nın Aralık ayında İsviçre'nin Cenevre kentinde yapılan zirvede ise yeni bir buluşma için tarih saptamadılar. Aradan geçen bir yıl içinde üçüncü zirvenin gerçekleşip gerçekleşmeyeceği dünya basınına meşgul eden başlıca konulardan biri oldu. Nihayet geçtiğimiz Ekim ayında ABD yönetimi, Sovyetler Birliği ile orta-kısa menzilli nükleer füzelerin yok edilmesi konusunda prensipte anlaşmaya varıldığını açıklayınca zirve yeniden gündeme geldi.

Her iki taraf da orta-kısa menzilli nükleer füzeler anlaşması (INF)'nin imzalanacağı bir zirve için istekli görünüyordu. Ancak dünya kamuoyu umutlanır umutlanmaz taraflar çekinmelerini bir bir öne sürmeye başladılar. Engeller küçümsenecek gibi değildi.

Yine de iyimser bir hava esiyordu. Bu iyimserlik daha çok politik nedenlere dayanıyordu. Reagan içerde zor durumdaydı. İrangate skandalıyla çok sarsılmış, rekor kıran dış ticaret açığı ve doların düşüşüyle birlikte dünya borsalarında paniğe yol açan krizle serseme dönmüştü. Yeni bir zirve, tarihi bir silahsızlanma anlaşması ve barışçı bir görüntü... Reagan'ın bu fırsatı kaçırmaması gerekirdi.

Gorbaçov ise ülkesinde yeni bir dönem başlatmıştı. Önce glasnost (açıklık) sonra perestroika (yeniden yapılanma) politikaları Sovyet dış politikasında da etkisini gösterdi. Gorbaçov'un planladığı değişiklikleri gerçekleştirebilmek için uluslararası alanda yumuşamaya ihtiyaç duyduğu belirtiliyordu. Bazı gözlemciler ise Sovyet ekonomisinin artık ağır silahlanma harcamalarını kaldıramayacağı, Gorbaçov'un harcamaları kısmak zorunda olduğu kanısındaydılar.

Prensip anlaşmasına varılmasının ardından ABD Dışişleri Bakanı George Shultz, zirvenin tarih ve yerini saptamak üzere görüşmelerde bulunmak için Moskova'ya uçtu. Bütün dünya umutlanmıştı. Ancak herkesi bir sürpriz bekliyordu. Artık zirvenin gerçekleşeceğine kesin gözüyle bakılırken umutlar bir anda suya düştü.

Doruktaki Umut

İki liderin görüşmesinde bölgesel sorunlar da çözüm bekliyor

Gorbaçov, ABD yönetimi "Stratejik Savunma Girişimi" (SDI) ya da "Yıldız Savaşları" diye anılan projeden vazgeçmediği sürece herhangi bir anlaşmaya yanaşmayacağını söylemişti. Reagan hemen cevap verdi. "Yıldız Savaşları" projesinden vazgeçmeleri söz konusu değildi. Oysa Gorbaçov, bu yılın başlarında INF anlaşması için "Yıldız Savaşları" projesinden vazgeçilmesi koşulunu geri almıştı. Zaten INF anlaşmasına giden yol bu sayede açılmıştı. Öyleyse ne olmuştu da Gorbaçov son anda tavrı değiştirmişti?

Shultz, Moskova'dan ayrıldıktan sonra patlak veren bir haber Gorbaçov'un içerde yoğun muhalefetle karşı karşıya olduğu, bu yüzden dışarıya karşı yumuşak görünmekten kaçındığı yolunda değerlendirmelere yol açtı. O zamanlar Sovyet Komünist Par-

tisi Moskova örgütü Başkanı olan ve geçenlerde Politbüro'dan da ayrılan Boris Yeltsin, merkez komite toplantısında Gorbaçov'a ağır eleştiriler yöneltmiş, Sovyet liderini "Parti içinde özel gruplar oluşturmakla" suçlamıştı. Gözlemcilere göre, Gorbaçov'un yakın bir yandaşı olarak tanınan Yeltsin, glasnost'u benimsemeyen yöneticilere karşı dengeli bir politika izlediği kanısındaydı ve rahatsızdı.

Zirve umutları suya düşmüştü. Bundan sonra ne olacağını kimse kestiremiyordu ki, Sovyet lideri beklenmedik bir adım attı. Gorbaçov, Dışişleri Bakanı Eduard Şevardnadze'yi aniden Washington'a göndermişti. Ve Şevardnadze'nin yıldırım ziyareti özlenen sonucu sağladı. Sovyetler INF anlaşmasından vazgeçilemeyeceğini bildirince zirve tarihi 7 Aralık, buluşma yeri de Washington olarak saptanmıştı.

Beyaz Saray çevreleri, Sovyet yönetimindeki karışıklığın yatıştığını ve Gorbaçov'un liderliğini tehdit edecek bir gelişme beklenmediğini söylüyorlardı. Zirve tarihinin saptanması silahsızlanmada daha ileri adımlar için de kapıyı aralıyordu. Gorbaçov, INF anlaşmasından sonra stratejik nükleer füzelerde yüzde 50'ye varan bir indirimle gidilmesi gerektiğini, ayrıca konvansiyonel silahlar alanında da yeni indirimlere hazır olduklarını açıklayarak Reagan'ı 1988 başlarında dördüncü bir zirve için Moskova'da görmek istediğini bildirdi. Ancak dördüncü zirve "Yıldız Savaşları" projesinin iptali halinde gerçekleşebilirdi.

Gorbaçov'un yeni önerisi üzerine aralarında silahsızlanma görüşmecilerinden Paul Nitze'nin de bulunduğu bazı Amerikalı yetkililer bazı tavizler verilmesini gündeme getirmek istediler. ABD yönetimi içinde Sovyetler'e karşı katı tutumuyla tanınan Savunma eski Bakanı Caspar Weinberger

buna izin vermedi. Amerikan istihbarat örgütleri Sovyetler'in de uzay savunma silahları geliştirdiğini bildiriyordu. Raporlara göre Sovyet lazer silahları Amerikan uydularını vurabilecek güçteydi. Reagan, "Yıldız Savaşları" projesini masaya getirmeyi yine reddetti ama Gorbaçov'un davetini geri çevirmedi. Moskova'ya giderek stratejik nükleer füzelerde indirimi görüşmeye hazırды.

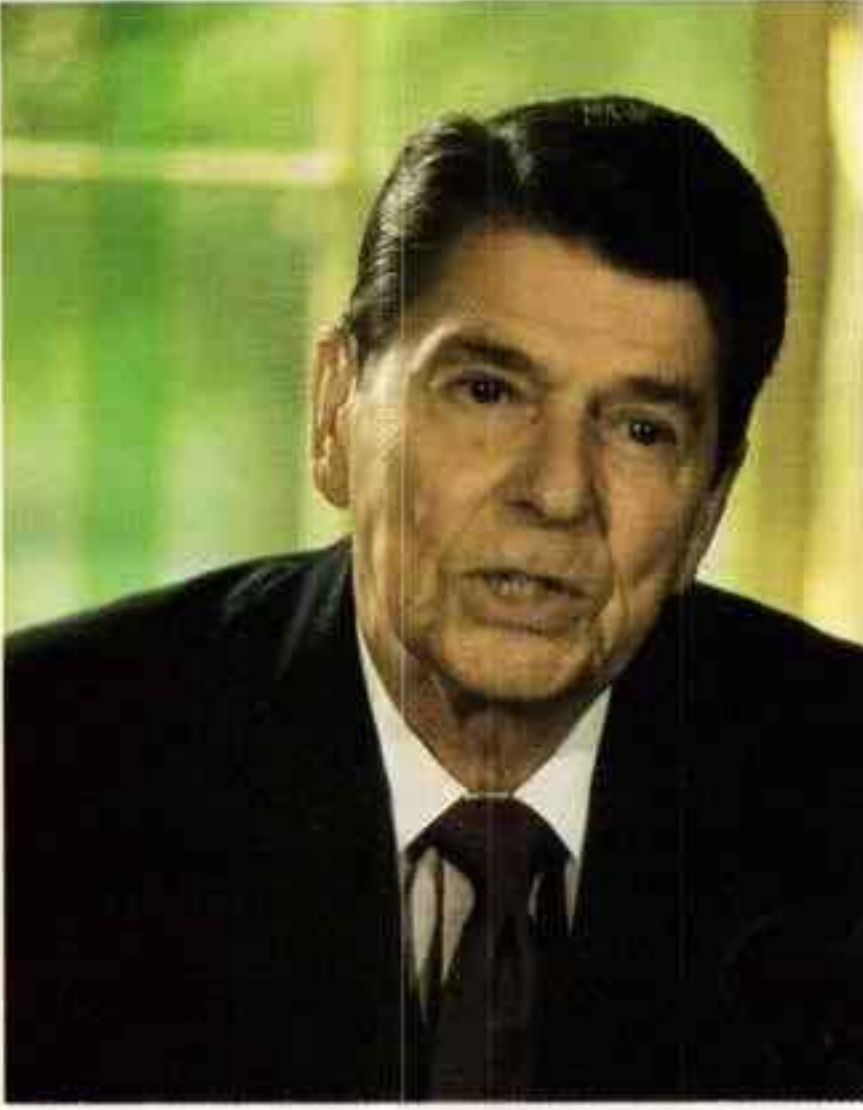
Zirve tarihi yaklaşıyordu. İki taraf da INF'nin imzalanacağından emindi. Yine de hâlâ bazı sorunlar vardı. En önemli sorun anlaşma imzalandıktan sonra şartlara uyulup uyulmadığının nasıl denetleneceğiydi. Ayrıca ABD özellikle anlaşma kapsamı dışında kalan Sovyet SS-25 füzelerinin konuşlandırıldığı üsleri denetlemek istiyordu. ABD yönetimi INF yürürlüğe girdikten sonra sökülüp imha edi-

*Anlaşma
yapılırsa
insanlık
rahat bir
soluk alacak*

lecek olan Sovyet SS-20 füzelerinin yerine gizlice SS-25'lerin yerleştirilmesinden endişe ediyordu.

Denetleme konusunda bir çatlak ses de İngiltere'den çıktı. Topraklarında Amerikan yapısı Pershing II ve Cruise füzeleri barındıran Avrupa ülkeleri, Hollanda, Belçika, Federal Almanya ve İtalya anlaşma şartlarını kabul etmişlerdi. Füze üslerini Sovyet yetkililerin denetimine açacaklardı. İngiltere ise üslerinde yalnızca Amerikan füzeleri bulunmadığını, bu yüzden kendi nükleer sırlarını korumak zorunda olduğunu öne sürerek anlaşma şartlarına uymayacağını açıkladı.

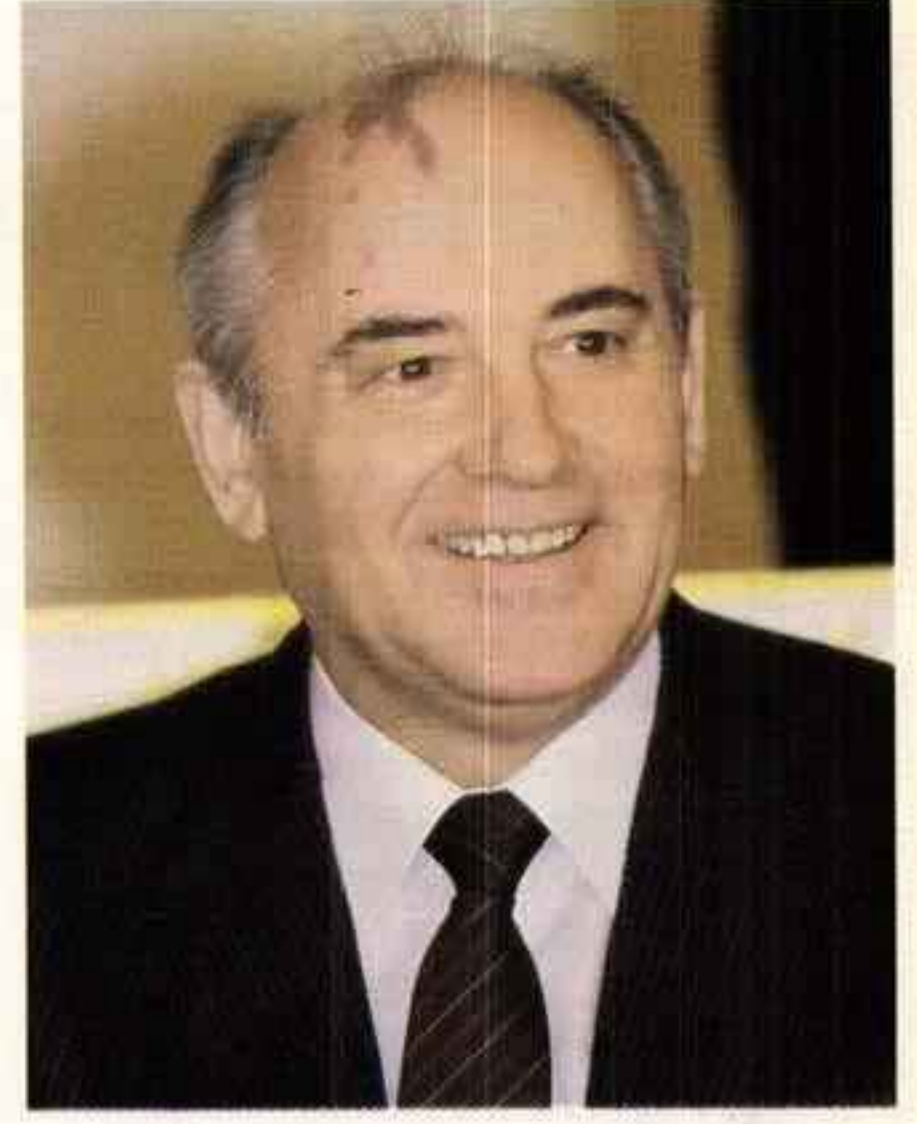
Evet, sorunlar vardı ama zirveden önce bunların çözümlenebileceğine inanılıyordu. Reagan-Gorbaçov buluşması öncesinde iki ülke dışişleri bakanları Shultz ve Şevardnadze son bir hazırlık toplantısı yapacaklar ve bu

toplantıda pürüzler giderilecekti.

Gerçi INF anlaşması insanlığı tehdit eden nükleer silahların ancak yüzde 6'sını safdışı bırakacaktı ama iyi bir başlangıç olacak, nükleer silahlardan arındırılmış bir dünyaya doğru yeni bir yol açacaktı.

Zirvenin odak noktası nükleer silahsızlanmaydı hiç şüphesiz. Silahsızlanmadan sonra iki liderin görüşmelerinde çözüm bekleyen bölgesel sorunlar da önemli yer tutacaktı. Körfez savaşı, Afganistan, Filistin ve Kıbrıs sorunları bunlar arasında ilk akla gelenlerdendi. INF anlaşmasının yalnızca nükleer silahsızlanmaya değil, uluslararası yumuşamaya da büyük katkılarda bulunması bekleniyordu.■

Françoise Germain-Robin

Tarihin en büyük girişimi

— 7 Aralık'ta gerçekleştirilecek Reagan-Gorbaçov zirvesini nasıl değerlendiriyorsunuz?

— Öncelikle dünyada nükleer silahsızlanmayı gerçekleştirmeye doğru atılmış çok önemli bir adım olarak değerlendiriyorum. Hele de bu anlaşma orta menzilli füzelerin kaldırılmasına ilişkin bir anlaşmayla sonuçlanırsa... Genel bir silahsızlanma ise bütün insanların ilk günden bu yana gönüllerinde yaşattıkları "barış ve güvenlik içinde, korkusuzca yaşama" özlemine doğru atılmış çok önemli bir adım olacaktır.

— Orta menzilli nükleer füzele-
rin kaldırılmasına varan bir anlaş-
ma olabilecek mi?

— Çok güç, ama olanaksız de-
ğil. Çünkü bu aşamaya, zirve aş-
masına başta iki süper devlet
SSCB ve ABD olmak üzere tüm ile-
ricilerin, demokratların yıllar süren
kampanyaları ve bu yoldaki sava-
şlarıyla gelindi. Yani ağır ağır yol
alındı. Ama bana öyle geliyor ki atı-
lan adımlar oldukça sağlamdır.

— Bu zirveden nasıl bir sonuç
bekliyorsunuz?

— İyimser bakıyorum olaya ve
olumlu bir sonuç bekliyorum. Hiç
değilse olumsuzluğu erteleyen bir
sonuç. Bence bu ikincisi olabilir. En

olumlu sonucu almak için belki bi-
raz daha çaba harcamak gerekebi-
lir. Çünkü insanlık tarihi boyunca ilk
kez nükleer silahlar konusunda
böylesine büyük bir girişimde bulu-
nuyor. Hem de dikkatinizi çeke-
rim, nükleer silahların azaltılması
için değil, tamamen imhası için. Bu
sonucu alabilmek çok da kolay ol-
mayabilir. Ama bir kez adım atılmış-
tır.

İki ülkenin teknisyenlerinin ve
dışişleri bakanlarının, bazı noktalar-
da belirsizlik olsa bile, anlaşma
noktasına gelmeleri, en azından bu
noktaya çok fazla yaklaşımları ör-
neğin. Şimdi alt kademede bu an-
laşmaların üst kademelerde resmi
anlaşmaya bağlanmasını bekliyor
ve umuyoruz. Bu umudumu kuv-
vetlendiren bir başka konu da şu.
İnsanlar emeklerinin karşılığının art-
tık silahlara değil, kendileri için de
yararlı olacak alanlara sarfedilme-
sini bugün daha çok istiyorlar. Büt-
tün ülkelerin insanları bu beklenti-
lerini ve savaşı bir dünya istek-
lerini türlü yollarla açıklıyorlar. Ve
bu, giderek hızlanıyor.

— Böyle bir dünyaya ne kadar-
lık bir adım olacak bu zirve?

— Bu süreç o kadar çok halk
tarafından o kadar çok isteniyor
ki... Bu isteğin yanıtı kalması dü-

şünülemez. Devam edecek ve ba-
şarıya ulaşacaktır.

Bildiğiniz gibi bütün dünyada
yerel sıcak savaşlar hâlâ sürüyor.
Ama halkların sıcak diyalogu sonu-
cu dünya barışına varılacaktır. Bu-
nun gerçekleşebilmesi, üstelik de
olabildiğince kısa sürede gerçekle-
şebilmesi için iki süper devletin büt-
tün devletlerden daha çok çaba
sarfetmesi gerekecektir. Dünya ba-
rışına ulaşabilmek için ülkelerin
kendi başlarına karar verme duru-
munda kalmaları son derece önem-
li. Özellikle de üçüncü dünya ülke-
leri için. Bu ülkelerin hâlâ emper-
yalizm tarafından sömürülmeleri,
bu yönde çok önemli bir engel olu-
şturuyor. Bu engelleri yenmenin yol-
larını hiç ayırım gözetmeden bütün
ülkelerin araması gerekir. Bunun
içindir ki, silahlanmaya yapılacak
harcamaların azaltılıp, kalkınmaya
öncelik verilmesi bir gelişmedir. Bu
gelişme büyüdükçe, süreç de hız-
lanacaktır. Ben Gorbaçov-Reagan
zirvesini işte böyle bir gelişmeye
katkı olarak da önemli buluyorum.

*Françoise Germain-Robin, Paris'te ya-
yınlanan l'Humanité gazetesi muhabiri.
Kısa bir süre için ülkemizde bulunuyor-
du.*

Amerikalı gözüyle dünya

ABD'de başkanlık önseçimleri kızışırken İran-Kontra skandalının da üstü külleneceğe benziyor. Önümüzdeki Mart ayının "Süper Salı" günü birkaç eyalette birden yapılacak önseçimlerde dananın kuyruğu kopacak: Muhtemelen aday adaylarından biri en sonunda kesin üstünlüğü sağlayacak.

Yabancı okurlar burada olup biteni açık seçik kavrayamıyorlarsa üzülmesinler: Çoğu Amerikalı da işin içinden çıkamıyor. Eskiden, mesele yoktu. Parti patronları gözde adaylarını seçerler, ondan sonra da başkanlık seçimi öncesinde toplanan görkemli kongrelerde bu kararları tabana onaylatırlardı. Şimdi eyaletlerin çoğunda başkan adayları için önseçim yapılıyor. İlk bakışta siyasi sürecin halka açılması amacına uygun bu. Ne ki bu arada oldukça anti-demokratik bir sonuç da çıkıyor ortaya. Önseçimleri erken tarihlerde olan Iowa ya da New Hampshire gibi minnacık eyaletler birden Demokrat, Cumhuriyetçi, bütün adayların yegâne kampanya odağı olup çıkıyorlar. Öte yandan, daha büyük eyaletlerdeki vatandaş gözardı ediliyor. Aday adaylarının umudu bu ilk önseçimlerde öne fırlayıp "Süper Salı" çıkageldiğinde öbürlerinden bir boy önde olmak. Seçmenlerin umudu ise bunların çekip gitmesi.

Washington'da Başkan Reagan en sonunda Yüce Mahkemeye Senatörün kabul edebileceği bir aday önermiş gibi görünüyor. Soruşturmalarda bazı kirli çamaşırların ortaya çıkması mümkün elbette. Ama görüldüğü kadarıyla Yargıç Kennedy onay alıp Ocak ayında Yüce Mahkeme kürsüsündeki yerine oturacak. Kennedy muhafazakar olmasına muhafazakar, bundan kuşku yok, ama Reagan'ın heyetteki boş yer için reddedilen ilk adayı Yargıç Bork ile kıyaslandığında ılımlı gibi gözüküyor. Hoş, Bork'un miyarına vurulduğunda kim ılımlı gözükmez ki?

İktisadi durum Washington'da da Wall Street'te de bütün dikkatleri üstüne çekmeye devam edecek. Borsanın başdöndürücü yalpalari-

la Reagan'ın federal bütçedeki devasa açığı arasında bir ilişki olduğundan ciddi kuşku yok. (Ona kalırsa bütün kabahat Kongre'nin. Ama aslına bakıldığında tüm sorumluluk Pentagon'un altın kaplama kapılarının ardında yatıyor.) Bu satırlar yazıldığında bir uzlaşmaya varılıp mali 1988 yılı federal bütçesinden 23 milyar dolar kadarı traşlanacağı benziyordu. Ne ki, bu paraların gerçekten harcanmayacağına inancak kadar saf birini bulmak da müşkül. Bunun hemen hepsi 'dandik' para: ya bu yıl sarfedilen paranın birkaç yıl sonrasına kadar hesap edilmemesini sağlayacak muhasebe oyunlarına açık, ya da kimi fon gelirlerinin kâğıt üzerinde genel gelirler faslına aktarılmasına... Doğrusu, Kongre'de ulusal çıkarları kendi özel seçim çevresinin çıkarlarına yeğ tutacak kadar belkemiği sağlam tek bir vatandaş yok. Bu gerçekleşinceye kadar da hiç bir şey değişmez.

Bakışımızı dünyanın başka yerlerine çevirecek olursak: Filipinler eli kolu bağlı, yangının göbeğine yönelmiş. Corazon Aquino seçildiğinde sanıldığı gibi çıkmadı. Evet, onu şahsen rüşvet almak ya da yolsuzlukla suçlayan yok. Ama o da son zamanlarda bodoslamasına girişilecek tek meselenin gerillalara karşı savaş olduğuna inanmış. Bu maksatla acımasız, gözünü budaktan sakınmaz bir çeteyi destekliyor, yüreklendiriyor. *Alsa Masa* (kabaca "Kitleler, Ayaklanın!") adlı bu örgüt yerel güvenlik güçlerince eğitiliyor ve Kore Tevhid Kilisesi'nin rahip Sun Myung Moon'u ile çok yakın ilişkileri olan dünya çapındaki bir

kurulustan mali yardım alıyor. Çete mensupları, gerillalarla ilişkiye geçtiğinden kuşkuyla kim olursa olsun yok etmek üzere bir hacli seferine çıkmışlar. Ve böylece Filipin köylerinde, kasabalarında yeni ve kanlı terör rüzgârları estiriyorlar. Korkulu bir senaryo bu. Filipinlerde demokrasi davasına, hukukun üstünlüğüne hiç bir katkısı da olmuyor!

Orta ve Güney Amerika'da sıcaklar devam edecek. Geçen Ağustos Kosta Rika Başkanı Oscar Arias Sanchez önderliğinde başlatılan barış süreci Kasım ayında ilk kilometre taşını ağır aksak geçti. Ayaklanma olan bütün ülkelerde bir ateşkes için son bir tarih tespitinde anlaşıldı. Ocak ayında imzacı devletler bu anlaşmaya uyulup uyulmadığını bir daha değerlendirecekler. ABD'de başkanın seçmenlerin gözünden düşmekte olduğunu farkederek Kongre, Reagan'ın Orta Amerika için istediklerini onaylamadı. Böylece Reagan'ın "Özgürlük Savaşçıları" dediği Nikaragua Kontra'ları yaklaşık 300 milyon dolarlık bir yardımdan oldular. Ne ki barış süreci bir yüzüstü kapaklanırsa, bu eşkiyalara yardım yeniden gündeme gelir. O zaman da tüm çabalar güme gider, herşey albaştan edilir.

Güney Amerika'da büyük mesele borçlar. Bu satırlar yazılırken Arjantin de Brezilya da başa çıkılamaz borçlarını bir düzene sokmak çabasıdaydılar. Uluslararası ödünç verme düzenini altüst etmeden bunu başarabilirlerse sonuç öbür ülkeler için bir örnek oluşturabilecek. Kesin olan bir şey var: Uluslararası kuruluşların kredi açarken altından kalkılamaz şart koşmaları bundan böyle mümkün değil. Ödemeyi reddedivercek bir hükümeti iktidara getirmenin, siyasi istikrarsızlık ile birlikte gelen iktisadi çöküntüye neden olmanın, ya da buna benzer durumların yarattığı siyasi rizikolar Uluslararası Para Fonu (IMF) ya da Dünya Bankası'nca gözardı edilemeyecek kadar büyük. Az da olsa buna da şükür!

Pat Tummons, St. Louis, ABD

Bu gömlekle bu kravat iyi gider. Bu kazağın üstüne bu mont giyilir. Bu etek bu bluzaya çok yakışır. Bu pantolonla bu ceket çok hoş olur.

Aps dünyanın en iyi kumaşlarıyla, dünya kalite standartlarında, dünyanın modada önde gelen 11 ülkesine spor giyim üretir. Türkiye bu 11 ülkeden biridir. Aps bununla gurur duyar.

aps giyin, iyi giyinin.

aps

► **Aps Osmanbey**

Samanyolu Sok. 42/3
Tel: 148 65 22
Telex: 26031 nire tr

► **Aps Beyazıt**

Marmara Çarşısı No: 1
Tel: 522 78 99

► **Aps Fabrika Satış Yeri**

Ankara asfaltı, Bostancı kavşağı
(Kadıköy Otosanayi bitişiği)
Tel: 361 50 54
Telefax: 361 13 77

70. yıl ve perestroika

Parad", komutu koca Kızıl Meydan'ı çınlattığı esnada Kremlin'in saati tam 10'u gösteriyordu. "Parad" yani resmi geçit komutu verilir verilmez, tam 1850 kişilik görkemli bandonun çaldığı marşlar eşliğinde alanı dolduran onbinlerce askerin dondurucu soğuğu yırtan 'hurrah' sesleri Kızıl Meydan'ı sarstı. Ve aynı anda gökyüzünün rengiyle uyum halindeki gri bir limuzin, üzerinde ayakta gri üniformasıyla dikilen Moskova Garnizon Komutanı "Yoldaş General" Arkhipov ile birlikte Lenin'in mozolesine doğru ağır ağır yol

almaya başladı. Aynı anda tam karşı istikametten gri limuzinin ikiz kardeşi hareket etti. Ayakta gri paltosuyla Savunma Bakanı General Yazov.

İki gri limuzin Lenin'in mozolesinin tam önünde karşılaştılar. Arkhipov'un limuzini Yazov'ununki yarım boy geriden izledi. Bütün alan ağır bir biçimde dolaşıldı. Her denetlenen birlik gök gürültüsünü andıran bir haykırıyla Kızıl Meydan'ı "hurrah" diye çınlattı. Denetleme tamamlandı. Yazov mozolenin üzerindeki yerini aldı. Kısa bir konuşma yaptı. Ve, en önde Ekim Devrimi'nin ilk habercisi Krons-tadt bahriyelileri, arkasından aman-

sız iç savaşın kazanılmasında başlıca emeğe sahip Kızıl Süvarileri temsil eden birlikler tam bir intizam halinde geçtiler. Onların arkasından Sovyetler Birliği'nin dev askeri gücünü simgeleyen kuvvetler... Büyük Sosyalist Ekim Devrimi'nin 70. yıldönümü resmi geçiti başlamıştı.

Gözlerimizin önündeki manzarayı ancak Hollywood'un prodüksiyon filmlerinde izleyebildiğimiz eski Roma'nın görkemi ile kıyaslayabileceğimi farkettim. Sanki havada arada bir uçuşan kar taneleri, dondurucu kuzey rüzgârı ile etkisi üç-dört misline çıkan eksi sekiz derecedeki Moskova'da değil, Akdeniz'in yanbaşındaki Roma'daydık. Ve, sanki Roma'nın her yanından, Galya'dan, Filistin'den, Kartaca'dan en seçkin lejyonlar başkente gelmiş, Sezar'ın önünden geçiyorlardı.

Yanımdaki arkadaşım, kafamdan geçenleri okurcasına, "Bu törende emperyal bir hava var," dedi.

Kremlin'in saati ona üç kaldığını gösterdiği sırada Kremlin'in yüksek duvarlarıyla Lenin'in mozolesinin arasındaki 15-20 metrelik geçitte Sovyet liderleri ve konukları belirivermişlerdi. Kalpakları, kalın atkıları ve paltoları içindeki Sovyetler Birliği ve resmî deyimle uluslararası işçi hareketinin *nomenklaturası* mozolenin üstüne tırmanmıştı. Önde Mihail Gorbaçov, arkasında Andrei Gromiko ve Başbakan Rijkov, hemen onun gerisinde artık aklaşmış sakalları, haki üniforması ve alışılmamış kalpağı ile Fidel Castro, biraz daha geride kara gözlüklü bir başka askeri şahsiyet: Polonya lideri General Jaruzelski.

Roma-Moskova kıyaslamasından hareketle ve pek de iyi niyetli olmayan bir yaklaşımla bunları "Roma'nın vassal ülkelerinin" temsilcileri gibi görmek mümkündü. Ama ta Karaip-ler'den kopup gelen Kübalı gerilla önderi askeri giysili avukat Fidel Castro ile muvazzaf asker, Polonya Komünist Partisi Genel Sekreteri, sivil giyimli Slav General Wojcieh Jaruzelski'nin Lenin'in mozolesinin tepesinde 7 Kasım 1987 günü buluşmalarını Sovyetler Birliği'nin "vassal"ı olmalarıyla açıklamak, Moskova'da izlenen paradoksu pek banalleştirmek olmaz mıydı?

Paradoks sadece Fidel Castro ile Jaruzelski'nin Lenin'in mozolesinde biraraya gelmelerinden ibaret değildi.

Dünyanın ilk "proleter" devriminin 70. yıldönümünün "emperyal" görüntülü görkemli bir askeri törenle kutlanışında da mevcuttu.

Ama bütün bunları aşan paradoks, Sovyetler Birliği'nin 70. yaşına *perestroika* şiarı altında girmesiydi. Perestroika yeniden yapılanma demek. Şu günlerde Moskova'daki sihirli sözcük, Parti'nin yığınları harekete geçirmek iradesinin, Sovyetler Birliği'nin Batı ile arasındaki teknolojik açığı kapatılmasının adeta parolası bu.

Paradoks burada başlıyor. 70 yıl boyunca üstünlüğüne, neredeyse kutsuzluğuna inanılmış, tüm doğrultusu bilimsellik adına kutsanmış olan sistem bir yeniden yapılanma ihtiyacı ortaya koyuyor. Perestroika zorunluluğu, ister istemez, yeni bir tarih yazımını, yeni bir tarih tezini, kısacası resmî tarihin yeniden düzenlenmesini, değiştirilmesini zorunlu kılıyor. Eğer, sistem perestroika gerektiriyorsa, 70 yıllık tarihte bazı yanlışlıkların mevcut olduğu anlamına gelmez mi?

Perestroika ve onun iç yansıması olarak kabul edilen *glasnot*'un (açıklık) uyandırdığı umutlar özellikle Batı'da Stalin döneminin tarihten sildiği eski Bolşevik önderlerin neredeyse tümünün, başta Troçki, Zinoviev, Kamenev ve Buharin olmak üzere iade-i itibar edecekleri, Sovyet tarihinde mümtaz yerlerine oturtulacakları, de-Stalinizasyon'un son dönemecinin aşılacağı biçimindeydi.

Sovyetler Birliği Komünist Partisi Genel Sekreteri Mihail Gorbaçov'un "Büyük Ekim Sosyalist Devrimi'nin 70. yıldönümünü kutlamak amacıyla Sovyetler Birliği Komünist Partisi Merkez Komitesi, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği Yüce Sovyeti ve Rusya Sosyalist Federatif Sovyet Cumhuriyeti Yüce Sovyet'inin jübile toplantısında", 2 Kasım 1987 günü okuduğu rapor herşeyi açıklığa kavuşturdu.

Ekim Devrimi'nin 70. yıldönümünü kutlama törenleri için Moskova'ya gelen yabancı basın mensuplarının ve konuk heyetlerin ellerinden düşürmedikleri Gorbaçov'un imzasını taşıyan "Ekim ve Perestroika - Devrim Sürüyor" başlıklı 70 sayfalık rapor glasnostun çerçevesini de, Sovyetler Birliği'nin yeni tarih tezini de gözler önüne seriyordu.

En önemlisi, Batı'nın beklentisi doğrultusunda Troçki'nin iade-i itibarı ve de-Stalinizasyonun son dönemecinin aşılması gerçekleşmedi. Dahası 11 Kasım günü perestroika ve glasnost kavramlarıyla adı bütünleştirilen Moskova Parti örgütünün başındaki Politbüro Yedek Üyesi Boris Yeltsin görevinden uzaklaştırıldı.

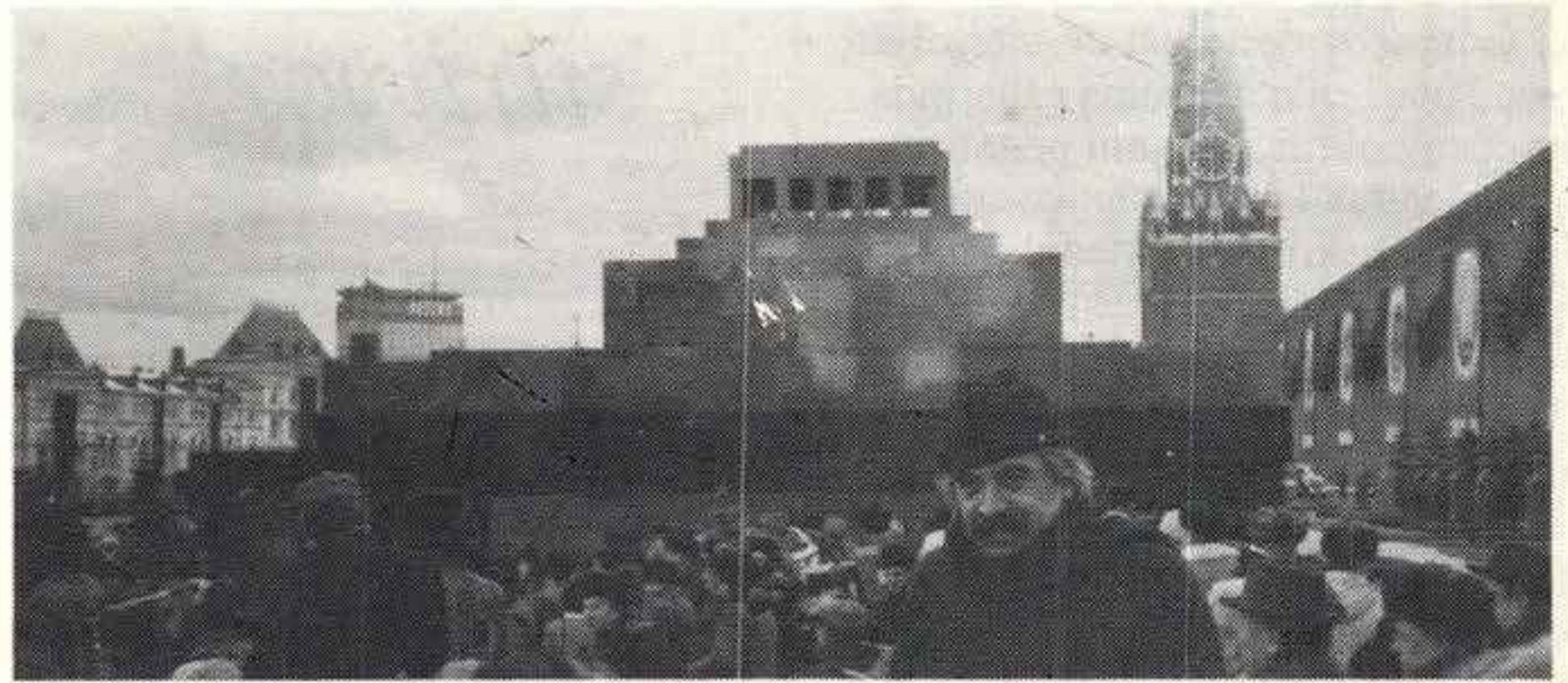
Neler oluyordu? Sovyetler Birliği'nde hiç mi değişme yoktu? Batı basınının moda saptamasıyla tutucu kanat, Gorbaçov yanlılarına Parti Merkez Komitesi'nde egemen mi olmuştu?

Bütün bu soruların aslında Sovyetler Birliği, Sovyet Komünist Partisi ve Mihail Gorbaçov gerçeğinin pek iyi kavranmamasından ya da pek yüzeysel değerlendirmelere itibar edilmesinden kaynaklandığını söylemek mümkündür.

Altı çizilecek birinci husus, perestroikanın Mihail Gorbaçov'un parlak bir buluşu olmaktan çok Sovyet toplumunun ve özellikle Sovyet ekonomi-

sinin gelip dayandığı nokta olmasıdır. Bugün Gorbaçov'un başını çektiği çizginin ipuçlarını aslında Andropov'da görmekteyiz. Andropov'un yönetimi beklenmedik ölümü nedeniyle kısa olmasaydı ve araya Konstantin Çernenko ile anlamsız bir kesinti girmeseydi, perestroika, Sovyetler Birliği'nde birkaç yıl öncesinde gündeme getirilecekti. Belki şiar perestroika olarak adlandırılmayacaktı ama perestroika neleri kapsıyorsa, aşağı yukarı onları kapsayacaktı.

Nitekim, Gorbaçov dahil şu dönemdeki Sovyet Komünist Partisi Politbürosu'nun belli başlı figürleri Andropov'un elinden tuttuğu kadrolar olarak tanınıyorlar. Bunların başında, Batı kaynaklarında Gorbaçov reformlarının en güçlü muhalifi olarak tanımlanan Parti hiyerarşisinin ikinci sırasındaki Yegor Ligaçev geliyor. Ligaçev'den başka Başbakan Rijkov, Yeltsin'in yerini alan Lev Zaikov'u da bu isimler arasında sayabiliriz. Tabii Gorbaçov'u da.

"Glasnost: Tarihin yeniden düzenlenmesi"

Dolayısıyla, perestroika ve glasnotu Partinin, Çernenko sonrası ve kökleri Andropov önderliğinde (1982-84) uzanan yeni kolektif yönetiminin *konsansüsü* olarak saymak akla uygundur.

Yıldızı sönen Boris Yeltsin ile bu ekip arasında bir ciddi ideolojik ihtilaftan çok, Yeltsin'in görevden alınmasında yerleşmiş Parti normlarına uygun birisi olmamasının yol açtığını düşünmek gerçeğe daha çok yaklaşmak olur.

Yeltsin'in 11 Kasım'da görevinden alınmasına neden olan gelişme Parti Merkez Komitesi'nin 21 Ekim tarihli toplantısında yaptığı çıkıştır. Yeltsin için Moskova'da yerleşik genel kanı,

kendisinin alışılmadık ölçüde dobra hatta biraz paldır küldür bir kişiliğe sahip olduğu idi. Bu kişisel özelliklerinin Parti'nin yönetim kademesindeki kolektiviteleri zedelediği, konsansüs sınırlarını zorladığı ve aştığı anlaşıyor. Moskova Parti örgütünün ve Politbüro yedek üyeliğinden uzaklaştırılmasının sırrını burada aramak yanlış olmaz.

Bu saptama, kuşkusuz, Gorbaçov ve bir grup yönetici ile diğerleri arasında hiçbir görüş ayrılığının bulunmadığı anlamına gelmez. Ancak, eğer varsa da, bu tür ayrılıkların derin ideolojik kamplaşmalardan meydana gelmediğini anlatır.

Esasen, Gorbaçov'un tarihi olarak nitelenebilecek 2 Kasım konuşması "*Ekim ve Perestroika - Devrim Sürüyor*" temelde Parti'nin ve Sovyet tarihinin devamlılık ilkesine, devamlılık esprisine uygun biçimde kaleme alınmıştır.

Söz konusu konuşmada dokunulmazlığı olan, hatasız tek kişi Lenin'dir. Hemen her Parti yönetimi gibi, Gorbaçov önderliği de meşruiyet kaynağını Lenin'den alma çabasındadır. Yeni politik şiar, yani perestroika sürekli olarak Lenin'e yapılan atıflarla desteklenmek istenmektedir. Yeni tarih tezinde Lenin sonrasında ilk okkalı eleştiriyi Troçki alıyor. Troçkizm "tümüyle Lenizme karşı bir saldırı" olarak yorumlanıyor.

Bunun ifade edildiği bölümün hemen altında, 20. sayfada şu pasaja raslanıyor: "*Bu şartlarda Troçkizmi bütün halk önünde çürütmek ve antisosyalist özünü teşhir etmek gerekiyordu. Durum Troçkistlerin Grigori Zinoviev ve Lev Kamenev başkanlığındaki 'yeni muhalefet' ile birlikte hareket etmesi nedeniyle karmaşılaşmıştı. Azınlık olduklarının farkında olan muhalefet liderleri Parti'yi tartışmalarla sarstılar, saflarında bir bölünme yaratmayı hesapladılar. Fakat son tahlilde, Parti, Merkez Komitesi'nin çizgisine bağlı kaldı, muhalefete karşı çıktı ve muhalefet ideolojik ve örgütsel olarak ezildi... Kısacası Parti'nin Joseph Stalin önderliğindeki yönetici çekirdeği Leninizm'i bir ideolojik mücadelede korudu.*"

Devam ediyoruz, "...Troçkizm'i bozguna uğratmakta önemli bir rol Nikolai Buharin, Felix Dzerzhinsky, Ser-

gei Kirov, Grigori Ordjonikidze, Jan Rudzutak ve diğerleri tarafından oynandı."

Bu pasajdan sonra Buharin'in eleştirildiği bölüm geliyor. Lenin'in, kendisini övücü sözleri zikredildikten sonra, eleştiren sözlerine de yer veriliyor ve Buharin'in hatalarından söz ediliyor.

Yani Stalin dönemine ilişkin tüm Parti-içi mücadeleler Stalin'in Parti tarihine uyan bir yaklaşımla değerlendiriliyor. Tek ve belirgin ama herhalde hatırı sayılır önemdeki fark, Stalin'in Parti tarihinde yer verilen "*hain, düşman ajanı, kapitalizmin casusu*" türünden suçlayıcı, karalayıcı ifadelerle başvurulmadan Troçki, Zinoviev ve Kamenev gibi liderlere karşı tavır alınması, Buharin örneğinde görüldüğü gibi, bir dönem için Bu-

"Devrim sürüyor"

harin'in olumlu rolünden de söz edilmiş olmasıdır.

Konuşmanın ileri bir bölümünde "*Stalin'in ve yakınlarının Parti'ye ve halka baskı önlemleri ve yasa dışı davranışlarla işledikleri suç muazzamdır ve affedilemez. Bu bütün kuşaklar için bir derstir*" denmekle birlikte Stalin'in İkinci Dünya Savaşı sırasındaki rolü olumlu biçimde değerlendiriliyor.

De-Stalinizasyon'un başlangıcına işaret eden 1957 tarihli 20. Kongre'den "*Parti'nin ve Nikita Kruşçev önderliğindeki yönetiminin kişi putlaştırmasını eleştirmesi ve sosyalist legaliteyi yeniden tesis etmesi az cesaret istemiyordu*" denilerek Kruşçev övülüyor; ancak Kruşçev'in görevden alındığı Parti Merkez Komitesi'nin Ekim 1964 tarihli genişletilmiş toplantısının Kruşçev'i Brejnev'le değiştirme kararı da olumlu bir dille anlatılıyor.

Perestroika'yı gerekli kılan Brejnev dönemi —ki, Sovyet yönetiminin 70 yılının neredeyse dörtte birini, 18 yılı

kapsıyor— iki paragrafla ve çok üstü kapalı eleştirel cümlelerle geçiştiriliyor. Geline nokta yani perestroika-da, birdenbire Lenin'e dönülüp Ekim Devrimi ile perestroika arasında ustaca bir bağlantı kuruluyor.

Gorbaçov'un yeni ve dengeli bir tarih tezi geliştirdiği tarihi önemdeki 2 Kasım 1987 konuşmasından çıkan sonuç, Sovyet iktidarına, Parti'nin egemenliğinin devamlılığı ilkesidir. Bu gözle bakılacak olursa, Gorbaçov, Bolşevik Parti geleneğinin günümüz Sovyetler Birliği'ndeki son halkasıdır. Yine bu açıdan bakıldığında perestroikayı Lenin dönemindeki NEP ile eş değerli bir atılım saymak mümkün. Glasnost ise kimi Batı kaynaklarının hayallerine uygun biçimde çoğulcu bir Batı demokrasisi üretmekten ziyade, Parti içinde yukarıdan aşağı, aşağıdan yukarı bir eleştiri, özeleştirme mekanizmasını, parti içi demokratizasyonu özendirmeyi öngörüyor.

Dolayısıyla, Sovyet yönetiminin 70. yılı ile yeniden yapılanma gereği, perestroika arasında yazının başında ifade edilen paradoks da bir ihtimal ortadan kalkıyor. Ama bu noktada parti yetkililerinin temas etmekten kaçınmadıkları bir başka paradoks kendini gösteriyor: Perestroikanın başarısı sadece Parti'nin değil, Sovyet halkının aktif katılımına bağlı. Sovyet halkının geleneksel ve özellikle son yıllarda iyice belirginleşen isteksizliği, pasifliği perestroikanın başarısı önünde en büyük engeli oluşturuyor.

Bir de glasnostun Parti'nin koyduğu sınırları aşp, daha geniş bir yorum yol açması ve bunun sonucu olan Sovyetler Birliği'nin 100'ü aşkın milliyetlerinden gelecek milliyetçi talepleri özendirmesi tehlikesi var. Kontrol- den çıkacak gelişmeler 15 multi-etnik cumhuriyet üzerinde yükselen Sovyetler Birliği'nin nazik dengelerini sarsabilir. Yönetimi yöneticilerine gıpta ettirmeyecek kadar çetin bir ülke olan Sovyetler Birliği umulmadık tarihi süreçlere sürüklenebilir.

Ne olursa olsun, 70. yılında Sovyetler Birliği son derece ilginç bir tarihi geçiş evresinin içinde bulunuyor. Kızıl Meydan'daki emperyal resmi geçiti cazip kılan, görkemi kadar, bu olgunun ister istemez farkına varmamızdı. ■

—Cengiz Çandar

“Dağa taş telefon getirdik!”

Neredeydik, nerelere geldik!

Milyon bilgisayar”, “Uydulu Eğitim” gibi tartışma götürür projeler, ABD ile Türkiye arasında “Video Konferans” gibi bir işe yarmaktan çok ‘tevatür’ değeri taşıyan girişimler ANAP’ın kendisi için öngördüğü ‘fennî muhafazakâr’ imajına katkıda bulunmuştur mutlak. Bu bakımdan yukarıdaki slogan da bu partiye egemen anlayışın; en son teknolojilerin ithaliyle ülkeye ‘çağ atlatılabileceği’ kanısının bir başka ifadesi olarak değerlendirilebilir.

Bugün ABD’deki kişisel bilgisayar sayısı 10 milyon iken bizim, bırakın kullanmayı, bu kadar terminali nereden bulacağımız sorusunu bile karşılıksız bırakan tasarılar ‘afakî’ bulunabilir; uydular katına yükselen tasarılar ‘hayalî’ olarak tanımlanabilir; saati 2,700 dolardan gösteriler ‘fantâzî’ diye nitelendirilebilir. Ne ki Türkiye’de dağa taş telefon geldiği gerçektir.

Yıl 1982 başı: Türkiye’de telefon yoğunluğu yüzde 2.8. (Brüksel’de yüzde 70, Los Angeles’de yüzde 92). Türkiye 40 ülke arasında sondan dördüncü.

Otomatik santral 67 ilimizden 64’ünde var. 580 ilçeden 98’inde, 36,155 köyden sekizinde! Toplam telefonlu köy sayısı 8.556.

Toplam hat kapasitesi 1,174 milyon, telefon bekleyen sayısı 1,750,815. Bekleme süresi onyıllarla ölçülüyor.

Şehirlerarası otomatik görüşme yok. İstanbul Ankara’yı (09) ‘beklemesiz’ arıyor, saatlerce bekliyor. Turistik tesislerden vilayet merkezi ancak jandarmanın manyetolu hattından bulunabiliyor.

Yıl 1986. Telefon sayısı iki milyonu aşıyor. Bu sayının 1987 sonunda üç,

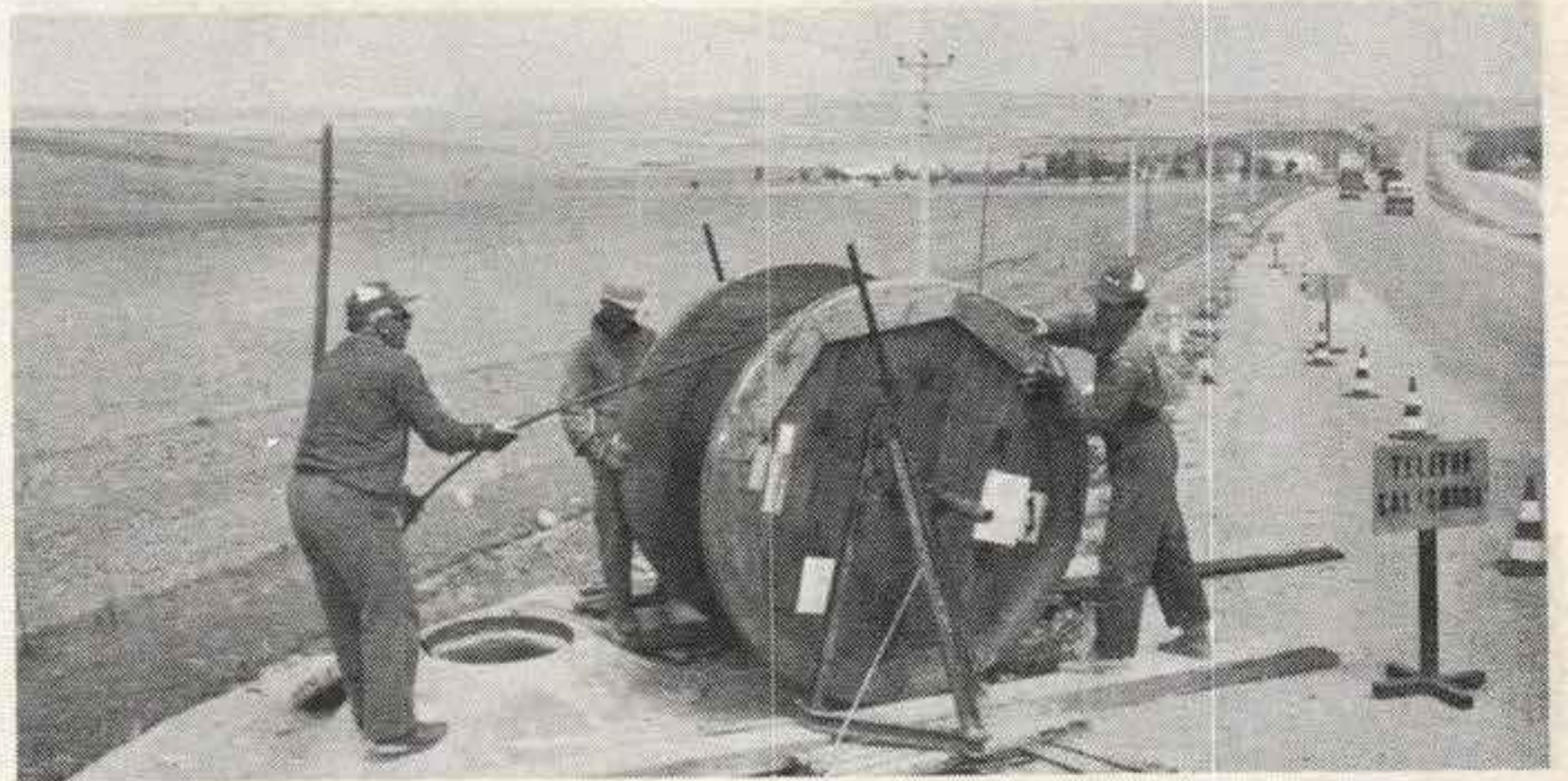
1988 sonunda dört milyonu bulacağı belirleniyor.

1987’de Ankara’da bekleme kalkıyor. 1988’de İstanbul ve İzmir’de, 1990’da bütün ülkede isteyene derhal telefon verileceği açıklanıyor.

1986 sonunda, 10 bini otomatik şebekeye irtibatlı olmak üzere 36 bin köyden 24 binine telefon bağlı. 1987 Kasımında 30 bininci köy de şebekeye bağlanıyor.

140 ülke ile otomatik görüşme mümkün.

Telefon yoğunluğu: yüzde 9. 1992’de yüzde 14’e çıkması planlanıyor.

Sayısal santraller, sayısal radyolink sistemleri, fiber optik kablolar, koaksiyal kablolar, data haberleşmesi, uydusu kullanımı, faks, teleteks, hücreli mobil (araçta) radyo telefon sistemleri, çağrı sistemleri vb. vb...

Kısacası, kırk yıllık hizmet kapasitesi dört yılda iki katına çıkarılıyor. Kırk yıl sonra varabileceğimizi tahmin ettiğimiz noktaya dört yılda varıyoruz.

Bu gerçek!

Bu gerçeğin ardında yatan en önemli unsur dünyamızın yaşadığı te-

lekomünikasyon devrimi. Son yirmi yıl içerisinde bu alandaki teknolojik gelişmeler öylesine dev boyutlar aldı, sanayi öylesine büyüdü ki Türkiye’nin bunun dışında kalması söz konusu olamazdı.

Türkiye bu alanda gelişmemişliğin avantajını kullandı: Kurulu şebeke-lerini yenilemek zorunda değildi. Krosbar santrallerini tasfiye etmek, bakır kablolarını sökmek zorunda değildi. Doğrudan fiber optik döşedi, doğrudan sayısal santral kurdu.

Muhalefet baskısı yoktu, projeler bürokratik engellemelerle rafa kalkmadı. *Her külfetin de bir nimeti vardır:* Sıkıdönemin nimeti telekomünikasyon patlaması oldu.

Bütün bu nesnel etkenlerin yanı sıra telekomünikasyon alanındaki bu ilerlemeyi gerçekleştiren, bunu dileyen, bu uğurda mücadele eden insan unsuru da zamana denk düşmüştü. Tavandan tabana, PTT’de, özel kuruluşlarda işçi, mühendis, idareci çok gayret sarfettiler.

Bizimki teknoloji yaratacak düzeyde bir ülke değildi. Ama bu insanlar uygulamada yerel payı artırmak için

çok uğraştılar. Melez sistemler ürettir. Basit bir montaj sanayii olarak başlayan üretimde yaratıcılığın payı git gide arttı. Türkiye kendi know-how’ı ile geliştirdiği bu sistemleri ihraç edebiliyor.

Hatlar, santraller, şebekeler yalnız sayıların, seslerin değil, düşüncelerin de iletilmesini sağlayarak, dünyayı küçültüp zamanı yayarak insanı olduğu yerden çok ileri götürüyor. Telekomünikasyonun önlenemez yükselişiyle daha uygar bir çağa ulaşmak kolaylaşacak ■

TELEKOMÜNİKASYON

Masanızın üzerindeki telefonu kaldırıp bir düzine kadar tuşa basmakla dünyadaki 650 milyon telefondan herhangi birinin zilini çaldirabilmek! Bu, insanin yaptigi en büyük, en karmaşık makina ile; dünya telefon şebekesiyle mümkün. Onbinlerce kilometre uzaktaki insanlar birbirine aynı köyde yaşıyor gibi yakın artık. Yazılı, sesli, görsel bilginin anında iletebildiği elektronik bir köyde.

Bundan epi topu 20 yıl önce telekomünikasyon sanayiinde çalışan birinin bile duysa inanmayacağı gelişmelere bugün beylik gözüyle bakılıyor. Elektronik alanı çok kısa zamanda çok büyük atılımlara sahne oldu. Bunun ekonomik bir karşılığı da olacaktı elbete! Telekomünikasyon Pazarı.

Alexander Graham Bell bundan 111 yıl önce telefonu icat ederken bu pazarın temelini de atıyordu. Daha 1878'de Amerika'da 10,000'den fazla telefon satılmış, 1892'de bu rakam 240,000'e yükselmişti.

Bu yükseliş sürdü. Ancak dar bir bölge ile sınırlı kaldı. 1956 yılında ABD'deki 50 milyon telefon dünyadakilerin yarısı idi. Hatta bugün bile New York kentinde tüm siyah Afrika'da olduğundan fazla telefon var.

1975'te Fransa telekomünikasyon şebekesini modernize etmeye başladığında ülkede sadece 6 milyon telefon vardı. 1960'da F.Almanya'da vasıflı işçilerin ancak %5'inin evinde telefonu bulunuyordu. 1985 yılına kadar, dünya toplamının %78'i olan 318 milyon telefon hattı, önde gelen 24 OECD ülkesindeydi.

Ne ki bu değişiyor. Dünya telekomünikasyon piyasası yılda 300-350 milyar dolarlık bir piyasa artık. Bilgisayar piyasasından, ilaç veya hava ulaşımı piyasalarından büyük. OECD tahminlerine göre 15,000'den fazla kuruluştan oluşan bilgi teknolojisi endüstrisi geçen yıl 400 milyar doların üstünde gelir yarattı. Bunun 100 milyar dolardan fazlası kamu şebekeleri için telekomünikasyon donanımı. Aynı kaynak, satışların 1995'e kadar üçe katlanacağını söylüyor. Tahminciler 1990'lı yıllarda tüm çalışanların yarısının bilginin işlenmesi, paketlenmesi, satışı ve iletilmesi alanında istihdam edileceğini ileri sürüyorlar.

Dünya: Devlerin savaşı

Yine tahminlere göre kamu telekomünikasyonu %5-10 arasında gelişmeye devam edecek. Örneğin, İspanya önümüzdeki 4 yıl içinde 10 milyar dolar harcayacak bu alana.

Ürünler de çeşitlenecek: teknik çalışma istasyonları, faksimile terminaleri, fiber optik sistemleri, mobil hücreli telefon sistemleri, text ve data anahtarlama donanımları, ve katma değerli şebekeler...

Telekomünikasyon teknolojisinde son söz: ISDN, yani *Sayısal Tümleşik Hizmetler Şebekesi*. ISDN, aynı basit telefon hattı üzerinden birçok hizmetin birden verilebilmesi esasına dayanıyor. Örneğin, konuşanın sesi (bir hizmet) ile görüntüsü (başka bir hizmet) birbirine katılıyor ve sayısal —ya da bilgisayar denetimli— santral yoluyla şehir şebekesine gönderiliyor. Bu arada kelime işlemcisinin verileri de aynı yoldan öteki kelime işlemcisine aktarılıyor (başka bir hizmet).

ISDN'i 1994'e kadar Avrupa'ya yerleştirmek 40 milyar dolar... Almanya, telefon şebekesini sayısala çevirmek için 1990'a kadar 14 milyar dolar harcayacak. Siemens'in yaptığı bir araştırmaya göre ISDN teletex faturalarında %70, fax'ta %50, data hatlarında da %60'lık azalmalara neden olacak.

ABD'de 3,500 devlet kuruluşu arasındaki 1.3 milyon hattı şehirlerarası olarak birbirine bağlamak için ilk yılda 450 milyon dolar harcanacak.

Böylece dünyada GSMH'nin telekomünikasyon ürün ve hizmetlerine sarfedilen bölümü gittikçe artıyor. ABD'de bu %3.5. Yüzyılın sonunda AT üyesi ülkelerde bu oran %7'ye çıkacak. Yine aynı araştırmaya göre AT'de çalışanların %60'ı bu alanda çalışacak. Avrupa Komisyonu önümüzdeki beş yıl içinde yoksul komşularına (İspanya, Portekiz, Yunanistan, Güney İtalya ve İrlanda) telekomünikasyon yatırımları için 900 milyon dolar ayırmış bulunuyor.

Dünya telekomünikasyon donanım pazarı ise 1989'da 85 milyar dolara yükselecek. Bu beş yıl öncesinin iki katı!

Bütün bu akıl durdurucu rakamlara karşın imalat devleri zor durumda. Bir yandan telekomünikasyon teknolojisindeki devrim hızlanırken öte

milyarlık, İngiltere'de ise: \$ 7.2 milyarlık.

Bu sorunların iki çözümü var. İlk akla gelen ihracat, elbette. Kimi uzmanlar bir santral imalatçısının masraflarını kapatabilmek için dünya pazarının %10'una ihtiyacı olduğunu söylüyorlar. Siemens daha ileri gidecek EWSD sistemi için bu rakamın %15 olduğunu açıklıyor.

Bu, büyük imalatçıların birbirinin ulusal pazarlarına göz dikmeleri sonucunu yaratıyor. Japonya'dan Fujitsu ve NEC Corp., F.Almanya'dan Siemens, İngiltere'den Plessey, İsveç'ten Ericsson Kuzey Amerika pazarına girerken bu pazarın aslan payını alan AT&T ile Northern Telecom 1995'e kadar toplam satışlarının %25'inin ulus-

yandan pazar bu teknolojiyi geliştirme masraflarının kurtarılmasına yetecek hızla büyümüyor. Örneğin, Avrupa'da ulusal pazarlar küçük. Yeni bir santralin geliştirilmesine harcanan 1 milyar doları kurtarmak için imalatçı, ürünü piyasaya sürdükten sonraki on yıl içinde en azından \$ 14 milyarlık satış yapmak zorunda. Hiçbir ulusal pazar bu çapta değil. 1990'lı yılların ortasına uzanan 10 yıllık dönemde F. Almanya'da \$ 11.7 milyarlık bir pazar söz konusu, Fransa'da: \$ 10.9

lararası satışlarından gelmesini bekliyorlar.

Başvurulan öteki çözüm ise birleşme. Nitekim bugün Avrupa'nın önde gelen telekomünikasyon donanımı imalatçıları biraz da aceleyle getirilmiş nikahlar ile varlıklarını kurtarma mücadelesindeler. İngilizlerin GEC'si ile Plessey'i *System X* ortak projesini geliştirirken, Fransa'nın Alcatel'i AT&T'nin Avrupa kanadı ile birleşerek dünyanın en büyük dijital santral üreticisi durumuna gelmiyor. İtalya'nın Ital-

Dünyanın Önde Gelen Telekomünikasyon İmalatçıları

Kuruluş	Satış (milyar dolar)	Pazar payı (yüzde)	Dijital satışları (yüzde)
AT&T	19.9	30.6	16.9
CGE (Alcatel)	8.7	13.4	19.5
IBM	5.3	8.1	
Northern Telecom	4.7	7.3	12.6
NEC	4.1	6.3	12.6
Siemens	3.6	5.6	12.0
Ericsson	3.2	4.9	9.4
GTE	2.9	4.6	4.2
Fujitsu	0.9	1.3	
Hitachi	0.8	1.2	

tel'i ile Telletra'sı Telit'i oluşturuyorlar. İsveç'in Ericsson ve Matra'sı ise Fransa'nın CGT'siyle bir ortaklık kurarak İsveç firmasının AXE sistemi-ne Fransa kapılarını açıyorlar. Bu daha işin başı. Piyasada belli başlı 12 firmadan ancak 5-6'sına yer olduğuna göre, önümüzdeki günlerde düğünler sıram sıram!

Öte yandan, şu anda dünyanın ikinci büyük telekomünikasyon pazarı,

Telekomünikasyon dünyayı küçültürken şirketler büyüyor

1985'te Japonya'nın yerini alan Sovyetler Birliği. Bu ülkenin 1987 yılında telekomünikasyon donanımına \$ 9.8 milyar harcaması bekleniyor. 1990'da ise bu rakam \$ 13.4 milyara yükselecek.

Dönüp bir geriye bakarsak, 1984'te Moskova'nın \$ 924 milyonluk malzeme ithal ettiğini görüyoruz. Ne ki Batı bunun ancak \$ 37 milyonluğunu üstlenebilmiş. Oysa şimdi, uzmanlar SSCB'nin giriştiği devasa telekomünikasyon geliştirme programı uyarınca 1990 yılına kadar \$ 5 milyarlık ithalat yapacağını tahmin ediyorlar. Bunun da en azından \$ 350 milyonluk bir bölümü Batı'dan olabilecek.

Ancak bu pazara girmenin önünde siyasi engeller var. COCOM (Çok-

Dünya Telekomünikasyon Pazarı Telekomünikasyon Donanımı Satış Tahminleri

1987 (milyon ABD Doları)	1990 (milyon ABD Doları)
1 ABD 24,313.0	1 ABD 27,191.3
2 SSCB 9,800.0	2 SSCB 13,402.0
3 Japonya 7,100.0	3 Japonya 8,456.0
4 F. Almanya 6,100.0	4 F. Almanya 7,684.0
5 Fransa 4,960.0	5 İtalya 6,734.0
6 İtalya 4,522.0	6 Fransa 6,161.0
7 İngiltere 3,450.0	7 İngiltere 4,718.0
8 Kanada 1,927.0	8 İspanya 3,000.0
9 Çin 1,752.0	9 Kanada 2,321.0
10 İspanya 1,650.0	10 Hindistan 2,282.0
11 G. Kore 1,494.0	11 Çin 2,050.0
12 Hindistan 1,482.0	12 G. Kore 1,919.0
13 Avusturalya 1,360.0	13 Avusturalya 1,732.0
14 İsviçre 1,150.0	14 G. Afrika 1,511.0
15 G. Afrika 1,142.0	15 İsviçre 1,393.0
16 İsveç 986.0	16 Meksika 1,307.0
17 Meksika 946.0	17 İsveç 1,144.0
18 Brezilya 895.0	18 Avusturya 1,080.0
19 Avusturya 805.0	19 Brezilya 1,024.0
20 Endonezya 704.0	20 Taiwan 913.0
21 Taiwan 698.0	21 Endonezya 875.7
22 Arjantin 697.0	22 Hollanda 786.5
23 Suudi Arabistan 611.0	23 Arjantin 772.0
24 Hong Kong 609.0	24 Suudi Arabistan 770.2
25 Hollanda 582.0	25 Hong Kong 705.4
26 Norveç 518.0	26 Norveç 643.0
27 D. Almanya 484.0	27 D. Almanya 601.9
28 Belçika 436.0	28 Pakistan 539.6
29 Venezuela 428.0	29 Belçika 519.0
30 Yunanistan 339.0	30 Yunanistan 502.9
31 Pakistan 328.0	31 Venezuela 481.9
32 Singapur 328.0	32 Singapur 427.7
33 Finlandiya 314.0	33 Türkiye 402.8
34 Danimarka 295.0	34 Danimarka 370.4
35 Türkiye 492.0	35 Yeni Zelanda 367.5
36 Yeni Zelanda 257.0	36 Finlandiya 363.8
37 Bangladeş 246.0	37 Bangladeş 317.3
38 Polonya 231.0	38 Polonya 304.9
39 Mısır 228.0	39 Irak 283.0
40 Macaristan 211.0	40 Mısır 280.0
41 Irak 201.0	41 Çekoslovakya 273.9
42 Yugoslavya 188.0	42 Macaristan 252.3

Kaynak: Telecommunications Industry Research Centre tahminleri.

yanlı İhracatı Denetleme Koordinasyon Komitesi) adlı kuruluşvaktiyle bir karar almış. Sovyetler'e bazı telekomünikasyon ürünlerinin satışı COCOM anlaşmasına göre yasak.

Ne ki 1988 Eylül'ünde COCOM anlaşması bir daha gözden geçirilecek.

Genel kanı, tıkanma durumundaki şirketlerin anlaşmanın çok daha "hoşgörülü" olmasında etkin olacakları.

Sovyetler'in halen 26.6 milyon telefon hattı var. 1990'da bunu 33.6 milyona, 2000'de de 48 milyona yükseltmek niyetindeler. Beş büyük şehirde yüz-yüzelli bin hatlık santraller kurulurken, kırsal yörelere de 2,000'den fazla bin - bin beş yüz hatlık santral düşünülmüş.

Dünya telekomünikasyonla küçülürken, bu alana egemen kuruluşlar azalıyor, büyüyor, aralarında yaşam kavgası veriyorlar. Önümüzdeki yıllar bir Western havasında geçecek gibi Elektronik Köy'de

Telefon modellerinde kadranlıdan tuşluya atladık. Artık PTT İdaresi de abonelerine tuşlu telefon veriyor. Kadranlılara oranla, çok hafif oldukları ve kolayca yer değiştirilebildiği için halk arasında 'uçan telefon' olarak adlandırılan bu telefonlar iki tip. *Frekans kodu* kullanan MF işaretlilerle, *kadran empişü* olanlar. MF'liler müzikal sesler verirken, diğeri çevirilen numaraları tıkr tıkr seslerle tarıyor, buluyor. Tuşlu telefonlar enaz 1 milyon basıştan sonra bozulmaya başlıyor. Bu durum, ilgili telefon müdürlüğüne bildiriliyor, bozuk olan onarılıyor ya da yenisiyle değiştiriliyor.

Elindeki kadranlı telefonu tuşlusu ile değiştirmek isteyenler, bağlı oldukları telefon müdürlüğüne başvurarak, ücretsiz olarak kadranlıyı verip tuşlusunu alabiliyorlar.

Telefon faturalarının yüksekliğine ilişkin şikayetlere, İstanbul Telefon Başmüdürü *Fehmi Sökmener* "anormal fatura olmaz" diye yanıt veriyor.

"Telefon tellerinin açıktan geçmesi, hat çekip kaçak konuşmaların yapılmasına neden oluyor. Bunu önlemek için, aboneler PTT yeraltı kablolarının bina içine girmesini kolaylaştırsınlar. biz bina içine girelim ki, onların da kaçak kullanım ve anormal fatura şikayetleri azalsın."

Bir de şu var: İthal kapılarının açılmasından sonra, akıl almayacak çeşitten malla birlikte, model model telefonlar da geldi. Hele aralarında, öyleleri var ki, konuşma aracı mı yoksa süs eşyası mı belli değil. Çoğunluğu da kalitesiz ve ucuz. Tahtakale'de bavu içinde 6 bin 500 liraya satılanı bile var. Vitrinlerdeki fiyatlar ise 35-40 bin liradan başlayıp, 250 bin liraya kadar ulaşıyor.

Konuyla ilgili görüşlerini aldığımız, Yıldız Üniversitesi Mühendislik Fakültesi Elektronik ve Haberleşme Mühendisliği Bölüm Başkanı Doç. Dr. *Metin Yücel*, "Türkiye'de yerli telefon kullanmak gerekir" diyerek şunları söylüyor:

"Yabancı malı telefonu aldığınızda çalışmazsa çaresi yoktur. Ya atacaksınız ya da bir meraklısına vereceksiniz, açıp içini kurcalayacak, neresine ne olmuş diye bakacak. Dışardan gelen telefonlar o ülkenin sistemine gö-

Yerli telefona sıhhat raporu

re yapılmıştır. Örneğin, ABD'de şehir frekansları 60 Hz.dir. Cihazlar ona göre yapılmıştır. Türkiye'de ise şehir frekansı 50 Hz.dir Bu nedenle yabancı malı telefon alırken düşünmek gerekir. Hele Tahtakale'de satılanlar gibi ucuz telefonlar hemen bozuluyor. Bizim telefonlarımız iyidir."

Yücel'in açıklamaları üzerine, Tah-

takale'nin ünlü tezgahlarında satılan ucuz telefonlardan 6 bin 500 lira ödeyerek bir adet aldık. Satıcının Hong Kong malı dediği, ancak üzerinde imal yerini gösterir herhangi bir işaret bulunamayan telefon üzerinde, *Metin Yücel* ile birlikte ameliyata girdik. Yücel sonucu açıkladı:

"Tüketime yönelik 'bozulunca at' amacıyla yapılmış. Açmak, içine bakmak için planlanmamış. Hafif olduğu için, yere düştüğünde dayanıklılığı zayıf. Telefonun içinde bir hoparlör ve komple bir hazır devresi var. Elektronik açıdan çalışır. Ancak çok sağlamdır demiyoruz. Telefonun zili yeterince ses vermedi. Bunu çok iyi bir tamirci anlayabilir, mahalle arasındaki herhangi bir tamirci kesinlikle onarım yapamaz. Sayısal santralin olanaklarından yararlanamaz. Türkiye'dekiler bozulunca PTT, 'Değiştiririm, onarırım', diye güvence veriyor. İthal malı telefonların alınmasını hiçbir zaman tavsiye etmem."

—Pelin Yanardağ

1 980'li yılların başına kadar Türkiye'de haberleşme açısından tam bir karamsarlık hüküm sürüyordu. En iyimser planlara göre bile 21. yüzyılın ilk çeyreğinden önce Dünya ölçeğine göre asgari koşullara ulaşabilmek olanaksızdı.

Bugün durum çok farklı. Yatırım öncelikleri bu alana kaydırılmış durumda. Şimdi hedef 1992. Ve telekomünikasyon pazarının büyüklüğü 500 milyar lira. Yıllık büyüme hızı ise yüzde 40.

Hiç kuşkusuz, bu farklılığı yaratan unsurlar arasında atak kararlar ve politik tercihlerin de önemli payı var. Ama bu gelişmeye esas ivme kazandıran olay, 1980'lerden itibaren uluslararası sermayenin büyük oranda telekomünikasyona kayması, yeni teknolojilerin gelişmesi.

Teknolojik gelişimin bu kavşağında, yeni gelişmelerin birbiri peşi sıra ülkemizde uygulamaya sokulması iç pazarın canlanmasına, deyim yerindeyse *patlama* göstermesine yolaçtı.

İç pazarın tek alıcısı PTT. Bu kuruluş yılda yaklaşık 1.5 milyon hatlık santral alıyor. Alımların büyük çoğunluğu şehir tipi santrallerde yoğunlaşıyor. Yıllık 1.2 milyon hatlık bu piyasanın şu anda en büyük üreticisi Netaş.

Bir Kanada şirketi olan Northern Telecom ile PTT ortaklığı olarak kurulan Netaş, yılda yaklaşık 900 bin hat kapasiteli santral yapımını gerçekleştiriyor. Geçen yılki cirosu 111.5 milyar lira. Büyük şirketler sıralamasındaki yeri 23.lük. Firma, Türkiye'de ilk özel telefon santrali *Spacenet*'in yapımını, küçük yerleşim birimlerinde kullanılan *Elif* elektronik santral tipinin geliştirilmesini, son olarak da Northern Telecom lisansı ile *DMS* sayısal santral üretimini gerçekleştirdi.

Bu kuruluşa yüzde 49 hisse ile ortak olan PTT'nin payı, kısa süre önce, özelleştirme amacıyla *Kamu Ortaklığı Fonu*'na devredilmiş durumda.

PTT'nin yüzde 40 payla ortaklık kurduğu diğer uluslararası şirket de ünlü İTT. Piyasaya geçen yıl giren ve çok yeni bir teknoloji olan *Sistem 12*'yi Türkiye'ye getiren Teletaş bu ortaklığın ürünü. Bu yıl PTT'ye 340 bin hatlık santral teslim ederek piyasanın ikinci büyük firması haline geldi. Te-

Türkiye: Rahat pazar

letaş'ın büyük şirketler sıralamasındaki yeri 31.lik. Geçen yılki cirosu 83.7 milyar lira. Bu yılki sıralamada daha yüksekler tırmanması bekleniyor. PTT, buradaki payını da Kamu Ortaklığı Fonu'na devretmiş durumda.

Bu iki firma, yakın zamana kadar şehir santralleri pazarını fiilen bölüş-

müş durumda bulunuyordu. Bir üçüncü firmanın, Siemens'in, 100 bin hatlık ihaleyi kazanması firma sayısını üçledi. Siemens de Türkiye'ye F. Alman teknolojisini sokmaya hazırlanıyor.

PTT'nin 300 bin hatlık köy tipi santral pazarını da yine Netaş ile Yu-

Servet Bilgi

Çağı yakalayan adam

"Sene 1979. O zaman Tümgeneralim. Görevim Muhabere Elektronik Başkanlığı. İngiltere Savunma Bakanlığı davet etti. Kalktık gittik. Birçok ülkenin muhabere elektronik başkanını çağırmışlar. Kendi haberleşme teknolojilerini gösteriyorlar. Marconi Yönetim Kurulu Başkanı beni yanına oturttu. Türkiye ile ilgili anısını anlatmaya başladı.

Eşini, dostunu toplamış yatına, Rodos'a gidiyorlar. Bir fırtına, bir dalga, kurtuluş yok. Çaresiz, Ölü Deniz'e sığınıyorlar. Bakıyorlar ki, kıştan yaza, cehennemden cennete gelmişler. Deniz sanki akvaryum. Kaptan balık tutuyor, kayıklarda domates, patlıcan, taze meyva sebil gibi. Cup cup suya atıyorlar. Deliriyorlar artık. Aman diyorlar, Rodos'u Modosu boş verelim, burada kalalım.

Adam, sahile çıkıyor, en yakın otele gidiyor. 'Bağla çocuğum,

Londra'yı,' diyor. Rezervasyonu iptal edecek, işlerini ayarlayacak. Adam bunların yüzüne bakıyor. 'Ne Londra'sı beyim?' diyor. 'Bir man-yetolu telefonum var. Fethiye'yi zor çıkarırım'. Cennet hayali bitiyor, haydi gerisin geri, ver elini Rodos.

Bunu duyunca çok üzuldüm. Genel Müdür olunca ilk işim bütün sahili baştan başa gezmek oldu. Bir de gördüm ki, durum daha da beter. Otellerden Yunan Adalarına telefon dolmuşları kalkıyordu! Hemen kendi tabirim olan turizm telekomünikasyonunu başlattım. Şimdi oradan bize telefon etmeye geliyorlar."

PTT'nin atılım dönemi olan Ekim 1981'den Aralık 1985'e kadar genel müdürlük yapan Servet Bilgi Paşa, GÖKKUŞAĞI'nın henüz kaloriferleri bağlanmamış odalarından birinde, bütün sıcaklığıyla "çağı yakalamanın hikâyesini" anlatıyordu.

"Yeni teknolojiye geçişte 40 se-

goslav ortaklı TTE-Türktelekom bölüşüyor.

Öte yandan Belçikalı Bell Telephone Telsantaş ve özellikle askeri haberleşme alanında üretimi bulunan Aselsan da piyasaya girmek için hazırlık yapıyorlar.

En büyük iki firmaya da ortak olan PTT hisselerinin *Kamu Ortaklığı Fonu*'na devri, şimdiye kadar içten içe yürütülen piyasadaki rekabet koşulları tartışmasını bir ölçüde yatıştırmışa benziyor. Örneğin, TTE Genel Müdürü Cevdet Aydemir, "Alıcı ve satıcının daha gerçekçi değerlendirme yapımları olanağını getireceği için," yeni durumu daha gerçekçi buluyor. Aydemir "rekabete" inanıyor.

Firmaların bütün ürettiğini PTT satın alıyor

ne geri kalmıştık. Bunun bir sebebi maddi imkansızlıklar. Bir sebebi de, ki bu çok önemlidir, kendine güvensizlik: Yeni teknolojiyi işletememe korkusu. Bu öyle bir alışkanlık yaratmış ki, yeni teknolojileri gelişmiş ülkeler kullanmadan alamıyoruz, izleyemiyoruz. Önce bu alışkanlıkları yıkmak gerekiyordu. Yık-tım. Dört yılda kırk yıllık açığı kapat-tık. 1986 başında çağdaş ülkelerin teknolojisiyle aynı seviyeye geldik.

Peki, nedir bunun sırrı? Sekiz on yıl önce güldürü konusu olan telefon hikâyeleri, PTT'nin acıklı hali nasıl birdenbire düzeldi. Birtek adam bunu başarabilir mi? Sıkıyö-netime dayanıp aşı mı salladı? Yoksa sihirli değnek mi kullandı?

"Bunun üç sırrı var. Birincisi, sevgi. İnsanları severim, haberleşmeyi severim. Saygı başka şey. Ama personelimin beni sevmesini isterim. Sevdirdim. Şunu diyelim, PTT camiasında 5-6 kişinin dışında beni sevmeyen yoktur. İkincisi güven. Personelime güvendim. Onlar da kendilerine güvendiler. Sosyal durumlarını düzelttim, kılık kıyafeti düzelttim, binalarını restore ettim, 24 saat çalışan kreşler açtım, romatizma bizde meslek hastalığıdır, onun için kaplıcalar açtım, en son olarak da orduvi gibi PTT evi yapmak için temel attım. Bu işin üçüncü sırrı da para. Hep hedefleri aştım. Harcadım, yetmedi, aldım yine harcadım."

Kemer sıkma politikasının en sıkı zamanında para harcamak, hem de plan hedeflerini yüzde 100 aşarak! Her babayiğidin harcı değil. Ya

bu nasıl oldu?

"Plancılarla hep kavga ettim. Ama salona çıktığımızda hep, 'Devam et Paşam, sen bize bakma', derlerdi. Başbakanım da destekledi. Korkmadan harcadım."

Bu engeli aştıysa Paşa, hele eli sıkı Özal'ın elinden kapıp da parayı hedefleri aştıysa, her halde hiçbir engeli kalmamıştır.

"Çok engellemek isteyen çıktı. Şimdi herkes özelleştirmeden bahsediyor. İlkini ben, PTT'nin ARLA'sını Teletaş haline getirerek yaptım. Birçok iç ve dış güçler özelleştirilmesine karşıydı. Mücadele ettim. Dijital santral üretimine karar verdiğimiz zaman bir genel müdür, 'Siz bunu yapamazsınız, personeliniz yok', dedi. Ben de, 'altı ay içinde dijitalle geçmezsen ithalata giderim', dedim. Bu engeli de böyle aştım. Sistemler uymaz dediler, karşı çıktılar, dinlemedim."

Paşa, yanında taşıdığı 'akıl defteri'nden çağı yakalamanın hikâyesini anlatırken coştugu gibi coştuy-sa eğer, gerçekten de engel tanı-mamıştır. Peki, ya ayrılışın hikâyesi?

"Beni herkes sever, 5-6 kişinin dışında."

Acaba onlar..?

"Politika yapmayalım!"

Eylül'86 Ara seçimlerine ANAP adayı olarak katılan Servet Bilgi, belki bu sırrını da birgün anlatır.

Servet Bilgi, Emekli General, PTT Eski Genel Müdürü, TÜTAV Başkan Yardımcısı, T. Vakıflar Bankası İdare Meclisi Üyesi

Buna karşılık, Netaş Genel Müdür Yardımcısı Faruk Kardıcalı, "Ancak daha ucuz bir ürün ve daha yeni bir teknoloji sunarlarsa" yeni firmalara yer olabileceğini düşünüyor. Teletaş Genel Müdürü Fikret Yücel de aynı kanıda, "Konuyu sadece firmalar ve rekabet boyutunda ele almamak gerekir. Ekonomik büyüklükler ve yüksek teknoloji sözkonusu. Türkiye pazarını böldüğümüz zaman beş yıl olarak düşündüğümüz yatırım dönüşle-ri 10 yıla çıkar. Eğer ben, yılda 500 bin hat üretebilecekken 200 bin hata mah-kum kalırsam, yerli katkım da yüzde 60'a çıkacak yerde yüzde 40-45'lerde kalır."

Sektörün bir sorunu da 1992 son-rasına şimdiden hazırlanmak.

Yeni teknolojilerin zorladığı kapasite sorunu, firmaları orta vadede ihracat bağlantıları için hareketlendirmişe benziyor. Ortadoğu'ya, Afrika'ya ya da Pakistan gibi ülkelere ihracat olanakları yaratmaya çalışıyorlar. Bunun için devlet desteği ve kredisi zorunlu görülüyor. En büyük hedef ise doğalgaz anlaşmasıyla birlikte hareketlenmesi beklenen Sovyet pazarı. Bu yüzden, gelişmiş bilgisayar teknolojisinin sosyalist ülkelere satışını sınırlandıran COCOM Anlaşmasının yumuşaması yolundaki çalışmaları yakından izliyorlar.

Buna karşılık teknoloji istihdam daraltıcı etki yapıyor. Bunun örneği Netaş'da görüldü. Kardıcalı'ya göre, "Krosbardan DMS'e geçerken 3,500 olan personel ihtiyacı 3,200 kişiye indi. Bunlardan 142'si kendi isteği ile ayrıldı, 200 kişi yeniden eğitildi. 158 kişi ise açık yer kalmadığından maalesef işten çıkarıldı. Sendika temsilcisi Yılmaz Korat da, Krosbar'da çalışanların geleceğinden umutsuz. "DMS'e adam kaydırma yerine, yeni teknoloji için yeni adam alıyorlar. Krosbar üretimi bittiğinde burada çalışanların da işi bitecek."

Bu da işin tatsız yanı!

Teknoloji istihdam sorunları yapıyor. Öte yandan, aradan geçen zaman içinde kalifiye işçi ve teknik personel yönünden birikim sağlanacak.

Aydemir'e göre, yetişmiş eleman yönünden büyük potansiyeli olan Türkiye'nin bundan yararlanarak patent üretebilir hale gelmesi mümkün.

Bekleyelim, göreceğiz

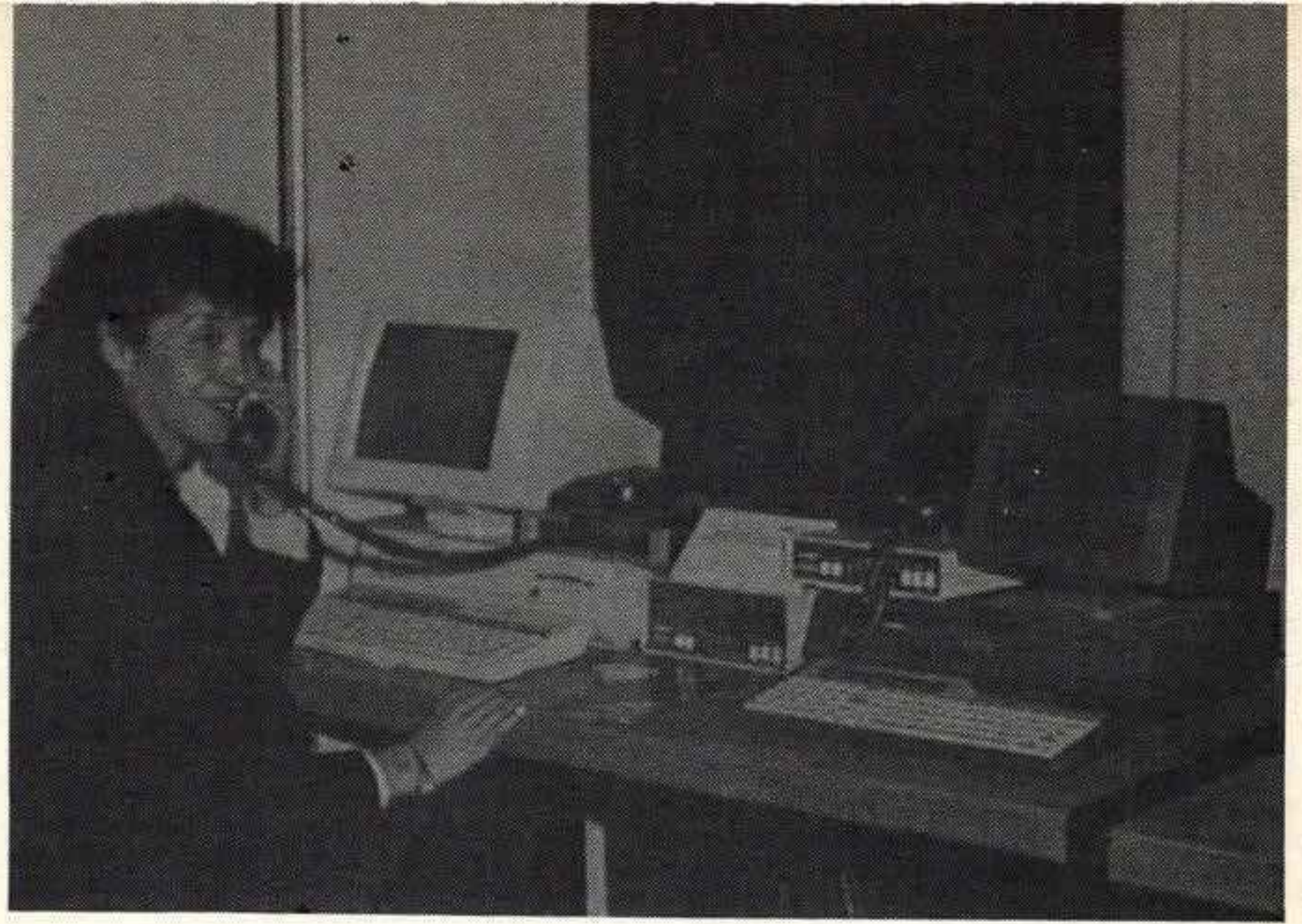
Modem

Geleneksel tanımı ile üretim unsurları — mülk, emek ve kapital esas olarak sınırlı niteliktedir. Aynı dönüm toprakta, aynı anda farklı kişiler farklı ürünler alamazlar. Bilgide durum farklıdır. Aynı bilgi, aynı anda birden çok kişi tarafından kullanılabilir. Hatta, bilginin bu kişiler tarafından kullanılması ile yeni bilgiler üretilir. Diğer kaynaklarda olduğunun aksine, bilgi “tüketilmez”, yeniden üretilir. Bu gerçek bile, klasik ekonomi kuramlarını tartışmaya yeterlidir.

Konumuz, ekonomi kuramlarını tartışmak değil, bilginin aktarılmasında, yaygınlaşmasında bir araç olan bilgisayarlar arası haberleşme sistemleri. Bilgisayar, iyi bir “bilgi deposu” olmanın yanında, başka bilgisayarla-

rın depolarını da kullanabilir, ya da başka bilgisayarlara deposundan bilgi aktarabilir. Bunu da, mütevazî bir şekilde, kullanageldiğimiz iletişim kanallarını kullanarak yapabilir: Başka bilgisayarlara telefon edebilir!

“Modem” sözcüğü, giderek daha fazla duyulmaya başladı. Fazla “Yüksek Teknoloji” çağrışımı yaptığı için olsa gerek, çoğumuz bu sözcüğün ne anlama geldiğini bile merak edemiyoruz. Oysa modem, evimizdeki radyo için bile kullanılabilir bir deyim.

İngilizce “modulation” ve “demodulation” sözcüklerinin bir arada kullanılışı. “FM” olarak tanıdığımız radyo kanalı, “frekans modülasyonu” olarak dilimize yerleşti. Sözlükte karşılığını “perde çeşitlemesi” olarak bulabildiğimiz modülasyon sözcüğünü, belirli tipte ses veya yazının, iletkenler vasıtası ile taşınabilir basit kodlara çevirme işlemi olarak tanımlayabiliriz. Demodülasyon ise tam tersini, basit kodlar olarak alınan bilginin, ses veya yazı gibi daha rahat anlaşılır formlara geri çevrilmesidir.

Telefon ahizesine söylenen sözcüklerin, kablolar ve yükselticiler (amplifikatörler) aracılığı ile karşımızdaki telefona aktarılması, hepimizin tanıdığı bir “modülasyon-demodülasyon” işlemidir. Dudakların yerini tuşlara dokunan parmakların, ahizenin yerini ise bilgisayarın aldığını düşünün. Yazdığımız sözcükler, uzakta başka bir ekranda belirmeye başlayacaktır. Bir nevi telgraf ya da teleks gibi!

“Modem”leri önemli kılan, bilgisayarların saklayabildikleri bilgi miktarları ve bu bilgileri başka bilgisayarlara aktarma hızlarıdır. Elinizde tuttuğunuz derginin bütün sayfaları, on saniyede Avustralya’da bir bilgisayara aktarılabilir. Paris’te yayımlanan International Herald Tribune gazetesi, modemler aracılığı ile Paris’te, Zürih’te ve Hongkong’da aynı anda baskıya girebilmektedir.

Alexander Graham Bell’in telefon deneyini izleyen bir belediye başkanının söyledikleri bizi güldürüyorsa, galiba “modem”leri ciddiye almamız gerekecek:

“Bu aletten her şehirde birer tane olduğu zaman yapamayacağımız şey kalmaz!” ■

— Vedat Çakmak

PTT kiralyor

PTT modem kiralyor. Kullanılan bu modemlerin bağlandıkları santallara göre çeşitli merkezlerle anında iletişim kurulması mümkün. Ayrıca paket aramalı data santrale telefon ile giriş olanağı da var. Buna abone olabilmek için PTT’ye giriş ücreti olarak 500 bin lira ve aylık kira bedeli olarak da 10 bin lira ödenir. Bu sistem, ABD’deki Telenet data ağlarına bağlıdır ve böylece dünyadaki tüm Telenet’e bağlı sistemlerle iletişim kurulabilir.

Yalnızca Avrupa’ya açık olan devre aramalı data sisteminin ise, Tah-takale, Beyoğlu, Gayrettepe, İzmir, Ankara ve Adana’da bulunan sant-

rallarına abone olabilmek için, 20 milyon lira tesis ücreti ve bağlantıyı sağlayan kablo bedeli ödenmektedir. Modemin hızına göre aylık kira tutarları: 2400 b/s - 30 bin lira, 4800 b/s - 50 bin lira ve 9600 b/s 75 bin lira.

Abonenin bağlantı kurabildiği her görüşme için 15 lira, beher saniye ve kesrinden ise 2400 b/s’likte 2.50 lira, 4800 b/s’likte 4.20 lira ve 9600 b/s’likte ise 7.15 lira ücret alınıyor. Ancak bu tarife normal günlerde 08.00-19.00 saatleri arasında geçerli. 19.00-08.00 arasisaatlerde ve tatil günlerinde yüzde 40 indirim uygulanıyor.

Tipi	Özelligi	Kira bedeli (aylık)
V21	300 b/s’lik üretim yapar ve fulldublex çalışır	15,000.- TL
V23	600-1200 b/s’lik üretim yapar. halfdublex ve senkron-asenkron çalışır	15,500.- TL
V22	600-1200 b/s’lik üretim yapar, fulldublex ve senkron-asenkron çalışır	20,000.- TL
V22 BIS	1200-2400 b/s’lik üretim yapar, fulldublex ve senkron-asenkron çalışır	22,500.- TL

Önce yeşil deniz kedisi adı verilen sevimli bir maymun türüne atıldı bütün suç. Afrika kıtasının batı kıyılarında

yaşayan bu maymuncuk bir gün kızıp da bir Afrikalı'yı ısırınca ona kendi kanında bulunan ancak kendisine bir zararı dokunmayan AIDS virüsünü bulaştırıyor ve farkında olmadan tıp tarihinin en gizemli belalarından birini başlatıyordu. Bundan sonrası da çorap söküğü gibi gidiyor, Batı Afrika kıyılarından Amerikalı eşcinsellerin cenneti olarak bilinen Haiti adalarına uzanan AIDS virüsü "bir çift kâğıtlı daha sarabilmek için beş dolara yüz üstü yatıveren Haitili oğlanlardan Amerikalı turistlere bulaşıyordu". Artık eşcinsellere ve uyuşturucu düşkünlerine karşı her türlü spekülasyonun önü açıktı. Amerika Birleşik Devletleri'nin eski başkanlarından Nixon'un gölge yazarlarından Patrick Buchanan 1983 yılında şu açıklamayı yapıyordu: "Zavallı eşcinseller doğaya karşı savaş açtılar, ama şimdi doğa acımasız bir biçimde öcünü alıyor."

Ne var ki, AIDS hastalığı kısa bir süre sonra yeni doğmuş çocuklarla kırk yılın başında bir kaçamak yapan ev kadınları gibi tanrının daha az günahkâr kullarında da görülünce iş başka boyutlar kazanmaya başladı. Şimdi artık bütün Avrupa ülkelerinde bir yandan halkı bu hastalığa karşı korumak ve uyarmak için çeşitli kampanyalar yürütülürken —ki bu kampanyalar ünlü politikacıların sokakta halka prezervatif dağıtmasından, orta dereceli okullarda AIDS hastalığının ders ünitelerine alınmasına kadar çok yönlü — bir yandan da bu gizemli hastalığın kökenine inmek için milyarlar harcanıyor, dünyanın en ünlü biyolog, virolog ve gen mühendisleri gece gündüz kafa yoruyorlardı.

Bu kampanya ve araştırmalar sürer, bu arada "insan ısırarak maymun" teorisini de çoktan rafa kaldırılmışken, Doğu Berlinli dünyaca ünlü biyoloji profesörü Jacob Segal tüyler ürpertici bir iddia atıyordu ortaya. Segal'e göre "AIDS virüsü ABD'de biyolojik silah araştırmaları sırasında gen teknolojilerinden yararlanarak yapılan deneyler sırasında ortaya çıkmış yapay bir virüstü". Bu iddia belki tıp ve bi-

SiyasAIDS

yoloji dergilerinin sayfalarından taşmaz, bilim adamları arasında anlaşıl-maz deyimlerle sürdürülen tartışmaların dışına da çıkmazdı. Ama Doğu ve Batı Avrupa ülkelerinde büyük saygınlığı olan Doğu Berlinli ünlü yazar Stefan Heym'in gazetecilik damarı kabarıp da profesör Segal'la bir röportaj yapınca durum basına, dolayısı-

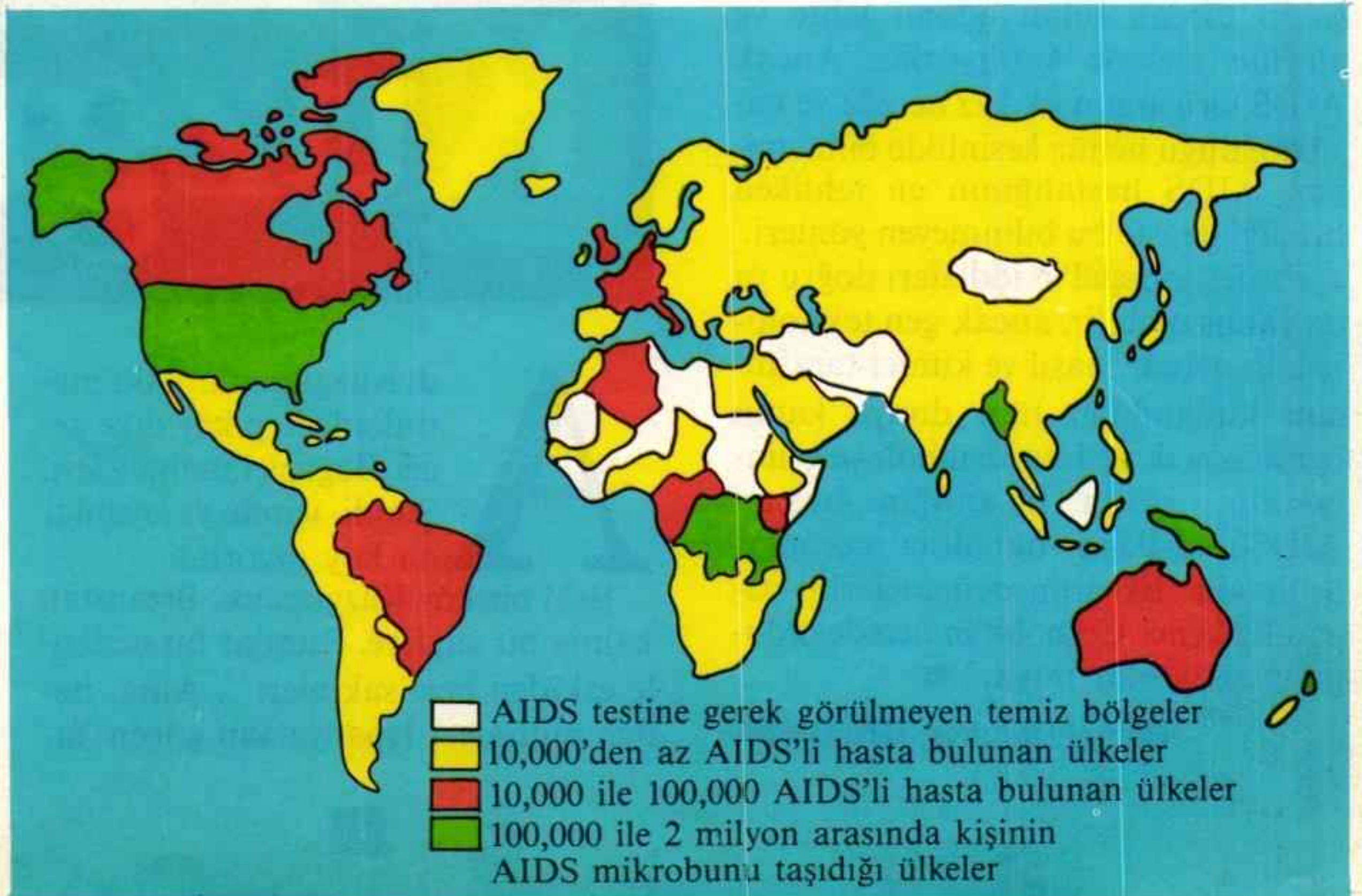
AIDS'in babası insan mı?

la kamu oyuna da yansıdı. Ve lehte ve aleyhte tartışmaya giren bilim adamları da "bunaklık", "saçmalık", "münasebetsizlik" gibi herkes tarafından anlaşılır deyimler kullanmaya başladılar birbirleri hakkında.

Somut olarak ne diyordu profesör Segal? AIDS virüsü ABD'de, Maryland'deki Fort Detrick kentinde bulunan P-4 tipi askeri laboratuvarın 550 numaralı binasında yapılan gen üretme ve değiştirme deneyleri sırasında ortaya çıkmış ve kobay olarak kul-

lanılan, daha sonra ise salıverilen mahkûmlar tarafından tüm dünyaya yayılmıştı. Amerika'da ömür boyu ya da uzun yıllar hüküm giyen mahkûmların, kobay olarak kullanılmayı kabul ettikleri takdirde ve deneyleri kazasız belasız atlatmaları halinde salıverildiklerini belirten Segal, Fort Detrick'te "şu kadar mahkûm öldü, şu kadar mahkûm salıverildi" biçiminde istatistiklerin bulunduğunu da ileri sürüyor.

AIDS virüsünün girdiği her bedende eyleme geçmediği biliniyor, hatta eyleme geçmeden önce üç, beş, hatta on yıl beklediği bile oluyor. Profesör Segal kanlarına AIDS virüsü enjekte edilen mahkûmların ilk bir iki hafta hafif ateş ve ishale tutulduklarını, ancak bu belirtilerin daha sonra kaybolduğunu ve aylarca en ufak bir hastalık belirtisi görülmediğini belirtiyor. Bu durumda da bir süre gözlenen mahkûmlar virüsü yendikleri ve sağlam oldukları zannedilerek kendilerine verilen söz üzerine salıveriliyorlar. Uzun yıllar cezaevinde kalan, bu arada cezaevinde eşcinsel ilişkilere ve uyuşturucuya alışan bir mahkûm salıverilince ne yapar? Elbette New York'un yeraltı dünyasına dalar emekli profesör Segal'e göre. Hastalığın ilk önce büyük Amerikan kentlerinde ve eşcinsellerle uyuşturucu kullananların arasında başgöstermesinin nedeni de budur işte.

Doğu Berlinli profesörün bu iddialarına karşı en sert eleştiriler kentin öteki kesiminden, Batı Berlinli profesör Meinrad Koch'tan geliyor. Profesör Koch meslektaşı Segal'in artık 86 yaşında olduğunu hatırlatıyor (ancak burada yanılıyor, Segal 86 değil 76 yaşında) ve son gelişmeleri izleyemediğini, konuyla ilgili tüm yazılanları okuyamadığını, ya da anlayamadığını öne sürüyor. Ayrıca, profesör Meinrad Koch, Fort Detrick'teki laboratuvarı gezdiğini belirtiyor. Söz konusu 550 numaralı binadaki laboratuvarın yalnızca bir kez fareler üstünde yapılan bir gen denemesi için kullanıldığını, sonra kapatıldığını ve bir daha hiçbir zaman kullanılmadığını açıklayan profesör Koch, AIDS virüs-

Nesebi gayri sahib

sünün ilk kez 60'lı yılların sonlarıyla 70'li yılların başında Tanzanya ve Uganda gibi Orta Afrika ülkelerinde görüldüğünü ileri sürüyor.

Koch, AIDS'in karaderili hayat kadınlarından beyaz müşterilere geçmiş olabileceğini iddia ederken, Segal bunun tersini ileri sürüyor ve buna kanıt olarak AIDS hastalığına daha çok beyaz müşteriler tarafından tercih edilen "pahalı" hayat kadınlarında rastlandığını iddia ediyor. Yaklaşık bir yıldan beri süren bu tartışmalara Koch ve Segal'in yanı sıra uluslararası üne sahip birçok bilim adamı lehte ve aleyhte tezlerle katılıyorlar. Ancak AIDS virüsünün ilk kez nerede ve nasıl doğduğu henüz kesinlikle bilinmiyor. AIDS hastalığının en tehlikeli özelliği de işte bu bilinmeyen yönleri.

Profesör Segal'in iddiaları doğru ya da yanlış olabilir, ancak gen teknolojinin nerede, nasıl ve kimler tarafından kullanıldığı tüm dünya kamu oyunda açık açık tartışılmalı ve bilinmelidir, yoksa insanlığın başına AIDS'ten daha bunaltıcı çoraplar örülebilir. İlk atım denemelerini yapan fizikçiler Çernobil'in nerede olduğunu biliyorlar mıydı? ■

Cemal Demirer, Batı Berlin

Bir yaşama biçimi: Kuzguncuk

Adı Kuzguncuk. Eski metinlerde hep köy diye geçer Boğaziçi mahalleleri. Şimdi, içinde yaşayanlar da köy diyorlar.

Eski bir köy Kuzguncuk. Bizanstan kalma bir sayfiye. Rumlar bu nedenle eskiden beri sakinleri... Ama, neden bilinmez, İspanya'dan göçen Ya-

hudiler de severek yerleşmiş buraya. Yalnız yerleşmekle kalmamışlar, adeta kutsamışlar. Kudüs toprağına bitişik saymışlar Kuzguncuk'u. Hahambaşları buraya yerleşmiş. En büyük Yahudi mezarlığı buraya kurulmuş. Eski Bostancıbaşı defterlerinde sahilin silme Yahudi zenginleriyle dolu olduğu görülür. Şalçı, cevahirci, güm-

rükü, çuhacı, simkeş, şerbetçi, sarraf, attar Yahudiler...

Rumlar iç tarafta kalmışlar. 16. yüzyıl tarihçileri "Kiliseleri, ayazmaları, iki de bostanları vardır", diye kayıt düşerler. Bu bostanlardan biri hâlâ en güzel salatalıkları, biberleri, domatesleri yetiştirir. Trabzon hurmaları süsler yamaçlarını... Bir "çağa ve zamana uygun" müteşebbis allem kallem edip yerine beton duvarları dikinceye kadar da süsleyecek...

Ermeniler ise 18. yüzyıldan sonra gelir köye. Kayserili Serkis kalfa basmahanesini burada kurar. En güzel nakışlı kumaşlar üretilir tezgâhlarında. Ama asıl rağbet geçen yüzyıla saklanmıştır. Ermeniler kiliselerini özel izinle, iskelenin hemen arkasına inşa ederler.

Türklerin gelişi ise çok daha yenilerde, cumhuriyet yıllarında gerçekleşir. Önce yalılarda, Nakkaştepe köşklerinde eser miktarda boy gösterirler. Ardından giderek köyü terkeden gayri müslim nüfusun yerini doldura doldura çoğalırlar...

Burası Kuzguncuk. Tarihin naksettiği izlerden, dikkat edilirse bugüne kalanlar görülecektir. Görülecektir ki, burada dört inanış, dört cemaat birarada yaşar. Hem ayrı, hem birlikte yaşar. Kuzguncuklu gibi yaşar...

Öykümüz işte böyle bitecekti. Kuzguncuk gide gide diğer köylere, semtlere, şehirlere benzeyip sıradanlaşacaktı. Her şey öyle olmuyor mu?

Ama bu öykünün bir noktasında alışılmışı bozan bir şey oldu: Cengiz Bektaş Kuzguncuk'a yerleşmeye karar verdi.

Kuzguncuk onunla ilgilenmedi bile başında... Sessiz sedasız gelip küçücük bir eve yerleşen bir mimar-yazarla ne alış veriş olabilirdi ki?..

Niçin Kuzguncuk'a yerleşmeye karar vermişti, kimsenin bildiği yoktu. Bu sorunun cevabı, aslında hepimizin boğazını sıktıkça sıkıran bir canavarın, yani kent yaşamının çirkinliklerinde saklı. Mimar bu çirkinliği yaşamak istemiyordu, ama İstanbul'dan da vazgeçmek niyetinde değildi. Çevresine baktığında toprakla, yeşille, öteki canlılarla "dirsek temasını" yitiren insanlar görüyordu. İnsanlar paylaşmayı, birlikte yaşamayı unutmuşlardı. Önce içinden, sonra dışından "hayır" dedi. Bugüne kadar yazdıkları, bildikleri, düşündüklerine aykırı yaşamak

istemiyordu. Ve derdini çözmek için, artık unutulmuş bir yaşam biçiminin, hiç olmazsa silik anılarını taşıyan bir köşe aramaya başladı... Çocukluğunda kalan, Denizli Çayı mahallesinde yaşadığı güzellikleri hatırlatan, bir resim aramaya başladı... Bütün sakinlerinin büyük bir aile gibi düşündüğü, eğlendiği, eyleme geçtiği bir mahallede büyümüştü. Bu "evveliyatı" tanıyan bir yer hâlâ olmalıydı...

Kuzguncuk, elbette bu evveliyattan haberdardı. O değil miydi her yamacında ayrı bir cemaatin mezarlığını taşıyan? İcadiye Caddesinin yerinde bir zamanlar akan derenin iki yanına kurulmuş meyhanelerinde insanları kaynaştıran? Gündüz ayrı ibadet eden, akşam niçin ayrı halay çeksin ki? Halay omuz omuza olurdu. Kuzguncuk nereden geldiğini unutmamıştı...

Mimarın tek bir isteği vardı: Çevresiyle birlikte yaşamak. Tek başına kalmadan, yalnız olmadan yaşamak.

Kuzguncuk, karşısında kocaman bir çapraz bilmece gibi duruyordu. En kolay bildiği kareden başladı çözmeye. Oturacak bir ev aradı. Küçük, küçük olduğu için müteahhitlerin elinden kurtulabilmiş bir ev buldu. 27 metrekarelik bir parsel üzerinde dikine bir eski ev. Kuzguncukluların, bir işe yaramayan evler sınıfına soktukları küçük binalardan biri.

Mimar evini onarmaya başladı. Sokaktan geçenler görüp şaşırdılar. Böyle ciddiyetle yaklaştırmaya ne gerek vardı? Ufacık tefecik evin neresine buzdolabı sığacak, nasıl ısıtılacaktı? Evin kadını üç dört kat ine çıka usanmayacak mıydı? Akıl verenler oldu, daha ucuza apartman katı alabileceğini hatırlatanlar... Derken ev ortaya çıktı. Baktılar ki güzel. Hem güzel, hem kullanışlı... Kapıları da açıktı, isteyen girdi, baktı, inceledi. Hayret! Olmuştu. Herşey sığmış, yakışmıştı... Apartman katı almasını öneren fikir değiştirdi: "Ağabey senin evi iki apartman katına değişmem valla..."

Evini kurduktan sonra çevresiyle daha çok ilgilenmeye zaman buldu mimar. İnsanlara becerilerini, ustalıklarını anımsatmaya çalıştı. Unutmuşlardı bunu. Balıkçı ne güzel ağ döşediğinin, duvarcı ne özenle sıva yaptığının hatırlanmasından hoşlandı. Berber Muzaffer'in dükkânı yılbaşı kar-

tı oldu. Ünlendi Muzaffer, duvarlarını boyadı, perdelerini yeniledi. Şöhret kolay değildi ne de olsa...

Giderek eski evlere yerleşenler çoğaldı, sokaklar güzelleşti. Herkes şöyle bir geri çekilip kendi yapısına bakmaya başladı.

Acaba rengi güzel mi?

— Doğramalar boyasız kalmış, ayıp oluyor...

— Şu kiremitlere el atsam iyi olacak...

Köye yerleşen mimarlar, ressam, sanatçılar birlikte yaşamayı seviyor-

lardı. Onların fikrini sordular. “Hangi renge boyamalı dükkânı Bihrat bey”, diye sorulduğunda içi bir hoş olmuştu Bihrat Mavitan’ın... Mahalleli olmak böyle mi başlıyordu acaba?

Karadenizli ressam Yusuf Katipoğlu kendi coğrafyasına yakın bulduğu için geldi Kuzguncuk’a. Eski Rum bostanlarının önünde bir ahşap eve yerleşti. Elleriyle her gün bir parçasını değiştire değiştire yeniledi eski ahşap evini... Sabahları kahveye çıkıp oturuyor, çocukluğunda Trabzon’da yaptığı gibi. Oyun yazarı Güngör Dilmen 110 yıllık bir ahşap konağın yarısına yerleşmiş. Yaşamının en mutlu dönemi olduğunu söylüyor Kuzguncuk’ta geçirdiği yılların. Evin hemen önünde merdivenlerden oluşan açık hava tiyatrosunda yılda bir kaç kez Karagöz, kukla oynatıyorlar. Çoluk çocuk zevkle gelip izliyor. Geçenlerde yaşlı bir mahalleli gelip kulağına fısıldadı, “Ben iyi zenne oynarım.” Bir sonraki gösteriye katılacak elbette. Kanı kaynayan genç irisi *break* dansı yapmak istedi. Hemen buyur edildi sahneye... Hiç de fena oynamıyordu doğrusu... Güngör Dilmen şimdi Kuzguncuk’ta kurmayı düşündükleri çocuk tiyatrosunun hayaliyle daha mutlu, yarına daha bağlı yaşıyor...

Bihrat Mavitan üç yıl önce yerleşmişti Kuzguncuk’a. Eşi Alev Mavitan’la birlikte artık pek ünlü olan “Kuzguncuk duvar resimleri”nin icraatçıları. Duvarları çocuklarla birlikte nasıl resimlediklerini coşkuyla anlatıyorlar. Şimdi çocuklar duvarların sahibi... Onları karşınıza almayı göze almadan kirletmek mümkün değil sokakları...

Nedir bu olan biten? Bir nostalji mi? Bir ütopya oluşturmak mı? Bir sığınak mı aranıyor? Cengiz Bektaş “Ben sadece insanlar çevreleri hakkında verilen kararlara katılsın, daha insancıl yaşansın diye çalışıyorum, hem de onlar için değil, sadece kendim için bunu yapıyorum,” diyor. Gerçekten, çevreye bakıldığında, Kuzguncuk’ta bir sıra dışı yaşam hemen göze çarpıyor. Köyün ilkokulu için onarım mı gerekli? Hemen biraraya geliyorlar. Okulda çocuğu olan herkes olaya sahip çıkıyor. Biri gidip fayans buluyor, bir başkası boyaları temin ediyor. Çocuklar sokakta panayır kuruyorlar. Tezgâhlarda evlerden sağlanan kitaplar, plaklar, elbiseler satılıyor, yine ço-

cuklar tarafından. Sonunda şaka değil, on milyon kadar para toplanıp okulun sorunları çözülüyor. Artık çatı akıyor, tuvaletler pırıl pırıl, sınıflar daha iyi ısınıyor.

Buradan nereye gidilir? Mimar anlatıyor: "Biz sadece bir örnek yaratmaya çalışıyoruz. Buradan başka yerlere sıçrayabilir bu çaba. Sadece doğru düşünüp, ama sadece düşünceyle yetinmek istemeyenler çıkabilir. İnsanlar kendi çevrelerine sahip çıkabilir. Bu tür bir duyarlık başka yerlerde de yeşerip, kendi çevrelerinde bir şeylerin değişmesini sağlayabilir. Kuzguncuk'ta bu on yıl içinde bir şeyler değişmişse, bu değişimi sağlayan herkes sadece kendisi için çalıştı. Ama çalıştı, susmadı, düşünmekle yetinmedi... Böylece bir Kuzguncukluk, bir hemşehrilik bilinci uyandı.

Yanlış anlaşılmasın. Bir takım tutma değil elbette bu... Kentli olmak, kentteş olmak, kentine sahip çıkmak! Evet abartmıyorum, artık bu köyün insanları çevrelerine sahip çıkıyorlar. Örneğin geçen gün, kilisenin mermerlerini taşla temizliyorlarmış. En az beş kişi geldi, acaba doğru yöntemle mi yapılıyor, bir baksanız diye şikâyet etti. Hep beraber kalktık gittik. Olaya müdahale ettik. İnsanlar kendilerinin yaşadığı çevrenin tüm öğelerine titizlikle, kıskançlıkla sahip çıkıyorlar. İnsanların yaşadıkları ortama sahip çıkmaları çok önemli bir adım bence. Yeniden yaşamayı öğrenmek gibi... Anlamsızlaşan, iletişimsizleşen bir yaşama karşı çıkmak değil mi bu?

Geçenlerde bir gece yaptık. Kuzguncuklu hemen herkes katıldı. Yerlisinden, esnafından, sanatçısından, herkesin katıldığı, eğlendiği bir gece oldu bu. Gittikçe birbirinden uzaklaşan, kopan insan ilişkilerinin yaşandığı bir ülkede biz birlikte olmayı yaşadık. Bunu yaşamak bile insanı ayakta tutuyor."

Kuzguncuklu çalışan kadınlar şimdi kreş sorunlarını çözmeye çalışıyorlar. Çeşitli düşünceler tartışılıyor. Daha iyi bir çözüm bulunamazsa, her kadın haftada bir gün işinden fedakârlık edip evde kalacak. Kendi çocuğunun yanı sıra, arkadaşlarının çocuklarına bakmak için...

Okullu çocuklar ise, bir an önce sö-

mestr tatili olsun diye bekliyorlar. Avarelik etmek için değil. Geçen yaz olduğu gibi bir Tatil Okulu açılır umuduyla. "Yaz Okulu"nun tadı damaklarında kalmış çünkü. Şiir, kitap, heykel, gezi... O günleri bir daha yaşamak düşüyle bekliyorlar.

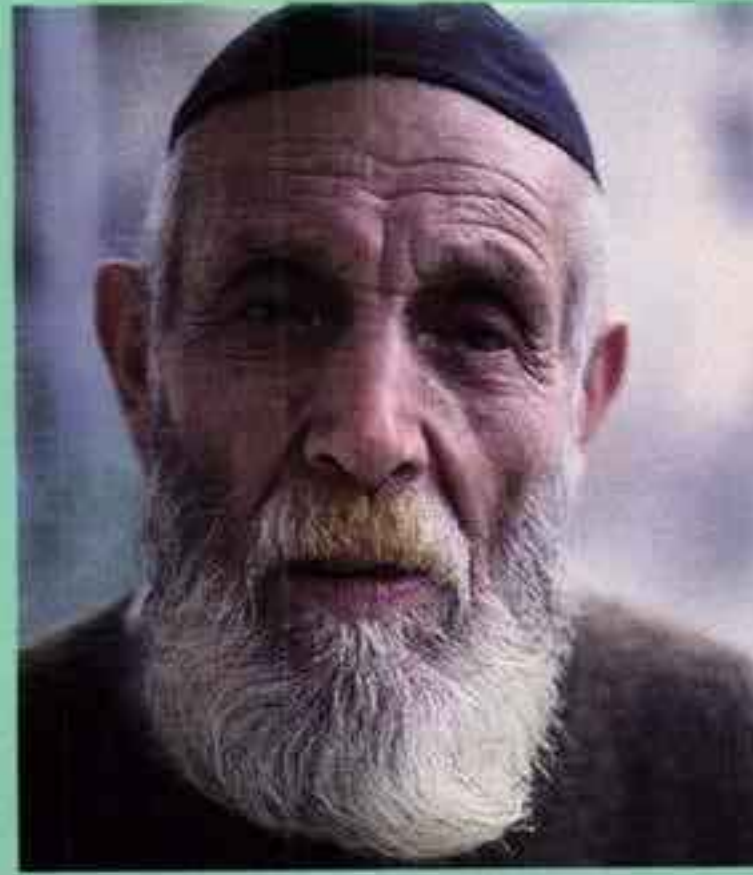
Kuzguncuk'ta herkes çevresine,

yaşamına, kendine daha araştırmacı, daha meraklı bakmaya başlamış... Belli ki değişen bir şeyler var. Boğaziçi'nin bu köyü göğsünü gere gere, övünerek sesleniyor hepinize; "Benim adım Kuzguncuk, ya sizinki?" ■

Gökhan Akçura

Mizrahi

"8,000 idik 15 familya kaldık"

Ben Yako Mizrahi. Yaşım 82. Museviyim. Bu, karım Donna Mizrahi... Kuzguncuk'ta bu cadde yoktu eskiden. Burası dere idi. Yukardan aşağı kadar dere idi... Karşıya kalasla geçerdik. Ben 9-10 yaşındayken buraya kum taş geldi. Cadde yapıldı. Parke taşıydı o zaman. Sonra yeni rejim asfalt yaptı.

Eskiden Kuzguncuk'un hepsi Musevi, Rum idi. Burada Türk yoktu. Birkaç ev, Nakkaştepe'de Türk idi. O zaman burada sekiz bin Musevi, beş-altı bin Rum otururdu. Burada iyi bir hayat yaşırdık. Yukarda oturan Türkler kibar kişilerdi. Pek aşağıya inmezlerdi.

Musevi cemaatinin işleri İstanbul'daydı. Kimi tüccar, kimi esnaf...

Vapurla gidip gelirlerdi. Ben seyyar basmacılık, makaracılık yap-

tım. Sigara kâğıdı, kibrit sattım. Çamlıca'ya, Bulgurlu'ya, Beylerbeyi'ne, Çengelköy'e giderdim. Sonra ayağımdan bir kaza geçirdim, bıraktım.

Musevi nüfusun çoğu İsrail hükümeti kurulunca gitti. Ama daha çok fakir, fukara... Zenginler taşındılar. Caddebostan, Şişli, Şaşkınbakkal'a. Biz burada 15-18 familya kaldık. Sekiz bin kişiden seksen kişi kaldık. Lakin halimiz iyidir.

Eskiden çok güzel günler yaşadık. Çok kibar yer idi. Öyle ki karakolu bile kaldırdılar. Kavga filan olmazdı. Her akşam eğlence olurdu. Rakı içilir, şarkı türkü söylenirdi. Altı meyhane vardı. Evlerde de toplanılırdı. Rum meyhaneleri yanında bir de Musevi'nin işlettiği meyhane vardı. Yasef Kohen işletirdi. Şimdi fırının yanındaki kahvenin yerindeydi. Orası hendek meyhanesiydi. Şimdi yükselttiler, caddeyle bir. Esnaf, her akşam bir iki kadeh rakı içerdi burada.

Bu oturduğumuz evin yerinde ahşap eski bir konak vardı. 120-130 Senelik. Sonra Bilal'de bir müteahhit çıktı. Bu ev yakışmıyor size dedi. Verin bana, apartman yapıp yeni daire vereyim dedi. Verdik. Eski evler başka idi. Ustalar daha çok Rum idi. Pire Vasil, Antriko kalfa vardı. Musevilerden Yasef Usta vardı. O zaman Türk usta yoktu. Şimdi maşallah hepsi Türk.

Şimdi cemaatimiz az. İki havramız var. Haftada bir gün haham geliyor. Ben de yardım ediyorum. İşte böyle. Yaşayıp gidiyoruz..

Zamanı çoğaltan kadınlar

Erkenden uyandı. Saat altı olmuştu, hemen çayı koyup kahvaltıyı hazırladı. Kocasıyla oğlunu uyandırmadan önce, gece geç saatlere kadar üzerinde çalıştığı makaleyi gözden geçirdi. Bir kronometre duyarlığıyla saat yedide hâlâ uyumakta olanları uyandırdı. Birlikte kahvaltı edildi. Oğlu okula, kocası işine gittikten sonra yeniden masanın başına oturdu. Aklı saatte olduğu için bir türlü konsantre olamıyordu. Saat ondaki derse gecikmemeliydi. Her zaman olduğu gibi koşuşturmayla geçecek yeni bir gün vardı önünde. Uzun süredir, kaçan bir trenin peşinden koşuyormuş duygusunu taşıyordu. Hiç

*“Dikkat et,
yorgunum
deme. Daha
yapacak çok
işin var!”*

bir şeye yetişemiyordu. Çalışan bir kadındı, evet. Ama öğretim üyesi olan bir kadın için çalışma okulla sınırlı değildi ki... Evde de devam ediyordu. Ya evin işleri, kocası, çocukları? Kendisi için özel zaman yaratması gerekiyordu. “Keşke zaman satan bir dükân olsaydı,” diye geçirdi aklından, “Böyle darda kalmazdım.”

24 saatte 24 saat

“Bilimsel çalışma yapan bir kadının ben. Ama beş yaşındaki Ayşe’nin de annesiyim. Annelik ertelenebilir mi?” diye anlatıyor kızı büyüyünceye kadar özel yaşantısını askıya alan Basın Yayın Yüksek Okulu Araştırma Görevlisi Özden Çankaya.

“Doktora tezini hazırlarken, kızımı ayırdığım zamandan çalmak istemedim. Babasıyla ayrı yaşadığımız için bana çok gereksinmesi olan bir çocuk. İnsan bedeninin katlanabildiği kadar, sağlığını bozmayacak ölçüde her sabah dörtte kalkıp sekize kadar çalışarak araştırmalarımı sürdürdüm. Şuna inanın, insan bedeni istenildiği gibi eğitilebiliyor. Bir çocuğum varsa, ona karşı sorumluluklarım da var. Zaten benim çalışma koşullarımın getirdiklerine yeterince katlanıyor, çokca yalnız kalıyor... Bunun mutlak, koyu bir yalnızlığa dönüşmemesi için ben yaşama biçimimi bu koşullara göre ayarladım. Evin işlerini aksatmıyorum. Tek aksayan sosyal yaşantım. Arkadaşlarıma, sanatsal faaliyetlere istediğim kadar zaman ayıramıyorum. Ayşe büyüyünce birlikte gideriz, diyorum. Bu yükü bir erkekle paylaşmak hayatı daha kolaylaştırır mıydı, hiç düşünmedim. Ayşe doğdu doğalı yalnızım.”

Akademik kariyerin sınırsız bir çalışma ortamı gerektirdiğini vurgulayan sosyoloji profesörü Dr. Mübeccel Kıray ise, “Akademik kariyer yirmi dört

saatlik bir iştir. Zamanınız bir memur gibi kısıtlı değildir ama iş de okul kapanınca bitmez. Oturur yüz tane sınav kâğıdını gece üçlere kadar okurum. Akademisyon kadının kocası, eşinin talepleri yüksek olan mesleğine yardımcı, geride duran bir insan olmalıdır. 'Her başarılı erkeğin ardında bir kadın vardır', derler ya, bence her başarılı kadının ardında da bir erkek aranmalıdır. Mızımız, huysuz, evle ilgisiz bir erkekle akademisyen kadının yaşamı bağdaşmaz. Belki de bu nedenle akademik kariyer sahibi kadınların çoğu yalnızdır. Benim bütün eserlerim, eşime özel teşekkürlerle biter, çünkü değil Türkiye'de, dünyada böylesine yardımcı erkek çok azdır.'

"Gece bir fasıl kocamla otururuz," diye söze başlıyor sosyoloji doçenti Ayşe Öncü. "Yemek hazırlama, yeme, bunlar olur. Ondan sonra kocam yorgunluktan uyuyakalır genellikle. O uyuduktan sonra ben biraz çalışırım. Evliliğe zaman ayırmak lazım. 'Sen buradasın ama bizimle değilsin,' diyor çocuklarım. Doğru söze ne denir. Çünkü aklım yapmam, bitirmem gereken işlerde. Hafta sonları büyük oğlum da eve gelir. Ben çalışırken çok rahatsız oluyor üçü de. Oysa yemek yapmamdan, bulaşık yıkamamdan, ortalığı toplamamdan hiç de rahatsız olmuyorlar. Oturup üç gün aralıksız çalışsam bitecek, ama bitmiyor. Zaman bölünüyor."

"Bir bakıma iki kişiliği birbirinden ayırmak gerek, ama bunun gerçekleşmesi kolay değil," diyor Ayşe Öncü, annesinin etkisiyle meslek sahibi olduğunu söylüyor. "Annem ev hanımıydı. Sanırım rolü gereği, dışarda çalışmanın özlemini çekti hep. Bana, 'Sen çalışan kadın olacaksın, bir işin olacak,' derdi. Ben akademik kariyer yapmanın ev yaşamı ile iş yaşamı arasına duvar çekmeyeceğini, çalışırken zamanı ve mekânı dilediğim gibi ayarlayabileceğimi düşünmüştüm. Her zaman işimi evime taşıyabiliyorum ama herkes uyuduktan sonra tabii. Geriye baktığımda birçok erkek arkadaşına nazaran geri kaldığımı düşünüyorum. İnsanın iki çocuk büyütmesi demek, iki kez doçentlik tezi vermesi demektir. Benim bir kadın olarak zamanım çok kısıtlı. Erkek arkadaşların böyle bir sorunları yok. Onlar beş saat evde çalışabiliyorlarsa, ben bir saat çalışabiliyorum."

Tek parmakta on marifet

Çapa Tıp Fakültesi Deri ve Frengi Ana Bilim Dalı Başkanı Prof. Dr. Türkân Saylan iş yaşamı ile aile yaşamının uyumlaşma sorunlarını çözmeye çabalarırken, pratik deneyler kazanmış. "Çocuklarımı büyütürken bir yardımcı kadının olması zorunluydu. Yoksa mesleğimden fedakârlık etmem gerekecekti. Büyük ölçüde zamanım-

dan fedakârlık ederek büyüttüm çocuklarımı. Biraz büyüdükten sonra da ev işlerini paylaştılar benimle. Çalışan annenin çocukları daha çabuk sorumluluk sahibi oluyor. Kendi kendime ev işlerini en kısa zamanda halletmek için yöntemler geliştirdim, örneğin yıllardır ütü yapmam ben. Bir giysi satın alırken ilk sorduğum, ütü gerektirip gerektirmediğidir," diyor.

Amerika'da doktora çalışmasını sürdürürken evlenen sosyal psikoloji

"İnsanın ne emekle büyütüldüğünü yaşayarak öğrendim"

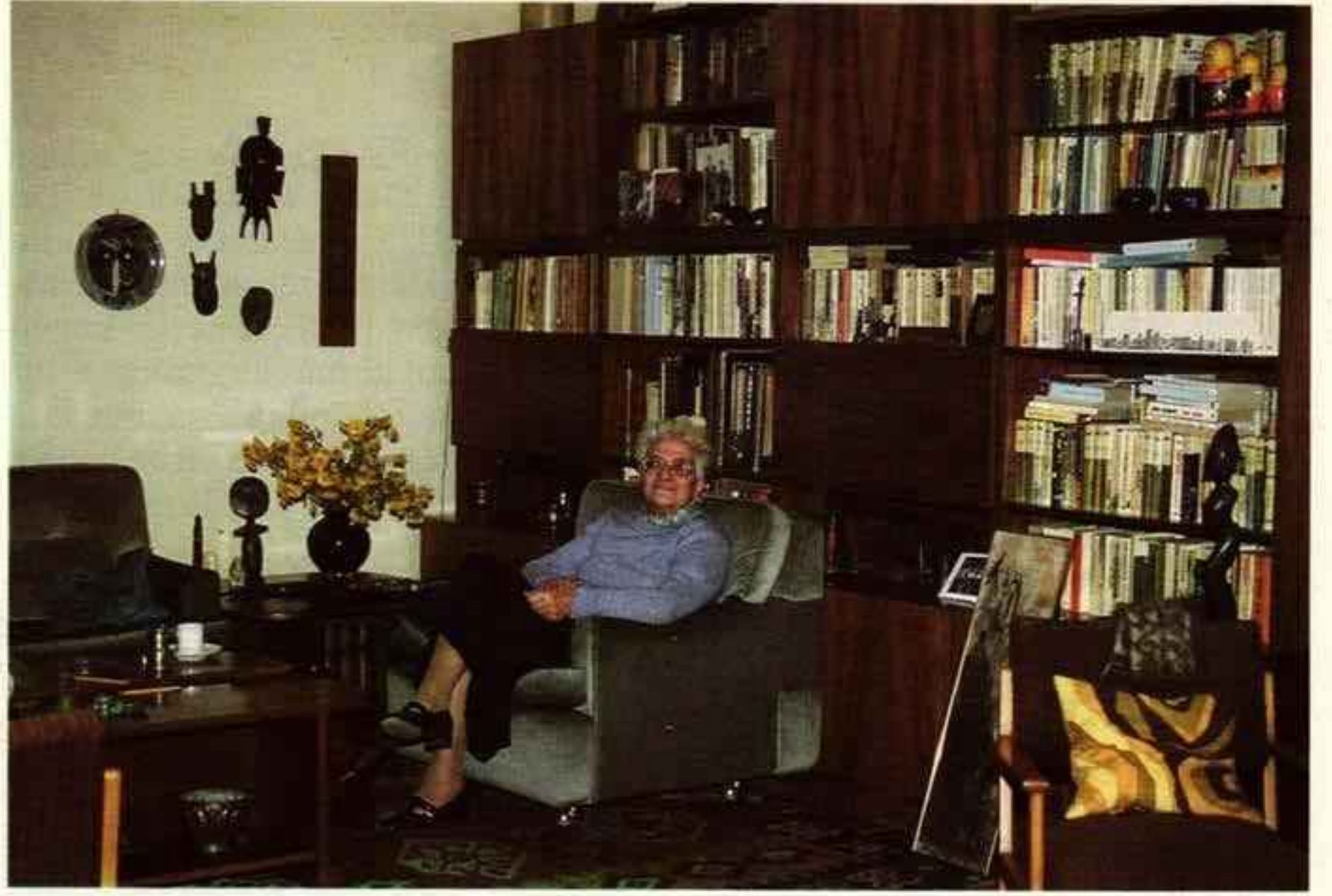
profesörü Çiğdem Kâğıtçıbaşı, "Zor ama ilginçti yaşantımız o günlerde, ben hem çalışıyor, hem de burslu okuyordum. Ben okuldayken kızımız Elif'e eşim bakardı, sonra o işe gider, ben bakardım. Birbirimize her zaman destek olduk. Yoksa bu noktada olamazdım," diyerek aile içi dayanışmanın önemini vurguluyor. "Bence en büyük başarı, hem mesleğini hem de aile ilişkilerini iyi yürütebilmesi insanın. Bunu başarmak için de iyi bir organizatör olmak gerekiyor. Ben bir cambazın bir kaç topla oynaması gibi hepsini aynı anda yürütmeye çalıştım. İki çocuğumu büyütürken hiç bir zaman uzun süre işimden ayrı kalmadım. Bazı günler, 'Böyle bir hayat in-

sanı yıpratır, diyorum. Ama seviyorum ki, hâlâ sürdürüyorum,” diyor.

Ortamı yaratma

Sıra dışı bu kadınlarımızın, kadın olmaktan kaynaklanan zorlukları omuzlamayı göze alarak, akademik kariyere atılmalarının nedenleri ayrı bir soru. İktisat profesörü Gülten Kazgan, “Ben küçükten beri çok okuyan, okuyup yazmayı seven bir çocuk-tum. Nitekim fakülteyi bitirdikten sonra da üniversiteye intisap etmiş hanımlar arasında bu mesleği devam ettiren olmamıştı. Kadınların evlerini ve çocuklarını akademik hayata tercih ettikleri düşünülüyordu. Bu yüzden beni reddettiler. Çalışarak ve doktora kurlarına devam ederek geçen iki yılın sonunda Prof. Ömer Lütfü Barkan’ın başvurumu kabul etmesi sonucu üniversiteye girebildim. Böylece bu konuda önyargıları kırarak bir çok kız arkadaşına öncülük etmiş oldum. Araştırma yapmak, yeni konular üretmek hep coşkulandırdı beni. Bilimsel çalışma bugün artık kişisel çabaya kalmış gibi görünse de, ben tüm gücümle çalışmalarımı sürdürüyorum,” diye açıklıyor kendi nedenlerini.

Türkân Saylan ise, “Tıp Fakültesi”ni bitirdiğimde doktorluğa yaklaşı-mım çok romantikti. Üniversitede kalayım diye bir iddiam olmadı. İhtisasımı SSK’da yaptım. Bu bana çok şey kattı. İnsan nedir, halk nedir, işçi nedir, ne yapmamız lazım? Türkiye’de doktorluk nasıl olur? Bunların cevabını buldum. Daha gerçekçi oldum. Toplumun ittiği, ilgilenmediği konular var. Para kazanılmıyor bunlardan. Örneğin kalp hastalıkları, estetik cerrahide çok para var. Bunlar varlıklı insanların ilgisini çeken konular. Ben, biraz da tepki sonucu, kimsenin ilgilenmediği konulara el attım... Lepralılar, eşcinseller, genel kadınlar, cinsel hastalığı olanlar. O insanlara karşı sorumluluk hissediyorum. Bu konuda kadın olmanın avantajlarından yararlanmış olabilirim. Çünkü bir anne olarak, abla olarak yaklaşıyorsunuz olaya. Kişiyi yargılamadığınızı hissettirdiğiniz zaman doktor-hasta diyalogu çok daha iyi olabiliyor.” Öğrenci yetiştirmenin kendine büyük bir haz verdiğini söylüyor. “Akademik kariyerde en önemli olay öğrencilerle iletişim kurmayı başarabilmektir. Öğret-

“Tüm
gücümle
çalışıyorum”

tiklerinizin uygulandığını görmek, ‘Başarılı bir hekimin yetişmesine benim de katkım oldu,’ diyebilmek bence çok güzel.”

Cumhuriyetin yetiştirdiği ilk öğretmen kuşağından olan ana-babası, Çiğdem Kâğıtçıbaşı’nın akademik kariyeri seçmesinde büyük rol oynamış. “Aydın, ileri görüşlü oldukları için benim okuyan, araştıran bir kişilik edin-meme yardımcı oldular. Okul öncesi ya da yuva diye nitelendirebileceğim bir okul açmışlardı. Ben de bu okulun öğrencilerindendim. Daha iki ya-

lojideki bu yetenekli insanlar ister istemez hepimizi heyecanlandırır. Yaratıcı olmak, yeni konular üzerinde çalışmak hevesi uyanırdı insanda. Çoğumuz akademik kariyere istek duydu o yüzden. Çok da çalışırdık. Kısıtlayıcı bir ortamın gelmesiyle o grup dağıldı ve yirmi yıl sürececek bir kış uykusuna yattı. Aynı heyecanı bir kez daha 1960-73 yılları arasında ODTÜ'de yaşadım. Sıfırdan başlayarak her şeyi yeniden yaptık. Kim mezun oluyorsa, doktora yapayım, akademik kariyer yapayım istiyordu. Türkiye'nin bugün önde gelen hocaları İlhan Tekeli, Tansı Şenyapılı, Ayşe Öncü, Bahattin Akşit benim ilk başta kurduğum bölümden çıkanlardır. Parlak insanlar geldi geçti ODTÜ'den," diye özetliyor sosyal bilimler tarihinin gerçek anlamıyla akademik kariyer yapılabilen aydınlık yıllarını.

Yaratma ortamı

"Hem insanlarla ilişki içinde, hem de yaratıcı olmak istiyorsanız en iyi çevre akademik çevre," diye sürdürüyor Mübeccel Kıray konuşmayı. "Çünkü hem öğrencileriniz var, hem meslektaşlarınız, hem de yeni bir şeyler söylemek ve yapmak için gerekli ortam. Tayin edici olan, düşünce ve kavramların dış dünya ile etkileşimidir. Ayaklarım yerde olmalı benim. Ayrıca, kadını en kolay kabul eden çevre akademik çevredir. Rekabet her yerde vardır. Rakip olan, karşısındakini hangi silahla vurmak isterse onu kullanır. İngiltere'nin tanınmış kadın ekonomistlerinden Barbara Word, Türkiye'de sosyoloji okuttuğumu duyunca, 'İnsanı ne kadar mücadeleye sevkeden bir durum; bir Ortadoğu ülkesinde hem de bir teknik üniversitede sosyoloji okutuyorsunuz, üstelik bir kadınsınız! Kaç cephede birden çarpışıyorsunuz!..' demekten kendini alamamıştı. Ya bir de zenci ve yahudi olsaydım! Ortadoğu'da yaşanınca her şey azamiden geçiyor. Ancak Barbara Word'un yanıldığı bir nokta var. Türkiye'de kadın akademisyenler İngiltere'de olduğundan daha az bir mücadeleyle kendilerine bir yer yapabilirler. Ama ne var ki, biz kadınlar mücadele ederken kadın olarak mücadele etmiyoruz, akademisyen olarak ediyoruz." ■

—Müge Kıyauman

şındayken okulda bulmuştum kendimi, bir daha da terketmedim. Akademik kariyer bir anlamda öğrenciliğin sürmesidir, hiç bir sınırı yoktur. Bu sınırsızlık da bana hep çekici gelmiştir," diyor.

1940-44 yılları arasında Ankara Üniversitesi Dil Tarih Coğrafya Fakültesi'nde okuyan Mübeccel Kıray, "Çok değerli ve etkileyici hocalarımız vardı. Nusret Hızır, Muzaffer Şerif, Behice Boran, Niyazi Berkes... Türkiye hâlâ sosyal bilimlerde o düzeyi tutturamadı. Felsefe, psikoloji, sosyo-

*"İki kişiliği
birbirinden
ayırmalı"*

Yazan kazanıyor(mu?)

Hükümet, TV'deki Kamu Ortaklığı reklamlarında, bir meslek grubu ve toplumsal katman olarak anılan yazarlarımızı, özelleştirmeye açılan şirketlere ortak olmaya çağırıyor. Hiç merak ettiniz mi ne kazanır bu yazarlar? Aylık ücret karşılığı gazete ya da "metin" yazarlığı yapanlar değil de roman, öykü, şiir, deneme, eleştiri yazarak geçimini sağlamaya çalışanlar ne durumda?

Hapishanede, el tezgâhında dokuduğu kumaşlardan kazandığı parayı karısına ve tutuklu arkadaşlarına gönderen Nâzım Hikmet'le, uzun yıllar bir buzdolabı alacak parayı denkleştiremeyen Orhan Kemal'i anarken, geçmişe göre para kazanma yollarının daha çeşitli olduğu ülkemizde bugün temel sorun, yani edebiyatçının ürünlerinin karşılığı ile geçinebilmesi sorunu, geçmişten pek parlak değil.

Kitaplarının geliriyle rahat bir yaşam düzeyi sürdürebilen kim var diye düşündüğümüzde aklımıza gelen isimler ikiyi geçmiyor: Sürekli yeni basımları yapılan yetmiş kadar eseriyle Aziz Nesin ve bir süredir tüm kitapları Toros Yayınevi'nce basılmakta olan Yaşar Kemal. Bu yazarlarımızın çeşitli ülkelerde yayımlanan kitaplarından sağladıkları gelirler de var. Aziz Nesin, kitaplarının satış fiyatından aldığı yüzde yirmi beş telif hakkı ile, ülkemizde en yüksek oranda telif hakkı alan yazar olma sanına sahip.

1980'de kırk kadar yazarın bir araya gelerek kurdukları Yazarlar ve Çevirmenler Yayın Üretim Kooperatifi olgusunu da anmadan geçmeyelim. Telif haklarını önemli ölçüde yükselten YAZKO, kitaplarının tüm gelirinin yazarlara kalmasını sağlayıcı bir girişim oldu. Kısa sürede üye sayısı hızla çoğalarak ülkenin önde gelen pek çok yazarını bünyesinde toplayan YAZKO'nun yayınları okurlarca ilgi gördü. Ama ne yazık ki telif haklarının yüzde otuzlara varan artışıyla yazarlara büyük bir olanak yaratan bu girişim kurumlaşamadı, uzun ömür-

lü olamadı.

Bugün yayıncıların verdikleri yerleşmiş telif hakkı oranı yüzde ondur. Yani bin liraya satılan bir kitaptan yazarın cebine giren yüz liradır. Aynı kitaptan kitabı basan yayıncı yaklaşık üç yüz, dağıtıcı yüz elli, satıcı ise iki yüz elli lira kazanmaktadır. Görüldüğü gibi, bir kitaptan en az para kazanan o kitabın yazarı oluyor. Aziz Nesin örneğinde olduğu gibi, kimi yazar pazarlıkla bu oranı daha yukarı çeke-

gittiği meyhanede, çevresindekilere, "Yahu, on bin lira verseler vereceğim kitaba iki yüz bin lira verdiler," deyivermişti.

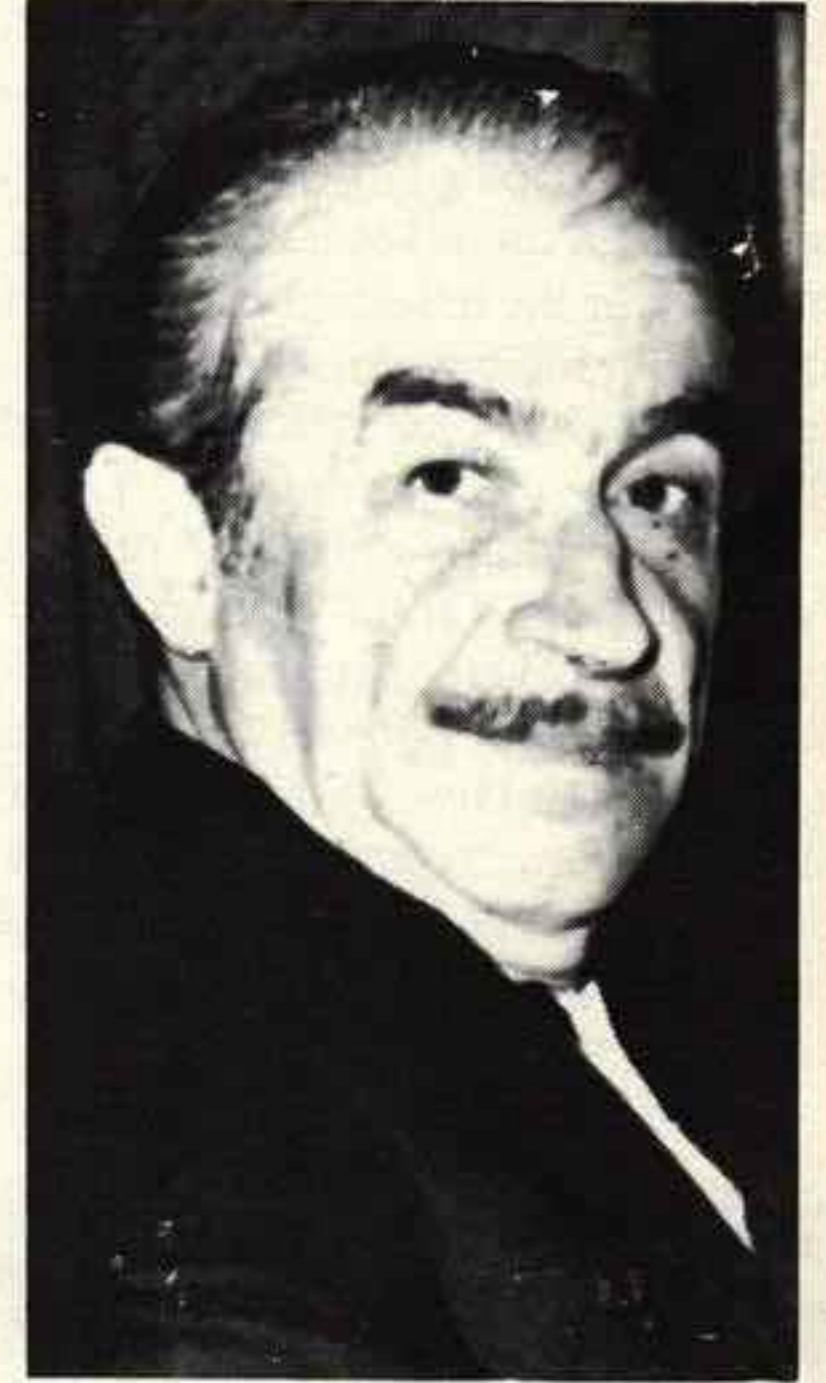
Şimdi yukarıda başladığımız hesabı biraz daha geliştirelim: Bin liraya satılan bir kitabın yazarı yüzde on üzerinden kitap başına yüz lira alıyor. Günümüzde bir kitabın ortalama üç bin bastığını düşünürsek yazarımızın eline kitabının bir basımı için toplam üç yüz bin lira geçecektir. Kitabın sa-

Nâzım Hikmet

bilir ama ikinci bir isim de aklımıza gelmiyor. Buna karşın, telif oranını yüzde sekiz ve yüzde altıya indiren yayıncılar da var.

Kitabını bastığı tüm yazarlara yüzde on beş telif hakkı ödeyen Adam Yayınları, özellikle ilk kuruluş yılında (1982), pek alışılmadık bir yöntem uygulayıp, yayın sözleşmesi imzaladığı anda telif hakkını peşin ödeyerek, pek çok yazarı şaşkınlığa düşürmüştü. O güne dek böylesi bir ödeme ile karşılaşmamış olmalı ki, İlhan Berk, 1982'nin parasıyla yayınevinden iki yüz bin lira aldığı günün gecesinde

Orhan Kemal

tiş fiyatı iki bin liraysa bu rakam da altı yüz bin olacaktır. Kaç olursa olsun. Bu para, yazılması için emek harcanmış ve yayımlanmış bir eserin karşılığıdır. Bir eserin de hazırlama ve yazımı bir yıldan az olamaz. Yani bir yıllık emeğin karşılığı altı yüz bin olsun. Bu parayla bir yazar en alçakgönüllü koşullarda iki ay geçinebilir. Ya sonrası?! Yeni bir kitaba mı hazırlanmalı, yoksa acele para sağlayıcı gazete yazıları yazmalı, röportajlar mı yapmalısınız? Edebiyatçı niteliğinden ödün vermeden yapılacak işler neler?

Yazarların yazarlıklarıyla geçinme-

lerinin tümünden olanaksız olduğu dönemlerde, öğretmenlik çekici bir işmiş. Tefik Fikret, Nurullah Ataç, Sabahattin Eyüboğlu, Vedat Günyol, Behçet Necatigil öğretmen yazarların en ünlüleri. Çevirmenlik de birçok kişinin ekmek kapısı olmuş. Onlar sayesinde edebiyatımız seçkin çeviri ürünlere kavuşmuş. İşte A. Kadir, Can Yücel, Ataol Behramoğlu... Yazarlar arasında geçimini uzun yıllar yayıncılık yaparak kazanan Erdal Öz, Fethi Naci gibiler de var. Örneğin, bugün ülkemizin en popüler eleştirmenlerinden biri olan Fethi Naci yazdıklarıyla geçinebiliyor mu acaba? *Gösteri* dergisinden yazı başına ayda elli bin, *Yeni Düşün*'den ise otuz bin alıyor. Topla, eder seksen bin!

Kitapları iyi satan, ülkemizin belli başlı yazarlarına gelince, Necati Cumalı, Tarık Buğra, Füzûzan, Adalet Ağaoğlu, Atilla İlhan başka işler yapmadan geçinebilecek durumda. Atilla İlhan bu duruma uzun yıllar gazetecilik, sonra Bilgi Yayınevi'ne danışmanlık yaptıktan, eserlerinin sayısı yirmi beşe vardıktan sonra, ancak 1975'te ulaşabildi. Adalet Ağaoğlu bu noktaya son on yılda, Füzûzan sinemaya uyarlanan öyküleri, Necati Cumalı ve Tarık Buğra ise sık sık sahnelenen oyunlarının desteğiyle gelebildiler.

Selim İleri roman ve öykü yazarlığının yanı sıra senaryo yazarlığından da kazandıklarıyla başka işlere gereksinim kalmadan yaşamını sürdürebiliyor.

Pınar Kür, satan kitapların yazarı olmasına karşın, geçimini sağlayabilmek için ansiklopedi çevirmenliğinden *Playboy* dergisine yazılar yazmaya dek pek çok iş yapıyor.

Son yıllarda okurlarca sevilen romanları yayımlanan Ayla Kutlu, geçtiğimiz yıl bir derginin soruşturmasına verdiği yanıtta, "Yapıtlarımın geliriyle geçinemiyorum. Üstüne emekli maaşımı ekleyince de geçinemiyorum. O yüzden yazmamı büyük ölçüde engellemeyecek herhangi bir iş peşindeyim," diyordu.

1980 sonrasında parlayan genç kuşak romancılardan yalnızca Latife Tekin'in başka bir geliri olmadan kitaplarının telif hakkı ile geçindiği söylenebilir.

Şairlerin durumu ise hiç iç açıcı değil. Bugün ülkemizde şairlerinin

Adalet Ağaoğlu

geliriyle geçinen şair yok. En yaşlı şairlerimizden Melih Cevdet Anday (d. 1915), şiirlerini, romanlarını, denemelerini ve oyunlarını basan yayınevinden telifleri karşılığı ayda yüz bin lira alıyor. Emekli maaşı, artı *Cumhuriyet* gazetesi ve 2000'e *Doğru* dergisine yazdığı yazıların telifleri var.

Yaptığı işlerin çokluğuna bakıldığında, geçimini zor sağladığı izlenimi

Atilla İlhan

uyandıran bir başka şairimiz de Cemel Süreyya. Emekli maaşının dışında 2000'e *Doğru* dergisinde çalışıyor ve haftalık köşe yazıları yazıyor, çevirmenlik yapıyor, *Gösteri* dergisinde elli bin lira telif karşılığı her ay günlüklerini yayımlıyor, *Gergedan* ve *Şehir* dergilerinde her ay şiir ve yazılar yayımlıyor, *AnaBritannica* ansiklopedisine edebiyat maddeleri yazıyor.

Ataol Behramoğlu, yurt dışına gitmezden önce şiir kitaplarının dışında yaptığı çevirilerle geçinirdi. Dönünce de sanırım öyle olur.

İsmet Özel, öğretmenliğin yanı sıra uzun zaman geçimini gazete köşe yazarlığıyla sağlamaya çalıştı. Başka ülkeler için de bu gibi örneklerden söz edilebilir. Ancak genelde ciddi telif haklarından başka, okuma günlerinde, konferanslarda ödenen ücretler, öğretim üyeliği türünden olanaklar sağlıyor yazarlara.

Deneme ve eleştiri yazarları içinde bugün altmış sekiz yaşındaki Salâh Birsâl için eserlerinin geliriyle geçinebildiği söylenebilir. Oysa beş yıl öncesine dek bu söylenemezdi. Kırtan fazla kitabıyla ülkemizde nesnel eleştirinin kurucularından Asım Bezirci, emekli maaşı olmasa, kırk kitabıyla zor geçinirdi. 1950'lerden bu yana ülkemizin en etkin eleştirmenlerinden biri olan Memet Fuat'ın ise telif kazançları yok denecek düzeyde. Voleybol antrenörlüğü ve yayınevi editörlüğünden aldığı ücretlerle geçiniyor.

Vedat Günyol, emekli maaşının dışında yalnız yazıları, telif ve çeviri kitaplarıyla geçinmeye çalışıyor. Yetmiş altı yaşında, düşük kirayla oturduğu evinden bir gün çıkması gerekirse ne yapacağı, gündeminin baş maddelerinden.

Gelişmiş ülkelerde, deneme-eleştiri yazarları, genellikle bir üniversitede öğretim üyesi oluyorlar. Rahatça çalışmalarını yürütebilme olanağı sağlanıyor. Ele alınan konuyu derinlemesine işleyen, okunduğunda ışık yakan çalışmalar böyle ortaya çıkıyor. Bizde ise ya üniversitede barındırılmıyorlar ya da sesleri çıkmaz duruma getiriliyorlar.

Bu ülkede yazarın geçinmek bir yana, okunmak için üstüne para vereceği günler mi var önümüzde? Yazarlar mı daha çok kaybeder böyle bir durumdan, yazmayanlar mı acaba? ■

Turgay Fişekçi

H iç bir şey söyleme hakkınız vardır. Söylediğiniz her şey mahkemede aleyhinize delil olarak kullanılabilir. Avukatınız yoksa...”

Amerika'da polis, sanığı tutuklarken cebinden çıkarttığı küçük bir karttan okur bu sözleri. Sanığa haklarını eksik bildirmemek için okumak zorunda olduğu bu kartlara *Miranda* kartları diyorlar: Ernest Miranda'nın anısına.

Meksika göçmeni Ernest Miranda 1966 yılında 18 yaşında bir kız kaçı-

rıp ırzına geçmişti. Yakalandı. İki saatte ibaret bir sorgulama sonunda suçunu itiraf etti. Yargılandı. 20 yıldan 30 yıla hüküm giydi. Cezaevine kondu.

Eğer kararı temyiz etmese unutulup gidecekti. Ne ki avukatı tutuklamada bir usul hatası yakalamıştı: Müvekkili ABD yasalarını bilmiyordu. Bu yüzden de gözaltına alındığında korkmuş, Anayasanın ek 5. maddesindeki *'kimsenin kendi aleyhine beyana zorlanamayacağı'* hükmü aklına gelmemiş, polis, "Anlat bakalım" deyince anlatıvermişti.

Arizona eyalet savcısı onun ifade

vermeme hakkını teslim ediyordu. Nitekim Miranda'nın zorla konuşturulması değildi söz konusu olan. Ancak polisin suçunu böyle açıkça itiraf edecek bir ırz düşmanına akıl vermesi de saçmaydı.

Yüce Mahkeme bu kanıyı paylaşmadı. Polis sanığın hasmı değildi. Kanun namına hareketle yükümlüydü. Sanık kendisini konuşmak zorunda sanmış, yanılmıştı. Kanun adamı onun bu cehaletinden istifade edemezdi. Çünkü böyle bir tutum devletin, susarak, savunmakla görevli olduğu Anayasaya karşı hilesi sayılırdı. Bu Miranda'nın işlemiş olabileceği en ağır suçtan da ağır bir durumdu. Kanunsuz yoldan elde edilmiş delil değerlendirilemezdi. İtiraf geçersiz, mahkûmiyet kararı yasaya aykırıydı. Bozuldu.

Sonra Miranda ortaya çıkan yeni deliller ışığında yeniden yargılandı, mahkûm oldu. 1972'de şartlı olarak salıverildi. Ömrünün geri kalanında *Miranda* kartlarını imzalayıp satıyor, parasıyla içki içiyordu. Bir meyhane kavgasında vurulup öldü.

Ama bu arada tüm ülkede savcılar içtihad olarak kullanılacak bu karar ertesinde tutuklama yapacak polislerle sanıklara haklarını bildirmekle yükümlü olduklarını hatırlattılar, bu doğrultuda uygulamaya geçtiler.

* * *

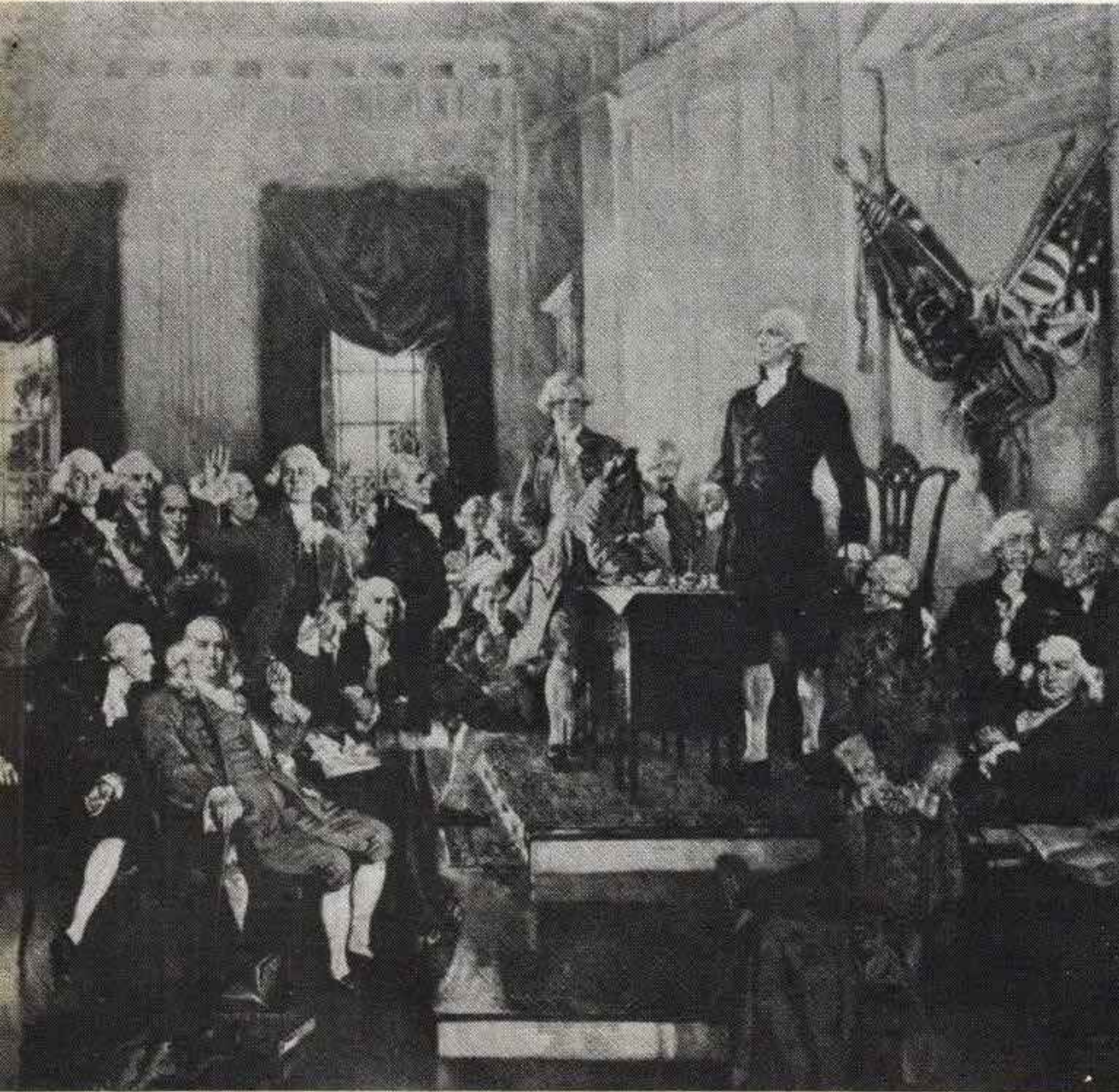
Jacob Shallus 15 Eylül 1787 gecesini yazı yazarak geçirdi. Önünde dört tabaka gerilmiş, tabaklanmış, kurutulmuş kuzu ya da buzağı derisi vardı. Yağ lambası ışığında, elinde ördek tüyünden kalemi; bunu martı ödü ve boyaların bir karışımı olan mürekkebine banarak 4 saatte 4 sayfaya 4 bin 440 kelime yazdı.

Pennsylvania Büyük Meclisi'nin katibi Jacob Shallus'un kaleminden çıkan ve bugün Washington'daki Milli Arşivlerde hava geçirmez bronz ve cam muhafazasında, helyum gazı ile korunan, NASA icadı bir elektronik kamera ile gözlenen metin, dünyanın ilk yazılı ve en kısa anayasasıydı.

Ve bu belge o günden bu güne, insanoğlunun geçirdiği iki yüzyıllık gelişme içinden geçip geldi ve bir sokak serserisi, bir ırz düşmanı olan Miranda'nın da hakları olduğuna kanıt gösterildi. Onun haklarını korudu.

Kimileri tarafından kutsal bir ema-

Devlet hile yapmaz

net, süpergüç olmanın sırrı olarak nitelendirilen bu Anayasanın mükemmel olduğu söylenemez.

ABD Anayasası yazıldığında köleliği zımnen kabul ediyordu. Kadınlara oy hakkı tanımıyordu. Ayrıca Vermont eyaletinin Burlington kenti belediye başkanı Bernie Sanders'ın şu eleştirilerine de açtı:

"Anayasamızın en belirgin zayıflığı yurttaşların iktisadi haklarının yeterince vurgulanmamasıdır. Özgürlük dört yılda bir Başkan adaylarından biri için oy kullanmaktan öte bir anlam taşımaz. Özgürlük, bunun yanı sıra, yurttaşın adam gibi bir gelir hakkı olduğu anlamına gelmeli. Adam gibi bir eğitim olanağı ve adam gibi bir emekli maaşı hakkı olduğu anlamına gelmeli. Sokaklarda yatıp kalkanlar özgür değildir. Yaşamını sürdürebilmek için kedi maması yiyenler özgür değildir."

Bu eleştirilere bugün uzun yıllarını ABD'de geçirmiş, hükümetimizde yer alması kuvvetle muhtemel bir siyasetimizin gözlemini de ekleyerek, orada polisin hiç de tv dizilerinde görüldüğü gibi nazik olmadığı eklenebilir.

Nitekim Yüce Mahkemenin en ünlü yargıçlarından Thurgood Marshall da yazılışının iki yüzüncü yıldönümü kutlanan bu belgenin önemini abartıldığı kanısında. Köle soyundan gelen yargıç, "Hiç sanmıyorum ki Anayasanın manası Philadelphia Kongresinde sonsuza kadar 'tespit' edilmiş olsun," diyor. "Bugün temel diye niteliğimiz insan hakları ve birey özgürlüklerine saygılı bir anayasal devlet sistemi oluşuncaya kadar bu belgede çok sayıda değişiklik, ekleme, bir iç savaş ve muazzam sosyal dönüşümler olmuştur."

Amerikan hukukçuları arasındaki genel kanı da bu doğrultuda. Gerek ruhunda, gerek maddesi ya da uygulamasında eksikliği kolayca bulunabilen ABD Anayasasının bugün dünyanın pek çok devletinin anayasası için bir model olarak kullanılabilmesinin ardında, belgenin ruhundaki değişebilirliğin rol oynadığını söylüyorlar.

"Zaman değişir. Değiştikçe yeni koşullar gelişir, yeni amaçlar ortaya çıkar," diyen Yüce Mahkeme hakimi J. McKenna 1910 yılında sözlerine şöyle devam ediyordu, "Bu yüzden herhangi bir ilke canlı kalabilmek için kendisini doğuran yaramazlıktan da-

ha geniş uygulama alanı bulma yeteneğine sahip olmalıdır... Bir anayasayı (yorumlarken) sadece olmuş olanı değil, ama aynı zamanda olabileceği de düşünmeliyiz."

Yine genel kanıya göre bu anayasanın gücü hukukçuların, ve bunlar arasında en önemli yeri işgal eden Yüce Mahkeme yargıçlarının belgenin özünü, maksadını ender gözden kaçırarak, ama zamanın şartlarına göre yorum yolunu da açık tutan uygulamalarından kaynaklanmaktadır.

* * *

1961'de bir gün Cleveland'lı polisler bombalı bir saldırganı kovalarken

Kanunsuz delil ABD Anayasası gereği mahkemede kabul görmez

onun bir eve girdiğini sandılar. Kapıyı çaldıklarında, Dollree Mapp adlı kadın açtı. Arama yapacaklarını söylediler. Kadın mahkeme kararı istedi. 'Sıcak takip'te oldukları gerekçesiyle zor kullandılar, kadını bağlayıp girdiler. Ortada saldırgan yoktu. Ancak ev çıplak kadın fotoğrafları, pornografik yayınlarla doluydu. Ohio eyaletinin muzır yasasına göre bunları bulundurmak suçtu.

Mapp, çıkarıldığı mahkemede hüküm giydi.

Temyizde, izin olmadan yapılan aramanın Anayasaya aykırı olduğunu

iddia etti. Yüce Mahkeme sanığı haklı bularak kararında: "Anayasa ihlal edilerek yapılan bütün arama ve elkoymalarda ortaya çıkan delillerin hiçbirisi, anayasa hükmü gereği, eyalet mahkemelerinde delil olarak kabul edilemez (sunulmaz, değerlendirilemez, sübutu etkileyemez)," neticesine vardı.

Bu bakış açısıyla kendi hukukumuzdan birkaç örneği kıyaslayalım:

"Serbest vicdani kanıt sistemi'nin esaslarına göre, poliste yapılan ikrarın da bir kanıt olduğu, hakim tarafından bunun da güvenilir olup olmadığının serbestçe takdir edilebileceği kuşkusuzdur."

(As. Yrg. 3. D. 15.7.1980 E. 246, K. 259)

"...Poliste vaki ikrarın sırf bu yönü ile delil olma vasfında bulunmadığı ileri sürülemez. Oluşa uygun bulunduğu takdirde *cebre dayalı ikrara dahi itibar edilmesi vicdani delil sisteminin bir gereği olup, böyle bir ikrarın sağlanmasında kullanılan cebir ve şiddet sadece bu yola başvuranların sorumluluğunu icab ettirir, yoksa bu cebir ve şiddet, oluşa uygun düşen ikrarın delil olma vasfını ortadan kaldırmaz.*"

(As. Yrg. 4. D. 3.3.1981 E. 69, K. 62)

"...Etki ayrı şey, etki neticesi gerçeğin açıklanması ayrı şeydir. Birincisinin müeyyideye bağlanmış olması, itirafın geçersizliğini gerektirmez. Diğer ifadeyle sorguda herhangi bir tazyikte ve tesirde bulunmak suçtur; ancak böyle bir tesir neticesinde silahını teslim eden bir kimsenin de ruhsatsız silah taşımak suçunu işlemediği kabul edilemez."

(As. Yrg. Drl. Krl. 22.10.1981 E. 122, K. 121)

* * *

ABD Anayasası çağına göre geri kalmış, halkı cahil, yoksul bir ülkede, ihtilal koşullarında, bundan 200 yıl önce kaleme alınmıştı. Bütün bu şartlara rağmen insan haklarını —belirli bir kesimdeki insan haklarını— savunmakta gösterdiği özen, ve ruhunda yatan "tek bir masumun haksız yere ceza görmesi yerine yüzlerce suçlunun elini kolunu sallayarak dolaşması" tercihi, bugün şartları çok daha 'ileri' olan bizimki gibi toplumlara hâlâ yol gösteriyor. ■

Günter Wallraff (45), günümüzün Avrupa'da en çok sözü edilen yazarı olma niteliğini sürdürüyor. Ne ki, son aylarda övgüler değil, keskin eleştiriler ağırlıkta.

"*En Alttakiler*" adlı kitabının yayınlanışından bu yana Batı Almanya'da iki milyonun üzerinde satması, bugüne kadar yirmialtı dile çevrilmesi, kimilerince "*yüzyılın en çarpıcı başarılarından biri*" olarak görülüyor. Ardi arkası kesilmeyen, zaman zaman açık saldırıya dönüşen eleştiriler yalnız son kitabına değil, Wallraff'ın yazar ve insan olarak kişiliğine de yönelik: Son aylara kadar birlikte çalıştığı arkadaşları, Wallraff'ın yanındakileri sömürmeye eğilimli, "*tek bir kitabını bile kendisine yazmamış, başkalarına yazdırmış*" birisi olduğunu öne sürüyorlar. Araştırmacı olarak Wallraff'ın uzun yıllar yanında çalışmış genç bir gazeteci, *En Alttakiler*'in en az yirmisekiz sayfasının kendi kaleminden çıkmış olduğunu söylüyor, bunu açıklamak için neden iki yıl beklediği sorusuna açıkça "*pazarlıkta anlaşılmadık!*" yanıtını veriyordu.

Alman gazeteci Uwe Herzog'u, *En Alttakiler* projesi sırasında Wallraff'a pasaportunu, bir anlamda "*kimliğini*" vermiş olan bir Türk genci izledi. Projenin bir başka bölümüne katılmış olan bir yurttaşıyla birlikte Wallraff'ı "*sahte kahramanlık*"la, "*yabancılar davasına zarar vermek*"le suçluyordu. Üstelik Wallraff, kitabın ve filmin gelirinden oluşturacağını açıkladığı "*Yabancı İşçilerle Dayanışma Fonu*"nu da gerçekleştirmemiş, herşeyi sürüncemede bırakmıştı. Wallraff, kendisini yabancılara "*Mesih*" gibi sunmaya çalışan, onları politik mücadeleden alıkoyan bir gözboyamacıydı! Yüksek tirajlı sağ basının ve "*Wallraff'ın nasıl bir düzenbaz olduğunu*" öteden beri anlata anlata bitiremeyen çevrelerin giderek keyifle izledikleri olayların şimdilik son perdesini, Batı Almanya'nın bir ölçüde etkili sayılan pek az sol yayınlarından biri, "*konkret*" dergisi başlattı. Wallraff'ın adını yıllarca yazarı olarak kullanan, eski dava arkadaşlarından Hermann Gremlitz, dehşetengiz açıklamalarda bulunuyor. Wallraff'ın ünlü bulvar gazetesi *Bild* üzerine yazdığı kitabın "*ilk satırından yayıncının im-*

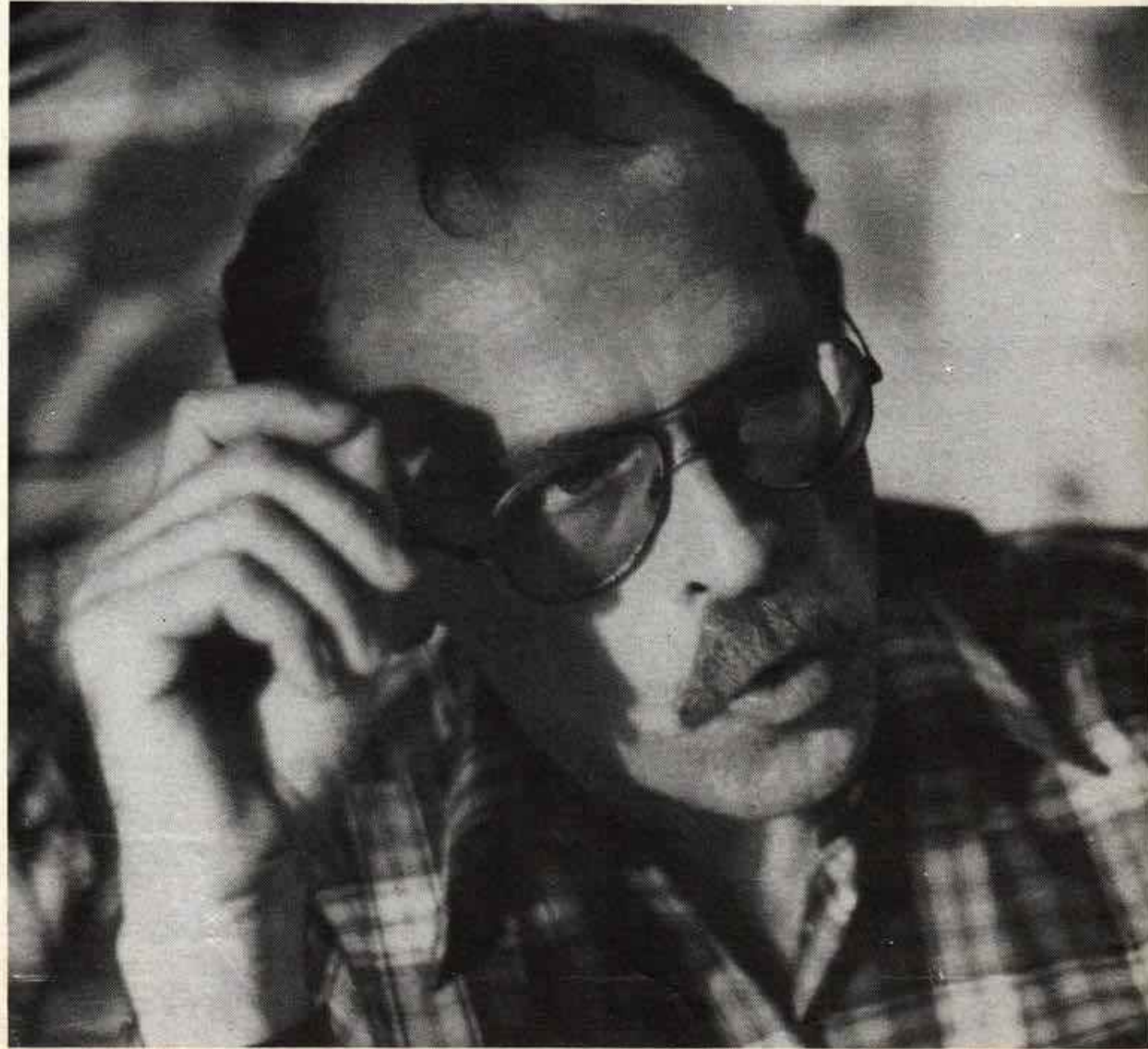
Günter Wallraff Dostun attığı gül

zasını taşıyan son satırına kadar kendi masasında" ortaya çıkmış olduğunu öne sürüyordu. Wallraff zaten şimdiye kadar tek bir kitabını kendisi yazmış değildi!

En Alttakiler'in yayın haklarını elde edebilmek için haftalarca Wallraff'ı yakın markaja alan, ancak bu yarış sonunda *Der Spiegel* dergisine kaptıran Gremlitz'a'yı, iki milyon tirajlı *Stern* dergisinde, yine eski bir dava arkadaşı izledi. Kai Hermann, biraz daha ileri giderek, "*Wall-*

raff'ın şimdiye kadar beyaz bir kâğıda birşeyler yazmak zahmetine girişmediğini", kısacası yıllardır bütün yazılarını başkalarına yazdığını "*açıklıyordu*"!

Yazarlığa Heinrich Böll'ün teşvikiyle başlayan, onunla politik yazgısını paylaşan, bugüne kadar her kitabı, her filmi bir "*olay*" olan Günter Wallraff, **GÖKKUŞAĞI** ekibiyle randevusuna üç günlük küçük (!) bir gecikmeyle geldi. İsviçre Televizyonu, son dakikada haber uçurup, önümüzde-

ki Pazar günü için bir "televizyon vaazı" çekmeyi önermişti; oradan geliyordu.

Bir yanda hiç ummadığınızı söylediğiniz, "En Alttakiler" in ulaştığı olağanüstü başarı, öte yanda giderek yoğunlaşan eleştiriler. Kitabın yayınlanışından bu yana geçen iki yıl size neler getirdi?

Başarının beni memnun ettiğini hep söyledim. Ama daha ilk haftalarda, "Bu kadarı da fazla" gibi bir duyguya kapıldım. Son aylarda olup biteni ise derinliğine kavramakta güçlük çekiyorum. Uzun dönemler çok yakın olduğumuz, aynı tehlikeleri benzer ölçülerde paylaştığımız insanların davranışlarını yorumlamak çok zor. "Haset" veya "aşırı bağlılığın nefrete dönüşmesi" gibi psikanalizden alınma açıklama denemeleri de uygun görünmüyor bana. Şu anda açıkça görebildiğim bir olgu var: Hayatımın en sıkıntılı dönemini yaşıyorum. Politik düzeyde karşısında olduğum çevrelerin saldırıları, büyük şirketlerin açtığı milyonluk davalar vs., bu "dost" insanlardan gelen hançer darbelerinin

yanında bir hiç kalıyor. Ama kafamdaki tepkiyi sorarsanız, düşüncelerim adanıklı geleceğe yönelik. Bundan sonraki "rol" e çok daha iyi hazırlanmak zorunda olduğumu görüyorum. Bugüne kadar sürdürdüğüm "ekip çalışması" yöntemini gözden geçirmek zorundayım. Bazı iyi niyetli, ciddi gazetelerin edebiyat köşelerine oturmuş ağırbaşlı insanların "bunca saldırıdan sonra bir sonraki rolünde hayatını bile tehlikeye atar!" yolunda ahkâm kesmelerini de fazla ciddiye alamıyorum. Yazarlık serüveni başladığından bu yana tehlike hayatımın bir parçası oldu. Artık birbirimize iyice alıştık.

Ekip çalışması yeni yeni kullanmaya başladığınız bir kavram. Son ekibinizde Türkler de sizinle birlikte çalışıyordu.

En Alttakiler projesinde yıllardır Türklerle birlikte çalıştım. Son dönemlere kadar en ufak bir sorunumuz olmadı birbirimizle. Son aylarda beni umutları boşa çıkarmakla ve kitleleri eylemsizliğe itmekle suçlayan Türk arkadaşlarıma da pek öyle kırılganlık duymuyorum. Onların benim seddiği politik gruplarla birlikte çalışmak istemeyişini anlayışla karşılamalarını isterdim. Olmadı. Onların buna tepki duymaları da herhalde politik çizgileri gereğidir, diyorum. Beni asıl şaşırtan, çok daha "eski" dostlarımın giriştiği "Wallraff'ı yok etme" hedefinde en sağcı çevrelerle birleşmekten kaçınmadıkları kampanya oldu.

En Alttakiler bu başarıya ulaşmasaydı, saldırılar bunca yoğun olur muydu? Hiç sanmıyorum. Solcu bir yazarın milyonun üstünde kitap satışlarına ulaşması, öteden beri bir günah, bir ayıp gibi gösterilmek isteniyor bu çevrelerde. Edebiyat ustalarını, bu sanatın ince hünerlerini hiç küçümsemiyorum; ama bu benim işim değil. Benim bütün kitaplarım, politik içerikleri nedeniyle var oldular. *En Alttakiler* de öyle. Ve kitabın bu içeriğine rağmen iki milyon satması bile, bence onun politik işlevini yerine getirdiğini gösteriyor.

Bir kitabın başarısını satışıyla ölçmek her zaman çok tartışılan bir konu. Ama "En Alttakiler" e yöneltilen eleştiriler arasında kitabın politik bir öge taşımadığı da yer alıyor. Yabancılar, Türk işçilerine tepeden bakan

bir yaklaşımdan, kitabın ve filmin "politik eyleme yönlendirme" yerine, "merhamet" uyandırmayı amaçladığından söz ediliyor; başarı da bu açıdan değerlendiriliyor. Hiç mi gerçek payı yok bu görüşlerde?

Genelde ele alırsanız, bana yöneltilen eleştirilerin büyük bölümünde bunca yıllık deneyime rağmen politik açıdan çok toy, zaman zaman "naif" davrandığımdan dem vurulur. Gene de bir kitabın toplumdaki politik ve ekonomik koşulları bir çırpıda alt-üst edeceğine, kapitalist düzeni yerle bir edeceğine inanmadım hiç!

Yirmi yıldır başvurduğum yöntem aslında hep aynı: Algılayabildiğim çarpık gelişmelerin, haksızlıkların odak noktasına kadar girmek için her türlü çareyi zorlamak. Bunun için de en eski yollardan birine başvurup o "rol" e soyunmak ve bir süre olayları bizzat yaşamak. İkincisi de, teknolojinin, "media" olayının sağladığı bütün imkânlardan yararlanıp bunları günışığına çıkarmak. Bundan sonrası yalnız politik partilerin değil, o toplumdaki bütün politik grupların takınacakları tavra bağlı. Basının, sendikaların desteği olmasa, benim sırf kitaplarım ve filmimle bu başarıya ulaşmam mümkün olmazdı. Zaten bu tür eleştirilerin işçi ve sendika hareketinden kaynaklanan sol gruplardan değil de, daha çok kendini "sol" sayan entelektüel çevrelerden gelmesi, durumu yeterince açıklıyor.

Entellektüel çevrelerle geçinemeyişiniz bilinen bir olgu. Ama bazı "yardımcı"larınızın kitaplarda olağan bir destekten öteye giden katkıları olduğu da bir gerçek. "Yeryüzündeki tüm haksızlıklara ve de özellikle büyük Alman şirketlerine karşı tek başına çarpışan Wallraff imajıyla bu

katkıları nasıl bağdaştırıyorsunuz?

Bir defa bu imajı yaratan ben değilim! Kimsenin katkısını da inkâr ettiğim yok! Ama kitaplarımın politik işlevi konusuna birkaç şey eklemek istiyorum. *En Alttakiler*'i ele alalım: Bundan önce de iki milyon satan kitaplar oldu, kuşkusuz. Ama hangi kitap politik içeriği nedeniyle yüzlerce sendika toplantısında, işçi mahallelerinde okuma gecelerinde tartışıldı? Büyük-küçük yüzlerce işletmedeki işçi ve sendika temsilcileri hangi kitaptan yola çıkıp işletmede süregelen haksız yöntemlere karşı çıktılar? Hangi kitap yalnız Batı Almanya'da değil, birçok Avrupa ülkesinde bakanları, hükümetleri *"kaçak işçilerin can güvenliği"*

konusunda en azından tavır almaya zorladı?

Bu tepkilerin de bir "vicdan rahatlatma"nın, "kamuoyunu teskin etme"nin ötesine geçmediği söylenemez mi?

Aynı noktaya geliyor bu söyledikleriniz: Bir kitapla, bir filmle hükümetleri yerinden oynatmam bekleniyor sanki! Tam tersine; bence sorun başka yerde yatıyor. *"Wallraff türü"* çalışma yapan tek yazar olmak, hiç de işime gelmiyor. Onun için, özellikle genç insanların benzer yöntemlere başvurmalarını elimden geldiğince teşvik etmeye çalışıyorum. Yanlış anlaşılmasın: kendi payıma yaptıklarımı, hele son *"eylem"*'in ulaştığı etkinliği

küçümsüyor değilim. Thyssen'de birlikte çalıştığım, sınırdışı edilmeleri yüzde yüz yirminin üzerinde kaçak Türk arkadaşımın *"yasal işçi"* statüsüne geçmeleri bile bütün bu zahmetlere değerdi, bana kalırsa!

Evet, yine "katkılar" sorununa gelelim, isterseniz...

Evet, tekrar belirtiyim: Kimsenin emeğini, hakkını inkâr ettiğim yok. Dünya görüşüme de, kişisel yapıma da aykırı düşer bu. Bana desteğini veren insanlar olmadan ne kitaplarım çıkardı ortaya, ne de filmlerim. Bunların hepsi de kolektif ürünlerdi elbette. Bununla ancak öğünürüm. Tek başına bir *"yazar"* ya da *"filmci"* olarak ün yapma diye bir derdim yok. Benim yaptığım, *"aksiyon"* (eylem) gazeteciliği veya yazarlığı olarak adlandırabileceğimiz bir tür.

Önce uzun bir hazırlık dönemi geliyor. *"Gözle görünür"* her türlü kaynağa başvurduğum bölüm. Sonra, toplumun akışındaki o an'ı, o olayı, o izlenimleri yakalayabilmem için *"rol"*e geçmem ve o kimliğe bürünmem gerekiyor. Ve bu aşamada ses, resim, film, video, ne varsa onları belgelemem zorunlu; yoksa yalnız benim gördüklerimin hiçbir değeri kalmıyor. Kimsenin inanası gelmiyor çünkü. Üçüncü aşama, bence işin daha basit yanı: izlenimlerimin, yaşadıklarımın kâğıda dökülmesi... Bandların çözülmesi, fotoğraf, film gibi malzemelerin değerlendirilmesi, ardından da piyasaya sürülmesi. İşte bu dönem, kamuoyunda en çok gürültü koparan aşama oluyor. Genellikle bu aşamada pek çok insan bana destek veriyor; bu da anlaşılır birşey sanırım.

"Kâğıda dökme" işlemini rahatlıkla başkalarına bırakıyorsunuz, demek?

Gerçekten de öyle! Çünkü benim genellikle eylemlerden, *"rol"* aşamasından getirdiğim malzeme, yayınladıklarımızın bazan on, bazan yirmi katıdır! Bu *"eleme"* işi, yalnız kitabın veya filmin çarpıcı olmasını sağlamak için değil. Herhangi bir yasaklanma durumunda yeni verilerle ortaya çıkabilmek için de mecburuz buna.

Gremlitz'a'nın "ilk satırından son satırına kadar kendi masasında" oluştuğunu söylediği kitaplar...

Hem arşiv taraması hem de redaksiyon aşamasındaki yoğun katkılarına bir itirazım yok zaten. Ama *BİLD* redaksiyonuna girip, o ortam içinde

Aziz Nesin

"Doğruları yazıyor"

15 Haziran 1987 tarihli *"Der Spiegel"* dergisinde, ünlü yazar G. Wallraff'a başlatılan saldırı üzerine, *Der Spiegel* dergisine bir okur mektubu gönderen Aziz Nesin'in mektubu dergide yayınlanmadı. Aziz Nesin'in *"Der Spiegel"* dergisine gönderdiği mektubun tamamını yayınlıyoruz.

Ben Türk yazarı Aziz Nesin. Almanya'da bulunduğum sırada *"Der Spiegel"*'de çıkan Günter Wallraff üzerine yazılanları, Türkçe'ye çevirterek öğrendim. Salt bir Türk olarak değil, insan olarak üzüldüm. Eleştiriymiş gibi gösterilen gizli saldırılar, Wallraff'ın *"En Alttakiler"* kitabıyla ne denli büyük ve yararlı bir iş yaptığını göstermektedir. Söz konusu kitap, salt Almanya'daki Türk işçilerini değil, bütün yabancı işçileri ilgilendirmekte ve bu nedenle de önemli insani bir derdi ortaya koymaktadır. Bu yüzden kimi Alman çevrelerinin ve egemen güçlerinin bu kitaptan tedirgin olmaları çok doğaldır. Bu çevreler ve iç yüzleri ortaya konulan kuruluşlar, doğruları yazdığı için Wallraff'ı mahkemelere vererek ve başka her türlü yoldan onu cezalandırmak isterken, birlikte olduğu insanların da bu kampanyaya katılmaları çok üzücüdür.

Almanya'da göçmen olarak çalış

şan Türk işçilerini savunan Wallraff'a ne yazık ki yine kimi Türk işçileri haksız eleştiriler yağdırarak, haksızlık eden ve kendi haklarını yiyen Alman işverenleriyle aynı yola girmişlerdir. *"Der Spiegel"*'deki bu Türklerin eleştirileri, bence, Wallraff'ın çok lehinde olmuştur. Çünkü bu insanların Wallraff'tan aldıkları paralarla yetinmeyip daha çok para koparmak istedikleri anlaşılmıştır. Ama daha da kötüsü, bu Türklerin eleştirilerini sosyalizm adına yaptıklarını söylemeleridir.

Daha ilginç şudur, Köln'de bir Portekiz restoranında Wallraff'la birlikte yemek yerken, genç bir Türk işçisinin Wallraff'a şantaj yaptığına tanık oldum. Türk işçisinin isteklerini duyunca utandım. Daha önce Wallraff'tan para almış olan genç Türk işçisi bu kez de çalıştığı fabrikaya kolay gidip gelmesi için Wallraff'ın kendisine araba almasını istiyordu. (Bu utanç verici ve iğrenç konuşmayı Türkiye'de ayrıntılarıyla yazacağım).

Ben Türk yazarı Aziz Nesin olarak yaptığı onurlu işten dolayı Wallraff'ı içten kutlar ve kendisinden, hakemediklerini isteyenlere yüzvermemesini ve onlara Türkçe çok geçerli olan bir sözle yanıt vermesini dilerim.

Bremen, 21 Haziran 1987

aylarca çalışan da o muydu? O iğrenç "haber türetme" ve "çarpıtma" yöntemlerini de o mu ortaya çıkarttı, dersiniz? Bakarsınız, bir gün Yunan cuntasının 1974'te tutuklatıp işkence ettiği kimsenin de Günter Wallraff değil de bir başkası olduğunu iddia ederler...

Peki Wallraff bundan böyle neler yapacak ...

Bazı çevrelerde aylardır süregelen bu kampanyanın dışındaki okurların görüşü şu sanki: Açılan davalarla, karalama kampanyalarıyla vakit kaybetmememi, yeni bir "rol'e, yeni bir eyleme geçmemi bekliyorlar. Ama bu son gelişmeler, yeni "rol'e çok daha iyi hazırlanmam gerektiğini ortaya koyuyor. Öte yandan size bu rolden apayrı olarak yerine getirmek istediğim bir yükümlülüğü açıklayayım: Önümüzdeki aylarda Türkiye'ye gitmek istiyorum. Aslında bu işi çoktan yapmam gerekirdi. Ama bitip tükenmeyen davalar, üst üste eklenen kampanyalar buna elvermedi. Türkiye bence hem Avrupa açısından, hem de Batı Almanya açısından büyük önem taşıyor. Orada olup bitenlerin buradaki kamuoyuna nasıl yansıdığını, daha doğrusu hiç mi hiç yansımadığını görüyorsunuz. *En Alttakiler* üzerinde çalışırken bu durumun ilk defa farkına vardım. Son yıllarda hem Türkiye üzerine bilgimi artırmaya çalışıyorum, hem de oradaki demokrasi güçlerine destek olmak istiyorum. *En Alttakiler* Türkiye'de yayınlandıktan sonra aldığımız mektuplar bizi çok sevindirdi. Ama bende olağanüstü güçler vehmeden okurlarım, Türkiye'de de az değil anlaşılan. Önümüzdeki aylarda yayımlanacak, eski çalışmalarımı da içerecek bir kitap, beni Türkiye okuruna olumlu ve olumsuz yanırlarıyla oldukça gerçekçi bir çerçevede tanıttacak sanıyorum. Nedense tekrar etmek gereğini duyuyorum: Bir yazar olarak toplumdüzenini değiştirmek elimizde değil. Ama bir kitabın da azımsanmayacak etkileri olabiliyor, bunu da unutmamalıyız. Önümüzdeki dönem Türkiye'ye yönelik çalışmalarımı ben bu açıdan görüyorum. Okurlarınıza iletmenizi isterim: Gecikme kimseyi yanıltmasın. Türkiye gündemimin başında geliyor. ■

GÖKKUŞAĞI, Köln

Bulmacanın çözümleri

NEVZAT ERKMEN OYNATTIYOR

SOLDAN SAĞA

- 1 TEPKİ (Karşı etki tepkidir. "Tepki"de, "etki"nin 4 harfi karışık olarak yer alır.)
- 6 AKA (Karaya) gece ise, Aka gündüz olur.
- 9 AYLAV (I = I love [okunuşu: ay lav].)
- 10 KUL (Memlûkun son 3 harfi tersinden "kul" okunur.)
- 11 YEAR Margaret Thatcher İngilizdir; İngilizcede yıl, "year"dır.)
- 12 BİNA ("Benim oğlum bina okur döner döner yine okur". O halde "oğlumun okuduğu", binadır.)
- 13 KARALTI (Açıkça görülüyor.)
- 15 EM (Verem'in son iki harfi ilaç demektir.)
- 17 MOR (Morartı'dan artı çıkınca mor kalır.)
- 18 AN (Zikretmek, anmaktır. Buyruğu ise "An!" olur.)
- 19 MARATON ("On marta"nın harflerinden maraton yapılıyor.)
- 22 ALAN (Agrofobi, alan korkusudur.)
- 23 NABI ("Varlık" dergisini kuran Yaşar Nabi Nayır'ın ikinci adı "yüce" demektir ve kurucu anlamındaki "bani"nin anagramıdır.)
- 26 RAN ("Varan 3", Nâzım Hikmet'in bir şiir kitabıdır. "Varan"ın son 3 harfi RAN, biricik şairimizin son adıdır.)
- 27 SERİN ("Ayağını sıcak tut başını serin, yüreğini ferah tut düşünme derin" kuralına göre derin düşünmeyen kimse, başını da serin tutacaktır.)
- 28 EZA ("Ezan"da "n" harfi olmayınca, eza kalır.)

- 29 UTANÇ ("Hicab"la eşanlamli olan "utanç"ta ut ve çan'ın harfleri var.)

YUKARIDAN AŞAĞIYA

- 1 TAY, (Tay, yare ile tayyare, yani uçak olur.)
- 2 EYE (Alfabenin 6. harfi olan E'ye.)
- 3 PLAK (LP, yani longplay, bir plaktır.)
- 4 KARAMAN ("Beyaz"ın aksi kara, "woman"ın ise mandır.)
- 5 iv (Sezar'ın Roma'sında 4, "iv"dir.)
- 6 AKİL (Beyaz, ak; vilayet de ildir. "Akil", akıllı olur.)
- 7 KUNTA (Kunta Kinte'nin önadıdır.)
- 8 ALAIN (Bay Delon'un önadı Alain'dir. Büyük harflerle ALAIN yazılır.)
- 12 BARONET ("Bart", Baronetin kısaltmasıdır. One eklenince, Baronet olur.)
- 13 ROT (Almancada kırmızı, yani al demektir.)
- 15 EMARE ("Emaret", beylik demektir; ilk harfleri, yani imleri, emaredir.)
- 16 MALAZ ("Malazgirt"ın ilk 5 harfi malaz, "sürülmemiş tarla" demektir.)
- 20 RANA (Eski Mısır tanrısı, RA'dır. Yani, senin "RA"na.)
- 21 NARA (Nar ateş demektir. Ateşe, nara olur.)
- 24 BİN (Romen rakamıyla bin, "M"dir.)
- 25 İNÇ (İnç, parmaktır ve Çin'in harflerinden oluşur.)
- 27 SU ("Su koyuvermek" bir deyimdir; oysa istenen o değildir. İki boş karenin içine SU yazıvermeniz istenmektedir.)

"ON THE ROAD"

74 mil.

ÇORBA

Bunlar
çağdaş

ESKİ YAPI SAHİBİ MİSİNİZ? İSTER MİSİNİZ?

KONUT + İŞYERİ + YATIRIM
için

Cihangir
Arnavutköy
Rumelihisarı

EMRE

inşaat, değerlendirme ve restorasyon
limited şirketi
Havyar Sokak 11/4 Cihangir/İstanbul
Tel: 151 10 54

GÖKKUŞAĞI

Abone Koşulları

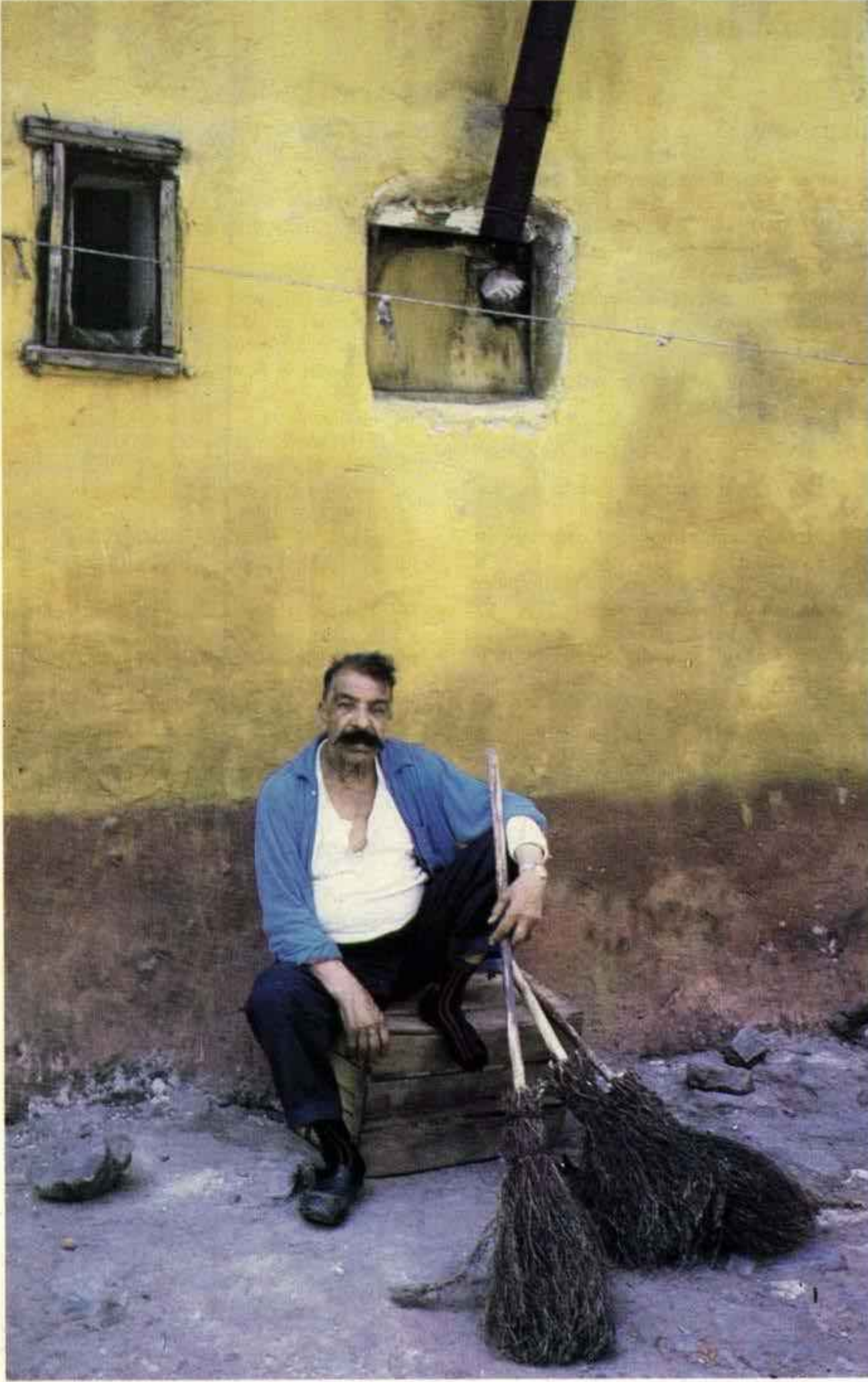
Gökkuşağı'na abone olmak için bedelini (TL) Yapı Kredi Bankası, Çemberlitaş Şb. 29843 no.lu hesaba, (döviz) Yapı Kredi Bankası, Çemberlitaş Şb. 615566-7 no.lu hesaba yatırarak makbuzu Gökkuşağı Abone Servisi, Cemal Nadir Sok. 17, Cağaloğlu, İstanbul adresine göndermek yeterlidir.

Türkiye ve Kuzey Kıbrıs

Yıllık
20,000 TL

6 Aylık
10,000 TL

	Yurtdışı Yıllık	(Uçakla)
ABD	US\$ 27	US\$ 40
Avusturya	Sch 352	Sch 445
Belçika	BFr 1,041	BFr 1,225
Danimarka	DKr 192	DKr 242
F. Almanya	DM 50	DM 63
Fransa	FF 170	FF 215
Hollanda	Fl 57	Fl 72
İngiltere	£ 17	£ 22
İsveç	SKr 176	SKr 222
İsviçre	SFr 42	SFr 53
İtalya	Lit 36,000	Lit 45,400
Yunanistan	Dr 3,850	Dr 4,975

Ara Güler

“Ben bir foto muhabiriyim”

Fotoğraf, fotoğrafçının kendi yalnızlığından yarattığı bir dünyayı başkalarıyla paylaşmasını sağlar. Ama bence fotoğraf bir sanat değildir. Bu işin sanata benzermesi, sanat diye nitelendirilmesi için yeterli değildir. *Ben bir foto muhabiriyim.* Benim yaptığım iş foto muhabirliğidir. Fotoğrafçılıkla foto muhabirliği kesinlikle birbirinden ayrılmaması gereken uğraşlardır. Ben fotoğrafçı değilim. Gazeteciliğin bir kolu olan foto muhabirliği kanımca sanattan daha önemli bir uğraştır.

Foto muhabirleri, dokümanter film çekenler, röportajlar yapanlar saptıkları belgelerle gelecek yüzyıllara kalacak en iyi işi yapıyorlar. Bu yüzyılda yaşıyorlar, fotoğraflarla belgeliyorlar ve geleceğe bırakıyorlar. Biz dünyayı gezip dünyanın çeşitli yerlerindeki olayları hangi nitelikte olursa olsun (siyasi, ekonomik, kültürel) görüntülüyor ve gelecek kuşaklara görsel bir tarih sunuyoruz. Bugün biz İspanya Kralı'nı Goya'nın resimlerinden tanıyorsak, gelecek kuşaklar da geçmişi bizim fotoğraflarımızda görebileceklerdir. İşte tüm bu nedenlerle 20. yüzyıl fotoğrafçısı çağımız yazar ve ressamından daha az sorumluluk sahibi değildir. Bizim yaptıklarımız dünya tarihinin bir parçası olacaktır.

Ben fotoğrafını çekeceğim konunun, objenin ya da insanların yanında, nefesinde yaşarım. Onu yeniden keşfetmek, o keşfin heyecanını hissetmek isterim ki doğru kadrılayayım. Eğer bir ülkeye fotoğraf çekmeye gitmişsem sokaklarında günlerce günlerce dolaşırım, insanlarıyla konuşurum, kaldıkları yerlerde kalırım. (Zaten bu yüzden sekiz kez pirelendiğimi anımsarım.) Onların gerçek yaşamını yansıtmak için tüm bunları yapmak zorundadır foto muhabiri... Ancak o zaman doğruyu yakalamayı başarabiliriz.

Ben bir tarihte *National Geographic Magazine* için Oğuz Akkan'la birlikte Moğolistan'a gitmiştim. Yüzlerce fotoğraf çektim, röportaj yaptım. Yaptıklarımı derginin foto editörü Tom Gilka'ya vermek için dergiye götürdüğümde Gilka'nın ilk sorusu, “Moğolistan'da kaç gün kaldın?” oldu. On gün kaldık deyince, “Gösterme röportajını, bakmayacağım,” dedi. “Aman ne yapıyorsunuz! 1500 ka-

reden fazla fotoğraf çektim, yazılar yazdım. Hiç mi birşey çıkmaz?" dedim. Bana verdiği yanıt şuydu: "Bir ülkeyi iyice tanımak için önce oranın havasına girmeli, insanlarını tanımalısın. Bu da üç aydan önce olmaz. Biz ancak böylesi röportajları koyarız dergimize".

Yirminci yüzyılın insanı kendi dünyasını yansıtır. Aslında kendini çağdaş olarak nitelendiren ve özgürlüğünün sınırlarını genişletme savaşı verdiğini

iddia eden insan, medeniyet diye içine girdiği ortamda kendi özgürlüğünü kısıtlıyor. Bütün bunların fotoğrafı ne ilgisi var, demeyin. Foto muhabirliği bir dünya görüşünü gerektirir. Foto muhabiri tüm bunları da objektifinden yansıtmalıdır. Biz bugünkü yaşamı sorgulayarak geleceğe daha doğru veriler aktarabiliriz.

Gazetecilik öyle bir meslektir ki, gazeteci olan adam dünyada başka hiç bir şey yapamaz. Gazeteci kendini

herkesten farklı görür. Bana şimdi bir banka müdürü ol deseniz olamam, dar gelir bana. Bir bankacı ne yapar? Para kazanır, sonra da ölür. Mezarlıklar böyle adamlarla dolu. Ben gazetecilik yaparken sonsuz bir tatmin duygusu yaşıyorum. Neredeyse bir milyon kere Türkiye'yi dolaştım, binlerce adamla tanıştım, görmediğim ülke kalmadı. Güney Amerika hariç her yere gittim, fotoğraflar çektim. Bundan daha güzel ne olabilir!..

Yıllardır öyle çok anı birikti ki belleğimde. Şimdi ilk aklıma geleni anlatayım: 'Yaratıcı Amerikalılar' dizi fotoğraflarımda yer alan ünlü yazar Tennessee Williams'ın fotoğrafını ben İstanbul'da çektim. Hem de Gülhane Parkı'nda. Eskiden Beyoğlu muhabir-

liği diye bir şey vardı. Beyoğlu İstanbul'un en şaşıaali semtiydi. Biz de geleni gideni izlerdik görevli olarak. Bir gün Hilton Oteli'nin defterine bakıyordum, kimler gelmiş öğreniyim diye. Bir baktım Tennessee Williams adı. Ama hangi Williams? O sıralarda da Şehir Tiyatroları *İhtiras Tramvayı*'nı sahneye koyuyor. Resepsiyondan telefon ettim. "Siz oyun yazarı Tennessee Williams mısınız?" "Evet" yanıtı üzerine kendisiyle görüştüm, ahbap olduk. Sonra onu *İhtiras Tramvayı*'nda rol alan sanatçılarla tanıştırdım. Yemekte kendini Amerika'da hissettiğini söyleyince 'hayrola' dedik. Meğer daha Türkler'e has bir otelde kalmak istermiş. Ben de aldım onu Park Otel'e yerleştirdim." ■

ITBA'e gelin.
İngilizce öğrenin.
İngilizce'nizi geliştirin!

İNGİLİZCEYİ İNGİLİZ KÜLTÜR ITBA DE ÖĞRENİN

Türkiye'de İngilizce'yi
30 yılı aşkın bir süredir
(Türk-İngiliz Kültür Derneği),
ITBA öğretir.

ITBA, İngilizce'yi
en modern yöntemlerle,
en gelişmiş audio-video teknolojisiyle,
uzman kadrosuyla öğretir.
İstediğiniz hız ve düzeyde öğretir.
Dilerseniz işyerinizde öğretir.

Arayın ITBA'ı... Öğrenin!
Tel : 148 34 12 - 147 68 48

İstanbul Türk-İngiliz Kültür Derneği
Süleyman Nazif Sokak, 10
Nişantaşı, İstanbul

7

8

9

1

ITBA

6

5

9

1

Calışan kadınların giderek artan sayısı, modacıları modellerini üretirken onların özel durumlarını göz önünde bulundurmaya yöneltti. Çalışan kadın için özel stil oluşturma zorunluluğunu yarattı. Kadınların çalışma yaşamlarındaki giysi tercihlerini yönlendiren bu stilleri yaratıcıları sizler için seçti.

Kerim Kerimol

Kültürel seviyesi yüksek, ekonomik özgürlüğe sahip kadın, daha saygın ve sade bir dış görünüşü seçmektedir. Böyle bir kadın tipi, sosyal yaşantısını ve işini birlikte götürme zorunluluğuyla fazla iddialı olmayan ancak çağdaş bir görünümde bir çizgi belirlemekte. Kişiliğini giysisiyle birleştiren bu kadın, pratik ve ekonomik olanı, kaliteyle şıklığa dönüştürmekte.

Bu yıl doğal renklerden blazerler ürettik. Çalışan kadınların yararlanabileceği bu blazerler son derece pratik. Değişik aksesuarlarla abiye ya da spor bir giysi oluşturabilir. Herkese yakışan siyah ve lacivert bu yıl da Beymen'in seçimi oldu. 1987-88 kış modası 1940'ların görüntüsünü taşıyor. Yenilenmiş klasik çizgiler, eteklerdeki dar formlarda ve etek boylarındaki belirsizlikte görülebilir.

Müge Titiz

Biz, çalışan kadın için daha çok üçlü takımları seçiyoruz. Şık bir bluz ve aksesuarla tamamlanan bu takımlar kadına saygın bir görüntü kazandırıyor.

Bir giysiyi oluştururken aksesuarı ile birlikte düşünüyoruz. Yani bir takımı, ipek bluzu, kemeri, eşarbi ve ayakkabı-çantasıyla üretiyoruz. Bir giysi ancak birbirini tamamlayan bu unsurlarla bütünlük kazanıyor. Giysinin sürekliliği için herşeyin uyumlu olmasına özen gösterilmeli kanımca. Renklerde tercihimiz siyah, gri ve platin. Uzun truvakar ceketler 55-65 cm.lik kısa eteklerle tamamlanıyor. Türk kadını olarak karanlık giyiniyoruz. Avrupalı'nın renkliliği yok bizde. Bu nedenle iddialı giysiler olduğu gibi, klasik çalışmalar da var koleksiyonumuzda.

Deniz Adanalı

Çalışan kadının kesinlikle bakımlı olması, fazla iddialı olmayan temiz ve sade giysiler seçmesi gerekir. Giysiyi

Duru ama renkli

tüm diğer unsurlar tamamlar.

Ceketle her zaman şık olunduğuna inanırım. İpek ya da pamuklu gömleği, aksesuarı ve topuklu ayakkabısı ile tamamlanan bir ceket-etek ya da pantolon takım her işyerine uygun bir seçiştir. Fakat çok modern bir çalışma ortamında triko spor bir takım ya da şık aksesuarlarla tamamlanan bir *jean* de uygun bir seçiş olabilir. Vakkorama genç iş kadınlarının giyebileceği çok şık ve rahat giysiler hazırla-

dı. Bu yıl renkli triko takımlar, İskoç etekler, işlemeli gömlekler seçilebilir.

Klasik tarzda tercih siyah, bej tonları. Siyah ve beyazın klasik uyumu-na, kırmızılarla canlılık kattık. Daha çok etek ceket üzerinde çalıştık. Bu yıl pantolon önemini yitirdi. Fakat yine de meraklıları için klasik pantolonlar ürettik.

Neslihan Yargıcı

Çalışan bir kadın olarak, ürettikle-

rimle çalışan kadınların problemlerine çözüm getirici modeller yaratıyorum. Göz önünde bulundurduğum en önemli konu gündüz giyilebilecek şık bir döpiyesin, küçük bir aksesuar değişimiyle akşam da kullanılabilecek abiye bir giysiye dönüştürülmesi. Çünkü çok iyi biliyorum ki, günümüzde çalışan kadın ekonomik ve aynı zamanda pratik olmak zorundadır.

Benim için siyah kesin bir seçim yine. Çünkü benim modellerim ancak

siyahla var. Siyah derinliği olan bir renk ve kadınlara istediğim gizemi ancak siyahla verebiliyorum. Yani siyah bende ticari kaygıyla ortaya çıkan bir yöneliş değil, tamamen sanatsal bir üslup.

Çizgilerimdeki fark, yaratma biçimimden kaynaklanıyor. Onlar yaşamımdaki çeşitli dalgalanmalarla çıkar ortaya. Bir aşk, ayrılış ya da seyahat benim duygulanmama yol açar ve bu da bir yaratımın başlangıcıdır işte.■

—Sezin Şenakar

BULMACA

İPEK sözcüğündeki 4 harfle başka kaç sözcük üretebiliyorsunuz? TARHANA'nın içindeki ANAHTAR'ı, PORTAKAL'ın TOPARLAK olduğunu gördüğünüz olur mu hiç? Olay, kişi ve sözcüklere taptaze, yepyeni açışi

lardan bakabilme alışkısına sahipseniz, (İPEK'ten, PEKİ, EKİP, PİKE, EPİK çıkarabildiyseniz), kimi zaman dişlerinizi sol (solaksanız sağ) elinizle fırçalamayı deniyorsanız, o zaman:

NEVZAT ERKMEN OYNATIYOR

SOLDAN SAĞA

- 1 Bu karşı etkide etki karışık
- 6 Karaya gece ise, neye Gündüz?
- 9 I love (okunuşu)
- 10 Memlûkun ters kölesi
- 11 Thatcher'in yılı
- 12 Oğlumun okuduğu
- 13 (KAR)⁶
- 15 Veremin ilacı
- 17 Morartı - "+"
- 18 Zikret!
- 19 "On marta" uzun koşu yapılacak
- 22 Agorafobide korkulan
- 23 Varlık banisini yüceye çevir
- 26 "Varan 3"ün biriciği
- 27 Derin düşünmeyen kafa ısısı
- 28 Ezanda ne yok
- 29 Ut ile çan karışımından duyulan hicap

YUKARIDAN AŞAĞIYA

- 1 Yare ile uçaktır
- 2 Abecemizin 6. harfine
- 3 Örneğin LP
- 4 "Beyaz woman"ın aksı
- 5 Sezar'ın 4'ü

- 6 Beyaz vilayet akıllı
- 7 Kinte'den önce işitilen
- 8 M. Delon (majüskül)
- 12 Kısası Bart, uzunlu "one"li soylu sanı
- 14 Alman alı
- 15 Bir başka beyliğin ilk imleri
- 16 Malazgirt'teki sürülmemiş tarla
- 20 Eski Mısır tanrına
- 21 Ateşe
- 24 M
- 25 Çin'deki parmak
- 27 Su koyuver ("Cıvıtın!" denilmiyor)

"ON THE ROAD"

Jack Kerouac bir sabah Beat Town'daki Allen Ginsberg'le buluşmak için külüstür arabasıyla Santa Barbara'dan yola çıkar. 36 dakika yol aldıktan sonra, porto şarabından bir fırt çeker ve radevusuna zamanında yetişebilmek için biraz daha gazlaması gerektiğini düşünür.

O ana dek saatte ortalama 30 mil-

ÇORBA

Burada dört harf kümesi veriliyor. Her kümedeki harflerin yerlerini değiştirerek sıradan bir sözcük oluşturun ve her harfi bir kutuya gelecek şekilde, altına yazın.

ASRRI
I S R A R

RTAOB
T O R B A

BUNİLC
B U N I L C

INTRAÇ
I N T R A Ç

Bunlar da kim yahu?

Şimdi de daireli kutulardaki harfleri kullanarak üst çizimdeki sorunun sürprizli yanıtını bulun.

Bunlar çağdaş

le gitmiş durumdadır. Bu vaziyette Beat Town'a 16 dakika geç varacağını hesaplar. Kerouac gaz pedalını bastırır: Şimdi artık saatte 35 mille gitmektedir. Böylece randevusuna tam vaktinde yetişir.

Santa Barbara ile Beat Town arası kaç mildir?

yanıtlar 89. Sayfada

Hep kullandığınız
bir şampuanınız mı var?
Olsun...

Siz yine de saçınızın sağlığına
özen gösterin:

Ara sıra da olsa onu Otacı Bitki
Şampuanı ile besleyin.

Otacı Bitki Şampuanı saça ve
cilde yararları bilinen on çeşit bitki özü ile
mükemmel bir bakım şampuanıdır. Tek
başına kullanılabilir. Başka şampuanların
yanında da kullanılabilir. Ve istenen sıklıkta
kullanılabilir.

Otacı'daki **Lavanta** saç köklerindeki
yağ dokularının çalışmasını
düzenler, kepeklenmeyi önler.

Ardıç saç köklerini ve
cildi temizler. **Papatya**
hassas ve allerjik
ciltleri korur.

Melissa kan dolaşımını
güçlendirerek
cildi uyarır, doğal
esnekliğini kazan-
dırır.

ARA SIRA

nemlendirir, siyle bir görünüm verir. **Nane** cildi tonik etki saçlara diri

kırıkan ciltlerdeki gözenekleri sıkıştırır, Mersin saç-
ların kırılmasını önler.

Kekik saç köklerini uyarır,
saçlara parlaklık

kazandırır. **Biberiye**
gözenekleri sıkıştırarak
cildin esnekliğini korur.

Adaçayı saçları güçlendirir,
saç dökülmesini yavaşlatır.

Sığıla doğal bir
balsamdır, saçlara
ipek yumu-
şaklığı kazandırır.

Otacı Bitki Şampuanı.
Baharın tazeliği, baharın
kokuları...

Deneyin.

Saçlarınızda
bahar rüzgar
ları essin.

SAÇLARINIZDA BAHAR RÜZGARLARI ESSİN!

Otacı Bitki Şampuanı eczanelerde satılmaktadır. Kurtisan İlaçları A.Ş. Merter-İstanbul Tel: 584 16 16

D Ö Ş E M E A L T I

Döşemealtı Yün Halı...

Akdeniz kıyılarından evinize bir esinti: mavi denizden, kırmızı sıcaktan, koyu yeşil ormandan... Güzel evinizi daha güzelleştirecek, sıcak odanızı daha ısıtacak, renkleriyle, yün dokusuyla...

El emeği, göz nuru, sabır: binlerceilmek... Yüzlerce yılın gelenegi desenler, renkler.

Döşemealtı Yün Halı...
El Halısı...

*Türkiye'nin en güzel halıları
Bazaar 54 için dokunur...*

BAZAAR 54
"Kalite"

Nuruosmaniye Cad. 54 Cağaloğlu
İSTANBUL

